

ეკონომიკა

ყოველთვიური საერთაშორისო რეცენზირებადი და
რეფერირებადი სამეცნიერო ჟურნალი
«ЭКОНОМИКА» - Ежемесячный международный
рецензируемый и реферируемый научный журнал
“ECONOMICS” - Monthly International reviewed
and refereed scientific journal

№ 1-2, 2012

ჟურნალი გამოდის 1918 წლიდან
Journal published since 1918

რ. შენგელია (მთ. რედაქტორი)

ი. არჩვაძე; ა. აბრალავა; ე. ბარათაშვილი; რ. გოგოხია; ვ. დათაშვილი;
ზ. ვაშაკიძე; თ. დოლიაშვილი; მ. კაკულია; დ. კარბონი (იტალია);
პ. კოლუაშვილი; ა. კურატაშვილი; ზ. ლიპარტია; გ. მალაშხია; ი. მესხია; ე. მექვაბიშ-
ვილი; ქ. მარშავა; ს. პავლიაშვილი; ვ. პაპავა; მ. როკეტლიშვილი (აშშ); უ. სამადაშ-
ვილი; ა. სილაგაძე; ო. სოლდატენკო (უკრაინა); მ. ტურავა; ტ. ფედლოროვა (რუსეთი);
დ. ქუთარაძე (რუსეთი); რ. ქუთათელაძე; კ. ლურწყაია; გ. ყუფუნია; გ. შუბლაძე; თ. შენ-
გელია; ე. წიკლაური; ნ. ჭიტანავა; ლ. ჩიქავა, მ. ჯიბუტი, რ. ჯაბნიძე.

ШЕНГЕЛИЯ Р. (ГЛ. РЕДАКТОР)

Арчвадзе И., Абралава А., Бараташвили Е., Вашакидзе З., Гогохия Р., Гурцкая К.,
Даташвили В., Джибути М., Джабнидзе Р., Долиашвили Т., Кавтарадзе Д. (Россия),
Какулия М., Карбон Д. (Италия), Когуашвили П., Купуния Г., Кураташвили А.,
Кутателадзе Р., Липартия З., Малашхия Г. Меквабишвили Э., Маршава К., Месхия Я.,
Папавა В., Павлиашвили С., Рокетлишвили М. (США) Силагაძე А., Сольдатенко
О. (Украина), Самадашвили У., Турава М., Федорова Т. (Россия), Чикава Л.,
Читинава Н., Шубладзе Г., Шенгелия Т., Циклаური Ж.

REVAZ SHENGELIA (EDITOR IN CHIEF)

I. ARCHVADZE; A. ABRALAVA; E. BARATASHVILI; R. GOGOKHIA; V. DATASHVILI;
Z. VASHAKIDZE; T. DOLIASHVILI; M. KAKULIA; D. KARBON (ITALY);
P. KOGHUSHVILI; A. KURATASHVILI; Z. LIPARTIA; G. MALASHKHIA; I. MESKHIA;
E. MEKVABISHVILI; K. MARSHAVA; S. PAVLIASHVILI; V.PAPAVA; M. ROKETLISHVILI (USA);
U. SAMADASHVILI; A. SILAGADZE; O. SOLDATENKO (UKRAINE); M. TURAVA;
T. FEDOROVA (RUSSIA); D. QAVTARADZE (RUSSIA); R. QUTATELADZE; K. GHURTSKAIA;
G. KUPUNIA; G. SHUBLADZE; T. SHENGELIA; ZH. TSIKLURI; N. CHITANAVA; L. CHIKAVA;
M. JIBUTI; R. JABNIDZE.

თბილისი - 2012

უ ი ნ ა რ ს ი

ეკონომიკური რეფორმა: ანალიზი, პროგნოზები, პარამეტრები

ირმა ჩხაიძე - საქართველოს საპენსიო
სისტემის უზრუნველყოფა და მასზე მოქმედი ფაქტორები ----- 6

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პროგნოზები

ზურაბ ვაშაძე, რევაზ შენგელია - სუვერენული საინვესტიციო ფონდები
მსოფლიო საფინანსო-პოლიტიკური ბატონობის ახალი ინსტრუმენტი ----11
არჩილ გერსამია - საინვესტიციო გარემო და ინვესტიციების
თავისებურებები თავისუფალ ეკონომიკურ ზონებში----- 21
**Olga Pachulia ,Klara Gurtskaya - Importance of Trend Analyses
Before Making Investment In a Company (Berkshire Hathaway Inc.) ----- 27**
ეთერ თაკალანძე - დედაშიწაზე ეკოლოგიური წონასწორობის
შენარჩუნების წინაპირობაა საზოგადოებრივი
მეცნიერების „ლაზარეს“ შესაბამისად განახლება ----- 33
ნანა ნადარეიშვილი, ნონა დანელია -
შრომითი რესურსების მიგრაცია: სახეობები, მიზნები და შედეგები ---- 50

ფინანსები, ბანკები, ბიზნესი

ლევან ქუთათელაძე, ალექო ქუთათელაძე - საფინანსო-საბანკო
ორგანიზაციაში ინფორმაციული უსაფრთხოების
უზრუნველყოფისა და რისკების მართვის მეთოდები ----- 57

ღარგობრივი ეკონომიკა

მარგარიტა ბაჩილავა - ენერგეტიკული დანიშნულების
ტყის მერქნიანი სწრაფმზარდი სახეობათა წარმადობა ----- 62
ნინო გრიგოლაია, ჟუჟუნა წიკლაური -
ლუკა პაჩიოლი თანამედროვე აღრიცხვის ფუძემდებელი ----- 68
ლალი სადალაშვილი, ნანული ქოქაშვილი, ნინო ტრამაკიძე,
თათია გუგუტიშვილი, ნანა შავშიშვილი - არამატერიალური
აქტივების შექმნის აღრიცხვა-საწარმოთა გაერთიანების ნაწილი ----- 73
ნათელა ჯანელიძე - სოციალური ინფრასტრუქტურა და დაზღვევა ----- 79

თამარ კილაძე, ტარიელ ქოქოლაძე, ჯემალ შარაძე - საქართველოს სახელგადაცემის მდგომარეობა და განვითარების მიმართულებები----	88
ნინო გრიგოლია, ელგუჯა კონჯარია - ბუნებრივი ადრინცხვის სისტემების ეროვნული თავისებურებანი-----	94

ბიზნესი, მარკეტინგი, მენეჯმენტი

ეკატერინე კვლიშვილი - მარკეტინგის არსი და ფუნქციები, მარკეტინგის დეფინიცია -----	100
ასიკო ცინცაძე, ლილით მელიანი-ფუტკარაძე - სოციალური რისკები და მისგან დაცვის მექანიზმი-----	105
გიორგი როდონია - საინვესტიციო რისკების იდენტიფიკაცია და შეფასება -----	113
რუსუდან პაპასკირი - რაზე შეტყვევებენ საფონდო ინდექსები?-----	118
ოლღა ფაჩულია - ქართული ღვინის ბიზნესის პრობლემები და პერსპექტივები-----	122
რუსუდან პაპასკირი - კომპანიის კონკურენტუნარიანობის შეფასება დანახარჯების მაჩვენებლით -----	128
მარინა გედევიანიშვილი, გიორგი შინაშვილი - მენეჯმენტის პერსპექტივები გლობალიზაციის პირობებში -----	134
ლევან ქუთათელაძე -საფინანსო-საბანკო ორგანიზაციაში ინფორმაციული უსაფრთხოების პრინციპები და დაცვის ოპტიმალური მართვის მეთოდები -----	144

მსოფლიო ეკონომიკა

ნათია შენგელია - საინვესტიციო აქტიურობის დონე ზოგიერთ ტრანსფორმირებად ქვეყანაში -----	149
Рефераты -----	154

CONTENT

ECONOMIC REFORMS: ANALYZE, PROBLEMS AND PERSPECTIVES

Irma Chkaidze – The Factors Influencing on the Assurance of Pension System of Georgia -----	6
---	---

MODERN PROBLEMS OF ECONOMICS

Zurab Vashakidze, Rezo Shengelia - Sovereign Investment Fund - A new instrument of World Financial-Political Dominance -----	11
Archil Gersamia - Investment Environment and Investment Peculiarities in Free Economic Zones -----	21
Olga Pachulia, Klara Gurtskaya - Importance of Trend Analyses Before Making Investment in a Company (Berkshire Hathaway Inc.) ----	27
Ether Takaladze - Renovation of Social Science “ Lazare ” is the premise of maintaining the Ecological Equilibrium on earth -----	33
Nana Nadareishvili, Nona Danelia - Migration of Human Resources: Types, Purposes and Results -----	50

FINANCES, BANKS AND EXCHANGE MARKETS

Levan Qutateladze, Aleko Qutateladze - The Methods of Providing Informational Security and Risk Management in the Financial-Banking Organizations -----	57
--	----

SECTORAL ECONOMY

Margarita Bachilava -- The Productivity of Fast-growing ligneous Species of wood with energetic function -----	62
Nino Grigolaia, Zhuzhuna Tsiklauri - Luka Pachioli – the Founder of Modern Accounting -----	68

Lali Sadagashvili, Nanuli Qoqashvili,	
Nino Tramakidze, Tatia Gugutishvili, Nana Shavshishvili -	
Accounting of Acquisition of Non-Tangible assets –	
as part of Consolidation of Enterprises -----	73
Natela Janelidze-- Social Infrastructure and Insurance-----	79
Tamar Kiladze, Tariel Qoqoladze, Jemal Sharadze -	
The State in Georgian Seaports and its Directions for Development-----	88
Nino Grigolaia, Elguja Konjaria -	
National Peculiarities of Accounting Systems -----	94

BUSINESS, MANAGEMENT, MARKETING

Katerine Kevlishvili --The Definition and Functions of Marketing -----	100
Asiko Tsintsadze, Lilit Meloian-Putkaradze – Social Risks and the	
Mechanism of Protection from them -----	105
Giorgi Rodonaia- Identification and Estimation of Investment Risks---	113
Rusudan Papaskiri- What evidence Stock Indices? -----	118
Olga Pachulia- Problems and Perspectives of Georgian Wine Business -----	122
Rusudan Papaskiri - Evaluation of the Company’s	
Competitiveness with expense index-----	128
Marina Gedevanishvili, Giorgi Shikhashvili -	
The Perspectives of Management in the Conditions of Globalization-----	134
Levan Qutateladze - The Principles of Informational	
Security and the methods of Optimal Management	
of Protection in the financial Organizations -----	144

WORLD ECONOMY

Natia Shengelia- The Investment Activity	
Level in Some of Transitive Countries-----	149
SUMMARY-----	154

ეკონომიკური რეფორმა- ანალიზი, პრობლემები, პერსპექტივები

საქართველოს საპენსიო სისტემის უზრუნველყოფა და მასზე მოქმედი ფაქტორები

ირმა ჩხაიძე

ეად, შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

საქართველოში მოსახლეობის სოციალური უზრუნველყოფის პრობლემა ბოლო ორი ათეული წლის მანძილზე მწვევედ დგას და ჩატარებული კვლევების მიხედვით, ყოველთვის შედიოდა საზოგადოებისათვის ყველაზე მტკივნეულ საკითხთა სამეულში.

საქართველოში დღეისათვის მოქმედებს სახელმწიფო საპენსიო სისტემა. რაც შეეხება კერძო საპენსიო სისტემის რეფორმას, მასზე იმუშავებს საქართველოს ბიზნეს ასოციაციის საფინანსო კომიტეტი, რომელიც ჩილეს, პოლონეთის, ყაზახეთის, ლატვიის, ესტონეთის და სხვა ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინებით განახორციელებს, როგორც კერძო საპენსიო ფონდის მართვის, ასევე სახელმწიფო კონტროლის პრინციპებს.

დემოკრატიული მოწყობისკენ მიმავალი ჩვენი ქვეყნის მოქმედ სახელმწიფო საპენსიო სისტემაში საბაზრო ეკონომიკის გარდამავალი სისტემიდან დღემდე ხელისუფლების მიერ სოციალური მემკვიდრეობითობის სამართლებრივი პრინციპის აღდგენა დაიწყო ქვეყანაში არსებული სოციალური დაცვის დონის განსაზღვრით. ანალიზით დგინდება, რომ 1998 წლიდან 2003 წლამდე ხელისუფლების მიერ თვეების ან ზოგჯერ წლების განმავლობაში გადაუხდელი სიმბოლური პენსიების გაცემა მოხდა 2004 წლიდან დიდი ფულის დაზოგვით და დაიფარა დაუკმაყოფილებელი პენსიონერების მთლიანი დავალიანება, ხოლო 2005 წლიდან 800 000 პენსიონერზე, ანუ მთლიანი მოსახლეობიდან პენსიონერთა 20,5%-ზე მოხუცებულობის საშუალო პენსიის გაზრდის ტენდენციას (2004, 2005, 2006, 2007 წლებში შესაბამისად თვიუ-

მკონოგიჰური რაჟორგა-ანალიზი, პრობლემაი, პერსპექტივაი

რი-14, 28, 33, 38 ლარის ოდენობით) განაპირობებდა, ერთი მხრივ, იმ ათასამდე პირის პენსიის შემცირება, რომლებიც ყოველთვიურად 560 ლარზე მეტს იღებდნენ და მეორე მხრივ, მომუშავე პირთა მიერ გამოქმუნვებული თანხიდან დარიცხული გადასახადები, რომელიც აღნიშნულთან ერთად ქმნის ამ მომუშავე პირის სამომავლო საპენსიო სისტემას.

აღნიშნულ სფეროში მიმდინარე რეფორმის დროს პენსიების ზრდის პარალელურად შეინიშნებოდა პენსიების დიფერენცირებული პრინციპის უმოქმედობა, რომლის წარმოქმნის მიზეზებად შესაძლებელია დასახელდეს, ერთი მხრივ, სოციალური უზრუნველყოფის ფონდის სიმცირე და ქვეყანაში ბოლო წლების განმავლობაში მიმდინარე ინფლაციური პროცესები, რაც ართულებს იმის გაანალიზებას, თუ თითოეულმა პენსიონერმა რამდენი გამოიმუშავა მანეთებში, კუპონებში, ლარებში და წლის განმავლობაში ბიუჯეტში ანარიცხების სახით რამდენი შეიტანა. მეორე მხრივ, ქვეყნის მოსახლეობაში 1990-2003 წლებში მკაფიოდ გამოიკვეთა დაბერების ტენდენცია, კერძოდ, 1990 წლისათვის 65 წლისა და მეტი ასაკის მოსახლეობის წილი მოსახლეობის საერთო რიცხოვნობაში შეადგენდა 9,25%-ს, 1995 წელს 10,8%-ს, ხოლო 2003 წლისათვის 13,1%-ს მიაღწია, რასაც განაპირობებს დემოგრაფიული ფაქტორი (უმუშევრობა ან/და უფრო მაღალი შემოსავლების მიღება). აღნიშნულმა ფაქტორმა, ასევე გამოიწვია ევროპაში მოსახლეობის შემცირება(ევროპაში დიდია მოთხოვნა როგორც მაღალკვალიფიციურ, ისე დაბალკვალიფიციურ მუშახელზე) და დაბერების ტენდენციის ზრდა.

აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ სახელმწიფომ „არაწინააღმდეგობრივი კეთილდღეობის“, ანუ საპენსიო სისტემის სამართლიანობის პირობის (მეტნაკლები) განხორციელება დაიწყო 2007 წლიდან სტაჟისა და ნამსახურების მიხედვით სამუდამო სიბერის პენსიაზე თანხის დამატებით (25 წელზე მეტი სტაჟის დროს-დანამატი პენსიაზე 10 ლარი, 15-დან 25 წლამდე სტაჟის დროს-პენსიაზე დანამატი 7 ლარია, 5-დან 15 წლამდე სტაჟის დროს 4 ლარი, 5 წლამდე სტაჟის დროს 2 ლარი). აქვე აუცილებელია ხაზგასმით აღინიშნოს ისიც, რომ სახელმწიფო არ ივიწყებს საპენსიო სისტემის მეორე-დაუცველ მოქალაქეთა მინიმალური უზრუნველყოფის პირობასაც, რადგან პირებს, რომლებსაც არა აქვთ სამუშაო სტაჟი, მათ სახელმწიფო პენსიაში გასვლის შემდეგ უნაზღაურებს იმ დროისათვის არსებული სამუდამო სიბერის პენსიას.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე შესაძლებელია ითქვას, რომ სა-

ხელმწიფო პენსიონერთა უმრავლესობას ვერ შეუქმნის დიფერენცირებული პრინციპის ამოქმედებით რეალურ თვიურ მინიმალურ საპროცენტო ოდენობას, რადგან სოციალური მემკვიდრეობითობის სამართლიანობის შესანარჩუნებლად შექმნილი კეთილდღეობის მომხმარებელია არა მხოლოდ ის პირები, რომლებმაც საპენსიო ასაკამდე შექმნეს საკუთარი საპენსიო ფონდი, არამედ ისინიც, რომლებსაც არ შეუქმნიათ საკუთარი საპენსიო ფონდი და არ მიუღიათ მონაწილეობა სოციალური მემკვიდრეობითობის პრინციპების დაცვაში.

ძნელი არ არის იმის დადგენა, რომ ღირსეული პენსიის გაცემა სტაჟისა და ნამსახურების მიხედვით შეიძლება განისაზღვროს და გაცივს მხოლოდ მაშინ, როცა ქვეყანაში მინიმალური პენსია გაუტოლდება ღირსეულ საარსებო მინიმუმს. სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ოფიციალური მონაცემების საფუძველზე საქართველოში სამუდამო სიბერის პენსია შეადგენდა 2004 წლისათვის საშუალოდ წლიური საარსებო მინიმუმის 9,8%-ს, 2005 წლისათვის გაიზარდა 17,5%-მდე, 2006 წლისათვის 18,5%-მდე, 2007 წლისათვის 21,3%-მდე, ხოლო 2010 და 2011 წლებისათვის შესაბამისად შეადგენდა საშუალო წლიური საარსებო მინიმუმის 35,5 და 41,2%-ს.

ამრიგად, ანალიზი ცხადყოფს, რომ საქართველოში სამუდამო სიბერის პენსია წლების შესაბამისად იზრდება, მაგრამ აღსანიშნავია ისიც, რომ თვიური მინიმალური საპენსიო თანხის ოდენობა საარსებო მინიმუმს ჩამორჩებოდა 2005-2006 წლებში თითქმის 5-6-ჯერ, 2007 წელს 4-5-ჯერ, ხოლო 2010-2011 წლებში 2-3-ჯერ.

მიუხედავად იმისა, რომ 2003 წელთან შედარებით 2010 წლისთვის საშუალო პენსიის სიდიდე გაზრდილია 6.1-ჯერ, მისი მსყიდველობითი უნარიანობა მხოლოდ 3.0-ჯერ გაიზარდა, რადგან ამავე პერიოდში მოიმატა ფასებმა პირველადი მოხმარების პროდუქტებზეც. ბოლო წლებში სურსათზე ფასების ზრდა მნიშვნელოვნად უსწრებდა ფასების საერთო ზრდას. 2003 წლიდან 2010 წლამდე საქართველოში სურსათზე ფასებმა მოიმატა 220.4 %-ით. იმავე პერიოდში ბუნებრივი აირის ფასი გაიზარდა თითქმის 4-ჯერ, ხოლო ელექტროენერჯისა - 1.6-ჯერ. შესაბამისად, 2010 წლის დეკემბრის პენსიის მსყიდველობითი უნარიანობა 2003 წლის დეკემბრის ფასებით მხოლოდ 40-42 ლარის ეკვივალენტურია. ამჟამინდელი პენსია პროცენტებში საშუალო ნეტო ხელფასთან (საშუალო დარიცხულ ხელფასს გამოკლებული საშემოსავლო გადასახადი) 1990

ეკონომიკური რაზორგა-ანალიზი, პრობლემები, პერსპექტივები

წლის მაჩვენებელს თითქმის 2-ჯერ ჩამორჩება (1990 წელს-36.7%; 2010 წელს-17.5%). ამჟამინდელი საშუალო პენსია თავისი მსყიდველობითი უნარიანობით ორი ათეული წლის წინანდელი მინიმალური პენსიის დაახლოებით 45 %-ის ექვივალენტურია და ფაქტობრივად, მხოლოდ სოციალური დახმარების ფუნქციის მატარებელია.

საქართველოში სოციალური შემკვიდრეობითობის სამართლებრივი პრინციპის ამოქმედების პარალელურად ხელისუფლების წინაშე მკაცრად დაისვა საკითხი იმის შესახებ, თუ მომავალში ვინ შეუქმნის პენსიონერებს „არაწინააღმდეგობრივად გამოყენებულ კეთილდღეობას“.

საკითხისადმი პრობლემატურ მიდგომას განაპირობებს სტატისტიკოსების მიერ 1992-2003 წლების მონაცემების გაანგარიშებები. ანალიზით დადგინდა, რომ აღნიშნულ წლებში მნიშვნელოვნად მზარდი იყო გარე მიგრაცია და იგი ექსპერტების შეფასებით ნახევარ მილიონ ადამიანს აჭარბებდა. სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ოფიციალური მონაცემებით 2002 წელს მიგრაციულმა სალდომ შეადგინა -27,8 ათასი კაცი და იგი 2000 წელთან შედარებით შემცირდა 7,4 ათასი კაცით. მიგრაციული სალდო 2007 წლისათვის შემცირდა -20,7 ათას კაცამდე, ხოლო 2008 წლისათვის -10,2 ათას კაცამდე. სტატისტიკური მონაცემების საფუძველზე საქართველოს მსგავსად მიგრაციის პრობლემა მოქმედებს ყველა განვითარებად ქვეყნებში, სადაც ყოველი მეათე ადამიანი მიგრანტია, კერძოდ, გაეროს მოსახლეობის განყოფილების დირექტორის, ჯოზეფ შამის შეფასებით 1975 წლიდან დღემდე მსოფლიოში მიგრანტთა რაოდენობა გაორმაგდა და მსოფლიოს მოსახლეობის დაახლოებით 3%-ი, ანუ 175 მილიონი ადამიანი დღეს არ ცხოვრობს იმ ქვეყანაში, სადაც დაიბადა, რაც მეტყველებს მიგრაციის მასშტაბების ზრდაზე.

თანამედროვე ეტაპზე მსოფლიო მასშტაბით მოქმედი მიგრაციის გამომწვევი პოლიტიკური (მათ შორის ეთნიკური წმენდა და გენოციდი), ეკონომიკური (მატერიალური პირობების გაუმჯობესება), რელიგიური, სოციალურ-კულტურული, ბუნებრივ-ეკოლოგიური, ასევე ნებაყოფლობითი, იძულებითი (განხორციელების ფორმის მიხედვით) მუდმივი და დროებითი (დროითი განზომილებით) მიგრაციის მიზეზების შედეგად მსოფლიოს განვითარებადი ქვეყნების მსგავსად საქართველოდან გადინება მოხდა მეტწილად შრომისუნარიანი და რეპროდუქციული ახალგაზრდებისა, რამაც მნიშვნელოვანი ზემოქმედება მოახდინა მოსახლეობის სქესობრივ-ასაკობრივი სტრუქტურის და რიცხოვნობის ფორმირებაზე.

საქართველოს მოსახლეობა 1990 წელთან შედარებით 1995 წელს შემცირდა 6,7%-ით და შეადგინა 5061,7 ათასი კაცი, ახალშობილთა რაოდენობა (56341 ბავშვი) შემცირდა 39,5%-ით, გარდაცვლილთა (49073 კაცი) რაოდენობა-3,2%-ით, ხოლო ბუნებრივი მატება შემცირდა 42094 კაციდან 7268 კაცამდე ანუ 82,75%-ით. 2003 წლისათვის საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობამ შეადგინა 4315,2 ათასი კაცი, დაიბადა 46194 ბავშვი (10,7%), გარდაიცვალა 46055 კაცი (10,6%), ბუნებრივმა მატებამ შეადგინა 139 კაცი (0,1%).

საქართველოში მიგრაციული საღლო დადებითად შეფასდა 2004-2005 და 2009-2010 წლებში. კერძოდ, მიგრაციულმა საღლომ 2004 წელს შეადგინა 5,5 ათასი კაცი, 2005 წლისათვის გაიზარდა 76,3 ათასი კაცამდე, ხოლო 2009 და 2010 წლებში, შესაბამისად, შეადგენდა 34,2 და 18,1 ათას კაცს. საქართველოში მუშახელის უცხოეთიდან მოზიდვა 2004-2005 წლებში შესაძლებელია ითქვას, რომ მნიშვნელოვნად განაპირობა ქვეყანაში პოლიტიკურ და ეკონომიკურ სფეროში ხელისუფლების მიერ აღებული „ახალმა კურსმა“, ხოლო 2008 წლიდან მიმდინარე მსიფლიო ეკონომიკურმა კრიზისმა, რასაც მეტწილად თან ერთვის ნებაყოფლობითი და დროებითი მიგრაცია. ეს უკანასკნელი კი პირდაპირ მნიშვნელოვან ზემოქმედებას ვერ მოადხენს მოსახლეობის საპენსიო უზრუნველყოფის სისტემაში არსებული პრობლემების აღმოფხვრაში.

ამრიგად, ქვეყნის დემოგრაფიული განვითარება, მიგრაციული პროცესები და მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობა მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე, რაც შეეხება სოციალურ ფაქტორებს, იგი პირდაპირ მოსახლეობის საპენსიო უზრუნველყოფის სისტემას უკავშირდება, ამ პრობლემის წინაშე დგას ბევრი განვითარებული ქვეყანა. გაეროს ექსპერტთა შეფასებით ბევრი განვითარებული ქვეყნების მსგავსად იტალიაში, გერმანიაში და საფრანგეთში შობადობამ იკლო, სიცოცხლის ხანგრძლივობა გაიზარდა. ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) მონაცემებით, 65 წელს გადაცილებულთა ზვედრითი წილი საფრანგეთის მოსახლეობაში, დღეს თუ 25%-ია, 2050 წელს 50%-ს მიაღწევს. ეს მოცულობა უზარმაზარი წნეხის ქვეშ მოაქცევს საფრანგეთის მოქმედ საპენსიო სისტემას, რომელსაც თან ერთვის ეკონომიკური კრიზი, რასაც საფუძვლად ედება უმუშევრობის ზრდა და თანდართული სოციალური გადასახადის ამოღების მკვეთრი შემცირება.

ეკონომიკური თეორიის თანაქვადროვე პრობლემები

სუპერენული საინფესტიციო ფონდები მსოფლიო საფინანსო-პოლიტიკური ბატონობის ახალი ინსტრუმენტი

ზურაბ ვაშაკიძე

ემდ, სტუ ასოცირებული პროფესორი

რევაზ შენგელია

ემდ, სტუ ასოცირებული პროფესორი

საფინანსო სისტემის მნიშვნელოვანი რგოლია არასაბიუჯეტო სპეცი-
ალური ფონდები.

არაარასაბიუჯეტო სპეციალური ფონდები მოსახლეობის კონკრეტული
სოციალური ჯგუფების სასარგებლოდ, ეროვნული შემოსავლის (ან მშპ)
გადანაწილების ერთ-ერთი მეთოდია. ამ ფონდების მეშვეობით წყდება ორი
ძირითადი ამოცანა:

1. ეკონომიკის პრიორიტეტული სფეროების დამატებითი სახსრებით
უზრუნველყოფა;

2. მოსახლეობის სოციალური მომსახურების სფეროს გაფართოების
ფინანსური უზრუნველყოფა.

თავდაპირველად არასაბიუჯეტო ფონდები წარმოიქმნა სპეციალური
ფონდების სახით გაცილებით ადრე, ვიდრე სახელმწიფოს ცენტრალური
ფულადი ფონდი ბიუჯეტის სახით ჩამოყალიბდებოდა.

თანამედროვე პირობებში ბიუჯეტთან ერთად კვლავ დიდია არასაბიუჯ-
ეტო ფონდების მნიშვნელობა, რომელთაც გააჩნიათ შემდეგი თავისებურე-
ბები და უპირატესობანი:

1. სახელმწიფოს უზრუნველყოფა დამატებითი სახსრებით სამეურნეო საქმიანობ-
აში ჩარევისათვის და წარმოების ფინანსური მხარდაჭერისათვის;

2. არასაბიუჯეტო ფონდების მკაცრი მიზნობრივი ხასიათი მათ გამოყე-
ნებაზე ეფექტიან კონტროლს უზრუნველყოფს;

3. შესაძლებელია ფონდების დადებითი სალდოს არსებობის პირობებში
ნამეტი სახსრების გამოყენება ბიუჯეტის დეფიციტის დასაფარავად.

არასაბიუჯეტო ფონდები იქმნება ორი გზით: **პირველი** - ფონდები ფორმირდება შემოსავლების საკუთარი წყაროებით. **მეორე** - ბიუჯეტიდან გამოყოფა ხარჯები. ზოგიერთ შემთხვევაში ორივე წყარო შეიძლება გამოყენებულ იქნას ერთი ფონდის შემოსავლების ფორმირების მიზნით. გარდა ამისა, განსაკუთრებული შემთხვევების დაფინანსებისათვის შეიძლება შეიქმნას არასაბიუჯეტო ფონდები. ასეთ შემთხვევაში სახელმწიფოს საკანონმდებლო ორგანო იღებს გადაწყვეტილებას. ასეთი არასაბიუჯეტო ფონდები (ძირითადად ეკონომიკური ხასიათის) იქმნება ზოგიერთ ისეთ ქვეყანაში, რომლებსაც აქვთ კონკრეტული ეკონომიკური და პოლიტიკური სტრატეგიული ამოცანები.

არასაბიუჯეტო ფონდები მიზნობრივი დანიშნულებისაა. როგორც წესი, მის სახელწოდებაში მითითებულია სახსრების გამოყენების მიზანი, ანუ ფონდის დანიშნულება. არასაბიუჯეტო ფონდების შემოსავლების მობილიზების წყაროა: 1. სპეციალური გადასახადები; 2. სპეციალური მოსაკრებლები; 3. სახსრები ბიუჯეტიდან; 4. სხვადასხვა სახის სესხები.

ნებისმიერი ქვეყნის საფინანსო სისტემაში არასაბიუჯეტო ფონდებს განსაკუთრებული როლი ენიჭება. ისინი სახელმწიფოს ხელისუფლების მიერ დასახულ დიდი მნიშვნელობის ამოცანებს აფინანსებენ.

არასაბიუჯეტო ფონდები ერთმანეთისგან განსხვავდებიან როგორც სამართლებრივი, ასევე გამოყენებითი თვალსაზრისით. სამართლებრივი თვალსაზრისით ფონდები იყოფა სახელმწიფო და ადგილობრივ ფონდებად. გამოყენებითი თვალსაზრისით ბიუჯეტგარეშე ფონდები იყოფა შემდეგ სახეობად: 1. ეკონომიკური; 2. საკრედიტო; 3. სოციალური; 4. სამეცნიერო; 5. პირადი და ქონებრივი დაზღვევის; 6. სამხედრო-პოლიტიკური; 7. სახელმწიფოთაშორისო.

თანამედროვე საერთაშორისო საფინანსო კრიზისი, რომელიც 2008 წლიდან გამწვავდა და დღეს-დღეობით გადადის სრულმასშტაბიან ეკონომიკურ კრიზისში, პროვოცირებულია აშშ-ს იპოთეკური კრედიტების მოზღვავეებით, რომელმაც გამოიწვია მათი ლიკვიდურობის მსხვილმასშტაბიანი დეფიციტი, არა მხოლოდ ამ ქვეყანაში, არამედ მსოფლიოში და განსაკუთრებით ევროზონის ქვეყნებში. ამ კრიზისის ფონზე ახალ, მნიშვნელოვან როლს იძენს არასაბიუჯეტო ფონდის ერთ-ერთი განსაკუთრებული ნაირსახეობა, სუვერენული საინვესტიციო ფონდების სახით (ამ საკითხების უფრო ფართო, თეორიული ასპექტი იხ. წიგნში „ფინანსების თეორია“)¹. ეს ფონდები კაპიტალის საერთაშორისო ბაზარზე ახორციელებენ მასშტაბურ ოპერაციებს სახელმწიფოს საბიუჯეტო სახსრებით და კონტროლდებიან ამ

1 მერაბ ვანიშვილი, მზევინარ ნოზაძე, ლამა გოცირიძე. ფინანსების თეორია. თბილისი, 2010, გვ. 177-199.

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

სახელმწიფოების მიერ.

დღევანდელი მსოფლიო ფინანსურ-ეკონომიკური კრიზისის პირობებში მსოფლიო ბიზნეს-საზოგადება, საერთაშორისო ეკონომიკური და საფინანსო ორგანიზაციები, პოლიტიკოსები, სხვადასხვა სახის ექსპერტები შეშფოთებით აკვირდებიან აღნიშნული ფონდების ეკონომიკურ-ფინანსურ საქმიანობას, რომლებსაც მეტწილად პოლიტიკური ელფერი დაჰკრავს. ზოგიერთი ექსპერტის აზრით, მსოფლიოს წამყვანი ქვეყნები, განსაკუთრებით რუსეთი, ჩინეთი, ახალგაზრდა ვეფხვები (ძირითადად ინდოჩინეთი) ამ ფონდებს იყენებენ ეკონომიკურ-პოლიტიკური ექსპანსიისათვის შორს მიმავალი მიზნებით. თუმცა ეს ფონდები არ არის ახალი მოვლენა მსოფლიო ეკონომიკისათვის. პირველად ეს ორგანიზაციები გამოჩნდა XX საუკუნის 50-60 წლებში. ასე მაგალითად, კუვეიტის საინვესტიციო საზოგადოება 1953 წელს.

ტერმინი sovereign wealth fund პირველად 2005 წელს გამოიყენა ენდრიუ როზანოვმა სტატიაში „Who holds the wealth of nations?“ („ვის ეკუთვნის ერების სიმდიდრე?“) Central Banking Journal-ში. თავდაპირველ ვერსიაში ტერმინი გამოიყენებოდა პროცესის აღწერისათვის რეზერვების ტრადიციული მართვიდან სუვერენული კეთილდღეობის მართვისაკენ, მხოლოდ შემდეგ დაიწყო მისი ფართოდ გამოყენება მსოფლიო ბიუროკრატიის მსყიდველობითუნარიანობის აღსანიშნავად.

აქ გვინდა მოვიყვანოთ წამყვანი სუვერენული საინვესტიციო ფონდების სტატისტიკური მონაცემების (არასრული) ცხრილი ქვეყნების მიხედვით.¹

ქვეყანა	აბრევია ტურა	ფონდის დასახ.	აქტივები (აშშ მლრდ დოლარი)	დასაწყ.	ფორმირების წყარო
არაბთა გაერთ. ემირატები (აბუ-დაბი)	ADIA	Abu Dhabi Investment Authoriti	627	1976	ნავთობი
საუდის არაბეთი	SAMA	SAMA Foreign Holdongs	439,1	n/a	ნავთობი
ჩინეთი	SAFE	SAFE Investment Company	347,4	1997	არა წიაღისეული

¹ ცხრილი შედგენილია გაზეთ „Коммерсант“, №165, 12.09.07წ. და <http://www.swinsitute.org/> მონაცემების მიხედვით.

ჩინეთი	CIC	China Investment Corporation	332,4	2007	არა წიაღისეული
ჩინეთი-ჰონკონგი	HKMA	Hong Kong Monetary Authority Investment Portfolio	292,3	1993	არა წიაღისეული
სინგაპური	GIC	Government of Singapore Investment Corporation	247,5	1981	არა წიაღისეული
კუვეიტი	KIA	Kuwait Investment Authority	208,8	1953	ნავთობი
სინგაპური	TH	Temasek Holdings	157	1974	არა წიაღისეული
ჩინეთი	NSSF	National Social Security Fund	146,5	2000	არა წიაღისეული
რუსეთი	RNWF	Фонд национального благосостояния	142,5	2008	ნავთობი
ამერიკის შეერთებული შტატები (ალასკა)	APF	Alaska Permanent Fund	39,7	1976	ნავთობი
ყაზახეთი	KNF	Kazakhstan National Fund	38,6	2000	ნავთობი
სამხრეთ კორეა	KIC	Korea Investment Corporation	37	2005	არა წიაღისეული

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

ირლანდია	NPRF	National Pensions Reserve Fund	33	2001	არა წიაღისეული
ბორნეო	BIA	Brunei Investment Agensi	30	1983	ნავთობი
აზერბაიჯანი	SOFAZ	State Oil Fund of the Republic of Azerbaijan	25,8	1999	ნავთობი
ირანი	OSF	Oil Stabilisation Fund	23	1999	ნავთობი
არაბთა გაერთ. ემირატები (დუბაი)	ICD	Investment Corporation of Dubai	19,6	2006	ნავთობი
არაბთა გაერთ. ემირატები (აბუ-დაბი)	MDC	Mubadala Development Company	13,3	2002	ნავთობი
საუდის არაბეთი	PIF	Public Investment Fund	5,3	2008	ნავთობი
ჩინეთი	CADF	China-Africa Development Fund	5,0	2007	არა წიაღისეული
ვიეტნამი	SCIC	State Capital Investment Corporation	0,5	2006	არა წიაღისეული
არაბთა გაერთ. ემირატები (ფედერალ.)	EIA	Emirates Investment Authority	X	2007	ნავთობი

ომანი	OIF	Oman Investment Fund	X	2006	ნავთობი
არაბთა გაერთ. ემირატები (აბუ-დაბი)	ADIC	Abu Dhabi Investment Council	X	2007	ნავთობი

ამჟამად მსოფლიოში, ბოლო მონაცემებით, ინტერნეტ სივრცეში დაახლოებით 51 ფონდია. ზოგიერთ ქვეყანაში რამდენიმე ასეთი ფონდია, თუმცა ისინი განსხვავდებიან ორგანიზაციულ-სამართლებრივი სტატუსით, დაფინანსების წყაროებით და ეკონომიკურ-ფინანსური, პოლიტიკური ამოცანებით. ძირითადად ამ ფონდების შემოსავალი ეფუძნება ნავთობპროდუქტებიდან მიღებულ შემოსავალს. მხოლოდ აშშ-ს, ნორვეგიის, ირლანდიის, სინგაპურის, სამხრეთ კორეის და ჩინეთში არსებული ფონდების შემოსავალი არ არის დამყარებული ნედლეულის გაყიდვიდან მიღებულ მოგებაზე.

ბოლო პერიოდში წარმოქმნილი ყველაზე მსხვილი ფონდებია: საუდის არაბეთის სახელმწიფო საინვესტიციო ფონდი (2008 წ. – 5,3 მლრდ აშშ დოლარი), ეროვნული კეთილდღეობის რუსეთის ფონდი (2008 წ. – 142,5 მლრდ აშშ დოლარი), ჩიეთის საინვესტიციო კორპორაცია (2007 წ. – 332,4 მლრდ აშშ დოლარი), ჩინეთ-აფრიკის ფონდი (2007წ. – 5,0 მლრდ აშშ დოლარი), კორეის საინვესტიციო კორპორაცია (2005 წ. – 37 მლრდ აშშ დოლარი).

განსაკუთრებით საინტერესოა ის ფაქტი, რომ რუსეთის და ჩინეთის გარდა არის კიდევ ერთი ყოფილი სოციალიტური ქვეყანა - ვიეტნამი, სადაც 2004 წელს შეიქმნა სახელმწიფო კაპიტალის სინვესტიციო კორპორაცია 0,5 მლრდ აშშ დოლარი საწესდებო კაპიტალით. აგრეთვე, მეტად საინტერესოა ორ ყოფილ საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკაში, ყაზახეთსა და აზერბაიჯანში, მსგავსი ფონდების შექმნა. კერძოდ, 1999 წელს აზერბაიჯანში შეიქმნა აზერბაიჯანის რესპუბლიკის სახელმწიფო ფონდი, 25,8 მლრდ აშშ დოლარის კაპიტალით, ხოლო 2000 წელს ყაზახეთში შეიქმნა ყაზახეთის ნაციონალური ფონდი 38,6 მლრდ აშშ დოლარის კაპიტალით. ჩვენი სახელმწიფოსთვის ეს მეტად დამაფიქრებელია, მით უმეტეს მაშინ, როდესაც ეს ორი ქვეყანა ჩვენი ეკონომიკური პარტნიორია. განსაკუთრებით დამაფიქრებელია რუსული კაპიტალის შემოსვლა ზემოთ აღნიშნული ფონდების სხვადასხვა ქალიშვილი ფირმების მეშვეობით.

სუვერენული საინვესტიციო ფონდების შექმნის პროცესი გრძელდება.

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

პროცესი განიხილება სამთავრობო დონეზე. ამ მხრივ განსაკუთრებული აქტიურობა შეიძინევა საფინანსო-ეკონომიკური სისტემისათვის მნიშვნელოვან ისეთ ქვეყნებში, როგორცაა იაპონია, ონდოეთი, ბრაზილია, სპარსეთის ყურის ქვეყნები და ინდონეზია.

ფონდებისადმი ინტერესის გაძლიერება აიხსნება იმითაც, რომ უკანასკნელ პერიოდში, მსოფლიო ფინანსური კრიზისის პირობებში სპარსეთის ყურის, ჩინეთის სინგაპურის სახელმწიფო საინვესტიციო ფონდები სარგებლობდნენ მთავრის ხელსაყრელი საბაზრო კონიუნქტურით და ახორციელებდნენ მრავალმილიონიან გარიგებებს აშშ-სა და ევროპის წამყვანი კერძო საინვესტიციო და საბანკო ინსტიტუტების აქციათა პაკეტების შესაძენად. აღნიშნული ფინანსური ინსტრუმენტები კი, არა მხოლოდ ამ ქვეყნების ეკონომიკის, არამედ მსოფლიო მეურნეობრივი სისტემის ხერხემალია.

მსგავსმა ფაქტებმა პირველად დასავლეთის კერძო საფინანსო ინსტიტუტები შეაშფოთა, რომლებმაც ფონდები მიიჩნიეს მძლავრ კონკურენტებად. შემდგომში ამ შეშფოთებამ გადაინაცვლა სამთავრობო დონეზე. ამის ნათელი მაგალითია აშშ-ში გამოცხადებული ტენდერი ატლანტიკის ოკეანის პორტების გაყიდვაზე. ამ ტენდერში მონაწილეობის სურვილი გამოთქვა არაბული ქვეყნების სუვერენულმა საინვესტიციო ფონდებმა, რომელთაც გამარჯვების დიდი შანსი ჰქონდათ. აშშ-ს მთავრობამ შეაჩერა ტენდერი, რათა ქვეყნის სტრატეგიული ობიექტები ქვეყნისათვის პოლიტიკურად მიუღებელი პარტნიორის ხელში არ აღმოჩენილიყო. ეს მაგალითი დასაფიქრებელია საქართველოს საზღვაო პორტების მიმართ. განსაკუთრებით ფოთის პორტისა და ყულევის ტერმინალის მიმართ, ვინაიდან ორივე ობიექტი გადაცემული აქვს უცხოური წარმოშობის კაპიტალს.

განსაკუთრებული ინტერესი ფონდების ფენომენის შეწავლისადმი იწყება 2007 წლიდან, ამერიკული და გერმანული ბანკებისა და სხვა კერძო ორგანიზაციების მიერ. ფონდების საკითხი აქტუალური გახდა პოლიტიკურ დონეზეც. წამყვანი ქვეყნები შეშფოთებული იყვნენ იმ საფრთხეების გამო, რომლებიც მომავალში შეიძლება დამუქრებოდა მათ სუვერენიტეტს. ფონდების გარშემო ატეხილი საინფორმაციო აჟიოტაჟის შედეგად ამ ორგანიზაციების საქმიანობის შესწავლა დაიწყო მსოფლიოს წამყვანმა საფინანსო-ეკონომიკურმა ინსტიტუტებმა. კერძოდ, საერთაშორისო სავალუტო ფონდმა და ეკონომიკური თანამშრომლობის და განვითარების საერთაშორისო ორგანიზაციამ (OCDE).

OCDE-ის მონაცემებით ფონდების ოპერაციებზე უკვე არსებობს

შეზღუდვები. მაგალითად, ისლანდიაში აკრძალულია უცხოეთის სახელმწიფოებისა და სახელმწიფო კომპანიების ინვესტიციები. გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც მთავრობა გაცემს განსაკუთრებულ ნებართვას. მექსიკამ დააწესა შეზღუდვები პირდაპირ ინვესტიციებზე, რომელსაც უცხოეთის ქვეყნების მთავრობები ახორციელებენ. ასევე, უცხოეთის ქვეყნების სახელმწიფო საწარმოებზე, რომლებიც დაინტერესებული არიან ქვეყანაში ინვესტიციების განსახორციელებლად. ესპანეთი იტოვებს უფლებას შეზღუდოს იმ სახელმწიფოების სამთავრობო ინვესტიციები, რომლებიც არ შედიან ევროკავშირის შემადგენლობაში. მოხსენებაში აგრეთვე საზგასმულია, რომ მრავალი რეციპიენტი ქვეყანა აპირებს ზომების გამკაცრებას უცხოური ინვესტიციების რეგულირების მიზნით.

საერთაშორისო სავალუტო ფონდმა 2007 წლის ოქტომბერში თავის ყოველწლიურ მოხსენებას - „გლობალური ფინანსური სტაბილურობა“ - ცალკე დანართი გაუკეთა ფონდების შესახებ. 2008 წელს სავალუტო ფონდმა მოამზადა დოკუმენტი სათაურით „სუვერენული საინვესტიციო ფონდები. საშუაო პროგრამა“. მასში ჩამოყალიბებულია ძირითადი თეორიული, სტატისტიკური და ფაქტობრივი ცნობები იმ მომენტისათვის მსოფლიოში არსებული ფონდების შესახებ. ანგარიშში წამოყენებული კონკრეტული წინადადებები, წევრ ქვეყნებისათვის საკითხის უფრო ღრმად შესწავლის მიზნით.

ჩვენი აზრით, საქართველოს მთავრობამ უნდა გაითვალისწინოს ეს რეკომენდაციები, რომელიც სავალუტო ფონდმა და OCDE-მა გამოქვეყნა. ამ რეკომენდაციებიდან გამომდინარე, საქართველოს მთავრობა უფრო ფრთხილად უნდა მიუდგეს იმ ინვესტიციებს, რომლებიც შემოდის რუსეთის, ყაზახეთის და არაბული ქვეყნების სახელმწიფო ფონდებიდან. მითუმეტეს, როდესაც ეს ფონდები ძირითადად დაინტერესებულნი არიან ქვეყნის სტრატეგიული ობიექტებით.

ფონდების ყველაზე გავრცელებული დეფინიციის თანახმად სუვერენული ფონდები საინვესტიციო ფონდია, რომელიც დიდწილად სახელმწიფო საკუთრებაში იმყოფება, ექვემდებარება მის კონტროლს და ახორციელებს ამა თუ იმ სახელმწიფოს ეკონომიკურ პოლიტიკას.

მეტად საყურადღებოა ფონდების ფუნქციონალური დახასიათება. ასეთი ფონდები იქმნება ქვეყნებში (რეგიონებში), რომლებიც განიცდიან საგადასახადო ბალანსის პერიოდულ თუ ქრონიკულ დეფიციტს და შესაბამისად, ეროვნული ოქრო-სავალუტო რეზერვების და სახელმწიფო ბიუჯეტის პრო-

აქონობის მართვის თანამართლები პრობლემები

ფიციტს. შესაბამისად, ფონდები წარმოადგენს მაკროეკონომიკური პოლიტიკის ინსტრუმენტს, რომელიც მოწოდებულია შეამციროს საგარეო ანგარიშსწორების დისბალანსი, უზრუნველყოს სახსრების გრძელვადიანი შენახვა, რომელიც მიიღო სახელმწიფო (რეგიონალური) ბიუჯეტიდან.

თანამართლები სუვერენული საინვესტიციო ფონდების საქმიანობისათვის დამახასიათებელია განსაკუთრებული აქტიურობა და მასშტაბურობა. სუვერენული საინვესტიციო ფონდების ინვესტორები, რომლებიც ფულს მნიშვნელოვანი მოგების მიზნით ტრადიციულად აბანდებდნენ პორტფელურ ინვესტიციებში, თანდათანობით გადაიქცნენ სტრატეგიულ ინვესტორებად და შეიძინეს შესყიდული აქტივების მართვაში მონაწილეობის უფლება.

გვინდა მოვიყვანოთ ერთი განსაკუთრებული მაგალითი. შვეიცარიის ბანკი United Bank of Switzerland (UBS), რომლის ანგარიშზეც ირიცხებოდა ზარალი - 10 მლრდ აშშ დოლარის ოდენობით, იძულებული გახდა გაეყიდა თავისი აქციების 9,8% სინგაპურის მთავრობის საინვესტიციო კორპორაციაზე 9,75 მლრდ აშშ დოლარად. რის შედეგადაც იგი გახდა შვეიცარიის ბანკის მსხვილი აქციონერი. ანალოგიური სახით Citigroup-ის მთავარ მენეჯერებად „მოულოდნელად“ აღმოჩნდა აბუ-დაბის საინვესტიციო საბჭო, რომელმაც მისი აქციების 4,9%-ში გადაიხადა 7,5 მლრდ აშშ დოლარი.

სუვერენული საინვესტიციო ფონდები არ არიან აშკარად ან ცალსახად შენიშნულნი ისეთ საეჭვო საქმიანობაში, როგორცაა კომერციული ან პოლიტიკური დიქტატის მცდელობა, თუმცა ზოგჯერ ფაქტები საპირისპიროს მეტყველებს. ასე მაგალითად, 2007 წლისათვის შეიქმნა ჩინეთის საინვესტიციო კორპორაცია, რომელმაც შეიძინა ამერიკული ინვესტბანკის Bank Stone აქციათა პაკეტი და იმავდროულად განაცხადა, რომ არ ჰქონდა განზრახული მოეპოვებინა ადგილები კომპანიის დირექტორთა საბჭოში, თუმცა ფონდების ანალიზით დაკავებული ექსპერტები აღნიშნავენ, რომ მცირე ზომით, მაგრამ მაინც ახასიათებს ინტერესი, ჩაერთონ იმ კომპანიის პოლიტიკაში, რომლის აქციონერებიც გახდნენ.

ფონდების მოცულობის სწრაფ ზრდასთან ერთად იზრდება მათი ინვესტიციების არაფინანსური (მაგალითად, პოლიტიკური და სტრატეგიული) მოტივაცია. აშშ-ს და ევროკავშირის კანონმდებლები ფრთხილობენ, რომ სუვერენული საინვესტიციო ფონდების ინვესტიციები შეიძლება გამოყენებულ იქნას პოლიტიკური მიზნების მისაღწევად არაბეთის ქვეყნების, ჩინეთისა და რუსეთის მთავრობების მიერ. ამ აზრის მოკლე ფორმულირებას ახდენს საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მთავარი ეკონომისტი ს. ჯონ-

სონი: „სუვერენული ფონდები - „შავი ყუთებია“, რომელიც წარმოადგენს საფრთხეს მსოფლიო ფინანსური სისტემის სტაბილურობისათვის“.¹

სუვერენულ საინვესტიციო ფონდებზე ინფორმაციის მოპოვება მეტად შეზღუდულია. მისი მესვეურები ძირითადად ცდილობენ, რომ ინფორმაცია მათი ფონდების შესახებ დახურული იყოს. ამის ნათელი მაგალითი სტატიაში მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს. კერძოდ, არაბეთის გაერთიანებული ემირატების ფედერალური საინვესტიციო ფონდზე, ომანის საინვესტიციო ფონდზე და არაბთა გაერთიანებული ემირატების (აბუ-დაბი) საინვესტიციო ფონდზე ინფორმაცია დახურულია.

სუვერენული საინვესტიციო ფონდების ანალიზის არანაკლებ მნიშვნელოვანი ასპექტები უკავშირდება მის რეალურ როლს თანამედროვე გლობალურ ფინანსურ სივრცეში. სუვერენული საინვესტიციო ფონდების საერთო კაპიტალი დაახლოებით 3 ტრილიონი აშშ დოლარია. ეს ციფრი მეტად შთამბეჭდავია. მოვლენა საჭიროებს მეტ ყურადღებას და ეკონომისტებისაგან მოითხოვს იმ შედეგების დაწვრილებით ანალიზს, რომლებიც ამ ფონდების მოღვაწეობას მოჰყვება ამა თუ იმ ქვეყანაში.

1 А. Апохин. Проблема глобальных дисбалансов в мировой экономике. Вопросы экономики. 2008г. №5, стр. 58.

საინფორმაციო გარემო და ინფორმაციის თავისებურებები თვისუფალ ეკონომიკურ ზონებში

არჩილ გერსამია

სტუ დოქტორანტი

თავისუფალი ეკონომიკური ზონის ფორმირება, საზოგადოებაში, მუდმივ დისკუსიებს იწვევს ზონის ადგილმდებარეობაზე, შექმნის მიზნებსა და ამოცანებზე, განვითარების პერსპექტივებსა და სხვა საკითხებზე, რაც საეხებით ბუნებრივად ბადებს უამრავ შეკითხვას მოსახლეობაში. ასეთი დისკუსიები და განხილვები, ერთი მხრივ, გარდაუვალია და, მეორე მხრივ, აუცილებელი თავისუფალი ეკონომიკური ზონის ჩამოყალიბებისა და წარმატებით ფუნქციონირებისათვის. პროგრესული პოლიტიკური ძალების, საზოგადოებრივი ორგანიზაციების, მთავრობისა და ბიზნეს-სტრუქტურების მხარდაჭერა უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს თავისუფალი ეკონომიკური ზონის კონცეფციის განვითარებისა და პრაქტიკაში დანერგვისათვის.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია თავისუფალი ეკონომიკური ზონის მონაწილეების საკითხის გადაწყვეტა, რაც დაკავშირებულია ადგილობრივ და უცხოურ ინვესტორებთან. სწორედ ეს მონაწილეები განსაზღვრავენ ამ ახალი ბიზნეს სტრუქტურის წარმატება-წარუმატებლობის საკითხს. მსოფლიო გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ თავისუფალი ეკონომიკური ზონის ორგანიზატორები აწყდებიან სიძნელეებს, რომლებიც დაკავშირებულია არა მხოლოდ ადგილობრივი და უცხოელი ინვესტორების სტიმულირებასთან, არამედ ამ პროცესში ურთიერთსაწინააღმდეგო ფაქტორების რეგულირებასთან. ხშირ შემთხვევაში, ის რაც შეიძლება იყოს უცხოელი ინვესტორის ძირითადი მამოძრავებელი (მაგალითად, ქვეყნის შიგა ბაზარზე შეღწევა) ადგილობრივი ინვესტორისთვის შეიძლება საერთოდ არ იყოს აქტუალური.

ამასთან, გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ზონაში ინვესტორების მოზიდვის მასტიმულირებელი ფაქტორები შეიძლება სხვადასხვანაირად იქნეს გაგებული ადგილობრივი და უცხოელი ინვესტორების მიერ. მაგალითად, ადგილობრივი ინვესტორებისთვის ზონაში ინვესტირებისათვის შესაძლოა მნიშვნელოვანი გარემოება იყოს კარგად განვითარებული ინფრასტრუქტურა, მაშინ როცა უცხოელი

ინვესტორისთვის ეს გარემოება აუცილებელი წინაპირობაა. ამიტომ, ზონების ფორმირებისას უმნიშვნელოვანესი გარემოებაა ადგილობრივი და უცხოელი ინვესტორების მასტიმულირებელი ფაქტორების კარგად შესწავლა და დაბალანსება.

თავისუფალი ეკონომიკური ზონის საქმიანობაში მონაწილეობისათვის უცხოელი ინვესტორის მასტიმულირებელი ფაქტორი, ინფრასტრუქტურის ხარისხთან, იმპორტის და სხვა გადასახადებისგან გათავისუფლების მიღმა შეიძლება იყოს ადგილობრივ ბაზარზე შეღწევის შესაძლებლობა. არანაკლებ მნიშვნელოვანი გარემოებაა, ზონაში მათი საქმიანობის შედეგად მიღებული სახსრების გამოყენების შესაძლებლობა და მასშტაბი. აქ პრობლემა იქმნება ზონაში მიღებული მოგებისა და დივიდენდების საზღვარგარეთ გატანასთან დაკავშირებით. ზონის ჩამოყალიბებისას აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნეს ზონიდან ფულის საზღვარგარეთ გატანის თავისუფლება. ამ საკითხის გადაწყვეტობის შემთხვევაში, ბევრი უცხოური ფირმა შეიკავებს ზონაში ინვესტირებისაგან თავს.

თავისუფალ ეკონომიკურ ზონებში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა შეიძლება განხილულ იქნეს, როგორც ნაციონალურ ეკონომიკაში უცხოური ფირმების თანდათანობითი ინტეგრაციის მეთოდი. ამიტომ, ჯერ კიდევ თავისუფალი ეკონომიკური ზონის ჩამოყალიბების დაგეგმვისას აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნეს პირდაპირი კავშირების დამყარების შესაძლებლობა უცხოურ და ადგილობრივ ბიზნესს შორის. ეს უმნიშვნელოვანესი გარემოებაა საწარმოო მასალების, კომპონენტების, ნახევარფაბრიკატებისა და სხვადასხვა მომსახურების მიღების უზრუნველსაყოფად. ადგილობრივი რესურსების გამოყენების შესაძლებლობა უმნიშვნელოვანესი სტიმულია უცხოური ინვესტორებისთვის. თუმცა, პრაქტიკაში ამის რეალიზება ზონაში მოქმედი უცხოური ფირმებისათვის საკმაოდ რთულია. სწორედ ამიტომ, თავისუფალი ზონის ფორმირებისას მისი ორგანიზატორები ყოველთვის ცდილობენ გაითვალისწინონ შემდეგი გარემოებები:

1. კონკრეტული უცხოური ფირმისთვის საჭირო, ქვეყანაში არსებული გარკვეული ადგილობრივი რესურსები შეიძლება იყოს დეფიციტური. აქედან გამომდინარე ზონაში მოქმედი ფირმების მხრიდან ადგილობრივი ბაზრის მოთხოვნამ, შეიძლება გააუარესოს სიტუაცია. თუ განვიხილავთ მოკლევადიან პერიოდს, მაშინ უცხოურმა ფირმებმა თავიანთი ინტერესებიდან გამომდინარე, შეიძლება დეფიციტი გა-

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

დალაზონ ამ რესურსების უფრო ძვირად შექმნის გზით. მაგრამ ამან შესაძლოა დააჩქაროს ინფლაციური პროცესების განვითარება და უფრო გააქტიუროს დეფიციტი ადგილობრივი ფირმებისათვის. გრძელვადიანი პერიოდისათვის კი ზონაში დაფუძნებული ახალი უცხოური კომპანიების მხრიდან მოთხოვნის ზრდა უზრუნველყოფს ადგილობრივი რესურსების მომწოდებლების გააქტიურებას და მიწოდების ზრდას ახალი, მზარდი მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ამ პროცესს ესაჭიროება რამდენიმე წელი.

2. ადგილობრივი რესურსების ხარისხი და ტექნოლოგიური დონე შესაძლოა არ შეესაბამებოდეს ზონაში დაფუძნებული უცხოური ფირმების მიერ მოთხოვნილ სტანდარტებს. ამ პრობლემას საზღვარგარეთული კომპანიები ხშირად აწყდებიან ადგილობრივი რესურსების გამოყენებისას. რესურსების მიმწოდებლები თანდათანობით სულ უფრო მეტად აუმჯობესებენ წარმოების ტექნოლოგიურ დონეს, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ეს პროცესი არ მიმდინარეობს ავტომატურად. თუ განსხვავება მოთხოვნილსა და მისაწოდებელი რესურსების სტანდარტებს შორის ძალზედ მნიშვნელოვანია, მაშინ ზონაში მოქმედმა ფირმებმა შესაძლოა საერთოდ უარი თქვან ადგილობრივ რესურსებზე და მუშაობა განაგრძონ რესურსების უცხოელ მომწოდებლებთან. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია დაინერგოს სისტემა მეთოდოლოგიის, სტიმულირებისა და ორგანიზაციული ფორმის კოორდინაციისათვის. საჭიროა ეკონომიკური და ტექნოლოგიური კავშირების დამყარება თავისუფალ ეკონომიკურ ზონაში მოქმედ უცხოურ და ზონის გარეთ მოქმედ ადგილობრივ ფირმებს შორის.

3. უნდა განხორციელდეს დანახარჯების მოცულობისა და დონის დადგენა (აღრიცხვა), რაც აუცილებელია ზონაში მოქმედ უცხოურ ფირმებსა და ზონის გარეთ მოქმედ ადგილობრივ ფირმებს შორის პირდაპირი კავშირების დასამყარებლად. იმის მოლოდინი, რომ ადგილობრივი მიმწოდებლები დაუყოვნებლივ დაიწყებენ უცხოური კომპანიების მომარაგებას შესაბამისი რაოდენობის, ხარისხისა და სტანდარტის რესურსებითა და მომსახურებით არ არის სწორი. ეს კი ნიშნავს, რომ სოლიდური ინვესტიციები უნდა ჩაიდოს ზონის გარეთ მოქმედ ადგილობრივი კომპანიების საწარმოო სიმძლავრეებისა და ტექნოლოგიური დონის ზრდის პარალელურად, ასევე მნიშვნელოვანია მათ შორის მჭიდრო ეკონომიკური კავშირის დამყარების უზრუნველყოფა. ასეთი

ინვესტიციები სარგებელს მოუტანს მთელს ეკონომიკას, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ამ გზით განვითარებული ფორმები ზღვებიან არა მარტო ზონაში მოქმედი უცხოური ფორმების, არამედ ზონის გარეთ არსებული ბაზრების მომწოდებლებიც. ამ საკითხების გადაწყვეტა მოითხოვს დამატებით ფინანსურ რესურსებს, რომლებიც თავს იჩენს თავისუფალი ეკონომიკური ზონის ფორმირებისას. ეს კი, თავის მხრივ, ზრდის ინვესტიციების მოცულობას თავისუფალი ეკონომიკური ზონების შესაქმნელად.

ზემოხსენებული პრობლემები (მასალების დეფიციტი, ტექნოლოგიური განვითარების დაბალი დონე, ადგილობრივი ნაწარმისა და მომსახურების დაბალი ხარისხი) არის ძირითადი სირთულეები ზონაში მოქმედი უცხოური ფორმებისა და ზონის გარეთ მოქმედი ადგილობრივი ფორმების მჭიდროდ კავშირების საკითხის გადაწყვეტისათვის. აქედან გამომდინარეობს ის ფაქტი, რომ პირველ ეტაპზე ადგილობრივი ნედლეულის ხელმისაწვდომობა არ არის ძირითადი სტიმული პროტენციური უცხოელი ინვესტორისათვის. თუმცა, გრძელვადიან პერსპექტივაში შესაძლოა გაზდეს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი.

თავისუფალ ეკონომიკურ ზონებში მოქმედი უცხოური ბიზნესის ადგილობრივი ფორმებით მომარაგების საკითხი არ არის მთავარი ფაქტორი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისათვის. გაცილებით ეფექტურია ფინანსურ მხარესთან დაკავშირებული სტიმულები, საგადასახადო შეღავათები დაწესებული ქვეყნის მთავრობის მიერ თავისუფალი ეკონომიკური ზონის შექმნისას. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ მსოფლიო მასშტაბით თავისუფალი ეკონომიკური ზონების რიცხვი იმდენად გაიზარდა, რომ ამ შეღავათებმა მნიშვნელოვანწილად დაკარგა მასტიმულირებელი ფუნქცია.

ფაქტიურად ყველა ქვეყანაში, სადაც ფუნქციონირებს ან იქმნება თავისუფალი ეკონომიკური ზონა, ფორმებს უწესდებათ თითქმის ერთნაირი საგადასახადო შეღავათები. ამიტომ, ქვეყანამ, რომელსაც სურს ეს შეღავათები აქციოს მნიშვნელოვან სტიმულად უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისათვის, უნდა დააწესოს რაღაც განსაკუთრებული შეღავათი, რომელიც არ აქვს დაწესებული სხვა ქვეყნებს. ნიშანდობლივია, რომ ქვეყნებს შორის არის საკმაოდ მძაფრი კონკურენცია თავისუფალი ეკონომიკური ზონების განვითარებასთან დაკავშირებით და ქვეყანამ, რომელსაც სურს ამ კონკურენტულ ბრძოლაში გამარჯვება

პრონოზური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

უნდა დანერგოს სტიმულები და შეღავათები, რომლებიც დააკმაყოფილებს მსოფლიო მოთხოვნებს.

მსოფლიო პრაქტიკა ადასტურებს, რომ ვერც ერთი ზონა ვერ მუშაობს შესაბამისი ინფრასტრუქტურის გარეშე. კეთილმოწყობილი ტერიტორია, სატელეკომუნიკაციო ქსელები, წყლით, გაზითა და ელექტროენერგიით მომარაგება, სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის სიახლოვე, პერსონალის საცხოვრებელი და დასვენების შესაძლებლობები უმნიშვნელოვანესი გარემოებაა თავისუფალი ეკონომიკური ზონის ფუნქციონირებისა და განვითარებისათვის. ამ პირობების არარსებობის შემთხვევაში არც ერთი უცხოური ფირმა არ განიხილავს ზონაში ინვესტირების საკითხს. უნდა აღინიშნოს, რომ არც ერთი ზემოთ მოყვანილი გარემოება არ არის გადამწყვეტი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისათვის, მაგრამ აუცილებელი პირობაა იმისათვის, რომ ფირმამ განიხილოს ზონაში ინვესტირების საკითხი. საბოლოო გადაწყვეტილების მიღება კი დამოკიდებულია კონკრეტული ინვესტორის ტაქტიკურ და სტრატეგიულ გეგმებზე.

თუ გავითვალისწინებთ იმ გარემოებას, რომ ნებისმიერი თავისუფალი ეკონომიკური ზონის შექმნის მიზანია არა მარტო უცხოური, არამედ ადგილობრივი ბიზნესის განთავსებაც, მაშინ აუცილებელია ზონაში ადგილობრივი ინვესტიციების მოზიდვის პირობების შემუშავებაც. ერთი შეხედვით, ეს შეიძლება ადვილად მოგვეჩვენოს, ვინაიდან ფირმები დაინტერესებული იქნებიან კარგად განვითარებული ინფრასტრუქტურისა და საგადასახადო შეღავათებით სარგებლობით. მაგრამ, როგორც პრაქტიკა გვიჩვენებს, სიტუაცია შესაძლოა იყოს რადიკალურად განსხვავებული. შეიძლება ადგილობრივმა ინვესტორებმა დაიკაონ დამკვირვებლის პოზიცია და მოუშადებელნი აღმოჩნდნენ ახალ ბიზნეს გარემოში მუშაობისათვის. ამიტომ, თავისუფალი ეკონომიკური ზონის ორგანიზებისას აუცილებელია სათანადო ყურადღება დაეთმოს ადგილობრივი ინვესტიციების მოზიდვის პრობლემებსაც.

ამრიგად, თავისუფალი ეკონომიკური ზონების საერთო მახასიათებელია მიმზიდველი საინვესტიციო კლიმატის არსებობა, რომელიც გულისხმობს საბაჟო, საგადასახადო და ფინანსურ შეღავათებს და აგრეთვე, განსხვავებულ პირობებს ქვეყნის სხვა ტერიტორიებთან შედარებით. კონკრეტულ შეღავათებსა და სტიმულებს შორის განსხვავება მცირეა სხვადასხვა ქვეყნების მიხედვით, მაგრამ არსებითად, როგორც წესი, ერთნაირია.

IMPORTANCE OF TREND ANALYSES BEFORE MAKING INVESTMENT IN A COMPANY (Berkshire Hathaway Inc.)

Olga Pachulia

Associated Professor of Sokhumi State University

Klara Gurtskaya

Magister of Georgian University

As any investment involve some risks, investments require very careful examination of a company and investors need to make some financial analyses before putting money in a company. Generally investors are using past 5-10 year financial dates to find out the performance of the company. In our opinion one of the useful method of financial analyse is trend analyse of a company, which helps investors to see the past financial condition of the company and it helps investors look into what “goes on the behind a company’s closed door”. Trend analyse not only shows the past financial condition, it also helps investors to make some forecast about the future trend of the company. Of course only financial dates are not enough to predict companies perspectives, but making trend analyse has real sense because it points out the trend which is possible to come true in the nearest future¹.

Most investors are willing to invest in a company which is highly profitable such as American company **Berkshire Hathaway Inc.** The reason of this is that, highly profitable companies can generate high dividends. As investors major interests are high return from the money, which they have invested in order to multiply their money, they are interested in companies with good profit. Based on these, we approach, that profitability trend analyses are really useful for both existing investors and potential ones before making investment in the company. From our point of view,

¹ http://www.ehow.com/list_7305649_financial-would-useful-investing-company_html

http://www.ehow.com/info_8214599_trend-important-examining-financial-statements.html

გვერდობიერი თვლილის თანამედროვე პრობლემები

there are some basic useful profitability ratios to measure company's profitability: Return on Equity(ROE), Gross Profit rate, Earnings per Share, Return on assets and Return on sales. By estimating each of these ratios mentioned above, it is possible to answer those important questions to which investors are very sensible: will the profitability of the company continue to grow or fall, has it any sense to put money in the company, how well does the company handle its assets, how well does the their invested capital work and many other questions, which are helpful while making investment decision.

Table.1.1. Financial dates used for estimation ratios from Balances and Statements of Earnings 2005 and 2010 years of Berkshire Hathaway Inc¹.

In Millions

Year	2010	2009	2008	2007	2006
Net Earnings	13494	8441	5596	13213	11015
Outstanding shares	1635661	1551174	1548960	1545751	1541807
Earnings before income taxes	19051	11552	7574	20161	16778
Total Assets	372229	297119	267399	273160	248437
Sales (Net Revenue)	67225	62555	65854	58243	51803
Cost of sales and services	55585	52647	54103	47477	42416
Common stock Equity	162934	135785	109267	120733	108419

One of the important ratio in analysing company's profitability is **Gross Profit Rate**, which shows at what rate does the gross profit excess over the sales revenue. The higher is the gross profit rate the more beneficial it is for the company and investors are willing to put investment in it and buy stock². As **Table.1.2.** shows Gross profit rate for Hathaway is changing slightly over the past five years : in 2006 and 2007 it is 18%,

¹ <http://www.berkshirehathaway.com/reports.html>

² <http://www.investopedia.com/articles/fundamental/04/042804.asp>

in 2008 it decreases by 0.64 percent, in 2009 it decreases again by 2% and in 2010 the rate gets back to the rate as it was in 2008. The reason of this changes is gross profit, which in 2010 increased by 14% and the sales increased by 7.4 %, in 2009 the gross profit decreased by 18% and the sales decreased by 5% .The Average rate of last five year Gross profit rate is 17.5%.

Table.1.2. Gross profit Rate of Berkshire Hathaway 2005-2010 years.

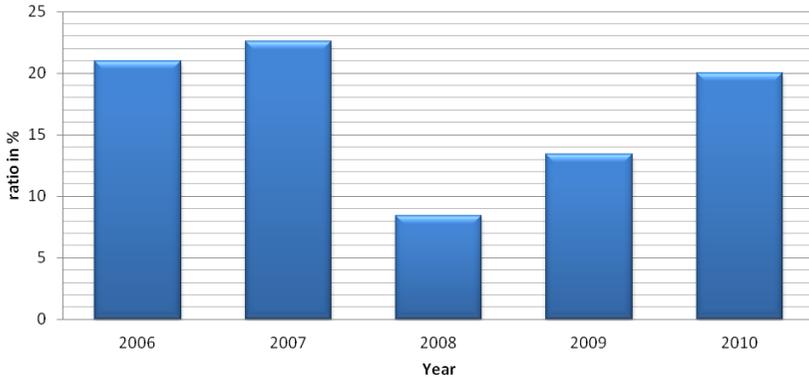
Year	2010	2009	2008	2007	2006
Gross profit	11640	9908	11751	10766	9387
Sales (Net Revenue)	67225	62555	65854	58243	51803
Gross profit rate	0.17315	0.15839	0.1784	0.18485	0.18121

Return On Sales is also one of the useful ratio to analyse company’s Financial performance. It gives information of a firm’s ability to control the level of its sales. **Table 1.3.** and **Figure 1.** shows the dynamic of the mentioned ratio. The return of sales is very changeable over the years. In 2008, there is a very big downward from 22.68% to 8.49%. The reason of this decline is the 57.6 % decrease of net earnings, which was caused by the decrease of earnings before income tax and income tax expense, and in 2008 there were no earnings from equity method investment. The next year the earnings from equity method investment was 427 million, that increased net earnings and the ratio raised to 13.49%. Again in 2010 the ratio went up to 20%, because of increase in earnings before income tax by 39% and 37% increase in net earnings. As for sales it made only slight influence on the dynamic of the ratio by changing 6-11% over the period.

Table 1.3. Return on Sales

Year	2010	2009	2008	2007	2006
Net Earnings	13494	8441	5596	13213	11015
Sales (Net Revenue)	67225	62555	65854	58243	51803
Return on sales	0.200073	0.134937	0.084976	0.22686	0.212632

Figure.1. Return On Sale(ROS)

Another important ratio which worth to analyse before making investment decision in the company is **Return on Assets (ROA)**. Investors can measure how effectively the company generates profit by the assets. From the **Table 1.4**, we see, that average total assets are increasing every year and the second variable Earnings before income tax is changing from year to year. Like Return on sales, Return on Assets is decreasing in 2008 from 7.7% to 2.8% and begins to increase in 2009 by 2% and then 1.6% increase on rate in 2010. The main reason that caused the decrease in rate in 2008 is the earnings before income taxes which decrease by 62%, while average total assets increased at the same year.

Table.1.4. Return on Assets

Year	2010	2009	2008	2007	2006
Earnings before income taxes	19051	11552	7574	20161	16778
Average Total Assets	334674	282259	270279.5	260798.5	223381
Return on Assets	0.056924	0.040927	0.028023	0.077305	0.075109

Berkshire Hathaway has a very low **Earnings per Share**. In 2007 and 2010 the ratio equaled to \$ 0.8. As it is the ratio which is very important for company's financial performance, this results are not appropriate for the company. But still having low Net Earnings, doesn't mean that the company

is unprofitable. There are some reasons that caused Earnings per share to be so low. First of all, the reason is net earnings, which has a very big influence to the ratios. In 2007 net earnings increased by huge percent 19%, in 2008 net earnings decrease by 57%, in 2009 it begin to increase by 50% and then in 2010 it increased by 59%, while Earnings per share increased slightly.

Another reason that caused Earnings per Share to be low is costs. Warren Buffet, the CEO of the company (Berkshire Hathaway Inc) is oriented to making investments, which itself insists on putting vast amount of money, also taxes are quite high in USA: for Berkshire Hathaway Income tax expense only was 29.4% of Earnings Before Income Tax in 2010, 30% in 2009 and 26% in 2008. Besides operating expenses deals with lot of money spending, all this caused Net Earnings to be low and as a result Earnings per Share is low itself.

Table.1.5. Earnings per Share.

Year	2010	2009	2008	2007	2006
Net Earnings (hasn't preferred stock)	13494	8441	5596	13213	11015
weighted average share outstanding	1593418	1550067	1547356	1543779	1540791
Earnings per share	0.008466	0.005446	0.003616	0.008559	0.007149

The Return on Common Stockholders' Equity Ratio compares net earnings with invested capital. For Berkshire Hathaway Inc Return on Common stock Equity is equal to Return on Equity, because it hasn't preferred stock, so they are the same in this case. Usually shareholders are interested how does their invested capital works. ROE measure how well does the company invest the money invested in it and high ratio indicates that management of these company spends money wisely and from the point of view of investment it is profitable company, where investors can rely on qualified managers. As for Return on Common Stock Equity ratio helps to "measure the return that a firm's management is able to earn on common stockholders investment¹. Will they get any profit or loss? Table

¹ <http://financial-dictionary.thefreedictionary.com/Return+on+Common+Stock+Equity> .

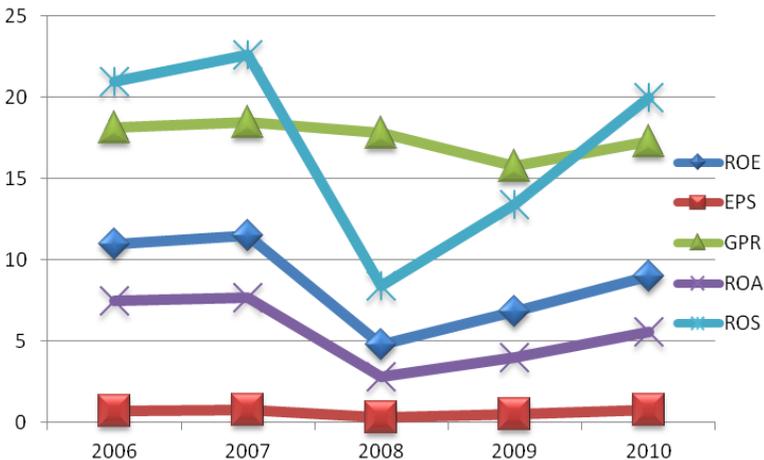
გერეტიკური თეროის თანამელორვა პრეზენტაცია

1.6. gives us the following dates: ROE in 2006 and 2007 was 11% and 11.5%, but in 2008 it went down to 4.8% and again in 2009 it raised to 6.8% and in 2010 it become 9%. It worth to analyse, what caused the change of ROE during this period. First of all, the reason was net earnings discussed above in Earnings per share. Another reason of this change is Average common stock equity, which increased by 14.6% in 2007, in 2008 it increased slightly by 0.34%, in 2009 Average common stock equity increased by 6.5% and in 2010 by 21%.

Table.1.6. Return on common stockholder Equity (ROE)

Year	2010	2009	2008	2007	2006
Net Earnings	13494	8441	5596	13213	11015
Average common stock equity	149359.5	122526	115000	114576	99951.5
Return on common stockholder Equity (=ROE)	0.090346	0.068892	0.048661	0.115321	0.110203

Figure.2. Profitability Ratios 2006-2010 years: ROA, EPS,GPR, ROA and ROS.

After we have made 5 year trend analyse of **Berkshire Hathaway Inc** based on 5 most used profitability ratios by investors we get some results from our estimations. From **Figure 2.** it is obvious that 2008 year was the lowest point for Return on Equity(ROE), Earnings per Share(EPS), Return on assets(ROA) and Return on sales(ROS). Despite of the sharp fall of this 4 ratio, in 2008 the falling tendency quickly changed in 2009 year and now the ratios have growing trend. Unlike these 4 ratio Gross Profit rate had the lowest point in 2009, but these slight fall quickly changed in 2010 and went up.

By taking into consideration Berkshire Hathaway Inc's great potential and growing tendency of the ratios discussed above, we expect them to continue to increase and Berkshire Hathaway Inc will stay as one of the attractive and profitable company for investors as it had been for past decades. In addition, we think that still trend analyse does not guarantee the forecasted results, the probability of expected trend is quite high and worth to make trend analyse before we make investment decision.

**დედამიწაზე ეპოლოგიური წონასწორობის
შენარჩუნების წინაპირობაა საზოგადოებრივი
მეცნიერების «ლაზარეს» უმსაბამისად განახლება**

ეთერ თაკალანძე
ეკონომიკის დოქტორი

საზოგადოებრივი პოლიტიკურ-ეკონომიკური თეორიის ახალი სიტყვის (მეორედ მოსული ქრისტიანულ-მართლმადიდებლური რელიგიური ცნობიერება) შესაბამისად განვითარება, რომლის გარდუვალობასაც ჩვენს წინა სტატიებში¹ ვამტკიცებდით, გულისხმობს ამ სიტყვის, როგორც სასწაულებრივი ღვთიური მოვლენის ან და მისი, როგორც ახალი სამეცნიერო-საინფორმაციო წყაროს, რწმუნება-დასაბუთებას; სწორედ ამ თვალსაზრისით ჩვენი მკითხველის თვითგამორკვევისათვის, ამჯერად ხაზგასმით აღვნიშნავთ კიდევ ერთ ფაქტს, რომლის წინაშეც აყენებს ეს ახალი სიტყვა თანამედროვე, უპირველეს ყოვლისა, სოციალური და საზოგადოებრივი მეცნიერების დარგში მოღვაწე ადამიანებს.

გონისა და, ზოგადად, არსის ორიათასწლიანი ეტაპობრივობით განვითარების ობიექტური კანონი, რომელიც ქართული ენის – ლაზარეს 37-ვე ასო-ნიშნებით გაშიფრულად და, ამ ენის კანონებზე დაყრდნობით, ახალ სიტყვაში ჩვენ აღმოვაჩინეთ, იგივე სამყაროს (დედამიწა, მზე, ვარსკვლავებით) ერთიანობისა და მთლიანობის შემოქმედების კანონია, რომელიც, ცხადია მოიცავს ადამიანის საზოგადოებრივი განვითარების ეკონომიკურ კანონსაც; ამ ასტრო-ფიზიკური უზენაესი კანონითაა განსაზღვრული სოციალური კანონზომიერება, რომლის თაობაზე ჩვენი მოკვლევა გამოქვეყნებულია 2004 წელს (ჟ. „ეკონომიკა“ №7-8) და, რომელსაც შემდგომ გამოკვლევებში ჩვენ მას დავარქვით კანონ-ზომიერება „ლაზარე“.

კანონზომიერება – „ლაზარე“-საგან განსხვავებით, ზემოთხსენებული უზენაესი კანონი, ახალ სიტყვაში გაშიფრულია, ქართული ენის არა 36, არამედ 37-ვე ასო-ნიშნის გამოყენებით. ანუ, ამ უზენაეს კანონს უფრო მეტადაც შეესაბამება სახელწოდება

1 იხ.: ჟ. „ეკონომიკა“, # 1 – 12, 2011.

„ლაზარე“. ამასთან, რაც საგულისხმოა, უზენაესი კანონი – „ლაზარე“, განსაზღვრავს რა სოციალურ კანონზომიერებას – „ლაზარე“, ააშკარავებს იმ რელიგიურ საიდუმლოებას, რომელიც უმნიშვნელოვანესი ინფორმაციაა საზოგადოებრივი მეცნიერებისათვის; ის ამხელს იმას რომ ბიბლიური მცნება – „მამა-ღმერთი“ შეესაბამება უზენაეს კანონზომიერებას – „ლაზარე“; ხოლო მცნება – „ძე-ღმერთი“ კი კაცობრიობას მიანიშნებდა თურმე, სოციალური კანონზომიერების – „ლაზარე“-ს არსებობაზე – „ძე-ღმერთის“ ნების შესაბამისად მოქმედების აუცილებლობაზე.

აშკარავდება ის ფაქტიც, რომ ახალი სიტყვა, ისევე, როგორც 2000 წლის წინ ქრისტე-ხორციელთა მოსული ცნობიერება, ირიბად-რელიგიური მინიშნებების ფორმით-ამცნობს თანამედროვე ადამიანს (ერი, კაცობრიობა) ახალ ინფორმაციულ წყაროს თუნდაც, აღნიშნული მხილებისა თუ სხვა სახით, რომელიც დამდვივით ორიათასწლეულის მანძილზე მან უნდა აითვისოს. თავისებურება და სიახლე ამ ახალ სიტყვაში ისაა, რომ ხსენებული რელიგიური მინიშნებების პარალელურად, მასში ასტრო-ფიზიკური სხეულების კანონზომიერი თანაარსებობის რეალობა მეცნიერული ლოგიკით საბუთდება; ამ სიტყვაში ახსნილია ის, რომ კონკრეტული ადამიანის, ერისა თუ მთელი კაცობრიობის თვითშემოქმედების პროცესი-საქმიანობა სივრცითა და დროით, წუთებისა და წამების სიზუსტით, უკავშირდება უზენაესი კანონით განსაზღვრულ, ობიექტურ, გლობალურ პროცესებს; იმ პროცესებს, რომლებიც სამყაროში (სისტემა: დედამიწა, მზე, ვარსკვლავები) ქმნიან ასტრო-ფიზიკური სხეულების მოძრაობის მუდმივობასა და მთლიანობას და, რომლებიც ადამიანის თვითშეგნებაში აღიქმება ჯერ-კიდევ, ღვთიური წარმომავლობის მოვლენებად, – რელიგიურად.

ანუ, აღნიშნული, ერთიანი კონკრეტული პროცესებისა თუ მოვლენების მეცნიერული ლოგიკის ენაზე ახსნის ფონზე, ახალ სიტყვაში ახსნადი გახდა კონკრეტული ბიბლიური მცნება – „სიტყვა არის ღმერთი“. აქ აშკარავდება ის, რომ ცნებაში სიტყვა, იგულისხმება ორიათასწლიანი ეტაპობრივობით გამეორებადი სოციალური მოვლენა, რომელსაც განაპირობებს უზენაესი კანონი – „ლაზარე“; – რომ ამ (რელიგიური ცნობიერება) მოვლი-

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

ნების ფორმით, დედამიწაზე ორიათასწლიანი ეტაპობრივობით იქმნება ადამიანის საზოგადოებრივი თვითგანვითარების ინფორმაციული წყარო რომელზე დაყრდნობითაც შესაბამისი დროის კაცობრიობა თვითშემოქმედების გზით, ასტრო-ფიზიკურ სისტემა-სამყაროში თავად დედამიწის (თავისი საცხოვრისის) მუდმივად შენარჩუნების საქმიანობაში უნდა გაერკვეს.

ირკვევა ის რომ ამჟამინდელი ახალი სიტყვა, იგივე განახლებული („მეორედ მოსული“) ქრისტიანულ-მართლმადიდებლური რელიგიური ცნობიერება, მოცემული ორიათასწლეულების გასაყარზე ქმნის რელიგიურ და, იმავდროულად, სამეცნიერო საინფორმაციო წყაროს და, ამასთან, მისი შემეცნება-ათვისების საქმიანობაში პირველობის მორალურ მოვალეობას განუსაზღვრავს სწორედ ქართველ (ლაზარე-ენის მფლობელ) ერს.

სრულიად ლოგიკური ფაქტია ისიც, რომ 2004 წლიდან დღემდე შურნალ „ეკონომიკაში“ გამოქვეყნებული ჩვენი გამოკვლევები ახალ სიტყვასთან დაკავშირებით, აშკარას ხდის შემდეგ რეალობებს:

ა) დედამიწის სოციალურ-ეკონომიკური თვითგანვითარება, ანუ მისი ეკოლოგიური წონასწორობის მუდმივად შენარჩუნება არის ადამიანის (ერი, კაცობრიობა) საარსებო დანიშნულება, რომელიც განსაზღვრულია ზემოხსენებული უზენაესი კანონით – „ლაზარე“.

ბ) სამყაროში (დედამიწა, მზე, ვარსკვლავითი) დედამიწის, როგორც სოციალურ-ეკონომიკური არსის, თვითგანვითარება არის 24000-წლიანი ციკლით გამეორებადი და, ამასთან, ორიათასწლიანი ეტაპობრივობით განახლებადი საზოგადოებრივი საქმიანობის ორგანიზაცია-მართვის პროცესი; – რომ ამ პროცესის ორიათასწლიანი ეტაპობრივობით განახლების აუცილებლობას ზოლიაქოს ნიშნის 12 თანავარსკვლაველის სისტემის მოძრაობის კანონი განაპირობებს¹.

გ) სამყაროს მოძრაობის ორიათასწლიანი სტაბილურობა განსაზღვრავს დედამიწაზე კონკრეტულ ორიათასწლიან პერიოდში სოციალურ-ეკონომიკური თვითგანვითარების კონკრეტულ გზას (პროცესი); ეს ის გზაა, რომელსაც ადამიანთა (ერი, კაცობრიო-

1 იხ. ჩვენი სტატია ჟ. „ეკონომიკა“, # 11 – 12, 2011, გვ. 47.

ბა) მოდგმა ზემოთ აღნიშნული, თავისი საარსებო დანიშნულების შესრულების მიზნით, ოდითგან ითვისებს და, რომლითაც იგი საზოგადოებრივი (კეთილი გონის) თვითგანვითარების დონის (კულტურა!) 1-დან მე-7 საფეხურზე ამადლების ნიადაგზე, თავის საკაცობრიო მისიას მშვიდობიანი გზით, წინამდებარე 4000-წლევულის ბოლოს უკვე უნდა აღასრულებდეს!

დ) ამ ეტაპზე, ანუ 1995 წლის 9 იანვრიდან, დედამიწაზე, საქართველოში მოსული ახალი სიტყვა ახალი სოციალური მოთხოვნების წარმოჩინების წესით, თანამედროვე კაცობრიობას განუსაზღვრავს შესაბამის საქმიანობას; განუსაზღვრავს მას კერძოდ, იმას, რომ მან უნდა შეძლოს ამ ახალ ორიათასწლეულში, ცოდნის ამ წყაროს ათვისების კვალობაზე, თავის ქვეყანაში ადამიანის ეროვნული უფლებების ეროვნულ მოვალეობებთან ბალანსირება და, ამ გზით, თავის მხრიდან, შექმნას მშვიდობიანობის დაცვის წინაპირობა თავისივე ქვეყანაში, კონტინენტზე და ასევე მთლიანად დედამიწაზე, – განახორციელოს ამ, (ადამიანის უფლებების დაცვა) მიმართულებით საზოგადოებრივი მეცნიერული თეორიის განვითარება.

ე) ადამიანის სოციალური უფლება-მოვალეობების ბალანსირება გულისხმობს ადამიანის შრომითი ურთიერთობების აგებას (ორიენტირება) პრიორიტეტულად ადამიანური უფლება-მოვალეობების გაწონასწორებულობაზე; რამეთუ ადამიანი – საზოგადოებრივი წარმონაქმნი – არის ამოსავალი, საწყისი ქვეყანაში თუ, ზოგადად, დედამიწისეულ სამყაროში ჰარმონიულობის, მშვიდობიანობის, ზოგადად, ეკოლოგიური წონასწორობის სტაბილურად და მუდმივად შენარჩუნების საკაცობრიო საქმეში.

ვ) აღნიშნული პრიორიტეტის დაკანონების, ე.ი. არამატერიალისტური პოლიტიკურ-ეკონომიკური თეორიის შემუშავების, სოციალური მოთხოვნა, გულისხმობს რა ქრისტიანულ-მართლმადიდებლური სარწმუნოების, ე.ი. ქართული ეროვნული ცნობიერების სახელმწიფოებრივად დაცვას, მოიცავს ქვეყანაში სახელმწიფოებრივი და რელიგიური სამსახურების (ეკლესია) ფუნქციების გადანაწილებასაც: თუ კი გასულ ათასწლეულებში ადამიანი (ერი, კაცობრიობა) თავისი სოციალური მისიის აღს-

1 იხ. ჩვენი სტატია ჟურნალში „ეკონომიკა“, #7-8, 2004 და სხვ.

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

რულებისათვის შთამომავლობას რელიგიურ მცნებებს ოჯახური (გვაროვნული, ტომობრივი, ეროვნული) სიყვარულის გრძნობების დაუფლებას ჩააგონებდა, ახალ ორიათასწლეულში კაცობრიობამ ეს მისია უნდა აღასრულოს ამ რელიგიური მცნებების საზოგადოებრივი მეცნიერების თვალსაზრისით შემეცნების ნიადაგზე სახელმწიფოებრივი სისტემის განახლების გზით.

ყველაფერი ზემოთ ჩამოთვლილი, არის სადღეისოდ აუცილებელი საზოგადოებრივი ინფორმაცია, რომლის შემეცნებაც თანამედროვე კაცობრიობას, უპირველესად, ქართველ ერს აძლევს შანსს, კიდევ ერთი 2000-წლეულით გაიხანგრძლიოს თვითგანვითარება; – ათვისოს ქვეყნისა თუ მთლიანად დედამიწის ეკონომიკური წონასწორობის სტაბილურად შენარჩუნების ჭეშმარიტი გზა - უზენაესი კანონი – „ლაზარე“.

ქვემოთ შევეცდებით მოკლედ წარმოვაჩინოთ „ლაზარეს“ ის ძირითადი სოციალური მოთხოვნები, რომლებიც საზოგადოებრივი მეცნიერული თეორიის განახლების საქმიანობას, უფრო ზუსტად, ქვეყნის შიდა პოლიტიკურ-ეკონომიკური ურთიერთობების საქმიანობებს განსაზღვრავს. ამ მოთხოვნების მთავარი არსი, რაც საზოგადოებრივ პოლიტიკურ – ეკონომიკურ ურთიერთობებში უნდა იყოს დაცული, როგორც ეს ჩვენ გავაცნობიერეთ, ასეთია:

1) ადამიანის საზოგადოებრივი თვითგანვითარების ორგანიზაცია მოიცავს თავად საზოგადოების – (სოციალური ბუნების მატარებელ-დამცველი არსი), თვითშემოქმედებას.

2) ადამიანის საზოგადოებრივი თვითშეგნება როგორც თვისება, არის, მეტწილად, არა სათავისოდ, არამედ საზოგადოებისათვის შრომის გაღების უნარი. ადამიანის კეთილგონიერება მის ამგვარ საქმიანობაში – სხვათათვის ზრუნვაში, – მზრუნველობაში¹ გამოიხატება. მზრუნველობა კი არის ადამიანის მხრიდან ამ სხვათა მიმართ სიყვარულით განსაზღვრული თვისება; ამიტომ, სწორედ ამგვარი სიყვარული უნდა გახდეს საზოგადოებრივი შრომის საგანი. ანუ, საზოგადოებრივი შრომა, რომელიც ორიენტირებული უნდა იყოს საბოლოო შედეგზე – დედამიწაზე სოციუმის (ე.ი. სიცოცხლის) მუდმივად შენარჩუნებაზე – თავისთა-

1 მზრუნველობა – ერთგულება, მეგობრობა, თანადგომა.

ვად, ადამიანის ფსიქიკის კეთილგონიერულად ჩამოყალიბებაზე ამ შრომის ორიენტირების წესის სახელმწიფოებრივად ორგანიზებას მოითხოვს; ამასთან, ეს შრომა, არის რა ნებაყოფლობითი და, შესაბამისად, გულისხმობს რა ხშირად, პიროვნების (მშრომელი) მხრიდან პირადი ინტერესებისა თუ საწადელის დათმობას, უნდა იყოს იურიდიულად დაკანონებული კრიტერიუმი პიროვნების ადამიანური ღირსების განსაზღვრა-დამსახურებისათვის.

3) საზოგადოების ქმნალობაში ძირითადი (საწყისი) სტრუქტურული ერთეული – ოჯახი – ორი სხვადასხვა სქესის ადამიანის თავისუფალი, ნებაყოფლობითი გადაწყვეტილებების ნიადაგზე იქმნება. ეს გადაწყვეტილება ეფუძნება ოჯახური სიყვარულის სიმტკიცის, ე.ი. ქმრისა და ცოლის ურთიერთის მიმართ ერთგულების უპირობოდ, სიცოცხლის მანძილზე დაცვაზე შეთანხმებას. ანუ, ოჯახის შექმნისა და ოჯახური ურთიერთობების ორგანიზაცია-მართვა ქვეყანაში უნდა ემყარებოდეს ოჯახთან მიმართებაში ამ ორი ადამიანის ერთსულოვან დამოკიდებულებას, მათი მხრიდან ურთიერთის სულიერი მოთხოვნილებების ცოდნას და გათავისებებს; იგი უნდა ეფუძნებოდეს ადამიანების ამგვარი ერთსულოვნების ორგანიზაციის სახელმწიფოებრივ პრინციპებს. ქვეყანაში ოჯახური სიყვარულის (ცოლქმრული ერთგულება, ზნეობრივი ნორმა) სახელმწიფოებრივად დამკვიდრება, რომელიც გულისხმობს ადამიანური თვითშეგნების სათანადოდ განვითარებას, მოიცავს ადამიანის რომელიღაც შეგროვებების (ცდუნება, ვნება) დამღვევის მოტივაციის მექანიზმსაც.

4) ოჯახი, გვარი, ტომი, ერი კაცობრიობის სტრუქტურული ერთეულებია – ის საზოგადოებრივი ინსტიტუტებია, რომლებიც იცავენ და განაპირობებენ (ორგანიზაცია, მართვა) თვით ამ ერთეულებში ადამიანის (მუცლადყოფნის ასაკიდან) ფსიქიკური თვისებების: – სამართლიანობის, ნდობის, დანდობის, ნამუსის, სირცხვილის, ღირსების – წარმოება-კვლავწარმოების უწყვეტობასა და სტაბილურობას.

5) ქალიშვილისა და ჭაბუკის ურთიერთის მიმართ სულიერ სიყვარულზე (არა ფულზე, არა შიშზე, არა ძალადობაზე) ოჯახური ურთიერთობების აგების საზოგადოებრივი ნორმა იურიდიულად დაცული უნდა იყოს. ოჯახის ხელმძღვანელი და მასზე

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

პასუხისმგებელი სხვა საზოგადოებებთან მიმართებაში, ოჯახის უფროსი მამაკაცი (ძლიერი სქესი) უნდა იყოს; მან, სახელმწიფოებრივ კანონებზე დაყრდნობით, თავის ოჯახური ეკონომიკის მთავარ ორიენტირად უნდა გახადოს საზოგადოებრივ თუ ყოფით ურთიერთობებში კეთილგონიერების გამოვლინება, მოზარდების კეთილგონიერულად აღზრდა-განვითარება და თავისი ოჯახის გარემო სივრცეში კეთილგონიერების დომინირება; კეთილგონიერული ქმედებისათვის გამიზნული, მოზარდების სწავლა-განათლება, ასევე, ჯანმრთელობისა და შრომისუნარიანობის მოკრება და, რაც მთავარია, – კეთილგონიერული თვისებების შექმნა-გამრავლება უნდა იყოს პრიორიტეტი ოჯახურ ეკონომიკაში და, ზოგადად, ქვეყნის სახელმწიფოებრივ ეკონომიკაში.

6) ოჯახის უფროსი, შესაბამისი სახელმწიფოებრივი პოლიტიკის ნიადაგზე, უნდა უზრუნველყოფდეს ოჯახში დიასახლისის ფუნქციისა და მისი შრომის მიმართ პატივისცემის დამკვიდრებას; ეს შრომა ოჯახში წევრთა რაოდენობის შესაბამისად, სახელმწიფოს მხრიდან ანაზღაურებადი უნდა იყოს.

7) ოჯახი თავისი არსით მიკრო-ოთხეყაროა; ან/და, თუ ასე ვიტყვით, იგი არის კონკრეტულ ქვეყანაში ორგანიზებული, მინი სოციალურ-ეკონომიკური გარემო. მას, როგორც ეროვნული კულტურის ამსახველ სისტემას, კონკრეტული სისხლითა და სულით მონათესავე ადამიანების კონკრეტული ჯგუფის სახით, ქმნის ერი. იგი ქმნის ამ სისტემას, როგორც საწყის ორგანულ უჯრედს, რომლისგანაც თავად ერის სოციალურ-ეკონომიკურად ბალანსირებული თვითგანვითარება უნდა წარმართოს. ოჯახი, როგორც მიკრო-ოთხეყარო, არის ადამიანის, შესაბამისად, გვარის, ტომის, ერის სულიერი (ერთსულლოვნური) თვითგანვითარების სახელმწიფოებრივი ინსტიტუტი. ამ ინსტიტუტის მიზანია ოჯახური გენის ეკოლოგიური დაცვა და ქვეყანაში ოჯახის მართვის ისეთი ორგანიზაციული პრინციპის დანერგვა-დამკვიდრება, რომლითაც უზრუნველყოფილი იქნება ადამიანის მიმართ საზოგადოების მხრიდან სიყვარულით სარგებლობის უფლების ამ ადამიანის შესაბამის საზოგადოებრივ მოვალეობებთან ბალანსირება.

8) ერი და მისი სტრუქტურული შემადგენლობა, როგორც სა-

ზოგადოებრივი ერთეულები, დედამიწაზე შესაბამის, კონკრეტულ კონტინენტზე თუ, ქვეყანაში, სასიცოცხლო პირობების დამცველი ფიზიკური ერთეულებია. ისინი, იქმნებიან რა მხოლოდ ერთ, მოცემულ, კონკრეტულ ქვეყანაში, სამოქალაქო საზოგადოებისაგან განსხვავებით, ქმნიან საფუძველს, ამ ქვეყნის ადამიანური, სოციალური და გეოგრაფიული გარემო-პირობების სისტემურად ათვისება-ქმნადობის სახელმწიფოებრივად ორგანიზებისათვის.

9) ადამიანი-მოზარდის თვითშეგნებაში სიყვარულის თვისების გაღვივება-განვითარება მოითხოვს თავად მოზარდის ასაკით განსაზღვრულ ვადაში, მშობლიური ოჯახის წევრებთან სტაბილურად თანაცხოვრების პირობების სახელმწიფოებრივად ორგანიზებას. უფრო ზუსტად: ეს მოითხოვს ქვეყანაში დაწესდეს ისეთი ყოფითი პირობების სახელმწიფოებრივი მხარდაჭერა, რომლებიც სტაბილურად უზრუნველყოფენ მოზარდისათვის თავის ოჯახის წევრებთან (სამი თაობა: მამა-დედა, შვილები, შვილიშვილები) თანაცხოვრებას. ამგვარმა სახელმწიფოებრივმა პრინციპმა უნდა განაპირობოს ის, რომ ქვეყანაში ოჯახური ეკონომიკა იქცეს საფუძვლად ქვეყანაში ეროვნული ერთსულოვნების შემოქმედების საქმიანობაში, – რომ ოჯახში თუ ზოგადად საზოგადოებრივ ურთიერთობებში წამყვანის (ხელმძღვანელი, პასუხისმგებელი) ფუნქციას აღასრულებდნენ უფროსი თაობების ადამიანები; – რომ ასაკით უფროსი ადამიანი იმსახურებდეს, ხოლო, უმცროსი გრძნობდეს და ცნობდეს ურთიერთთან მიმართებაში მოწიწებითი დამოკიდებულებების აუცილებლობას.

10) ოჯახი ეროვნული ერთსულოვნების შემოქმედების საწყისი რგოლია. ოჯახის ეს დანიშნულება განსაზღვრავს ოჯახურ ურთიერთობებში და კერძოდ, ოჯახურ ეკონომიკაში ხელმძღვანელისა და პასუხისმგებლის ფუნქციის ოჯახის უფროს მამაკაცზე (ძლიერი სქესი) გაპიროვნების აუცილებლობას; მამაკაცის ამგვარი ფუნქციის (ანუ ამგვარი ქართული ეროვნული ტრადიციის) სახელმწიფოებრივად დაცვის საზოგადოებრივი მოთხოვნილება დღევანდელ საქართველოში უკვე სახეზეა. – ვლინდება ის, რომ მოზარდების – ბიჭისა და გოგონას – აღზრდა-სწავლება-განათლების, და, შემდგომ, მათი შრომითი მოწყობის ორგანიზაცია თითოეული მათგანის სქესობრივ კუთვნილებასთან შესაბამი-

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

სობით, არის უმნიშვნელოვანესი ეროვნული სახელმწიფოებრივი საქმიანობა; სახელმწიფო ქვეყანაში უნდა ქმნიდეს პირობებს გოგონებისა და ბიჭუნების ფსიქიკაში, შესაბამისად, მამაკაცური და დედაკაცური თვითშეგნებების თანმიმდევრულობით ჩამოყალიბებისა და დაცვისათვის; – პირობებს იმისათვის, რომ ეს ადამიანები ერთად და ცალ-ცალკე იყვნენ საზოგადოებრივად წარმატებულები და ამაყები, უპირველესად, იმითი, თუ რამდენად თანმიმდევრულობით და სწორად იცავენ თუ აღასრულებენ იმ მოვალეობებს რომლებიც მათვის უპირველეს სოციალურ დანიშნულებად არის განსაზღვრული. ამ დანიშნულების აღსრულება, რომელიც ამ ორ ადამიანს შორის კონკურენციას, შეჯიბრებას, შურს გამორიცხავს, განაპირობებს მათს ერთულოვნებას ოჯახის მართვის საქმიანობასთან მიმართებაში, – ურთიერთთანადგომას, თანამშრომლობას სიცოცხლის მანძილზე და მუდმივად.

II) ძლიერი სქესის წარმომადგენელი ადამიანი, სოციალური მოთხოვნების შესაბამისად თავისი პირადი კეთილგონიერების, შორსმჭვრეტელობის, დიდსულოვნებისა თუ ინიციატივიანობის შესაბამისად (ამ თვისებებიდან გამომდინარე) რომ უნდა იცავდეს სუსტი სქესის წარმომადგენლებს, უნდა იყოს მათთან მიმართებაში, მზრუნველი, დამთმობი, თავყანისმცემელი. ხოლო, თავის მხრივ, სუსტი სქესის წარმომადგენელიც, რომ უნდა აფასებდეს ძლიერთათვის დამახასიათებელ, ხსენებულ თვისებებს, უნარებს თუ ღირსებებს, უნდა ცდილობდეს თავის ყველა ასაკში, იმსახურებდეს ამ ძლიერთა მხრიდან ამგვარ დამოკიდებულებას. იგი უნდა აფასებდეს, უფროხილდებოდეს და, შესაბამისად, კიდევაც, ქმნიდეს თავისი მხრიდან, მამაკაცურ ღირსებას ოჯახშიც და, ზოგადად, საზოგადოებაშიც; – ცნობდეს ძლიერი სქესის წარმომადგენელთა აზრის პრივილეგიას პრინციპული, საერთო გადაწყვეტილებების მიღების საქმეში.

ხსენებული, მამაკაცური თვისებებისა და უნარ-ჩვევების წარმატებული რეალიზაცია გულისხმობს ქვეყანაში საზოგადოებრივი ურთიერთობების წამყვანის ფუნქციის მამაკაცებისათვის დამკვიდრების აუცილებლობას. ამასთან, იგი გულისხმობს ამ ურთიერთობებში, აღნიშნული, მამაკაცური თვისებებისა თუ უნარ-ჩვევების სუსტი სქესის წარმომადგენელთათვის დამახასია-

ათბეული თვისებებითა და უნარ-ჩვევებით შევსებას, ამათში კი უნდა ვიგულისხმოთ, ცხადია, მათი პრაგმატული, დამყოლი მაგრაამ, პრინციპული ხასიათები. ზოგადად: სახელმწიფოებრივი ეკონომიკური სისტემა მიზანმიმართულად და თანმიმდევრულად უნდა ქმნიდეს ქვეყანაში მამაკაცური და დედაკაცური თვისებების, უნარ-ჩვევებისა და ღირსებების, როგორც ეროვნული ფასეულობების, ჩამოყალბებისა და დამკვიდრების პირობებს.

12) ოჯახი – სოციალურ/საზოგადოებრივი უჯრედი – აგებულება ადამიანების სიხლით ნათესაობაზე. ოჯახის ადამიანური გარემო, გულისხმობს რა მხოლოდ ოჯახური სისხლით მონათესავე ადამიანების ერთიანობას, გამორიცხავს ამ ერთიანობაში, ე.ი. ოჯახურ ეკონომიკაში, დაქირავებული შრომის ჩართვას. რამეთუ, ოჯახური გენის წარმოებით ურთიერთობებში არასულიერი ფასეულობის (ქირა, ფული) ჩართვა ამ სულიერი ერთიანობის რღვევის, ოჯახური ერთსულონების მოშლის დასაწყისია (გამომწვევია). ანუ, დაქირავებულ შრომაზე აგებული ოჯახური ეკონომიკა, უპირისპირდება რა ადამიანების თვითმომსახურებაზე და ურთიერთის მიმართ მზრუნველობაზე აგების სოციალურ მოთხოვნებს, საზოგადოებრივი პოლიტიკურ-ეკონომიკური თეორიის საპირისპიროა; კეთილგონიერების პრიორიტეტით ოჯახური ურთიერთობების წარმართვა, როგორც ჩანს, მოითხოვს ასევე, სისხლით მონათესავე სტრუქტურების (გვარი, ტომი) ჩართვას ეროვნული ერთსულონების მართვის საქმიანობაში.

13) ქვეყნის შიდა საზოგადოებრივი პოლიტიკურ-ეკონომიკური ურთიერთობების ორგანიზაციული საფუძველია ქვეყნის ტერიტორიაზე მცხოვრები ყოველი ადამიანის, ე.ი. მთელი ერის (ეროვნული) უფლებების მის ეროვნულ მოვალეობებთან ბალანსირების პრინციპი; იგი კაცობრიობის თვითშემოქმედების თვალსაზრისით, ეროვნული სახელმწიფოების მიხედვით რეალიზდება.

14) ადამიანის საზოგადოებრივი თვითშეგნების (კულტურა) საფეხურებრივად ამაღლების ორიათასწლეულობით განსაზღვრულობა, როგორც ახალი სამეცნიერო ინფორმაცია, წარმოაჩენს დროის, როგორც ობიექტურად განსაზღვრული ბუნებრივი რესურსების ჯგუფის, შემეცნება-გაცნობიერების აუცილებლობას; – წარმოაჩენს ქვეყანაში, კონტინენტსა თუ მთლიანად დედამიწა-

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

ზე, რესურსების ამ ჯგუფის – დროის –სხვა რესურს-ჯგუფებთან ერთად, სისტემურად გამოყენების ეროვნულ-საკაცობრიო მნიშვნელობა-დანიშნულებას; ამასთან, წარმოაჩენს კონკრეტულად, დამდეგი ორიათასწლეულის სწორედ, ამჟამინდელ (გარდამავალი) დროს, როგორც ზღვრულ ვადას ჩვენი ერისა თუ კაცობრიობის თვითგანვითარების გახანგრძლივების ორგანიზების საქმეში.

ამასთან, ეს ორიათასწლიანი განსაზღვრულობა, წარმოაჩენს რა ოთხყაროს (დრო, დედამიწა, მზე, ვარსკვლავეთი), როგორც საყოველთაო ორგანიზაციულ მეთოდს, მიანიშნებს იმაზე, რომ სამყარო, როგორც ამგვარი, საყოველთაო მეთოდი, აწ უკვე უნდა განახლდეს, რამეთუ საზოგადოებრივ ურთიერთობებში (ქვეყნისა, კონტინენტისა თუ მთლიანად დედამიწასთან მიმართებაში) ახლებური, საყოველთაო ორგანიზაციული მეთოდის ოთხყაროს გამოყენება უფრო სწორია და ეფექტური.

15) ასტრო-ფიზიკურ სივრცეში, თანაგარსკვლავედების ზოდიქოს ნიშნის სისტემაში დედამიწის მოქცევა-მოძრაობის 24000 წლიანი ციკლი (ე.ი. მერწყულთან დედამიწის მიმართების ორიათასწლიანი სტაბილურობაც) იწყება საქართველოს ტერიტორიიდან და გრძელდება მისგან ჩრდილოეთის (რუსეთი) მიმართულებით. ამ ინფორმაციიდან ირკვევა ის, რომ დამდეგი ორიათასწლეულების მიჯნა ის გარდამავალი დროა, როცა მერწყულის გარემოცივიდან წამოსული, ახალი (თევზებისაგან განსხვავებული) სულიერი ენერგიების ზეგავლენა დედამიწაზე, ის ფიზიკური პროცესია, რომელიც პირველმა, საქართველომ – ქართველმა ერმა უნდა განიცადოს. ანუ, ქართველ ერს, (ცხადია, თვითშენარჩუნების კვალობაზე!), ყოველი 2000-წლეულის დამდეგს უწევს ამგვარი ახალი ზეგავლენის განცდა (მოგერიება, რწმუნება, მიღება, შემეცნება). ე.ი. სწორედ ამ განცდებზე საპასუხოდ – მათზე რეაგირების სწორი გზის მოძიებისათვის, ასეთივე – ორიათასწლიანი – შუალედებით მოეწოდებოდა და ამჯერადაც მოეწოდა ჩვენს პლანეტაზე კაცობრიობას (დასაწყისში, კონკრეტული ერის შვილს – კონკრეტულ ადამიანს!) ახალი ნიტჰჰვა.

16) უზენაესი კანონის – „ლაზარეს“-ს კიდევ ერთი კონკრეტული სოციალური მოთხოვნა, რომელიც ზემონათქვამიდან იკითხება,

ისაა, რომ: თუკი ქართველი ერის მიერ ახალი სიტყვა ვადაზე არ იქნება აღიარებული (ე.ი. რწმუნებული ან/და გაცნობიერებული), მაშინ კატაკლიზმები დედამიწაზე გარდაუვალია (ამისი ნიშნები კი დღეს საკმაოდ ბევრია!); რამეთუ, ასეთ შემთხვევაში (აღიარების დაყოვნება, არ აღიარება), ასტრო-ფიზიკურ სივრცეში, დაფიქსირდება რა ქვეყნის ეკოლოგიური დისბალანსი, იქვე, ასევე მყისიერად გადაწყდება საქართველოს თვითმყოფადობათვითგანვითარების არ გახანგრძობის საკითხიც¹.

17) ქვეყანაში ადამიანური (კეთილგონივრული) თვითშეგნება იქმნება ადამიანის სისხლის შემადგენლობის ანუ მატერიალური პროდუქტის – ეროვნული გენის – სახით; იგი ქვეყანაში ეროვნული სულის სტაბილურად და უწყვეტად შენარჩუნების პოტენციალური ენერჯის მატარებელია; მეტიც იგი არის მოსახლეობის თაობებში ეროვნული სულის წარმოება-კვლავწარმოების საწყისი და, მაშასადამე ეს საქმიანობაც (ეროვნული გენის წარმოება-კვლავწარმოება) ქვეყანაში სახელმწიფოებრივ ორგანიზაცია-მართვას მოითხოვს. იგი როგორც ერთ-ერთი ძირითადი საქმიანობა ქვეყნის საზოგადოებრივ პოლიტიკურ-ეკონომიკურ მეცნიერულ თეორიაში უნდა აისახოს.

18) ქვეყანაში თუ დედამიწაზე ეკოლოგიური წონასწორობის სტაბილურად შენარჩუნება შთამომავლების სისხლის ეკოლოგიურ დაცვას, ე.ი. ეროვნული გენის თანმიმდევრულად განვითარების წესით, მუდმივად შენარჩუნებას, მოიცავს. ამიტომ ახალშობილისათვის ბუნებით მინიჭებული სქესის სოციალური დანიშნულების შესაბამისად მისი ფსიქიკური განვითარება და სულიერი აღზრდა სახელმწიფოებრივი საქმიანობაა. ხოლო ეს უკანასკნელი, რომელიც ქართველისათვის გულისხმობს ამ თვალსაზრისით, ქრისტიანულ-მართლმადიდებლური ზნეობრივ-მორალური პრინციპების, ე.ი. ქართული ტრადიციის დაცვას და, მაშასადამე, ამ პრინციპების საზოგადოებრივ პოლიტიკურ-ეკონომიკურ მეცნიერულ თეორიაში ასახვას, უნდა გამოიხატოს უპირველესად, ადამიანის მხრიდან (ახალშობილის ასაკიდან დაწყებული, ღრმა სიბერემდე), ამ ტრადიციის შესაბამისი გარეგნული ფორმის (ქცევა, მეტყველება, თავდაჭერა, ჩაცმულობა

1 ამ საკითხზე იხ. ჩვენი სტატია. ჟ. ეკონომიკა #7-8, 2011. გვ. 32.

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

და ა.შ.) დაცვაში, ასევე გარემო-სამყაროსთან, იგივე, ეროვნული ქცევის ნორმებთან თუ სახელმწიფოებრივ კანონებთან მიმართებაში მის კეთილგონივრულ დამოკიდებულებებში.

19) ადამიანის ეროვნული თვითშეგნება, რომელიც იწყება სისხლით ნათესაობით და ვითარდება ამ მონათესავე ადამიანების მიერ საერთო-სამეცყველო ენის, მამულის და სულიერი ფასეულობების (ადამიანური ღირსება, სინდისი, ნდობა, პატიოსნება) დაუფლება-ფლობის ნიადაგზე; თვითშეგნების ფორმირების ამგვარი სოციალური ბუნება მოითხოვს იმას, რომ ქვეყნის სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია-მართვა, სწორედ, ამ ოთხეარო-რესურსების (დრო, ენა, მამული, სარწმუნოება) მიმართ ადამიანის საკუთრების უფლების დაკანონების ნიადაგზე უნდა აიგოს; – უნდა აიგოს იგი ქვეყნის მთელს სულიერ-მატერიალურ რესურსებზე ეროვნული საკუთრების სახელმწიფოებრივად დაკანონებისა და კონკრეტულ ადამიანებზე (ოჯახი, კომლი) ამ საკუთრების გაპიროვნების ნიადაგზე. ანუ, მოკლედ: სახელმწიფოებრივი ეკონომიკური პოლიტიკა, რომელიც აღნიშნულ ეროვნულ საკუთრებასთან მიმართებაში, საზოგადოების (ერი) ყოველი წევრის უფლება-მოვალეობის ბალანსირებაზე იქნება დაფუძნებული, უნდა იყოს განმსაზღვრელი ეკონომიკური პირობა იმ საქმიანობაში, რაცაა ქვეყნის თვითგანვითარების ბუნებრივი სულიერ-მატერიალური რესურსების გაწონასწორებულად, სტაბილურად და უწყვეტად განვითარება და მუდმივად შენარჩუნება.

20) დღევანდელი საქართველოს სახელმწიფო ხელისუფლების მიერ გატარებული სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკა ორიენტირებულია სამუშაო ძალის გაიაფების (ე.ი. არა ადამიანის სამუშაო პირობების გაუმჯობესების) გზით, კაპიტალისტური წარმოების განვითარებაზე; იგი განაპირობებს ქვეყნის მკვიდრ მოსახლეობაში უმუშევართა პროცენტული შემადგენლობის თანმიმდევრულად და ეტაპობრივად ზრდას. დღეს უკვე, როცა ეს შემადგენლობა 70 პროცენტამდე აღწევს, საქართველოში ძირითად სახელმწიფოებრივ სოციალურ-ეკონომიკურ საქმიანობად, ფაქტიურად, აღიარებულია უმუშევარი მოსახლეობის როგორმე დასაქმება; საიდუმლო აღარ არის ამგვარი დასაქმებისაგან მისაღები, გარდაუვალი შედეგებიც; – ესაა: არაპროფესიონალიზმი,

უცოდინარობა, არათავისუფალი (ხელოვნურად განსაზღვრული) აზროვნება და, აქედან გამომდინარე, ერის, ქვეყნის, ეროვნული სახელმწიფოს თვითგანადგურება, – ესაა ეკოლოგიური წონასწორობის მოშლა და თვითლიკვიდაცია. ამგვარი შედეგის გარდაუვალობა (უფრო ზუსტად: მცნება: „არსებული სიტყვით დაღუპვა გადაწყვეტილია...“) ჯერ კიდევ 1995 წლის 9 იანვრის 14⁰⁰ საათზე; ახალი სიტყვის სახელით განაცხადა, ქართული საზოგადოებრივობის წინაშე, სასძლო კაცმა, ბ-ნმა აკაკი ჯორჯაძემ¹, დღეს კი ამგვარი შედეგი – ერის სოციალური დაუცველობა – აშკარად ხილულია. ეს ფაქტიც, თავისთავად, ჩვენს ქვეყანაში დღეს მოქმედი პოლიტიკურ-ეკონომიკური სისტემის „ლაზარეს“ შესაბამისად განახლების გარდაუვალობის დადასტურებაა.

21) ქვეყანაში ზნეობრივ-მორალური მოვალეობებისა და ფასეულობების სახელმწიფოებრივად დაცვის პირობებში, ცხადია, უკვე აზრს – ფუნქციას – კარგავს ამომრჩეველთა არაპირდაპირი ანუ ფარული კენჭისყრის პრინციპზე აგებული სახელმწიფოებრივი საარჩევნო სისტემაც. ეს რომ ასეა, პრაქტიკულადაც – ფარული კენჭისყრის კვალობაზე წესად ქცეული, კონფლიქტური საზოგადოებრივი ურთიერთობებიდან გამომდინარე – უკვე სრულიად ნათელია. ფარული კენჭისყრის ნიადაგზე გაყალბებული შედეგები უკვე იქცა გარდაუვალი კონფლიქტების საწყისად ქვეყანაში და – არა მხოლოდ ჩვენს ქვეყანაში.

ანუ, სახელმწიფოებრივი საარჩევნო სისტემა აწ უკვე ღია კენჭისყრის წესზე, ე.ი. ამომრჩეველთა რიცხვის ნახევარზე მეტის მხრიდან პირადი ხლმოწერებით დადასტურებული ხმების რაოდენობის საფუძველზე უნდა აიგოს; მით უფრო, რომ აღრიცხვის ახალი ტექნოლოგიების პირობებში ამგვარი დაფიქსირების ორგანიზაცია სრულიად გამარტივებულია.

მიგვაჩნია, რომ უკვე შესაძლებელია გავაკეთოთ ზოგადი დასკვნებიც:

ა) უზენაესი კანონი – „ლაზარე“ ორითასწლიანი ეტაპობრივობით დედამიწის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების კანონზომიერების შესაბამისად განსაზღვრავს ადამიანის საზოგადოებრივი განვითარების ეკონომიკურ კანონს. ეს უკანასკნელი

1 იხ. გაზეთი „ასავალ-დასავალი“ #1, 1995 წ.

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

კი, ჩვენს პლანეტაზე, სწორედ ქრისტიანული წელთაღრიცხვის მორიგი (დამდეგი) ორიათასწლეულების გამიჯვნის ჟამს განაპირობებს მწვავე სოციალურ-ეკონომიკურ კრიზისებს და, ამ ფონზე, წარმოაჩენს ადამიანის (ერი, კაცობრიობა) თვითგანვითარების საქმიანობის საზოგადოებრივი პოლიტიკურ-ეკონომიკური ფორმაციის განახლების (შეცვლა, გარდაქმნა) გარდაუვალობას.

ბ) ქრისტიანულ-მართლმადიდებლური რელიგიური ცნობიერების იდეოლოგიურ ბაზაზე ქვეყნის სახელმწიფოებრივობის აგების 1700 წლიანი ქართული ეროვნული გამოცდილება (ტრადიცია), ამასთან, 2000 წლის წინ ქრისტეს მოვლინების დროინდელის მსგავსად, დროის ამ ეტაპზე აშკარად გამოკვეთილი, მწვავე სოციალური, ეკონომიკური, პოლიტიკური, მორალური კრიზისები და, რაც მთავარია, ახალი სიტყვის ბაზაზე გაკეთებული, საზოგადოებრივ-მეცნიერული გამოკვლევა იმისი, რომ ქრისტიანულ-მართლმადიდებლური ზნეობრივ-მორალური პრინციპების დაცვა ადამიანის (ერი, კაცობრიობა) სოციალური დანიშნულებაა, წარმოადგენენ თანამედროვე მეცნიერებისათვის რეალურად აღქმად და, შესაბამისად, სარწმუნო ფაქტებს; ისინი ააშკარავენ იმას, რომ საზოგადოებრივ პოლიტიკურ-ეკონომიკურ საქმიანობაში ადამიანის სოციალური, ე.ი. საარსებო, დანიშნულების იგნორირება, რომელიც სახელმწიფოებრივი მექანიზმებით თუ ამ უკანასკნელის გვერდის ავლით, დღეს განხორციელდება, არის ანტი-საზოგადოებრივი, ე.ი. ანტი-ეროვნულ, ანტი-საკაცობრიო იდეოლოგიაზე აგებული „საქმიანობა“. ამ „საქმიანობის“ ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ სისტემად გარდაქმნა დღეს გარდაუვალია.

გ) 1995 წლის 9 იანვრიდან საქართველოში გაცხადებული ახალი სიტყვის (ქრისტე-სიტყვა) მიხედვით საზოგადოებრივი მეცნიერებისათვის ახსნადი გახდა არამატერიალური (სულიერი) ძალები; ეს სულიერი ძალები (ცოდნის სისტემა-ცნობიერება) ოდითგან, ადამიანისათვის გასაგები (სარწმუნო, მისაღები) კეთილგონიერებით შემოსილი ფორმით (რელიგია), დროის დინების შესაბამისი სისტემური ცოდნის ერთი კონკრეტული ადამიანისათვის (სასძლო კაცი) გაპიროვნების წესით, ქმნიდნენ სათანადო საზოგადოებრივ იდეოლოგიურ ბაზას, რომლითაც

ადამიანი, ხელმძღვანელობდა და, დღევანდლამდე ახერხებდა დედამიწის სოციალურ-ეკონომიკური თვითგანვითარების პროცესის შენარჩუნებას. დღეს კი ახალი (ქრისტე) – სიტყვა ადამიანის აზროვნების ახალი დროის შესაბამისად ამცნობს მას ახალ სოციალურ მოთხოვნებს და უსახავს განვითარების ახალ ამოცანას.

დ) სოციალური მოთხოვნების მიხედვით, ადამიანი-პიროვნება თავის ქცევაში თუ საქმიანობაში თავისუფალი სულაც არ არის. ეს ქცევა თუ საქმიანობა, საზოგადოებრივი ნორმების შესაბამისი – მიზანშეწონილი – უნდა იყოს. ამიტომ არის სახელმწიფოებრივ ეკონომიკურ ურთიერთობებში საზოგადოებრივი ნორმებისა და პრინციპების იგნორირება მათი სხვაგვარი კრებულის (კომუნა, კომუნისმი) ქმნალობის პროცესი; ეს პროცესი, ბოლოსდაბოლოს, ადამიანის ფსიქიკის მხეცისად გარდაქმნის – საზოგადოების ბრბოდ გადაქცევის – ადამიანის მიერ ადამიანის განადგურების პროცესია; და, მაშასადამე, ადამიანის თვითგანადგურების მომასწავებელია.

სახელმწიფოს ეკონომიკური ურთიერთობები უნდა განისაზღვროს იმ მიზნებისა და იმ ნორმების შესაბამისად, რომლებსაც განსაზღვრავს სოციალური ბუნების მიხედვით შექმნილი, საზოგადოებრივი ჯგუფები (ოჯახი, გვარი, ტომი, ერი), რომლის შემადგენლობაშიც ეს ადამიანი-პიროვნება თავისი ეროვნული წარმომავლობით ან კიდევ, თვითშეგნებული გადაწყვეტილებით შედის.

თავისუფალი აზროვნების ნიადაგზე, პიროვნების მიერ ქცევისა თუ საქმიანობის შერჩევა და განხორციელება, საჭირო ცოდნა-უნარების დაუფლებას, ამ საქმიანობის სისტემურ (სახელმწიფოებრივ) ორგანიზებას მოითხოვს. ამგვარი ცოდნა-უნარების დაუფლების პირობების ხელმიუწვდომელობა მოსახლეობის უდიდეს უმრავლესობასთან მიმართებაში, რაც დღევანდელ პოლიტიკურ-ეკონომიკურ სისტემაში ადამიანის აზროვნების თავისუფლების იგნორირებას ახლავს (პირამიდული სისტემა), ამ სისტემის იდეოლოგიური მარცხის გამოხატულებაა.

ე) საქართველოში არსებული პოლიტიკურ-ეკონომიკური სისტემის (ფორმაცია) „ლაზარეს“ შესაბამისად განახლება კაპიტალისტური გლობალიზაციის მსოფლიო პოლიტიკურ-ეკონომიკური

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

კურსის (არამხოლოდ ქვეყნის სახელმწიფოებრივი ხელისუფლების) შეცვლა მატერიალისტური საზოგადოებრივ-ეკონომიკური თეორიის არამატერიალისტურად შეცვლას გულისხმობს; ეს საქმიანობა კი, ცხადია, მოსახლეობის მხრიდან საკუთარი პოზიციის გააზრებულად და ღიად (არა ფარულად!) დაფიქსირებას მოითხოვს.

ვ) აღნიშნულის დაფიქსირება, რაც საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ორგანიზაციის „საქართველოს ხსნის ეროვნული ფრონტის“ მიერ ერისათვის შემოთავაზებული „მომავლის პროგრამის“ (იხ. აკაკი ჯორჯაძე, 2009 წ.) ნაწილია, ამომრჩეველთა უმრავლესობის მიერ ხსენებული ხელმოწერების წესით, ამ პროგრამის გაზიარების პირობებში, საფუძველი უნდა გახდეს სრულიად საქართველოს ეროვნული ყრილობის განხილვისა და შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღებისათვის. ხოლო შემდეგ, უკვე თავად, ეს „მომავლის პროგრამა“ და, რაც მთავარია, ამ პროგრამის შემუშავების საფუძველი – ინფორმაციული წყარო-ქრისტე-სიბჭე უნდა გახდეს განხილვა-შემეცნების საგანი მსოფლიო პოლიტიკურ-ეკონომიკურ სისტემებში.

ზ) „მომავლის პროგრამის“, ე.ი. „ლაზარეს“ შესაბამისი პოლიტიკურ-ეკონომიკური თეორიის, ძირითადი სიახლე (თავისებურება) ისაა, რომ დღევანდელი საქართველოს ისტორიული ტერიტორია (ქართული მამული) და ამ ტერიტორიაზე დამკვიდრებული ეროვნული სულიერი სიმდიდრე (ქართული ენა და ქრისტიანულ-მართლმადიდებლური სარწმუნოება) საქართველოს ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ სიმდიდრე უნდა იქნას აღიარებული, – რომ ერი ქვეყანაში ადგილობრივი სულიერ-მატერიალურ ფასეულობების ფლობისა და მათი მუდმივად შენარჩუნება-განვითარების ნიადაგზე აღასრულდეს ეროვნულ-საკაცობრიო მისიას, – ემსახურებოდეს თავისი ქვეყნის (და, აქედან გამომდინარე, მთლიანად დედამიწის) სოციალურ-ეკონომიკური ბალანსის ეროვნული თაობებისათვის მუდმივად შენარჩუნების საქმიანობას.*

* იბეჭდება ავტორის დაუინტერესებელი მოთხოვნით

შრომითი რესურსების მიგრაცია: სასეზონური, მიზნობრივი და უმუშევრობის

ნანა ნადარეიშვილი

ეკონომიკური ასოციაციის პროფესორი

ნონა დანელია,

სტუდენტობის რეკრუტი.

მოსახლეობის მიგრაცია რთული სოციალურ-ეკონომიკური მოვლენაა, რომელიც ძლიერ ზეგავლენას ახდენს შრომითი რესურსების ფორმირება-ფუნქციონირებაზე. ყველაზე მეტად, ეს ზემოქმედება დაკავშირებულია სამუშაო ძალის მიწოდების დინამიკასთან, რადგან მიგრაციული პროცესებით ძირითადად მოცულია ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობა, მათ შორის პოტენციალური დასაქირავებული მუშახელი.

მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ გამოქვეყნებულ მსოფლიო მიგრაციის 2010 წლის ანგარიშში, რომლის სათაურია “მიგრაციის მომავალი: შესაძლებლობათა ზრდა ცვლილებისთვის” აღნიშნულია, რომ “მსოფლიო მალე გამალეული ტემპებით მიმდინარე მიგრაციით გამოწვეული მოულოდნელი შედეგების წინაშე აღმოჩნდება, თუ სახელმწიფოებმა, საერთაშორისო ორგანიზაციებმა და სამოქალაქო საზოგადოებამ დროული ერთობლივი ძალისხმევა არ მიმართეს საპასუხო სტრატეგიის შემუშავების მიზნით”. ანგარიშში ასევე აღნიშნულია, რომ თანამედროვე მსოფლიოში, სადაც დემოგრაფიული ცვლილებები, ეკონომიკური საჭიროებები თუ გარემოს ცვლილებით გამოწვეული გავლენა საერთაშორისო მიგრანტთა რაოდენობის შეუქცევად ზრდას იწვევს, სამთავრობო უწყებებმა და არასამთავრობო სექტორმა შესაბამისი ფინანსური და ადამიანური რესურსები უნდა მიმართონ იმისთვის, რომ სახელმწიფოებმა, საზოგადოებებმა და თავად მიგრანტებმა სრულად აითვისონ მიგრაციის სამომავლო ტენდენციების შესაძლო პოტენციალი¹.

მიუხედავად სახელმწიფოების მიერ მიგრაციის ეფექტური მართვის მიზნით ყოველწლიურად დახარჯული ასეულობით მილიონი დოლარისა, მიგრაციის სფეროში არსებულ და მომავალ გამოწვევებსა და შესაძლებლობებზე სამოქმედო პასუხი ხშირად მოკლევადიანი და ფრაგმენტულია. ეს დიდ გავლენას ახდენს ადამიანების მობილურობასა და

1 <http://publications.iom.int>

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე; ამას კი, თავის მხრივ, თითო-ეულ ქვეყნაში საკუთარი გამოძახილი აქვს.

თუ საერთაშორისო მიგრანტთა რაოდენობა, რომელიც 2010 წლის მონაცემებით 214 მილიონს უტოლდება, უკანასკნელი 20 წლის განმავლობაში არსებული ტემპით განაგრძობს ზრდას, მათმა რიცხვმა 2050 წლისთვის შეიძლება 405 მილიონს მიაღწიოს.

აღნიშნული ზრდის ერთ-ერთი მიზეზი განვითარებად ქვეყნებში სამუშაო ძალის მნიშვნელოვანი მატებაა, რაც 2005 წლის მაჩვენებლიდან, 2,4 მილიარდი, 2040 წელს 3,6 მილიარდამდე გაიზრდება; ეს სამუშაო ძალის მოთხოვნასა და მიწოდებაში გლობალურ დისბალანსს უსვამს ხაზს. გარემოს ცვლილება ასევე აისახება მიგრაციის სამომავლო ტენდენციებზე. გასათვალისწინებელია ისეთი პროცესები, როგორცაა სამუშაო ძალის მობილურობა, არარეგულარული მიგრაცია, მიგრაცია და განვითარება, მსოფლიოში მიმდინარე ინტეგრაცია, გარემოს ცვლილება და მიგრაციის მართვა; ეს ტენდენციები ყველაზე მეტად დაექვემდებარება ტრანსფორმაციას მომდევნო წლებში.

მოსახლეობის მიგრაცია მჭიდროთა დაკავშირებული ეკონომიკური სტრუქტურის ცვლილებასთან და საწარმოო ძალების განლაგებასთან, მოსახლეობის სოციალური და შრომითი მობილურობის ზრდასთან. ეს ყველაფერი რომ გაანალიზდეს, საჭიროა გარკვეულ იქნას, მიგრაციის რა სახეობები არსებობს დღეს, რა მიზნები ღვეს მიგრაციის შინაარსში და რა შედეგებს უნდა ველოდოთ მიგრაციიდან.

ცხარე კამათია მიგრაციის კლასიფიკაციაზე. გამოყოფენ შემდეგ სახეებსა და ფორმებს: მუდმივი, ხანგრძლივადიანი, დროებითი, ტრანზიტული, იძულებითი, ნებაყოფლობითი, ლეგალური, არალეგალური, უკანონო, შრომითი, სეზონური, ქანქარისებური, საზღვრისპირა, კომერციული, ებიზოდური, სასწავლო, რეკრეაციული, სამკურნალო, სამივლინებო მიგრაციები.

საერთაშორისო შრომით მიგრაციას შეიძლება ჰქონდეს ზემოთჩამოთვლილი მიგრაციის დამახასიათებელი უმეტესი ელემენტი.

მიგრაციის კლასიფიკაციის საკითხები განხილული აქვთ ქართველ მეცნიერებსაც, მათ შორის აღსანიშნავია თამაზ ზუბიაშვილის “მოსახლეობა და განვითარება”¹. აღნიშნულ ნაშრომში საერთაშორისო მიგრა-

1 თ. ზუბიაშვილი “მოსახლეობა და განვითარება. გამომც. “უნივერსალწ. თბ. 2009.

ციის სახეებსა და კლასიფიკაციას საფუძვლად უდევს დროის ფაქტორი. მათში გაერთიანებულია დაუბრუნებადი, მუდმივი, ან ხანგრძლივი, მოკლევადიანი, სეზონური, ქანქარისებური და ეპიზოდური მიგრაცია. რაც შეეხება საერთაშორისო მიგრაციის ფორმებს, მათ კლასიფიკაციას საფუძვლად უდევს მიზეზობრიობის ფაქტორი. ამ უკანასკნელში გაერთიანებულია: იძულებითი და ნებაყოფლობითი მიგრაცია. თავის მხრივ ნებაყოფლობით მიგრაციის ფორმებში მოიაზრება ეკონომიკური, შრომითი და არალეგალური მიგრაციები.

შრომით მიგრაციას განასხვავებენ ეკონომიკური მიგრაციისგან და ამ განსხვავებაშიც თავს იჩენს კვლავ სიტყვა «დროებითი», რადგან ეკონომიკური მიგრაცია შეიძლება იყოს მუდმივიც, რაც დაკავშირებულია იმიგრანტ-ინვესტორებთან და ტრანსნაციონალური კორპორაციების შექმნასთან. ამასთან, უნდა განიმარტოს, რომ შრომითი მიგრაცია წარმოადგენს ეკონომიკური მიგრაციის უფრო ვიწრო ცნებას, უფრო სწორად, იგი მისი შემადგენელი ნაწილია.

ზშირად შრომითი მიგრაცია ახსნილია, როგორც იმიგრანტთა რაციონალური არჩევანი, როდესაც იციან გადაადგილების დანახარჯები და მისგან მიღებული შესაძლო მოგება. იგი შრომის ანაზღაურების ყველაზე ხელმისაწვდომ საშუალებად განიხილება, მათ შორის მათთვისაც, ვინც ვერ იპოვა თავისი ადგილი ეროვნულ შრომის ბაზარზე ან, საერთოდ, იგნორირებული იქნა მის მიერ. საშოვარზე სამუშაოდ წასვლა — ეს ის გზაა, რომლითაც შეუძლია ისარგებლოს თითოეულმა მოქალაქემ. განსაკუთრებით დიდია მისი გადამრჩენი როლი იმ საშუალო და მცირე ქალაქების მოსახლეობისთვის, სადაც წარმოება გაჩერდა¹.

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაცია (შსო) და მიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაცია (მსო) შრომით მიგრაციას განსაზღვრავს, როგორც «მოსახლეობის გადაადგილებას მშობლიური ქვეყნიდან სხვა ქვეყანაში დასაქმების მიზნით»².

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური ქვეყანაში მიგრაციული საღლოს შესაფასებლად იყენებს საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს მონაცემებს სახელმწიფო საზღვრის გადამკვეთთა შესახებ. სადაც ასახულია ქვეყანაში წლის განმავლობაში შემოსულთა

1 ეს დაწვრილებითაა განხილული: ბერულავა ნ. მიგრაციული პროცესები საქართველოს სამთომომოვებელ რეგიონებში. თბ., 2001

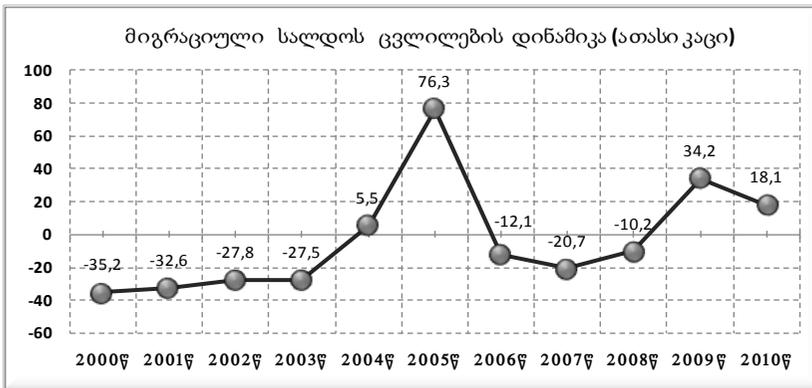
2 Glossary on migration. International Migration Law. International Organization for Migration (IOM), Geneva, 2004.

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

და გასულთა რიცხოვნობა მოქალაქეობის მიხედვით. 2010 წელს, წინა წლის მსგავსად, ქვეყანაში დადებითი მიგრაციული ტენდენცია შეინიშნებოდა: 2009 წელს მიგრაციულმა საღდომ 34,2 ათასი, ხოლო 2010 წელს 18,1 ათასი კაცი შეადგინა (იხ. გრაფიკი 2)¹.

შრომით მიგრაციას მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს საერთაშორისო, რეგიონული და ეროვნული მასშტაბის დღის წესრიგში. მიგრანტები, თავისი შრომით ხელს უწყობენ ეკონომიკურ ზრდასა და განვითარებას იმ ქვეყნებში, სადაც დაქირავებით მუშაობენ.

გრაფიკი №1

მიგრანტების საქმიანობა ხელსაყრელია ღონიერი ქვეყნებისთვისაც, ვინაიდან ისინი ფულად თანხებს აგზავნიან სამშობლოში და დაბრუნებისას სამშობლოს მოახმარენ მიგრაციის დროს შექმნილ პროფესიულ გამოცდილებას.

მსოფლიო ბანკის 2010 წლის მონაცემებით საქართველოში მიგრაცია შემდეგნაირად აისახება²:

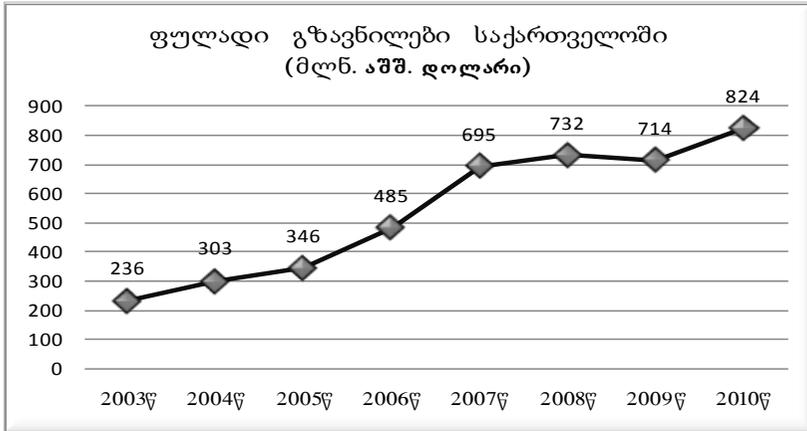
ემიგრაცია (2010 წლის მონაცემებით).

● ემიგრანტების რაოდენობა: 1 057,7 ათასი კაცი.

● ემიგრანტების წილი საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობაში: 25,1%.

1 წყარო: www.geostat.ge

2 www.worldbank.org/migration. Migration and Remittances Factbook 2011 <http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTDECPR OSPECTS/0,,contentMDK:22759429~pagePK:64165401~piPK:6416502>.

- დანიშნულების ძირითადი ქვეყნები: რუსეთი, სომხეთი, უკრაინა, საბერძნეთი, ისრაელი, აშშ, გერმანია, კვიპროსი, ესპანეთი, თურქეთი. კვალიფიციური მომუშავეების ემიგრაცია (2010 წლის მონაცემებით).

- საშუალოზე მაღალი განათლების ემიგრანტების წილი: 1,6%.

- ექიმების ემიგრაცია: 132 ექიმი ან 0,5% ექიმების, რომლებმაც მიიღეს განათლება ქვეყანაში.

ემიგრაცია (2010 წლის მონაცემებით):

- იმიგრანტების რაოდენობა: 167,3 ათასი კაცი.

- იმიგრანტების რაოდენობა საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობაში: 4,0%.

- ქალების წილი იმიგრანტებში: 57,1%.

- ლტოლვილების წილი იმიგრანტებში: 0,7%.

- მიგრანტების ძირითადი წყარო-ქვეყნები: რუსეთი, სომხეთი, უკრაინა, საბერძნეთი, ისრაელი, აშშ, გერმანია, კვიპროსი, ესპანეთი, თურქეთი.

მსოფლიო ბანკის კვლევების მიხედვით¹ საქართველოში 2010 წელს, მიგრანტებიდან ფულადი გზავნილების მოცულობამ 824 მილიონი აშშ დოლარი შეადგინა. ქვეყნების ტოპ ხუთეული, საიდანაც გადმოირიცხე-

¹ მსოფლიო ბანკი: <http://econ.worldbank.org>

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

ბოლა ფული, შექმდევია (მლნ აშშ დოლარი): 1. რუსეთის ფედერაცია - 406; 2. საბერძნეთი - 90; 3. აშშ - 85; 4. გერმანია - 54; 5. ისრაელი - 51.

მსოფლიო ბანკის მონაცემების მიხედვით უცხოეთიდან საქართველოში ფულადი გზავნილების მოცულობის დინამიკა მოცემულია №2 გრაფიკზე.

შრომითი მიგრაციები მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების თანმდევი და ობიექტური პროცესია. მთლიანობაში სამუშაო ძალის თავისუფალ მიგრაციას მსოფლიო მეურნეობისათვის დადებითი შედეგები მოაქვს, რადგან მშრომელ მიგრანტებს პროდუქციისა და მომსახურების მსოფლიო წარმოებაში თავიანთი წვლილი შეაქვთ. იმავე დროს, სამუშაო ძალის მიგრაცია გამგზავნ და მიმღებ ქვეყნებზე როგორც დადებით, ისე, უარყოფით გავლენას ახდენს. საქართველოდან შრომითი რესურსების ემიგრაციის პოზიტიურ მხარედ შეიძლება მივიჩნიოთ ქვეყნის სავალუტო შემოსავლების ზრდა და გარკვეულწილად მოსახლეობის გარკვეული ნაწილის მატერიალური კეთილდღეობის ამაღლება, ასევე სოციალური დაძაბულობის შემცირება. ამასთანავე, ახალგაზრდა შრომითი კონტინგენტის გადინება უკიდურესად ამწვავებს ჩვენი ქვეყნის დემოგრაფიულ პრობლემას და ძალზე უარყოფითად აისახება მოსახლეობის ბუნებრივ აღწარმოებაზე.

იმედია, რომ საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური წინსვლა და დასაქმების სფეროს გაფართოება გარკვეულწილად შეაფერხებს ახალგაზრდა კონტინგენტის გადინებას ქვეყნიდან და ხელს შეუწყობს ემიგრანტების დაბრუნებას სამშობლოში.

ჩვენი აზრით მნიშვნელოვანია, რომ:

- შრომითი მიგრაციის სფეროში აუცილებელია სხვადასხვა ქვეყნებს შორის მჭიდრო თანამშრომლობა, რამაც ხელი უნდა შეუწყოს ეროვნული ინტერესების უზრუნველყოფას.

- ქვეყანაში უნდა შემუშავდეს შრომისა და მიგრაციის სფეროს პოლიტიკა. საჭიროა ყურადღება გამახვილდეს შრომითი მიგრაციის ეფექტიანად მართვისა და შრომითი მიგრანტების დაცვის ეროვნული პოლიტიკის შეჯერებული და ყოვლისმომცველი ღონისძიებების გატარების აუცილებლობაზე.

- მიგრაციის სფეროში სერიოზული ინვესტირების გარეშე ისეთი კრიტიკული საკითხები, როგორცაა მიგრანტთა უფლებები და მასპინ-

ძელ საზოგადოებებში მათი ინტეგრაცია კიდევ უფრო მწვავედ გამოიკვეთება შემდგომშიც.

● მიგრაციის მართვა არ მოითხოვს განსაკუთრებულ გამოგონებას ან ფინანსური რესურსების გრანდიოზულ დანახარჯს. მიგრაციასთან დაკავშირებულ საკითხთა ჰუმანური და ეფექტური გადაწყვეტილებები მიღწევადია; მათი შემუშავება-განხორციელება კი დაკავშირებულია პარტნიორული ურთიერთობების დამყარებასთან, სამომავლო პერსპექტივის გათვალისწინებით არსებული რესურსების უფრო ეფექტურ გადანაწილებასთან და ფაქტობრივ მონაცემებზე დაფუძნებული გონიერული გრძელვადიანი პოლიტიკის შემუშავებაზე.

**ფინანსები, ბანკები,
ბირჟები**

**საფინანსო-საბანკო ორგანიზაციაში
ინფორმაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფისა
და რისკების მართვის მეთოდები**

ლევან ქუთათელაძე

სტუ დოქტორანტი

ალეკო ქუთათელაძე

ემდ, სტუ პროფესორი

ინფორმაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მეთოდები იყოფა საკანონმდებლო, ორგანიზაციულ-ტექნიკურ და ეკონომიკურ მეთოდებად.

საკანონმდებლო მეთოდები გულისხმობს საკანონმდებლო სფეროსთან დამოკიდებულებაში რეგლამენტირებულ ნორმატიულ-საკანონმდებლო აქტების და ასევე, საქართველოს რესპუბლიკაში ინფორმაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის საკითხებზე ნორმატიული დოკუმენტების შემუშავებას.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის XXXV თავის 284, 285, 286 და XXXVIII თავის 324¹ მუხლები ეძღვნება კომპიუტერულ დანაშაულობებს. მათში გათვალისწინებულია ბიზნეს პროცესებში ინფორმაციის მნიშვნელოვანი როლი, ასევე ასახულია კომპიუტერული ტექნიკის გამოყენებასთან დაკავშირებული სასჯელი სხვადასხვა დანაშაულისათვის – ინფორმაციულ რესურსებში არაკანონიერი შეღწევა, განადგურება, ინფორმაციის მოდიფიკაცია, ბლოკირება, კომპიუტერებისა და ქსელების ექსპლუატაციის მოშლა და სხვა.

ინფორმაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ორგანიზაციულ-ტექნიკურ მეთოდებად შეიძლება ჩაითვალოს ინფორმაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის სისტემის შექმნა და მისი სრულყოფა, სახელმწიფოს ფედერალური ორგანოების მიერ საკანონმდებლო მოქმედებების გაძლიერება, დამცავი ტელეკომუნიკაციური სისტემების განვითარება, არასანქცირებული შეღწევისგან დამცავი სისტემებისა და საშუალებების შექმნა და ა.შ.

ქვეყნის ინფორმაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ეკონომიკური მეთოდები შეიცავენ: ინფორმაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფისთვის პროგრამების შემუშავების და მათი ფინანსირების განსაზღვრას, ინფორმაციის დაცვის საკანონმდებლო და ორგანიზაციულ-ტექნიკური მეთოდების რეალიზაციასთან დაკავშირებული საშუალებების დაფინანსების მექანიზმის სრულყოფას, ფიზიკური და იურიდიული პირების ინფორმაციული რისკების დაზღვევის სისტემის შექმნას.

დაზღვევა – ეს არის სოციალური მექანიზმი, რომელიც საშუალებას აძლევს სუბიექტებს საკუთარი სადაზღვევო დანაზოგებიდან კომპენსაცია გაუკეთონ გაწეული რისკის შესაძლო დანაკარგების გარკვეულ წილს. დანაკარგები შეიძლება გამოწვეული იყოს ამა თუ იმ არასასურველი გარემოებით.

ინფორმაციული რისკების დაზღვევა – დაზღვევის ერთ-ერთი უახლესი სახეობაა მსოფლიოში. ინფორმაციული რისკების დაზღვევის წარმოშობისა და განვითარების წინაპირობებია: კომპიუტერული ტექნიკის და კომპიუტერული ქსელების ფართო გავრცელება და გამოყენება; შემთხვევითი მოვლენების რიცხვის ზრდა, რომლებსაც ინფორმაციული სისტემების დაზიანებისა და ინფორმაციის მოპარვის შედეგად მოაქვს მნიშვნელოვანი მატერიალური და მორალური ზარალი; კომპიუტერული დანაშაულის წარმოშობის სამიშროება, მისი დაუშვებლობა, ზარალის მინიმიზაცია და კომპენსაცია.

განვსაზღვროთ საინფორმაციო რისკების დაზღვევის ორი ძირითადი სახეობა: დაზღვევის ობიექტი (რა შეიძლება დაეზღვიოს) და დასაზღვევი რისკები (რისგან შეიძლება წარმოიშვას დაზღვევა).

დაზღვევის ობიექტი. დღეს რეალურად შეიძლება დაზღვეული იყოს:

1. ინფორმაციული რესურსები. მათ ეკუთვნის:

- მონაცემთა ბაზები, ბიბლიოთეკები, ინფორმაციის ნებისმიერ მატარებელზე მქონე ელექტრონული არქივები;

- დამუშავების პროცესში ან ექსპოატაციაში მქონე პროგრამული საშუალებები და კომპლექსები.

2. ფინანსური აქტივები:

- ელექტრონული ფორმის სახით ფულადი საშუალებების ანგარიშების ჩანაწერები (სისტემა კლიენტი-ბანკი);

- ელექტრონული სახის მქონე ფასიანი ქაღალდები.

3. დაზღვეული შემთხვევისთვის კომერციული საქმიანობის დროები-

შინანსები, ბანკები, ბირჟები

თი შეწყვეტით გამოწვეული ზარალი:

- იძულებითი შეჩერების პერიოდში მოგების ნაწილის დაკარგვა;
- შეწყვეტილი საქმიანობის გამო გამოწვეული მიმდინარე ხარჯები.

4. ბიზნესის აღდგენისათვის დამატებითი ხარჯები:

- დანადგარებისთვის და პროცესების მომსახურებისთვის დროებითი არენდა;

- პროგრამული უზრუნველყოფისა და მოწყობილობების სასწრაფო შეცვლის გამო გამოწვეული ხარჯები;

- სადაზღვევო შემთხვევის გამოძიების ხარჯები;

- კომპანიის რეპუტაციის დაცვისთვის საჭირო ხარჯები.

დასაზღვევი რისკები. დღეისათვის ელექტრონული ფინანსური აქტივების და ინფორმაციული რესურსების განკარგვასთან დაკავშირებით დამზღვევლებმა ზარალის ანაზღაურების საკითხი შეიძლება განიხილონ შემდეგი მიზეზების გამო:

- ინფორმაციული სისტემის მტყუნება (მწყობრიდან გამოსვლა), რომელიც გამოწვეულია მისი პროექტირების, დამუშავების, შექმნის, ინსტალაციის და ექსპლუატაციისას დაშვებული შეცდომებით;

- საბანკო-საფინანსო დაწესებულების თანამშრომელთა შეგნებული უკანონო ქმედება;

- მესამე პირის მიერ დაწესებულების მიმართ კომპიუტერული შეტევა;

- კომპიუტერული ვირუსების მოქმედებისას;

- კომპიუტერული ქსელების საშუალებით ფულადი საშუალებებისა და ფასიანი ქაღალდების ძარცვა.

რისკი რომ ექვემდებარებოდეს დაზღვევას, ის უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ მოთხოვნებს:

- უნდა არსებობდეს ე. წ. “ერთგვაროვანი” დასაზღვევების საკმარისად დიდი ჯგუფი, რომელთა დახასიათებები სამართლიანია წარსულში;

- დანაკარგების მიზეზები და სერიოზულობა არ უნდა განისაზღვრებოდეს დასაზღვევების მოქმედებით. ეს მიზეზები უნდა იყოს შემთხვევითი;

- განხილულ საფრთხეებს უნდა მიეყავდეთ დანაკარგებამდე, რომელთა იდენტიფიკაცია ადვილია;

- დანაკარგების აღბათობების გამოთვლისთვის რეალური მონაცემების სტატისტიკა (მონაცემთა ბაზა) უნდა იყოს ხელმისაწვდომი;

- დაზღვევის ფასი რომ ეკონომიკურად მისაღები გახდეს, ამისათვის დანაკარგების აღბათობა უნდა იყოს საკმარისად მცირე.

ინფორმაციული სისტემების მუშაობის პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ უსაფრთხოების დონის 100%-ანი მიღწევა ძალიან ძვირი ჯდება და ხშირად არც ამართლებს, რადგანაც:

- დღეისათვის ყველაზე სრულყოფილი ინფორმაციული დაცვის სისტემას არ შეუძლია დაუპირისპირდეს საფრთხეებს, რომელებიც შემდგომშია მოსალოდნელი;

- ინფორმაციული უსაფრთხოების სისტემის ეფექტიანობა და საიმედოობა მრავალ შემთხვევაში დამოკიდებულია მომსახურე პერსონალთან, რომელმაც შეიძლება დაუშვას უნებლიე ან შეგნებული შეცდომა;

- კომპლექსური დაცვის ღირებულება შეიძლება აღმოჩნდეს დასაცავი ინფორმაციული რესურსების ღირებულებაზე გაცილებით მეტი.

უკანასკნელმა მოტივმა შექმნა ინფორმაციული ტექნოლოგიების სპეციალისტების ცნობილი პრინციპი “გონივრული საკმარისობა”, რომელიც მდგომარეობს “აბსოლუტური დაცვის” შექმნის მცდელობის გარეშე უსაფრთხოების მიღებული დონის შემუშავებაში. აქედან ნათელია, რომ, როგორც დამზღვეველებმა, ასევე დასაზღვევეებმა სერიოზულად უნდა განიხილონ ინფორმაციული უსაფრთხოებისა და ინფორმაციული რისკების დაზღვევისათვის დანახარჯების მასშტაბები.

სამწუხაროდ, ინფორმაციული რისკების დაზღვევა ჩვენს ქვეყანაში რჩება დაზღვევის ექსკლუზიურ სახეობად. ამის ძირითადი მიზეზია მომსახურეობის ღირებულება. დაზღვევის პოლისის ღირებულება შეადგენს სადაზღვევო თანხის 3–8%-ს, ამასთან ოპტიმალურ სადაზღვევო თანხად ითვლება 1 მლნ აშშ დოლარი.

იმის გათვალისწინებით, რომ ინფორმაციული რისკების დაზღვევა დაზღვევის ახალი სახეობაა, ჯერ კიდევ არ არსებობს კლიენტებთან მკაცრი სტანდარტები და დამზღვევი იძულებულია პოტენციურ კლიენტებთან აწარმოოს ვაჭრობა დაზღვევის ღირებულებასთან დაკავშირებით. ამასთან, ეს ვაჭრობა უნდა მიმდინარეობდეს მათემატიკური ფორმულირების საფუძველზე, რომელიც არგუმენტირებულად დაასაბუთებს, რომ მუშაობა ინფორმაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფისათვის ხორციელდება სათანადო დონეზე.

დაზღვეულმა გარკვევით უნდა წარმოიდგინოს, რაც მეტს დახარჯავს თავისი ინფორმაციული სისტემის უსაფრთხოებისათვის, მით ნაკლებია

შინადასახეობა, ბანკები, ბირჟები

ალბათობა, რომ ბოროტმზრახველი შეძლებს შეაღწიოს და დაანგრის შინადასახეობის ინფორმაციის მთლიანობა, მით ნაკლები მოუწევს გადაუხადოს სადაზღვევო კომპანიას პოლისისათვის.

ინფორმაციულ სისტემებში დაცვის ეფექტიანობა მიიღწევა ინფორმაციის დაცვის საშუალებების გამოყენებით. ინფორმაციის დაცვის საშუალებების ქვეშ იგულისხმება ტექნიკური და პროგრამული საშუალებები, რომლებიც განკუთვნილია ინფორმაციის დასაცავად.

ქსელური ტექნოლოგიების განვითარებამ შექმნა ინფორმაციის დაცვის საშუალებების ახალი ტიპი – ქსელთაშორისი ეკრანები (ფირე-წალღს), რომლებიც უზრუნველყოფენ ისეთი ამოცანების ამოხსნას, როგორცაა გარე ქსელებში ჩართვისგან დაცვა, კორპორატიული ქსელების სეგმენტებში შეღწევის გამიჯვნა, ღია ქსელებით გადაცემული მონაცემთა კორპორატიული ნაკადების დაცვა.

სატელეკომუნიკაციო არხებით ინფორმაციის გადაცემისას მისი დაცვა ხორციელდება კრიპტოგრაფიული დაცვის საშუალებებით. ამ საშუალებების თავისებურებაა ის, რომ ისინი პოტენციურად უზრუნველყოფენ გადასაცემ ინფორმაციაში არასანქცირებული შეღწევისაგან დაცვის უმაღლეს ხარისხს.

**ენერგეტიკული დანოვნულების ტყის მმრქნინანო
სწრაფმზარდი სანმობათა წარმადობა**

მარგარიტა ბაჩილავა

სსაუ ლოქტორანტი

სატყეო პლანტაციების გაშენება მსოფლიოში აპრობირებული მეთო-
დია. ჩილეში (1999წ) გამართულ საერთაშორისო შეხვედრაზე, ხოლო
მოგვიანებით 2003 წელს, ახალ ზელანდიაში გაეროს სატყეო ფორუმზე
გაკეთებულ იქნა განცხადება პლანტაციების ახალი ეპოქის დაწყების
შესახებ. აღიარებული იქნა ის ფაქტი, რომ ხელოვნურმა ტყეებმა უნდა
შეასრულონ სხვადასხვა სახის ფუნქციები და რომ საჭიროა ადაპტირე-
ბული მართვის სისტემების შემუშავება, რათა დაკმაყოფილებულ იქნას
როგორც სოციალურ-კულტურული, გარემოსდაცვითი და ეკონომიკური
სახის საკითხები და მათ შორის მოსახლეობის უზრუნველყოფა სათ-
ბობი მერქნით.

აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, ასევე საერთაშორისო ორგანი-
ზაციის (FAO)-ის და ევროპის სატყეო კვლევითი ინსტიტუტის მიერ
გაკეთებულია პროგნოზი, რომ თუ 2000 წელს მსოფლიოში ყველა
სახის ჭრებით დამზადებული ხე-ტყის საერთო მოცულობაში ბუნებრი-
ვი ტყეების წილი შეადგენდა 56%-ს ხოლო პლანტაციებისა (34%-ს),
2020 წლისათვის ეს მაჩვენებელი უნდა შეადგენდეს 75%-ს [1].

დასახული მიზნებიდან გამომდინარე ევროპის სოფლის მეურნეობის
და სატყეო პოლიტიკაში გატარებულ იქნა სათანადო ცვლილებები,
კონკრეტულად კი გამოუყენებელ და შედარებით დაბალი პროდუქტი-
ულობის მიწებზე სწრაფმზარდი სახეობების გამოყენებით დაიგეგმა
სატყეო მიზნობრივი პლანტაციების გაშენება, რაც დროის მოკლე ვა-
დაში მერქნული რესურსების მიღების ერთ-ერთ ეფექტურ საშუალებას
წარმოდგენს.

სატყეო პლანტაციები არის ტერიტორია, რომელიც გაშენებულია
სწრაფმზარდი სახეობებით და საიდანაც წარმოებს სასურველი პრო-

დუქტების მიღება. პლანტაციების გაშენების მიზანია პროდუქტიულობის მიღების ვადების შემცირება, მისი ხარისხის გაუმჯობესება და ფართობის ერთეულიდან გამოსავლიანობის გადიდება, [2] რაც მიიღწევა წარმოების ინტენსიფიკაციით, მექანიზაციით, ხეებისა და ბუჩქების სახეობათა და ფორმების შერჩევით. აგროტექნიკის ძირითადი სახეებია: ნიადაგის დარგვისწინა ინტენსიური დამუშავება სასუქების შეტანა, მავნებელ-დაავადებათა წინააღმდეგ სათანადო ღონისძიებების გატარება, საჭიროების შემთხვევაში ირიგაციის განხორციელება.

აქედან გამომდინარე ენერგეტიკული მეტყევეობის ფორმულირება შესაძლებელია შემდეგნაირად: იგი წარმოადგენს პლანტაციური წესით გაშენებულ მიზნობრივ, სწრაფმზარდი და თვითაღდგენადი ტყის სახეობების მეურნეობრივ ფორმას, რომელიც მცირე ფართობზე და დროის პერიოდში უზრუნველყოფს ტრადიციულ მერქნულ ნედლეულთან შედარებით დიდი მოცულობით ბიოსაწვავის მარაგების წარმოებას. [3,4]

ინტერესის ზრდა მოკლე როტაციის (ჭრის ბრუნვის ხნოვანების მოკლე პერიოდი) პლანტაციებისადამი განპირობებულია სხვადასხვა ფაქტორით, კერძოდ ამ სახის პლანტაციების მაღალი ენერგეტიკული პოტენციალით, განახლებადი ხასიათითა და ასევე ეკოლოგიური თვალსაზრისითაც. [5]. ამ დროს იქმნება ხელსაყრელი პირობები ფიტორემედიაციისა, ანუ დაბინძურებული ჰაერისა და წყლის რესურსების გაწმენდისა მცენარეების გამოყენებით.

როგორც ცნობილია, სწრაფმზარდ სახეობებად შეიძლება მიჩნეულ იქნას ისეთი მერქნული სახეობები, რომლებიც ამა თუ იმ რეგიონისთვის დამახასიათებელ ნიადაგობრივ-კლიმატურ პირობებში სხვა სახეობებთან შედარებით ხასიათდებიან სწრაფი ზრდა-განვითარებით, შესაბამისად მცირე პერიოდში იძლევიან საჭირო პროდუქციას და აქედან გამომდინარე მცირდება მათი ჭრის ბრუნვაც.

საქართველოს ბუნებრივ-კლიმატურ და ნიადაგობრივ პირობებში სწრაფმზარდ სახეობებს მიეკუთვნება: ვერხვი (კანადური, ბალზამის, ალვის ხე), (*Populus deltoides*, *.balsamifera*, *P. pyramidalis*), ჭადარი (*Platanus orientalis*), თეთრი აკაცია (*Robinia pseudocacia*), იაპონური კრიპტომერია (*Criptomeria japonica*), პავლონია (*Paulownia tomentosa*) ევკალიპტი (*Eucalyptus*) და სხვ.

საქართველოში ხე-მცენარეთა კლასიფიკაცია სიმაღლეზე ზრდის მაჩვენებლების მიხედვით (5 დან 30 ხნოვანება), ცხრილი 1

კლასიფიკაცია	სიმაღლეზე ყოველწლიური შემატება (მეტრი)	ს ა ხ ე ო ბ ა
ძალზედ სწრაფმზარდი	2 მეტრამდე და მეტი	კანადური ვერხვი (<i>Populus deltoides</i>); ტირიფი (<i>Salix</i>); ალვის ხე (<i>Populus pyramidalis</i>); ევკალიპტი (<i>Eucalyptus</i>); პავლონია (<i>Paulownia tomentosa</i>) აკაცია (<i>Robinia pseudocacia</i>); გიგანტ-სექვოია (<i>Sequoiadendron giganteum</i>); ლირიოდენდრონი (<i>Liriodendron tulipifera</i>)
სწრაფმზარდი	1 მ-მდე	ლაფანია (<i>Pterocaria fraxsnifolia</i>) კრიპტომერია (<i>Criptomeria japonica</i>) დუგლ. სოჭი (<i>Pseudotsuga taxsifolia</i>)

დღევანდელ პირობებში განსაკუთრებულ ინტერესს წარმოადგენს ვერხვისა და აკაციის ზრდა-განვითარებისა და წარმადობის მაჩვენებლები, რამდენადაც მსოფლიო მასშტაბით ამ სახეობათა ენერგეტიკული პლანტაციები პრაქტიკულად ათასობით ჰა-ზეა გაშენებული.

მოკლედ დავახასიათოთ ზოგიერთი მათგანის ზრდა-განვითარებისა და წარმადობის მაჩვენებლები.

საქართველოში გავრცელებული ვერხვის 7 სახეობა სინათლის და ტენიის მომთხოვნია და სიცივის ამტანია, ამიტომ მათი არეალი ფართოა. ოპტიმალურ პირობებში პირველ წელს იგი იძლევა 1.5-2.0 შემატებას, ხოლო შემდეგ წლებში კი (წლიურად) 1 მეტრამდე. [6]

აკაცია სინათლის და სითბოს მომთხოვნია. საქართველოში მისი გაშენება შესაძლებელია მთის ქვედა და შუა სარტყელში 1100-1200-მდე . იგი საუკეთესო სწრაფი ზრდით ხასიათდება ღრმა ტენიან ნიადაგებზე და იძლევა საკმაოდ მკრივ და გამძლე გულიან მერქანს. [7]

სხვადასხვა მკვლევარების მიერ საქართველოს გეობოტანიკური ოლქების მიხედვით შესწავლილ იქნა სწრაფმზარდი მერქნიან სახეობათა წარმადობა (იხ. ცხრ 2) [8].

სწრაფზარდ ტყის მერქნიანი სახეობების ზრდის
მსვლელობის მაჩვენებლები, ცხრილი 2

გეობოტანიკური ოლქების და სახეობების დასახელება	სატაქსაციო ნიშნები			საშუალო შემატება (წარმადობა)		მიმდინარე ნამატი სიმაღლეში (მ)	საშუალო ხის მოც. (მ ³)
	ხნოვანება	სიმაღლე (მ)	დიამეტრი (სმ)	სიმაღლე (მ)	დიამეტრი (სმ)		
1	5	6	7	8	9	10	11
I დასავლეთ საქართველო ა. ზღვისპირა ზონა 1 კანადის ვერხვი.	8	11	17	1.4	2.2	2.0	0.11
3. ბალზამური ვერხვი	20	20	24	1.0	1.2	0.9	0.30
ბ) საშუალო ზონა 1. კანადის ვერხვი	20	22	26	1.1	1.3	1.0	0.57
3. აკაცია	6	2.0	7.0	1.4	1.1	0.6	0.01
გ) ზედა ზონა 1. კანადის ვერხვი	23	20	42	0.9	1.4	1.3	1.02
2. ბალზამური ვერხვი	5	6	8	1.2	1.6	2.0	-
II კახეთი 1. კანადის ვერხვი	6	9.5	14	1.6	2.3	1.6	0.06
III ზედა და შუა ქართლი 1. კანადის ვერხვი	8	4	6	0.5	0.75	0.45	-
2. აკაცია	5	4	5	0.8	1.0	0.8	-

სწრაფმზარდ სახეობების ზრდა-განვითარების უპირატესობის უკეთ წარმოჩინებისათვის მათი საშუალო მარაგი შედარებულია (იხ.ცხრ.3) საქართველოს ტყეებში გავრცელებულ ძირითად სახეობებთან, იმავე ხნოვანებისა, ბონიტეტისა და სიხშირის პირობებში.

სწრაფმზარდი და საქართველოს ტყის ძირითადი სახეობების წარმადობის შედარებითი მაჩვენებლები, ცხრილი 3

ტყის სახეობების დასახელება	ხნოვანების პერიოდები			
	10 წლის		20 წლის	
	მარაგი ჰა-ზე	საშ. შემატება ჰა-ზე	მარაგი ჰა-ზე	საშ. შემატება ჰა-ზე
ფიჭვი	80	8.0	160	8.0
ნაძვი	75	7.5	150	7.5
სოჭი	70	7.5	160	8.0
წიფელი	45	4.5	90	135.0
სწრაფმზარდი ტყის სახეობები				
1. კანადის ვერხვი	180	18.0	400.0	20.0
2. ბალზამური ვერხვი	200	20.0	400.0	20.0
5. თეთრი ვერხვი	200	20.0	400.0	20.0

ზემოთ მოცემული ცხრილებიდან ჩანს, რომ სწრაფმზარდი სახეობები, კერძოდ კანადური და ბალზამისებური ვერხვი და თეთრი ვერხვი ერთიდაიგივე ხნოვანების პერიოდში საქართველოს ტყეების ძირითად სახეობებთან შედარებით თითქმის 2-ჯერ მეტ მერქანს იძლევიან.

დასკვნის სახით შეიძლება აღნიშნოს, რომ ტყის სახეობების მიზნობრივი პლანტაციები ჩვენ ქვეყანაში შეიძლება გახდნენ სატყეო მრეწველობისა და სათბობ-ენერგეტიკული მიზნით ბიო-მასის მნიშვნელოვან წყაროდ და საქართველომ განვითარებული ქვეყნების მსგავსად, ენერგოეფექტიანობის გაზრდისა და ადგილობრივი განახლებადი წყაროების

მაქსიმალური ათვისების გზა უნდა აირჩიოს.

მაგრამ არსებული პერსექტივების მიუხედავად, ენერგეტიკის ამ მიმართულების განვითარება შეუძლებელი იქნება საკანონმდებლო ბაზაში სახელმწიფო მხარდაჭერის გარეშე, რაც გამოიხატება ბიო-მასის, როგორც ენერჯის მიღების პრიორიტეტულ წყაროდ აღიარებაში როგორც სამრეწველო და ასევე საყოფაცხოვრებო მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად. ასევე შეტად მნიშვნელოვანია კვლევითი სამუშაოების დაფინანსება და ღონისძიებების განხორცილება ამ საწვავის ტიპის ეკონომიკური ეფექტიანობის პოპულარიზაციისათვის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Global Forest Resources – Assessment 2010, FAO- Forestry Paper.163. Rome, 2010.
2. Makeschin F. 1999. Short rotation forestry in Central and Northern Europe – introduction and conclusions. Forest Ecology and Management 121: 1-7.
3. თ.კანდელაკი. საქართველოს ენერგეტიკული რესურსების პოტენციალი და მისი ეფექტიანი გამოყენება, შ I ლ I , 174 პ. 2010
4. თ.კანდელაკი, მბაჩილავა. ენერგეტიკული მეტყვეობა: მიზნები, არსი და ამოცანები.“ სატყეო მოამბე №4, გვ.13-17, 2011 წ.
5. Crites R. W. 1984; Aronsson and Perttu 2001. Land Use of Wastewater and Sludge. Environ.Sci.Technol.18 140-147
6. ი.აბაშიძე. დენდროლოგია გვ13-20, განათლება 1985 წ.
7. ი.აბაშიძე. დენდროლოგია გვ143, განათლება 1985 წ.
8. კ. თარგამაძე, ე.ტატიშვილი, შ. აფციაური. სწრაფმოზარდი ტყის ჯიშები და მათი გავრცელება საქართველოში. თბილისი 1958 წ. საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის გამომცემლობა
9. თ.კანდელაკი, მბაჩილავა „სხვადასხვა როტაციის მქონე ენერგეტიკული პლანტაციები და მათი გამოყენების ტენდენციები“ სსაუ სამეცნიერო შრომათა კრებული ტომი 4.№2(55) გვ.32-35 2011 წ.

ლუკა პაჩიოლი თანამედროვე აღრიცხვის ფუძემდებელი

ნინო გრიგოლაია

ეად.საქართველოს საერთაშორისო ურთიერთობათა
სასწავლო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ჟუჟუნა წიკლაური

ემდ, სტუ ასოც. პროფესორი

აღრიცხვის მრავალსაუკუნოვანი ისტორია მეტყველებს, რომ ზუსტი აღრიცხვის გარეშე შეუძლებელია საწარმოს სრულყოფილი მართვა. აღრიცხვის ისტორიის მნიშვნელოვანი თავისებურებაა საბუღალტრო აღრიცხვის ევოლუცია, თეორიისა და პრაქტიკის მიზნმდართული სრულყოფა. ცივილიზაციის აღრინდელ ეტაპზე ადამიანები მხოლოდ გონებაში ასახავდნენ და ანგარიშობდნენ სამეურნეო მოვლენების შედეგებს. დამწერლობისა და მათემატიკის წარმოშობამ და გავრცელებამ შექმნა აღრიცხვის პრაქტიკის დანერგვის ობიექტური წინამძღვრები. რაც შეეხება თანამედროვე ბუღალტერიას, მისი ჩანასახები პირველად გაჩნდა XIII საუკუნის იტალიაში, როცა გაჩნდა ორადი ბუღალტერია ანუ აღრიცხვის მონაცემების ორადი ჩაწერის სისტემა. ეს სისტემა თავიდან ბოლომდე ორიენტირებული იყო ისეთი სიდიდეების მიზნმდართულ აღრიცხვაზე, როგორცაა კაპიტალი, მოგება, ფული, ვალები, საქონელი და სხვა მატერიალური ფასეულობები. ის იყო აღრიცხვის, კონტროლისა და მართვის ერთიანი მწყობრი სისტემა. ამ სისტემის მთვარ მონაპოვარს წარმოადგენდა ანგარიშთა გეგმა, ეკონომიკური და იურიდიული შინაარსის მიხედვით სამეურნეო ფაქტებისა და შედეგების სარკისებური გააზრება, ასახვა.

ცნობილი ფილოსოფოსი ოსკარ შპენგერი თვლიდა, რომ თანამედროვე ცივილიზაცია აღმოცენდა სამი დიდი ადამიანის ძალისხმევით: ქრისტეფორე კოლუმბის (1451-1506), ნიკოლოზ კოპერნიკის (1473-1543) და ლუკა პაჩიოლის (1445-1517) მიერ. ყველამ იცის ქრისტეფორე კოლუმბი და ნიკოლოზ კოპერნიკი, მაგრამ ძალიან ცოტას თუ სმენია ლუკა პაჩიოლის-იტალიელი მათემატიკოსისა და ბუღალტრული აღრიცხვის პირველი თეორიტიკოსის შესახებ. დღეს ნათელია, რომ აღრიცხვის გარეშე წარმოუდგენელია ეკონომიკის სრულყოფილი მართვა.

საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ აღრიცხვა-ეს სამეურნეო საქმიანობის, ბიზნესის ენაა. უკვე ხუთასი წელია ეს ენა ვითარდება, რთულდება და სრულყოფილი ხდება, მაგრამ სახელი ადამინისა, რომელმაც პირველმა აღწერა ის და შეიტანა მნიშვნელოვანი წვლილი თანამედროვე საზოგადოების ჩამოყალიბებში, ჯერ კიდევ რჩება ჩრდილში.

1494 წელს გამოქვეყნებული ნაშრომის „ართიმეტიკის, გეომეტრიის, პროპორციებისა და შეფარდებათა ერთობლიობა“, მეთორმეტე ტრაქტატში „ანგარიშებისა და ჩანაწერების შესახებ“ ლუკა პაჩიოლიმ აღწერა ორადი ჩაწერის წესი.

ამ წიგნის გამოცემამ მოუტანა ლუკა პაჩიოლის, როგორც ეპოქის პირველ მათემატიკოს დიდება. მაგრამ არანაკლებ მნიშვნელოვანია ის რაც მან შექმნა ბუღალტერიაში, როგორც მეურნეობრიობის (ვაჭრობის ბუღალტერიის) დიდმა კოდიფიკატორმა.

ლ. პაჩიოლი ნაშრომში დაწვრილებით იხილავს სხვადასხვა სავაჭრო ოპერაციის აღრიცხვის წესს, როგორცაა: საქონლის საცალო ვაჭრობა, გაცვლა, მაკლერის საშუალებით გაყიდვა, ბაზრობაზე გაყიდვა, საკომესიო წესით გაყიდვა, წილობრივი მონაწილეობით გაყიდვა და სხვა

ნაშრომში ლუკა პაჩიოლიმ სამეურნეო ოპერაციების ანალიზისა და უკვე არსებული წიგნების – მემორიალების, ჟურნალების, მთვარი წიგნისა და სხვათა საფუძველზე აღწერა ორადი ჩაწერის წესი და დაასაბურთა ორადი ჩაწერის წესზე დაყრდნობით ნებისმიერ მეურნეობაში ანგარიშებისა და წიგნების მიზანშეწონილი სისტემის აგების შესაძლებლობა.

როგორც წესი პაჩიოლის ნაშრომების მნიშვნელობას უკავშირებენ ორადი ბუღალტერიის აღწერას. ეს სიმართლეა, მაგრამ ყველაფერი არა. შევეცადოთ ჩამოვთვალოთ, მისი ძირითადი მიღწევები, მოვახდინოთ მისი ბუღალტრული მემკვიდრეობის ერთგვარი ინვენტარიზაცია. ნაშრომში ლაპარაკია სავაჭრო ამხანაგობათა, იჯარის გაცვლა-გამოცვლის (აღებ-მიცემის) ცხრა შემთხვევაზე (წესზე), სავექსილო საქმის, პროცენტების გამოანგარიშების, მეტროლოგიისა და ნუმისმატიკის(ზომა-წონა, მონატები), ვაჭრობის გეოგრაფიის (ე.ი. იმ ადგილების მიმოხილვა, რომელთებთანაც იტალიას ჰქონდა ურთიერთობა) და სხვა.

ნაშრომში ავტორი ჩამოთვლის „იმ საგნებს, რომლებიც საჭიროა სრულყოფილი ვაჭრობისათვის“, კერძოდ, როგორ აწარმოებენ „მთავარ დავთარსა“ და “ ჟურნალს“ ვენეციასა და სხვა ადგილებში. აქვე

მოთხრობილია: ცნება „ინვენტარის“ შესახებ, მოცემულია მისი ნიშნულში რეკვიზიტებით და აღრიცხვის წესი: ლაპარაკია ვაჭრობაში გამოყენებულ სამ ძირითად დავთარში-მემორიალში, ჟურნალში და მთავრ დავთარში აღრიცხვის წარმოებისა და მათი შემოწმების წესებზე- სხვადასხვა ადგილებში ყიდვა-გაყიდვის დროს.

ცალკე თავში აღწერილია, „მოგება და ზარალი“, ანუ „სარგებელი და დანაკარგი“, ე.წ. „ბედნიერებისა და უბედურების ანგარიში“. ნაშრომში ლაპარაკია შეცდომების გამოსწორებაზე ე. წ. შავი სტორნოს, ანუ საწინაღმდეგო გატარების გზით, რომლის გამოძგონებლად ითვლება ლუკა პაჩიოლი.

ასევე ლ. პაჩიოლი ცალკე თავს უძღვნის ბალანსის შედგენას, წლის ბოლოს ე.წ. „მთავარი ბალანსის“ ანგარიშების დახურვასა და ახალი დავთრების გახსნას. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ იმ დროს ე.წ. დასკვნითი ბალანსისა და საერთო ანგარიშების შედგენა ყოველთვის წლის ბოლოს არ უკავშირდებოდა, იგი უპირატესად დამოკიდებული იყო სავაჭრო კომპანიების საქმის მოთავებასთან, რაც შეიძლება წელიწადში რამდენჯერმე, ან პირიქით, რამდენიმე წელიწადში ერთხელ მომხდარიყო.

ნაშრომში განხილულია დოკუმენტების და რეგისტრების შენახვის, საარქივო საქმის ორგანიზაცია, კერძოდ წერილი (პატარა) ხელწერილების, მათ შორის საიდუმლო წერილების შენახვის წესი.

ნაშრომში სხვა საკითხებთან ყურადღებას იქცევს ე.წ. „მოგზაურობის ანგარიში“. ეს ანგარიში გამოიყენება ყველა იმ ხარჯის აღსარიცხავად, რომელსაც სავაჭრო ოპერაციები იწვევდა. იგი არის ე.წ. საკალკულაციო ანგარიშის გამოყენების კლასიკური შემთხვევა, ჩვენი დღევანდელი შეძენა-დამზადებასთან ანგარიშის წინაპარი, სადაც აისახებოდა მატერიალურ ფასეულობათა მარავის შეძენა – დამზადებასთან დაკავშირებული ხარჯები, ირკვეოდა ე.წ. ფაქტიური თვითღირებულება და მიღებული შედეგები (მოგება-ზარალი).

ნაშრომის ბოლო თავი სასწავლო-მეთოდური ხასიათისაა. იგი შეიცავს მოკლე განმეორება-დასკვნებს, რეზიუმეს, საერთო მიმოხილვას (კონსპექტს).

ლ. პაჩიოლის ნაშრომში ყურადღებას იქცევს აგრეთვე, იმდროინდელი გაგებით, სრულყოფილი, ნამდვილი წესიერი ვაჭრის, როგორც პიროვნების განსაზღვრა. აი რას მოითხოვდა ის ვაჭრისაგან: „ვაჭარი

თავის საქმიანობაში არ უნდა ენდოს თავის მეხსიერებას. ყველაფრის დამახსოვრება შეუძლებელია. პრაქტიკული აუცილებლობა მოითხოვს, მოვანდინოთ ჩატარებული სამუშაოების აღრიცხვა. იგი მარტო იმის საშუალებას კი არ გვაძლევს, რომ დავიმახსოვროთ ჩატარებული ოპერაციები, არამედ ამასთან ერთად, გვაზღვევს კონტრაგენტებს შორის თავიდან ავიცილოთ ვაჭრობასთან დაკავშირებული ყველა უთანხმოება, დავა და უკმაყოფილება.

ამდენად, ლუკა პაჩიოლი უნდა აღინიშნოს როგორც ადამიანი, რომელმაც ჩამოაყალიბა აღრიცხვის ორი მიზანი:

1. საქმიანობის მდგომარეობის შესახებ ინფორმაციის მიღება, ანუ აღრიცხვის წარმოება ისე, რომ მიღებულ იქნეს ყოველგვარი შეფერხების გარეშე ყველანაირი ინფორმაცია, როგორც ვალდებულებების, ასევე მოთხოვნების შესახებ;

2. ფინანსური შედეგების გაანგარიშება, რამდენადაც ნებისმიერი სამეურნეო სუბიექტის მიზანია მისი საქმიანობის შესაბამისი სარგებლის მიღება.

პირველ მიზანს მივყავართ ყოველივე იმის ინტერპრეტაციამდე, რასაც ლუკა პაჩიოლი წერდა ბუღალტრულ აღრიცხვაზე, როგორც ქმედებებისა და მოვლენების ფიქსაციაზე, რომელიც ხდება საწარმოში მისი მართვისას. საბოლოო „ჯამში“, შეიძლება მოგვიხდეს მრავალრიცხოვანი კომერციული ამოცანების განხილვა რომელთა გადაწყვეტა მმართველების თუ მფლობელების მხრიდან ბუღალტრული აღრიცხვის ცოდნას მოითხოვს.

მეორე მიზანს არ მივყავართ ფინანსური აღრიცხვის ფორმულირებამდე, მაგრამ იგი ხაზს უსვამს მოგების როლს არა როგორც საწარმოს წარმატებული საქმიანობის მაჩვენებელს, არამედ როგორც საშუალებას, რომელიც ზღუდავს, ერთი მხრივ, ფასების ზრდას, ვაჭრების მიერ სახსრების არამწარმოებლურ და უთავბოლო ფლანგვას და, მეორე მხრივ, მომხმარებლების ექსპლოატაციას. ლუკა პაჩიოლი თვლიდა, რომ ფასი უნდა იყოს სამართლიანი, დაფუძნებული თვითღირებულებაზე და მოგებაზე, რომელიც უზრუნველყოფს ვაჭრის საცხოვრებელ მინიმუმს (მინიმუმი შეესაბამება ამა თუ იმ ვაჭრის საზოგადოებრივ მდგომარეობას).

ორივე მიზანი, რომელიც დგას აღრიცხვის წინაშე, მიიღწევა ანგარიშის და ორადი ჩაწერის სისტემის დახმარებით. ანგარიშები – წერდა ლ. პაჩიოლი – არსებითად სხვა არაფერია თუ არა სათანადო წესრიგი,

დადგენილი თვით ვაჭრის მიერ, რომლის წარმატებული გამოყენებისას ის დებულობს ინფორმაცია საკუთარ საქმეზე და იმაზე მიდის თუ არა ეს საქმეები წარმატებით, ე.ი. ანგარიშების გეგმა უნდა შედგეს მმართველების მიერ და ის ხელს უნდა უწყობდეს სამეურნეო საქმიანობის ანალიზის და მართვის მიზნებს. მაგრამ ანგარიშები არის მხოლოდ სისტემის ელემენტები და ამ სისტემის ელემენტებს ე.ი. ანგარიშებს შორის კავშირები მჟღავნდება ორადი ჩაწერით.

თუმცა, აქვე უნდა ავლნიშნოთ, რომ დღემდე მოპოვებული ლიტერატურული წყაროებიდან ბურალტრული აღრიცხვის ორადი ჩაწერის (ასახვის) ანუ დიგრაფიული აღრიცხვის მეთოდის გამოყენების დასაბუთება ლუკა პაჩიოლიზე 36 წლით ადრე პირველად მეორე იტალიელმა მეცნიერმა – ბენედუტო კოტრულიმ მოგვცა ნაშრომში – „ვაჭრობისა და პატიოსანი ვაჭრის შესახებ“, სადაც ერთი თავი „სავაჭრო ჩანაწერების წარმოების წესებს ეხება“, მაგრამ იგი 79 წლით გვიან დაიბეჭდა, რის გამოც ამჟამად აღრიცხვის ისტორიაში ორადი აღრიცხვის ბუღალტერიის პირველ ლიტერატურულ ავტორად მიჩნეულია არა ბ. კოტრული, არამედ ლ. პაჩიოლი.

არამატერიალური აქტივების შიპინის აღრიცხვა, როგორც საწარმოთა გაერთიანების ნაწილი

ღალი სადალაშვილი

ეად. გორის სასწავლო უნივერსიტეტის პროფესორი

ნანული ქოქაშვილი

ეად. გორის სასწავლო უნივერსიტეტის პროფესორი

ნინო ტრამაკიძე, თათია გუგუტიშვილი, ნანა შავშიშვილი

გორის სასწავლო უნივერსიტეტის სტუდენტები

საწარმოთა გაერთიანება არის ცალკეული სამეურნეო ერთეულის ან საწარმოების გაერთიანება ერთ ანგარიშვალდებულ სამეურნეო ერთეულად. ახლად შექმნილი საწარმოთა გაერთიანების შედეგია ის, რომ ერთი სამეურნეო ერთეული, მყიდველი კონტროლს იღებს ერთ ან მეტ სხვა შექმნილ საწარმოზე. საწარმო, რომელსაც აქვს სხვა საწარმოების კონტროლის უფლება, იწოდება შემქმნ (მყიდველ) საწარმოდ. მყიდველი საწარმო ვალდებულია ხელახლა მოახდინოს შექმნილ საწარმოს იდენტიფიცირებადი აქტივები, ვალდებულებებისა და პირობითი ვალდებულებების იდენტიფიკაცია და შეფასება. შეფასების შედეგად შესაძლებელია, გაირკვეს, რომ შემქმნ საწარმომ შექმნილ წმინდა აქტივებში მათ რეალურ ღირებულებაზე მეტი გადაიხადა. ამ ნაშევის გადახდის მიზეზები, როგორც წესი არის საწარმოს კარგი საქმიანი რეპუტაცია, რაც განპირობებულია: პერსონალის მაღალი კვალიფიკაციით, გამოცდილებითა და პროფესიონალიზმით. საწარმოს კავშირებით მომწოდებელთან, საწარმო შეიძლება იყოს ცნობილი როგორც საიმედო და მაღალი ხარისხის პროდუქციის ან მომსახურების მიმწოდებელი, ჰქონდეს კარგი ტერიტორიული მდებარეობა. საქმიანი რეპუტაციის წარმოქმნის ფაქტორები მონაწილეობს დამატებითი ეკონომიკური სარგებლის მიღებაში. ბასს 3-ის “საწარმოთა გაერთიანების” თანახმად, თუ არამატერიალური აქტივი შექმნილია საწარმოთა გაერთიანების დროს, მაშინ ამ არამატერიალური აქტივის თვითღირებულება შექმნის დროს არსებული მისი რეალური ღირებულებაა. არამატერიალური აქტივის რეალური ღირებულება ასახავს საბაზრო მოლოდინს. მოლოდინის შედეგი აისახება არამატერიალური აქტივის რეალური ღირებულების შეფასებაში. ამიტომ ბასს 38-ის 21 (ა) პუნქტის მოსალოდნელობის აღიარების

კრიტიკიუმი ყოველთვის დაკმაყოფილებული უნდა იყოს საწარმოთა გაერთიანების დროს შექმნილი არამატერიალურ აქტივთან მიმართებაში.

აქედან გამომდინარე, წინამდებარე, სტანდარტისა და ბასს 3-ის თანახმად, მყიდველი აღიარებს შექმნილი საწარმოს არამატერიალური აქტივს გაყიდვისგან განცალკევებით შექმნის დღეს, თუ ამ აქტივის რეალური ღირებულება შესაძლებელია საიმედოდ განისაზღვროს, დამოუკიდებლად იმისაგან, აღიარებული ჰქონდა თუ არა შექმნილ საწარმოს ეს აქტივი საწარმოთა გაერთიანებამდე. ეს გულისხმობს, რომ მყიდველი აღიარებს შექმნილი საწარმოს დამოუკიდებელი სამეცნიერო კვლევისა და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოთა პროექტს, თუ ეს პროექტი აკმაყოფილებს არამატერიალური აქტივის განმარტებას და მისი რეალური ღირებულება შესაძლებელია საიმედოდ შეფასდეს. შექმნილი საწარმოს დაუძთავრებელ სამეცნიერო კვლევისა და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოთა პროექტი აკმაყოფილებს არამატერიალური აქტივის განმარტებას, თუ ის იდენტიფიცირებულია, მაგ: განცალკევებულია ან წარმოიშობა სახელშეკრულებო ან სხვა სამართლებრივი უფლებებიდან.

საწარმოთა გაერთიანების დროს შეიძლება მივიღოთ გუდვილი, რომელსაც შექმნილს უწოდებენ, მაგრამ გუდვილი შეიძლება იყოს საწარმოს შიგნით ჩამოყალიბებული, რომელსაც თანდაყოლილს უწოდებენ. ბასს 3-ის შესაბამისად გუდვილი არის საწარმოთა გაერთიანების ნამეტი თანხა მყიდველი საწარმოს წილზე იდენტიფიცირებადი აქტივების, ვალდებულებებისა და პირობითი ვალდებულებების წმინდა რეალურ ღირებულებაში. სხვა სიტყვებით, ეს არის ნამეტი თანხა, რომელიც წარმოიქმნება, როგორც სხვაობა საწარმოს შექმნაში გადახდილ თანხასა და შექმნილი წმინდა აქტივების რეალურ ღირებულებას შორის. საწარმოთა შექმნილი გუდვილი არის საფასური, რომელიც გადახდილია მყიდველი საწარმოს მიერ ეკონომიკური სარგებლის მიღების იმედით სამომავლოდ და მოიცავს ისეთ აქტივებს, რომლებიც არ შეიძლება განისაზღვროს ინდივიდუალურად და აღირიცხოს ცალკე. გუდვილში განივთებულია მომავალი ეკონომიკური სარგებელი და ხშირად საწარმოთა გაერთიანების დროს შექმნილი არამატერიალური აქტივები ჩათვლილია გუდვილში, რომელთა კონკრეტული სახის დადგენა შექმნის დროს შეუძლებელია. ბასს 3 ითხოვს, რომ შემქმნმა საწარმომ საწარმოთა გაერთიანებით წარმოქმნილი გუდვილიდან გამოაცალკევოს ისეთი არამატერიალური აქტივები, რომლებიც აკმაყოფილებენ იდენტიფიცი-

რებადობის კრიტერიუმებს, ე.ი. უნდა დადგინდეს გუდვილთან გამოყოფადი ისეთი აქტივები, რომლებიც შეიძლება გაიყიდოს, გაქირავდეს, გაიცვალოს ან წარმოქმნილია სახელშეკრულებო თუ სხვა იურიდიული უფლებით. იდენტიფიცირებადობის შემდეგ მიღებული უნდა იყოს ამ რესურსების აქტივად აღიარების ერთ-ერთი ძნელად შესასრულებელი კრიტერიუმის – შეფასების საიმედოობის რწმენა. გუდვილთან გამოყოფილი ინდივიდუალური აქტივები აღიარდება არამატერიალურ აქტივად მხოლოდ იმის შემდეგ, როდესაც ისინი იქნებიან იდენტიფიცირებადი, მათი ღირებულება საიმედოდ შეფასდება და მათ ექნებათ მსგავსი სასარგებლო მომსახურების ვადა. გუდვილიდან გამოყოფილი აქტივებია: სავაჭრო ნიშანი, სავაჭრო სახელი, კლიენტთა სია და კონტრაქტები, სავაჭრო საიდუმლოებები, როგორცაა: ფორმულები, პროცესები, რეცეპტები და სხვა. თანდაყოლილი (საწარმოში წარმოქმნილი) გუდვილის აქტივად აღიარება არ ხდება, რადგან ის არ არის საწარმოს მიერ კონტროლირებადი იდენტიფიცირებადი რესურსი. შიდა გუდვილი არ არის მუდმივი, სწრაფად ცვალებადია და შეიძლება საერთოდ გაქრეს იმ მიზეზთა გაქრობის გამო, რომლებმაც იგი წარმოქმნა.

საწარმოთა გაერთიანების დროს შექმნილი არამატერიალური აქტივების რეალური ღირებულება ჩვეულებრივ შესაძლებელია საკმარისი საიმედოობით შეფასდეს, რათა აღიარდეს გუდვილისაგან განცალკევებით. როცა არამატერიალური აქტივის რეალური ღირებულების განსაზღვრაში გამოყენებული შეფასებებისთვის არსებობს მთელი რიგი სხვადასხვა ალბათობის მქონე შესაძლო შედეგები, ეს განუსაზღვრელობა აისახება აქტივის რეალური ღირებულების განსაზღვრაში და ეს არ ნიშნავს რეალური ღირებულების შეფასების შეუძლოებლობას. თუ საწარმოთა გაერთიანების დროს შექმნილი არამატერიალურ აქტივს აქვს განუსაზღვრელი სასარგებლო მომსახურების ვადა, არსებობს უარყოფითი მოსაზრება, რომ მისი რეალური ღირებულება შესაძლებელია საიმედოდ შეფასდეს. საწარმოთა გაერთიანების დროს შექმნილი არამატერიალური აქტივი შესაძლებელია განცალკევებადი იყოს, მაგრამ მხოლოდ შესაბამის მატერიალურ ან არამატერიალურ აქტივთან ერთად. მაგ: ბუნებრივი წყაროს წყლის სავაჭრო ნიშანი შესაძლოა დაკავშირებული იყოს რომელიმე კონკრეტულ წყაროსთან და შეუძლებელია, გაიყიდოს ამ წყაროსგან დამოუკიდებლად. ასეთ შემთხვევაში, მყიდველი აღიარებს აქტივის ჯგუფს, როგორც ერთ აქტივს, გუდვილისაგან ცალკე, თუ

ჯგუფში შეხვედრის ინდივიდუალური აქტივების რეალური ღირებულების საიმედოდ შეფასება შეუძლებელია. ამის მსგავსად, ტერმინი “ბრენდი” (საფირმო ნიშანი) ან “საფირმო სახელწოდება” ხშირად გამოიყენება როგორც სავაჭრო ნიშნის ან სხვა ნიშნის სინონიმები. მიუხედავად ამისა, პირველად ნახსენები ტერმინები ზოგადი ხასიათისაა და გამოიყენება დამატებითი აქტივების ჯგუფთან მიმართებაში, როგორცაა სავაჭრო ნიშანი (ან მომსახურების ნიშანი) და მასთან დაკავშირებული სავაჭრო სახელწოდება, ფორმულები, რეცეპტები და ტექნოლოგიური ექსპერტიზა. მყიდველი ერთ აქტივად აღიარებს დამატებითი აქტივების ჯგუფს, რომელიც შეიცავს საფირმო ნიშანს, თუ დამატებითი აქტივების ინდივიდუალური რეალური ღირებულების საიმედოდ განსაზღვრა შეუძლებელია. იმ შემთხვევაში, თუ დამატებითი აქტივების ინდივიდუალური რეალური ღირებულების საიმედოდ შეფასება შესაძლებელია, მყიდველს შეუძლია ისინი ცალ-ცალკე აქტივებად აღიაროს იმ პირობით, რომ ინდივიდუალურ აქტივებს მსგავსი სასარგებლო მომსახურების ვადა აქვს. არსებობს ერთადერთი შემთხვევა, როდესაც საწარმოთა გაერთიანების დროს შეძენილი არამატერიალური აქტივების რეალური ღირებულების საიმედოდ შეფასება შეუძლებელია. ეს ხდება მაშინ, როცა არამატერიალური აქტივი წარმოიქმნება იურიდიული ან სხვა სახის სახელშეკრულებო უფლებით, და ა) არ არის განცალკევებადი ან ბ) განცალკევებადია, მაგრამ არ არსებობს მსგავსი აქტივების გაცვლის ოპერაციების გამოცდილება ან ფაქტი და, აქედან გამომდინარე, რეალური ღირებულების შეფასება დამოკიდებული იქნებოდა გუდვილზე, რომელთა შეფასება შეუძლებელია. აქტიურ ბაზარზე კოდირებული საბაზრო ფასები უზრუნველყოფს არამატერიალური აქტივების რეალური ღირებულების ყველაზე საიმედოდ შეფასებას. შესაბამისი საბაზრო ფასი, ჩვეულებრივ, მყიდველის მიმდინარე სახელშეკრულებო ფასია. თუ მყიდველის მიმდინარე სახელშეკრულებო ფასები არ არსებობს, მაშინ ყველაზე ბოლო მსგავსი გარიგებისას დაფიქსირებული ფასის საფუძველზე შეიძლება რეალური ღირებულების შეფასება, იმ პირობით, თუ გარიგების თარიღისა და რეალური ღირებულების შეფასების თარიღს შორის ეკონომიკური პირობები მნიშვნელოვნად არ შეცვლილა.

თუ არსებობს არამატერიალური აქტივების აქტიური ბაზარი, აქტივის თვითღირებულება ასახავს თანხას, რასაც საწარმო გადაიხდიდა აქტივის შესყიდვის დღეს, საქმის მცოდნე და დაინტერესებულ მხარე-

ებს შორის “გაშლილი ხელის მანძილის პრინციპით” შესრულებული გარიგების შედეგად არსებული საუკეთესო ინფორმაციის საფუძველზე. ამ თანხის განსაზღვრისას, საწარმო მსგავსი აქტივებისთვის ითვალისწინებს ბოლო დროს შემდგარი გარიგებების შედეგებს. ზოგიერთმა საწარმომ, რომელიც რეგულარულად ყიდულობს და ყიდის უნიკალურ არამატერიალურ აქტივებს, შეიმუშავა აქტივების რეალური ღირებულების არაპირდაპირი შეფასების მეთოდები, ეს მეთოდები შესაძლოა გამოყენებულ იქნეს საწარმოთა გაერთიანების დროს შექმნილი არამატერიალური აქტივების საწყისი შეფასებისათვის, თუ მათი მიზანია რეალური ღირებულების შეფასება და ისინი ასახავს მიმდინარე გარიგებებსა და იმ დარგის პრაქტიკას, რომელსაც განეკუთვნება აღნიშნული აქტივი. ეს მეთოდები მოიცავს: ა) მრავალჯერადი ციფრების გამოყენებას, რომლებშიც ასახულია მიმდინარე საბაზრო გარიგებები, იმ მაჩვენებლების მიმართ, რომლებიც გავლენას ახდენს აქტივების მომგებიანობაზე (მაგ: ამონაგები, ბაზრის წილი და საოპერაციო მოგება) ან სარგებელი, რომლის მიღებაც შესაძლებელია ამ არამატერიალური აქტივის ლიცენზიით გადაცემის შედეგად, საქმის მცოდნე და დაინტერესებული მხარეებისთვის “გაშლილი ხელის მანძილის პრინციპით” შესრულებულ გარიგებაში; ან ბ) აქტივისაგან მოსალოდნელი დისკონტირებული მომავალი ნეტო ფულადი ნაკადების შეფასებებს.

შექმნილი დამთავრებული სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების პროექტზე გაწეული შემდგომი დანახარჯები დაკავშირებულია ცალკე ან საწარმოთა გაერთიანებაში შექმნილი დაუმთავრებელი სამეცნიერო-კვლევით ან საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოთა პროექტთან და აღიარებულია არამატერიალურ აქტივად და გაწეულია ამ პროექტის შექმნის შემდეგ, რაც უნდა აღირიცხოს (ბასს 38 “არამატერიალური აქტივები”) 54-62-ე პუნქტების შესაბამისად. ამავე პუნქტების მოთხოვნების გამოყენება გულისხმობს, რომ ცალკე ან საწარმოთა გაერთიანებაში შექმნილ დაუმთავრებელ სამეცნიერო-კვლევით ან საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოთა პროექტზე შემდგომ პერიოდში გაწეული და არამატერიალურ აქტივად აღიარებული დანახარჯები: ა) გაწევისთანავე აღიარდება დანახარჯად, თუ ეს სამეცნიერო-კვლევის დანახარჯია; ბ) გაწევისთანავე აღიარდება დანახარჯად, თუ ეს საცდელ საკონსტრუქტორო სამუშაოთა დანახარჯია, რომელიც არ აკმაყოფილებს 57-ე პუნქტში მოცემულ არამატერიალურ აქტივად აღია-

რების კრიტერიუმებს და გ)დაემატება შეძენილ დაუმთავრებელ სამეცნიერო-კვლევით ან საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების პროექტების საბალანსო მიმდინარე ღირებულებას, თუ ეს საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოთა დანახარჯია, რომელიც აკმაყოფილებს 57-ე პუნქტის აღიარების კრიტერიუმებს. ბასს 38-ში შემოთავაზებული ცვლილებების განსახილველ პროექტში მიჩნეულია, რომ დს 15 პუნქტში მოცემული აღიარების კრიტერიუმი ყოველთვის დაკმაყოფილებულია საწარმოთა გაერთიანების დროს შეძენილი არამატერიალური აქტივებისათვის. ამის გამო ეს კრიტერიუმი ჩართული არ იყო ED3 საწარმოთა გაერთიანების ED3-ში. ჩათვლილია, რომ შემქმნის მოეთხოვება ყველა შეძენილი არამატერიალური აქტივის ცალკე აღიარება. რესპოდენტთა შენიშვნის გათვალისწინების შემდეგ კომიტეტმა გადაწყვიტა: ა)განხორციელდეს შემოთავაზება,რომ ალბათობითი აღიარების კრიტერიუმი ყოველთვის დაკმაყოფილებადია საწარმოთა გაერთიანების დროს შეძენილი არამატერიალური აქტივებისათვის; და ბ)არ განხორციელოს შემოთავაზება, ყოველთვის უნდა არსებობდეს საკმარისი ინფორმაცია საწარმოთა გაერთიანების დროს შეძენილი არამატერიალური აქტივების რეალური ღირებულების საიმედოდ შესაფასებლად.+

სოციალური ინფრასტრუქტურა და ღაზღვება

ნათელა ჯანელიძე

სტუ დოქტორანტი

თანამედროვე პერიოდი სხვადასხვა პოლიტიკურ და სოციალურ-ეკონომიკურ შეხედულებათა დაპირისპირებად იქცა. ეკონომიკამ რადიკალური ცვლილებები განიცადა. რამდენიმე საგანგებო მნიშვნელობის ტენდენცია, თავისებურება დაფიქსირდა, რომლებმაც არსებითად განსაზღვრეს მეოცე საუკუნეში სოციალურ ეკონომიკური პროცესების ზიგზაგისებური განვითარება. საკუთრების კერძო თუ სახელმწიფო უპირატესობათა ხელოვნურად შექმნილი იდეოლოგიის უსაფუძვლობა მოგების სოციალიზაციის პრინციპმა დაადასტურა, ადამიანის ფაქტორის უპირატესობა მიენიჭა.

სოციალური სამართლიანობის პრინციპების დაცვა, სილატაკესთან ორგანიზებული ბრძოლის ყოვლისმომცველი სტრატეგია, გარემოს დაცვა და მდგრადი განვითარების უზრუნველყოფა, ეკონომიკური ზრდის სტრუქტურასა და ხარისხის ეროვნული ინტერესების შესაბამისად განსაზღვრა, საშინაო ბაზრის სტიმულირება, დაცვა, არსებული რესურსების ისეთნაირად ათვისება, რომ იგი მომავალ თაობებსაც დარჩეს - ამჟამინდელი ეკონომიკური და სოციალური პოლიტიკის კორექციის ამოსავალი პრინციპი უნდა გახდეს. სოციალურად ორიენტირებული ეკონომიკა ეკონომიკური, კულტურული და სოციალური პოლიტიკის ერთ მთლიან სისტემად ჩამოყალიბების საფუძველს ქმნის. მასში უპირატესობა ეძლევა წარმოების სტიმულირებას, საინვესტიციო აქტივობას, მწარმოებლის, მომხმარებლის, სახელმწიფო ინტერესების დაცვას. ძირითად განმსაზღვრელ კრიტერიუმებად შეიძლება მივიჩნიოთ ადამიანის ცხოვრების დონის ამაღლება, პიროვნების მრავალმხრივი ინტერესების რეალიზაციის გარემოს შექმნა, მტკიცე სოციალური გარანტიების არსებობა, ძლიერი სახელმწიფოს ფუნქციონირება.

მესამე ათასწლეულის დამდეგს საქართველოს მიერ განსაზღვრული სტრატეგია შერეული, სოციალურად ორიენტირებული ეფექტიანი საბაზრო ეკონომიკის აშენების შესახებ - მიესადაგება მის ისტორიულ ინტერესებს. საქართველომ ეს შესაძლებლობა მორიგ მოდურ იდეოლოგიურ დოგმებზე არ უნდა გაცვალოს.

მსოფლიოში მიმდინარე ეკონომიკურ ინტეგრაციული პროცესების მასშტაბებისა და მიმართულებების (სოციალიზაცია) შესაბამისად უპირატესობა ეძლევა სოციალურად ორიენტირებულ ეროვნულ ეკონომიკას, რომელიც სოციალურ სამართლიანობას, ადამიანთა კეთილდღეობის ამალგების პრინციპებს და საკუთრების პლურალიზმის პირობების გათვალისწინებით ეკონომიკის სახელმწიფო და საბაზრო მექანიზმების შეხამების ოპტიმალური გარემოს შექმნა-აუცილებლობას აღიარებს. მას გვირგვინებს სოციალურ იდეებზე დაფუძნებული განვითარების მსოფლიო აღიარებული ჩინური პრინციპი, აშშ შერეული ეკონომიკის ფუნქციონირების, გერმანიაში სოციალური მეურნეობის ორგანიზაციის გამოცდილება და ა.შ.

„სოციალური სახელმწიფოს“ ცნება პირველად შემოიტანა გერმანელმა მეცნიერმა ლორენც ფონ შტაინმა XIX საუკუნის მეორე ნახევარში.

„სოციალური სახელმწიფოსადმი“ გააქტიურებამ ხელი შეუწყო გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის კონსტიტუციაში (1949წ) შეტანილმა დებულებამ - “ქვეყნის დემოკრატიული, სოციალური და სამართლებრივი სახელმწიფოს მოწყობის“ შესახებ. სოციალური სახელმწიფოს ცნება გერმანელი მეცნიერების ინტერპრეტაციით ნიშნავდა სახელმწიფოს აქტიურ სწრაფვას შეექმნა ადამიანებისათვის ღირსეული ცხოვრების დონის გარანტი, აგრეთვე დაეკმაყოფილებინა საზოგადოების ყველა ფენის საბაზრო მთხოვნილებები არსებული სტანდარტების შესაბამისად. „სოციალური სახელმწიფოს“ ცნება ჩნდება ევროპისა და მთლიანად მსოფლიოს მრავალი სახელმწიფოს კონსტიტუციაში. ანალოგიური პროცესი მიმდინარეობდა ინგლისურენოვან ქვეყნებში, სადაც სამეცნიერო ლიტერატურაში, პრაქტიკაში შემოვიდა „კეთილდღეობის სახელმწიფოს“ ცნება. ეს ტერმინი უფრო ფართოდ გამოიყენებოდა II მოფლიო ომის შემდეგ, მანემდე არსებული თავისუფალი მეწარმეობის კაპიტალიზმი ეფუძნებოდა ინდივიდუალიზმის, თავისუფალი ბაზრის, თავისუფალი კონკურენციის და ა.შ. იდეებს. თვით ეს იდეები მჭიდროდ არის დაკავშირებული თითოეული ადამიანის უფლებასთან სიცოცხლეზე, თავისუფლებასა და კერძო საკუთრებაზე.

კეთილდღეობის სახელმწიფოს კონცეფციის შემუშავებასა და რეალიზაციაში თავისი წვლილი შეიტანეს დასავლეთის ყველა ძირითადი იდეურ-პოლიტიკური მიმდინარეობის –ლიბერალიზმის, სოციალ-დემოკ-

რატიის და კონსერვატიზმის წარმომადგენლებმა. დასავლეთ ევროპის რიგი გამოჩენილი კონსერვატიული მოღვაწე, მაგ. ო. ბისმარკი გერმანიაში, ბ. ღიზრაელი ინგლისში და სხვები სამართლიანად ითვლებიან კეთილდღეობის სახელმწიფოს ფუძემდებლად, თუმცა დასავლეთ ევროპაში მის ფორმირებაში ყველაზე დიდი წვლილი შეიტანა სოციალ-დემოკრატიამ. ცნობილი გერმანელი სოციოლოგი და პოლიტოლოგი რ. დარენდორფი XX საუკუნეს სოციალ-დემოკრატიის საუკუნეს უწოდებდა.

სახელმწიფოებრივი რეგულირებისა და სოციალური დახმარების პრინციპების კვალობაზე ადგილი ჰქონდა კეთილდღეობის სახელმწიფოს ეროვნული ვარიანტების ტიპოლოგიზაციას, რომელსაც საფუძვლად ელო „კეთილდღეობის კაპიტალიზმის“ ტიპებად დაყოფა. ამის კვალობაზე შვედეთი ხასიათდება ყველაზე მაღალი დონით, დიდი ბრიტანეთი საშუალო დონით, ხოლო აშშ დაბალი დონით. ამ კლასიფიკაციის მიხედვით აშშ წარმოადგენს „პოზიტიურ სახელმწიფოს“, სადაც ნებისმიერი სოციალური დანახარჯები მიზნად ისახვენ , ერთი მხრივ, საბაზრო სისტემის განმტკიცებას, უზრუნველყოფენ შრომით სტაჟთან დაკავშირებულ სოციალურ დაზღვევას და, მეორე მხრივ დახმარებას უწყვეტ უმუშევრებს და ნაწილობრივ მომუშავე ღარიბებს.

შვედეთი წარმოადგენს „სოციალური თანასწორობის სახელმწიფოს“, სადაც ჭარბობს გადანაწილების პრინციპი მოთხოვნილებების შესაბამისად. აქ შედეგების მეტი თანასწორობის მიღწევა შეადგენს ოფიციალურად დეკლარირებულ გრძელვადიან მიზანს.

დიდი ბრიტანეთი განიხილება, როგორც „სოციალური დაზღვევის სახელმწიფო“, რომელსაც შუალედური მდგომარეობა ეჭირა შვედეთსა და აშშ-ს შორის. აქ გამოიყენება მატერიალური დოვლათის მინიმუმით უზრუნველყოფა, შრომის სტაჟის, პროფესიონალური სტატუსის და ა.შ. მიუხედავად.

1977 წელს ინგლისელმა მეცნიერმა ფ. ნორმანმა და ტ. ტიმოტიმ ნაშრომში „კეთილდღეობის სახელმწიფო“ გამოყვეს სამი სახესხვაობა: 1. „პოზიციური სახელმწიფო“- ესაა სოციალური დაცვის სახელმწიფო, დამყარებული ინდივიდუალიზმის იდეოლოგიასა და კორპორაციული ინტერესების დაცვაზე, რაც არ იძლევა ყველა ფენის დაცულობის მაღალი დონის გარანტიას (მოდელის მაგალითია აშშ.). „სოციალური უსაფრთხოების სახელმწიფო“ უზრუნველყოფს მოსახლეობის სრულ

დასაქმებას შემოსავლებით - არანაკლებ საარსებო მინიმუმისა და იძლევა სოციალური შესაძლებლობების თანასწორობის გარანტიას და არა მატერიალურ თანასწორობას (ამის მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ დიდი ბრიტანეთი) .

3. „საყოველთაო კეთილდღეობის სოციალური სახელმწიფო“- მასში რეალიზდება თანასწორობის, სოლიდარობის, კორპორატივიზმის პრინციპები. სოციალური პოლიტიკა სახელმწიფო და საზოგადოებრივი სამსახურების მეშვეობით ამცირებს სხვაობას მოსახლეობის შემოსავლებში.

არსებობს აგრეთვე „კეთილდღეობის სახელმწიფოს“ სოციალურ- დემოკრატიული: ლიბერალურ-რეფორმული და კონსერვატიული კონცეფციების გამოყოფის მცდელობები. პირველი ორი აიგო პოსტულატზე, რომლის თანახმადაც კეთილდღეობის სახელმწიფოს ერთ-ერთი მიზანი მდგომარეობს დემოკრატიის გაფართოებაში. მათი ავტორები და მიმდევრები გამოძინარეობენ იდეიდან, რომლის თანახმადაც თითოეულ ინდივიდს უფლება აქვს ცხოვრების ღირსეულ დონეზე, განათლებაზე, ბინაზე, სამედიცინო მომსახურებაზე, სოციალურ მომსახურებაზე და ა.შ..

კეთილდღეობის სახელმწიფოს მომხრეებს პოზიციის დასაცავად მოჰყავთ არგუმენტები, რომ შეუზღუდავი ბაზარი სახელმწიფოებრივი ჩარევის გარეშე იწვევს თავისფლების შეზღუდვას და უსამართლობის გაზრდას. მათი არგუმენტი მდგომარეობს იმაში, რომ კეთილდღეობის სახელმწიფო, რომელიც მიისწრაფის ამა თუ იმ ხარისხით გადანაწილებისაკენ, წარმოადგენს ნაკლებად პრივილეგილებულთა თავისუფლების გაზრდისა და უსამართლობის გამოსწორების საშუალებას.

შრომის საზოგადოებრივი დანაწილების გაღრმავების საფუძველზე, მატერიალურ ნივთობრივი წარმოებიდან გამოიყო ეკონომიკის დამოუკიდებელი სფერო ინფრასტრუქტურა. ინფრასტრუქტურის დარგები აწარმოებენ არა მატერიალურ პროდუქტს, არამედ მომსახურებას. ამიტომ მას მომსახურების სფეროს მიაკუთვნებენ. საერთაშორისო დარგობრივი თანამედროვე კლასიფიკაციის მიხედვით, მომსახურების სფერო ეკონომიკის მესამე სექტორად არის აღიარებული. პირველ სექტორად მიჩნეულია სოფლის მეურნეობა (მასთან ერთად: ნადირობა, სატყეო მეურნეობა და თევზჭერა), ხოლო მეორე სექტორად ინდუსტრია (სამთომომპოვებითი, გადაამუშავებელი მრეწველობა და მშენებლობა).

მომსახურების სფერო, როგორც სხვადასხვა და იმავდროულად ერთ-ერთ დაკავშირებულ დარგთა ერთობლიობა, ჩამოყალიბდა შედარებით გვიან, ვიდრე მატერიალური წარმოების სფერო. ამასთან, მომსახურების სფეროს ზოგიერთი დარგი წარმოიშვა შორეულ წარსულში, ზოგი თანამედროვე პირობებში. საზოგადოების ადრეულ საფეხურზე არ იყო გამიჯნული მატერიალური წარმოებისაგან და ამ სფეროს მომსახურებაზე ყველა მოთხოვნილება უშუალოდ კმაყოფილდებოდა მატერიალურ წარმოებაში დასაქმებულთა მიერ. მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის თანამედროვე მასშტაბები განაპირობებენ მომსახურების სფეროს რიგი ახალი დარგების სწრაფ განვითარებას.

ქართველი მეცნიერის ლეო ჩიქავას აზრით: „მომსახურების სფერო წარმოადგენს ამ დარგებისა და საქმიანობათა ერთობლიობას, რომელთა პროდუქცია მომსახურების სახით აკმაყოფილებს ადამიანთა სპეციფიკურ მოთხოვნილებს. რაც უფრო კულტურული, განათლებული და განსწავლულია ადამიანი, მით უფრო კარგია როგორც პირადად მისთვის, ისე მთლიანად საზოგადოებისთვის.”

განვითარებულ ქვეყნებში ინფრასტრუქტურა წარმოდგენილია შემდეგ დარგობრივ ჯგუფებად: წარმოებითი, სოციალური, ინსტიტუციური და ეკოლოგიური.

სოციალური ინფრასტრუქტურა დარგთა კომპლექსია, რომელიც დაკავშირებულია საშუალო ძალის აღწარმოებასთან. მასში შედის ჯანდაცვა, განათლება, მეცნიერება კულტურა, სამგზავრო ტრანსპორტი, საბინაო კომუნალური მეურნეობა, დასვენების ორგანიზაციის სფერო, საზოგადოებრივი კვება და სხვა. მნიშვნელოვანია მისი როლი სოციალურ საბაზრო ეკონომიკაში. სოციალური ინფრასტრუქტურის დარგები ეწევიან განსაკუთრებული ტიპის მომსახურებას, რომელიც საყოველთაოდ ცნობილია „საზოგადოებრივი დოვლათის“ სახელწოდებით.

ცნობილია, რომ ბაზრის მექანიზმი საშუალებას აძლევს მომხმარებელს დაიკმაყოფილოს ის მოთხოვნილებები, რომლებიც გამოხატულებას მოთხოვნაში პოვებენ. მაგრამ არსებობს რიგი მოთხოვნილებები, რომელთა განხორციელება შეუძლებელია, ბაზარი მათზე არ რეაგირებს. ასეთი სახის მოთხოვნილებები უკავშირდება განსაკუთრებული ტიპის საქონელსა და მომსახურებას, რომელიც ეკონომიკურ ლიტერატურაში ცნობილია საზოგადოებრივი დოვლათის სახელწოდებით.” საზოგადოებრივ დოვლათს აკუთვნებენ იმ საქონელსა და მომსახურებას, „რომელთა

წარმოების საბაზრო სისტემა საერთოდ არ აპირებს, ვინაიდან მათი თავისებურებები მკვეთრად განსხვავდება ინდივიდუალური მოხმარების საქონლის თავისებურებებისაგან.

სოციალური სამართლიანობა გულისხმობს არა მარტო შემოსავლების სამართლიან განაწილებას, არამედ მომსახურების უფლება-მოვალეობების მეტნაკლებად თანაბარ განაწილებას. სწორედ ბაზრის სახელმწიფოებრივ რეგულირებას, კონკურენციის დაცვას და გარკვეულ ფარგლებში ოპტიმალურ შეზღუდვას შეუძლია უზრუნველყოს სოციალური სამართლიანობის პრინციპის დაცვა, რომელიც განაპირობებს ადამიანის სოციალური დაცვის მეტ-ნაკლებად მყარ სისტემას.

დიდა ჯანდაცვის როლი სოციალურ და ეკონომიკურ ზრდაში, წარმოების ეფექტიან ამაღლებაში.

პრაქტიკა ადასტურებს, რომ ჯანმრთელობა შრომის მწარმოებლურობის ზრდის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პირობაა და ამიტომ უშუალოდ არის დაკავშირებული სოციალურ-ეკონომიკურ ეფექტიანობასთან.

ჯანდაცვის სფერო პირდაპირ ზემოქმედებს ეკონომიკის ეფექტიანობის ზრდაზე, რაც გამოიხატება იმ მატერიალური ზარალის აცილებაში, რომელსაც მიიღებდა ქვეყნის ეკონომიკა, რომ არ ჩატარებულიყო ავადობის, ინვალიდობის საწინააღმდეგო და უდროო სიკვდილიანობასთან ბრძოლის ღონისძიებები.

ჯანმრთელობის ფაქტორი დიდ გავლენას ახდენს ქვეყნის ეკონომიკაზე, რაც შემდეგში გამოიხატება: დაავადებათა კლებით მცირდება მუშა-მოსამსახურეთა ავადმყოფობის მიზეზით სამუშაო დროს დანაკარგები. იზრდება წარმოების მოცულობა. ადამიანის ფიზიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება უზრუნველყოფს მშრომელთა მყარ ფსიქოლოგიურ მდგომარეობას, მათ ინტელექტუალურ ფიზიკური პოტენციალის რაციონალურ ჩართვას საწარმოო შემოქმედებით პროცესში, რაც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მექანიზებული, ავტომატიზირებული და ბუნებრივი შრომის მწარმოებლურობის ზრდაზე. ეს კი უზრუნველყოფს მუშაკთა საყოფაცხოვრებო-სოციალური პირობების და ფსიქოლოგიური ატმოსფეროს ოპტიმიზაციას, რაც, თავის მხრივ, ასტიმულირებს შრომის მწარმოებლურობას და ინტელექტუალური აქტივობის ზრდას. მოსახლეობის ფიზიკური და ფსიქო-სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესება, კეთილდღეობის ამაღლება ხელს უწყობს შობადობის გაზრდას, ბავშვთა ავადობის და მოკვდავობის შემცირებას. ყოველივე ეს განაპირობებს

შრომითი რესურსების გაფართოებულ აღწარმოებას, სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობის სოციალური ეკონომიკის უმნიშვნელოვანესი მაჩვენებლის ზრდას. საქართველოში დინამიკაში ჯანმრთელობის დაცვასა და სოციალურ დახმარებაში მთლიანი შიდა პროდუქტის ღირებულებამ (მიმდინარე ფასებში მლნ. ლარი) 2004 წელს 345,8; 2005 წელს 404,0; 2006 წელს 597,5; 2007 წელს 688,6; 2008 წელს 835,2, ხოლო 2009 წელს კი 1021,4 შეადგინა. როგორც ვხედავთ აღნიშნული მაჩვენებლისთვის დამახასიათებელია ზრდა.

საქართველოს კანონში „დაზღვევის შესახებ“ (1997წ.) დაზღვევა განმარტებულია, როგორც ურთიერთობა ფიზიკური და იურიდიული პირების პირადი და ქონებრივი ინტერესების დასაცავად გარკვეული გარემოებების დადგომისას ამ პირთა მიერ გადახდილი სადაზღვეო შენატანებით (სადაზღვეო პრემიებით) ფორმირებული ფულადი ფონდებისა და კანონმდებლობით ნებადართული სხვა წყაროების ხარჯზე.

დაზღვევა საზოგადოებრივი ურთიერთობების ერთ-ერთი უძველესი ფორმაა. თანამედროვე პირობებში დაზღვევა, როგორც ყველა ეკონომიკური პროცესისა და გარიგების აუცილებელი ელემენტი, ხელს უწყობს ბიზნესის მდგომარეობას და სიცოცხლისუნარიანობას, მის აღწარმოებას. 2002 წელს მსოფლიო მასშტაბით ამ მაჩვენებელმა 2627 მილიარდი დოლარი შეადგინა, საიდანაც 1536 მილიარდი სიცოცხლის დაზღვევაზე მოდიოდა და 1091 სხვა დაზღვევაზე.

რაც შეეხება სოციალურ დაზღვევას, ეს არის ეროვნული შემოსავლების განაწილებათა ურთიერთობათა სისტემა, რომელიც მდგომარეობს სპეციალური სადაზღვეო ფონდების ფორმირებაში იმ პირთა შესახებ, რომლებიც არ მონაწილეობენ საზოგადოებრივ შრომაში (ბავშვები, მონუცები, ინვალიდები). სოციალური დაზღვევის ფონდები ყალიბდება სახელმწიფო დოტაციებიდან და დასაქმებულების სადაზღვეო შენატანებიდან.

მსოფლიო გამოცდილება ადასტურებს, რომ სოციალური დაზღვევის სისტემა სოციალური დაცვის ერთ-ერთი ძირითადი ინსტიტუტია საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს მოქალაქეთა კონსტიტუციური უფლებების რეალიზაცია სიბერეში მატერიალურ უზრუნველყოფაზე, ავადმყოფობის, შრომისუნარიანობის მთლიანი ან ნაწილობრივი დაკარგვის, მარჩენალის დაკარგვის, უმუშევრობის შემთხვევაში. მიღებული სახსრების ოდენობა დამოკიდებულია სადაზღ-

ვევო სტაჟის ხანგრძლივობაზე, ხელფასის ოდენობაზე, შრომისუნარიანობის დაკარგვის ხარისხზე, ხელფასის ოდენობაზე და რეგულირება კანონით.

სოციალური დახმარებისგან განსხვავებით, როდესაც ადამიანი შემწეობას ღებულობს საზოგადოებრივი საშუალებების ხარჯზე, სოციალური დაზღვევის პროგრამების მიხედვით შემწეობის ფინანსური წყაროებია სპეციალიზებული ფონდები, რომლებიც ყალიბდებიან დაზღვეულების უშუალო მონაწილეობით.

მოსახლეობის სოციალური დაცვის სამართლებრივ საფუძვლებს სათავე დაედო XIX საუკუნის მეორე ნახევარში გერმანიაში. ამჟამად მის ბირთვს აუცილებელი სოციალური დაზღვევის სისტემა შეადგენს. მას ფართოდ იყენებენ გერმანია, ავსტრია, საფრანგეთი, იტალია, საბერძნეთსა და შვეიცარიაში.

მოგვიანებით, 1946 წელს დიდ ბრიტანეთში სოციალური დაზღვევის სისტემა ჩამოყალიბდა, რომელიც ბევრივეს მოდელით არის ცნობილი. ამჟამად იგი გავრცელებულია დიდი ბრიტანეთის გარდა ავსტრია, ირლანდია, კანადა და ჩრდილოეთ ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაში. მასში დომინირებს სახელმწიფოებრივი სოციალური უზრუნველყოფა, რომლის დაფინანსება ხორციელდება სახელმწიფო საგადასახადო სისტემის ხარჯზე. საინტერესოა იტალიის სოციალური დაზღვევის მოდელი, რომელიც ისევე როგორც ევროპული ქვეყნების უმეტესობა, იყენებს ბისმარკისეულ მოდელს, რომლის სახსრები ყალიბდება მეწარმეთა და მომუშავეთა ხარჯზე.

საქართველოში სოციალური დაზღვევა საჭირო იყო ანაზღაურებადი შრომითი დასაქმებული პირებისათვის. დასაქმებული პიროვნება ექვემდებარებოდა სავალდებულო სოციალურ დაზღვევას. 2002 წლამდე არსებობდა „სამედიცინო დაზღვევის სავალდებულო შენატანი (დამქირავებლის სახელმწიფო ფონდზე დარიცხული 3% +დასაქმებული ს ხელფასის 1%) 2003 და 2004 წლებში ბიუჯეტის კანონის მიხედვით სახელმწიფო ბიუჯეტი შედგებოდა ცენტრალური ბიუჯეტისა და სპეცფონდებისაგან (მათ შორის საქართველოს სოციალური დაზღვევის ერთიანი სახელმწიფო ფონდი).

2004 წელს ვერ მოხერხდა ცენტრალური ბიუჯეტის ტრანსფერსა და სოციალური გადასახადის ცალ-ცალკე დამისამართება, ამიტომ იგი განიხილება, როგორც ცენტრალურ ბიუჯეტში გამოყოფილი სახ-

სრები. 2005 წელს სოციალური დაზღვევის გადასახადი გაუქმდა და დაწესდა სოციალური გადასახადი, რომელიც უშუალოდ ბიუჯეტში აკუმულირდება. სოციალური დაზღვევის ერთიანი სახელმწიფო ფონდის ჯანდაცვის პროგრამების დაფინანსება მხოლოდ საბიუჯეტო ასიგნებებით ხორციელდება, ამდენად იგი ცენტრალური ბიუჯეტის დანაყოფს განეკუთვნება.

ჯანმრთელობის სოციალური დაზღვევის სისტემა მოითხოვს ქვეყანაში მძლავრი ეკონომიკური სტრუქტურების არსებობას. წინააღმდეგ შემთხვევაში შეუძლებელია მხოლოდ თვის გადასახადების ხარჯზე მოსახლეობის სამედიცინო მომსახურების ფართო სპექტრის დაფინანსება. მკვლევართა აზრით, სოციალური დაზღვევა და მოსახლეობის სამედიცინო მომსახურების მაღალი დონე წარმოადგენს ზედნაშენს, რომელიც ქვეყნის მძლავრ ეკონომიკას ეყრდნობა. წინააღმდეგ შემთხვევაში სოციალური დაზღვევის სისტემა უძლური ხდება უზრუნველყოს მოსახლეობა სათანადო სამედიცინო მომსახურებით.

საქართველოს საზღვაო პორტების მდგომარეობა და განვითარების მიმართულებები

თამარ კილაძე

ემდ, სტუ-ს სრული პროფესორი.

ტარიელ ქოქოლაძე

სტუ-ს დოქტორანტი.

ჯემალ შარაძე

სტუ-ს დოქტორანტი

საქართველოს საზღვაო ქვეყნის სტატუსი მისი დიდი უპირატესობაა მეზობელ სახელმწიფოებთან მიმართებაში. საქართველოს გავლით ყველაზე ხელსაყრელი პირობებით შესაძლებელია ტვირთების გადაზიდვა მეზობელ სასომხეთსა და აზერბეიჯანში, აგრეთვე შუა აზიის სახელმწიფოებში. ამიტომ ქვეყანამ შეძლებისდაგვარად მაქსიმალურად უნდა გამოიყენოს თავისი გეოპოლიტიკური უპირატესობა და მიაღწიოს სატრანსპორტო გადაზიდვების მკვეთრ ამაღლებას, რაც საბოლოოდ მისი ეკონომიკის განვითარებაში გამოიხატება.

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოზე დღეს გადის უმნიშვნელოვანესი სატრანსპორტო-სატრანზიტო გზები, იგი მის პოტენციურ შესაძლებლობას მნიშვნელოვნად ჩამორჩება. აღნიშნულს ადასტურებს თუნდაც ცხრილში მოყვანილი სტატისტიკური მონაცემების შედარება

ცხრილი 1

**ტვირთის გადატანა საერთო სარგებლობის ტრანსპორტის
სახეების მიხედვით (ათასი ტონა).¹**

წლები	სულ	სარკინიგზო	საავტომობილო	საზღვაო	საჰაერო
1990	253074,9	76860,9	167070,0	9127,0	17,0
1995	14985,1	4656,4	8690,0	1636,6	2,1
2000	30060,0	11496,1	18500,0	62,6	1,3
2005	45971,5	18986,7	26959,3	23,9	1,6
2009	45275,3	17104,0	28170,9	-	0,4

¹ საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სამინისტრო. სტატისტიკის დეპარტამენტი, საქართველოს სტატისტიკურ წელწდელი 2010. გვ. 199.

ქვეყანას დღეისათვის არ გააჩნია საზღვაო ტრანსპორტი, აქ იგულისხმება საზღვაო და საოკეანო ტრანსპორტი, ამიტომ საზღვაო ტრანსპორტით გადაზიდული ტვირთების მოცულობა 1990 წლიდან მოყოლებული განუწყვეტლივ მცირდება და ბოლო პერიოდში ნულამდე დაეცა. სასარბიელო მდგომარეობა არც სხვა სახის ტრანსპორტთან დაკავშირებით ვაქვს. მათ შორის რკინიგზის ტრანსპორტითაც კი, რომელიც ტრანსპორტის ყველა სახეობასთან შედარებით უკეთეს მდგომარეობაშია. გადაზიდული ტვირთების მოცულობა ბოლო 20 წლის განმავლობაში მკვეთრად შემცირებული, თითქმის 4.5-ჯერ, საავტომობილო ტრანსპორტით გადაზიდული ტვირთები კი - 4.9-ჯერ და ა.შ. დღეისათვის საქართველოს ეკონომიკისათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს სატრანსპორტო გადაზიდვების მოცულობის მკვეთრ გაზრდას, რაც შესაძლებელია რიგი ფაქტორებით და უპირველეს ყოვლისა ქვეყნის ეკონომიკის საერთო გაჯანსაღებით, მაგრამ ეს შორეული პერსპექტივაა და პირველი რიგის ამოცანად მიზანშეწონილია ყურადღების გამახვილება ტრანზიტული ტვირთების მომსახურებაზე. ეს უკანასკნელი კი საქართველოს საზღვაო პორტების განვითარებითაა შესაძლებელი, რადგან პორტებში დაქუშავებული ტვირთების მოცულობაზე დამოკიდებული ტვირთზიდვა სარკინიგზო ტრანსპორტზე თითქმის მთლიანად და მნიშვნელოვნად – საავტომობილო ტრანსპორტზეც.

ქვეყანას ორი უმნიშვნელოვანესი საზღვაო პორტი გააჩნია-ბათუმისა და ფოთის.

2008 წლის თებერვალში სს „ვაზტრანსოილი“-ს შვილობილმა კომპანიამ «Batumi Industrial Holdings»-მა შეიძინა ბათუმის საზღვაო ნავსადგურის ხანგძლივი მართვის უფლება და ბათუმის ნავთობტერმინალი.¹

ბათუმის საზღვაო ნავსადგური განლაგებულია შავი ზღვის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში. ნავსადგურის ტერიტორია შეადგენს 22.2 ჰა-ს. ნავმისადგომთა რაოდენობაა - 11, ღია სასაწყობე ტერიტორიების საერთო ფართობი 15656 მ², ნავსადგურის პერსონალის რიცხვი 2011 წლის ბოლოს იყო 709 კაცი.

გემების ნავმისადგომებთან დაყენება და სატვირთო ოპერაციების წარმოება ნავსადგურში ხორციელდება დღე-ღამის განმავლობაში. ნავსადგური აღჭურვილია ვიდუოსამეთვალყურეო სისტემით, რაც იძლევა ნავსადგურში მდგომი გემების უსაფრთხოების და ტვირთების დაცვის

1 ინფორმაცია მოპოვებულია ბათუმის პორტის ოფიციალური საიტიდან. <http://www.batumiport.com/>. გადამოწმებულია 23.02.2012.

შესაძლებლობას.

საწარმოო საქმიანობის განხორციელებისათვის ნავსადგური აღჭურვილია შესაბამისი სპეციალური მოწყობილობებით და დანადგარებით, მათ შორის უმნიშვნელოვანესი ნაპირდამცავი ნაგებობებით, ნავმისადგომებით, გადაძვევითავე მექანიზმებით, საწყობებით, სანავსადგურო ფლოტის გემებით, ნავსადგურის შიდა სარკინიგზო და საავტომობილო გზებით, ავტოტრანსპორტით, სარემონტო სახელოსნოებით, წყალგაყვანილობის სისტემით, კავშირითა და საზღვაო-სამეზავრო სადგურით. პორტში არსებობს სარკინიგზო-საბორნე გადასასვლელი.

ბათუმის პორტის ფინანსური მაჩვენებლები უკანასკნელი წლების მანძილზე ასე გამოიყურებოდა.

ცხრილი 2.

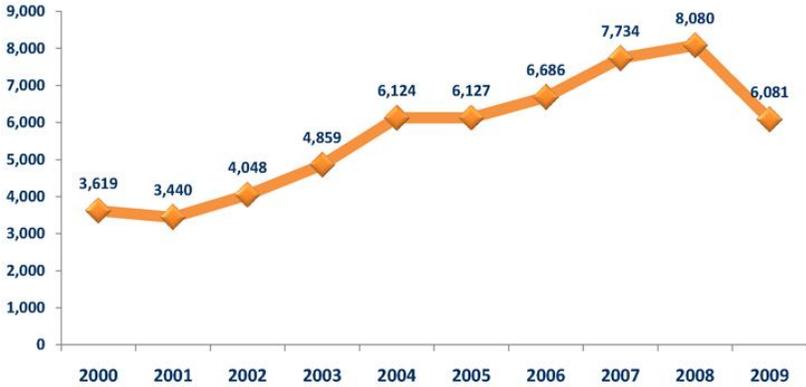
ბათუმის პორტის ფინანსური მაჩვენებლები (ლარი)

წელი	2009	2010	2011
შემოსავლები	40220000	42079000	49772501
ხარჯები	26577000	28773000	36738000
მოგება გადასახადის გარეშე	13642000	13306000	13034138

ფოთის ნავსადგურიც უმნიშვნელოვანესი სატრანსპორტო კვანძია. ფოთის პორტიც, ისე როგორც ბათუმის, მთელი წლის განმავლობაში მუშაობს. ამჟამად პორტის მფლობელობაშია ტვირთის ტრანსპორტირების კომპლექსი 14 ნავმისადგომით და 2650 მ სივრდით. ნავმისადგომი აღჭურვილია 6-40 ტონაზე გათვლილი პორტატული ამწეებით.

ფოთის პორტის ტექნიკური პარამეტრები გრაფიკულად წარმოდგენილია სურათებზე 1, 2, საიდანაც ჩანს, რომ ტვირთბრუნვა 2000 წლიდან მოყოლებული იზრდებოდა 2008 წლამდე, ხოლო 2009 წლისათვის ტვირთბრუნვა 2 მლნ. ტ-ით შემცირდა. მსგავსი სიტუაციაა ტვირთნაკადების მიხედვითაც, ხოლო რაც შეეხება ტვირთების სტრუქტურას, იგი თითქმის არ იცვლება.¹

1 ფოთის პორტის ოფიციალური საიტი. <http://www.potiseaport.com/>.

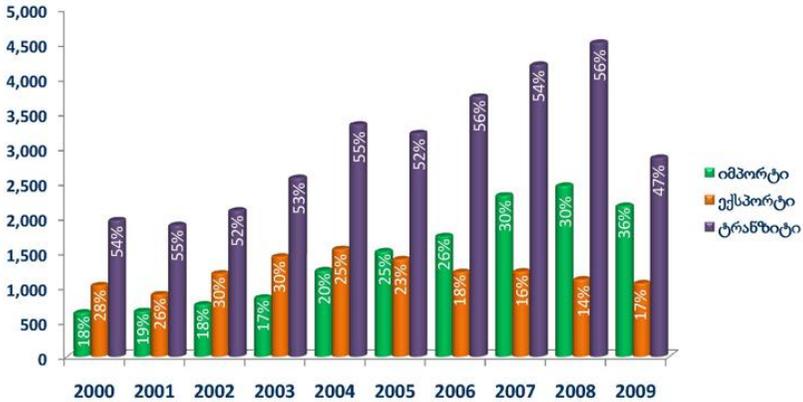
სურ.1. ტვირთნაკადები ფოთის პორტში. 2000-2009 წწ. (ათასი ტონა)

როგორც ბათუმის, ასევე ფოთის პორტების აღჭურვილობა შედარებით მოძველებულია. პორტატული ამწეების ხანდაზმულობა 30 წელს აღემატება, ასეთივე მდგომარეობაშია პორტების მფლობელობაში არსებული ბუქსირები და სხვა მსგავსი მოწყობილობები. მართალია დღეისათვის არსებულ შეკვეთებს არსებული ტექნიკის სიმძლავრეები სრულად პასუხობს, მაგრამ მომავალში ტვირთნაკადების ზრდის შემთხვევაში, სიმძლავრეთა გაზრდა აუცილებელი იქნება. ამასთან ტექნოლოგიური პროგრესის გავლენით იზრდება გემების და ტვირთების მომსახურების კულტურისადმი მოთხოვნა, რისი დაკმაყოფილებაც თანამედროვე ტექნიკას მოითხოვს.

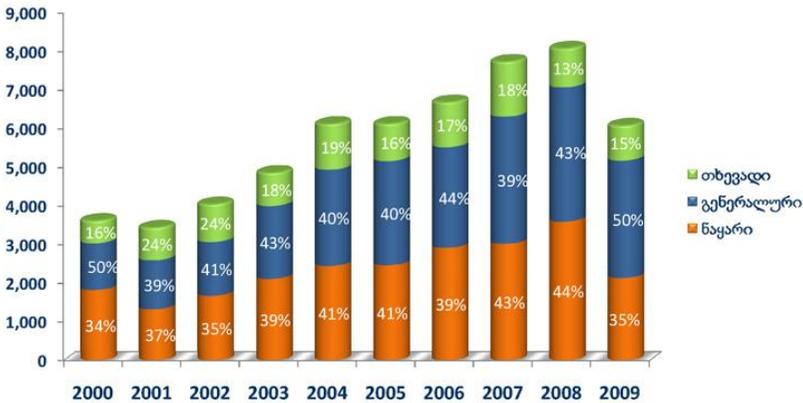
საქართველოს ორივე საზღვაო პორტში არსებული მდგომარეობა თითქმის იდენტურია. აქედან გამომდინარე მიზანშეწონილია პორტებში:

- დაინერგოს გემების მომსახურების ავტომატური მართვის სისტემა, მათი მოსალოდნელი შემოსვლის, მათგან მიღებული ინფორმაციის და ნავმისადგომების სიმძლავრის გათვალისწინებით. ამით შესაძლებელი იქნება პორტების სიმძლავრეთა მაქსიმალური გამოყენება, საშუალოთა რიტმულობის უზრუნველყოფა, მოცდენების შემცირება, ტექნიკურ საშუალებათა ოპტიმალური დატვირთვა;

- საზღვაო პორტების ნავმისადგომთა შეზღუდული სიღრმის გამო ჩვენთან ვერ შემოდიან დიდი წყალწვევის გემები, განსაკუთრებით ეს ითქვამოადა მოწმებულია 23.02.2012.

სურ.2. ტვირთბატონები ფოთის პორტში. 2000-2009 წწ. (ათასი ტონა)

მის ფოთის ნავსადგურზე, რომელიც პერიოდულად იხილება მდინარეთა ჩამონატანების და ზღვაში დინების მიმართულების გავლენით. ფოთის პორტს გააჩნია სილის მტუმბავი რუსული წარმოების კატერი, მაგრამ ამ კატერის მუშაობა ერთის მხრივ მისი შეზღუდული სიმძლავრის და მეორეს მხრივ, მტუმბავ საშუალებათა არასაკმარისობის გამო, ვერ აუღის დასახული ამოცანების შესრულებას. ამ მიზნით აუცილებელია

აღნიშნული დანიშნულების მძლავრი კატერის შექმნა ერთი ერთეულის მაინც, რაც მნიშვნელოვან ინვესტიციებთანაა დაკავშირებული-მოითხოვს 5-6 მილიონ აშშ დოლარის ინვესტიციას, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ მოსალოდნელ შედეგებს, ასეთი ინვესტიციის განხორციელება, თუნდაც მისი წყარო რომელიმე უცხოური კომერციული ბანკი იყოს, მაინც გამართლებულია;

- ბათუმის და ფოთის პორტების აღჭურვილობა, როგორც ბუქსირები, ასევე ამწე საშუალებები მოითხოვენ განახლებას. საკმარისია აღინიშნოს, რომ ასეთი საშუალებების საშუალო ხანდაზმულობა 25 წ-ს აღემატება. ამიტომ მათი ტვირთამწეობაც და წარმადობაც ვერ პასუხობს თანამედროვე მოთხოვნებს. აქაც საჭიროა ინვესტიციების განხორციელება (70-80 მილიონი აშშ დოლარი). იმის გათვალისწინებით, რომ პორტების ტექნიკური განახლებითა და მომსახურების სისწრაფის, კულტურისა და საიმედოობის ამაღლებით, მოსალოდნელია შავი ზღვის მეზობელი პორტებიდან (ნოვოროსიისკი, ოდესა და სხვა) გემების და ტვირთების გადმომისამართება, განსაკუთრებით შუა აზიის სახელმწიფოებისათვის განკუთვნილი ტვირთების შემთხვევაში, ასეთი მნიშვნელოვანი ინვესტიციის განხორციელებაც აუცილებელი და ეკონომიკურად გამართლებულია;

- საქართველო საზღვაო ქვეყანა რომ არის ეს მისი დიდი უპირატესობაა, მაგრამ ჩვენს საზღვაო ინფრასტრუქტურას არ შემორჩა არც ერთი საზღვაო ლაინერი, თუ ტანკერი (წარსულში საოკეანო ფლოტის რიცხვი 80-ს აღემატებოდა). ამ მიმართებითაც აუცილებელია მუშაობის გააქტიურება და საკუთარი საზღვაო ფლოტის თანდათანობით ჩამოყალიბება.

ბუღალტრული აღრიცხვის სისტემების პროფესული თავისებურებანი

ნინო გრიგოლაია

ეკლსაქართველოს საერთაშორისო ურთიერთობათა
სასწავლო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ელგუჯა კონჯარია

ეკლქუთაისის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი,

ყოველ კონკრეტულ ქვეყანას გააჩნია ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების საკუთარი სისტემა და მიზანშეწონილია დადგინდეს ის ფაქტორები, რომლებიც განსაზღვრავენ ასეთი სისტემების შექმნისა და ფუნქციონირების თავისებურებებს.

მოკლედ განვიხილოთ ზოგიერთი მათგანი: კერძოდ, წამყვანი პროფესიული ორგანიზაციებისა და თეორიტიკოსების გავლენა; ბუღალტრული აღრიცხვის ამა თუ იმ სისტემის გამოყენების ეკონომიკური შედეგები; საერთო ეკონომიკური სიტუაცია ქვეყანაში; საგადასახადო პოლიტიკა; ეროვნული თავისებურებანი; მომხმარებლები და მათ მიერ დასახული მიზნები; სამართლებრივი გარემო; ფინანსირების წყაროები; ენა; სხვა ქვეყნების გავლენა.

წამყვანი პროფესიული ორგანიზაციებისა და თეორიტიკოსების გავლენა. ზოგიერთ ქვეყანაში ბუღალტრული აღრიცხვის თეორიტიკოსები დიდ გავლენას ახდენენ საერთო სიტუაციაზე. მაგალითად, ნიდერლანდებში თეოდორ ლიმპერგი გახდა „ეკონომიკა ბიზნესისათვის“ მიდგომის დამფუძნებელი, რომელიც საფუძვლად უდევს ამ ქვეყნის ბუღალტრულ აღრიცხვას, რომელმაც თანმიმდევრულად განდევნა ადრინდელი სისტემა. ეს მიდგომა სულ უფრო ფართო გავრცელებას პოულობს ქვეყნის მსხვილ კომპანიებში.

ფინეთში მარტა სარიომ შეიმუშავა ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების სისტემისადმი თავისი მიდგომა, გააკეთა რა აქცენტი ფუნდამენტური სახსრების ნაკადებზე. ზოგიერთ ქვეყანაში ბუღალტრული პროფესია ძალიან პრესტიჟულია და ამ სფეროს სპეციალისტები სარგებლობენ დიდი გავლენით. ამისი ნათელი მაგალითია ინგლისში და უელსში ნაფიც ბუღალტრთა ინსტიტუტის საქმიანობის წარმატება, რომლის მიზანსაც წარმოადგენს „სანდო და სამართლიანი“ მიდგომის შემუშავება.

ბულალტრული აღრიცხვის ამა თუ იმ სისტემის გამოყენების ეკონომიკური შედეგები. გამოქვეყნებული ბულალტრული ინფორმაცია შემდეგ გამოიყენება – წინააღმდეგ შემთხვევაში აზრი არ ექნებოდა დროისა და საშუალებების სარჯვას მის მომზადებაზე. ეს მონაცემები ხდება ფირმების სახელშეკრულებო და ვალდებულებითი ოპერაციების საფუძველი, მაგალითად, საგადასახადო ორგანოებთან ურთიერთობებისას და ნასესხები საშუალებების ღირებულების დადგენისას. ბევრი ამ ინფორმაციას იყენებს გადაწყვეტილებების მიღებისას. ამიტომ ბულალტრული ანგარიშგების ნორმატივების ცვლილებამ შეიძლება გამოიწვიოს ფირმის სახელშეკრულებო და ვალდებულებითი ოპერაციების ცვლილება, ასევე მოახდინოს გავლენა გადაწყვეტილებების მიღებაზე, ე.ი. იწვევს „ეკონომიკურ შედეგებს“. ამიტომაც არ არის გასაკვირი, რომ დაინტერესებული პირები, პირველ რიგში კომპანიების მფლობელები ახდენენ ძლიერ ზეწოლას ქვეყნის საკანონმდებლო ორგანოებზე, რათა მათ მიიღონ მათთვის ხელსაყრელი სტანდარტები. აშშ-ში „ეკონომიკური შედეგების“ პრობლემა და შესაბამისი ზეწოლა კანონმდებლებზე განიხილება, როგორც სპეციალისტების გამოწვევა და წინააღმდეგობა რეგულირების ამ სფეროში.

აშშ-ს ფინანსური აღრიცხვის საბჭოს თავმჯდომარე გამოვიდა მოწოდებით დაეშვათ არსებული სისტემის მოდერნიზაციაში ლობისტები, იმ პირობით რომ რეგულირება კერძო სექტორის მხრიდან შენარჩუნდებოდა. არიან ისეთებიც რომლებიც ფიქრობენ, რომ ბულალტრული აღრიცხვის სპეციალისტები დაკარგავენ ნდობას, თუკი მათ გადაწყვეტილებაზე გავლენას მოახდენს ის პირობები, რომლებიც არ არიან დაკავშირებულნი ბულალტრული აღრიცხვის ტექნიკურ მხარესთან.

თუმცა, რომელი თვალსაზრისითაც არ უნდა გახდეს დომინირებადი, ეჭვგარეშეა, რომ მრავალ ქვეყანაში შეიძლება მოიძებნოს შემთხვევები, როცა ეკონომიკურმა შედეგებმა მოახდინეს არსებითი გავლენა ბულალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების სისტემაზე, რადგან გამოქვეყნებული მონაცემების მომხმარებლებისათვის გადაწყვეტილებების მიღებისადმი მიდგომა განსხვავებულია ქვეყნებში, „ეკონომიკური შედეგების“ გავლენა ბულალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების სისტემაზე არათავგაროვანია.

საერთო ეკონომიკური სიტუაცია ქვეყანაში. თავისებურებანი, რომლებიც გავლენას ახდენენ ქვეყნის ეკონომიკაზე, ასევე გავლენას ახდენენ ბულალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების სისტემაზე. ამ სფეროდან

შედარებით თვალსაჩინო მაგალითი: ინფლაციის მაღალმა ტემპმა შეიძლება მიგვიყვანოს ინფლაციური ბუღალტრული სისტემის შექმნამდე, როგორც ეს ფაქტიურად მოხდა ლათინური ამერიკის ზოგიერთ ქვეყანაში.

დიდ ბრიტანეთში მკვლევარებმა გამოავლინეს მჭიდრო ურთიერთკავშირი საპროცენტო განაკვეთის სიდიდესა და ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების ინფლაციურ სისტემას შორის.

საგადასახადო პოლიტიკა. ზოგიერთ ქვეყანაში კანონი მოითხოვს, რომ ბუღალტრული ანგარიშგება მომზადებული იყოს საგადასახადო კანონმდებლობის შესაბამისად. გერმანია, რომელიც წარმოადგენდა ასეთი მიდგომის ლიდერს, ამ მიზნით იყენებს ტერმინს „ვალდებულების პრინციპი“. ცალკეულ ქვეყნებში კანონი იძლევა, ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების სხვადასხვა სისტემებიდან, არჩევანის უფლებას. ამასთან საგადასახადო შეღავათების მიღება დამოკიდებულია არჩეულ აღრიცხვის სისტემაზე. მაგალითად, ნორვეგიაში დაშვებულია კვლევების დანახარჯების კაპიტალიზირება, მაგრამ პრაქტიკაში ეს ხდება იშვიათად, რამდენადაც საგადასახადო შეღავათი ეძლევათ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა შესაბამისი ღირებულება ჩამოწერილია ანგარიშგებიდან.

რობერტ კუკი მოგვითხრობს პრობლემაზე დიდ ბრიტანეთში, რომელიც დაკავშირებულია გარიგებების სისტემასთან, რომელსაც პირობითად ეწოდება „მარგალიტების ჯაჭვი“, რომლის დროსაც ნავთობის პარტიამ შეიძლება გაიაროს 30 ან 40 შუამავალი მწარმოებლიდან მომხმარებელამდე. ბუღალტრული აღრიცხვის პრობლემა წარმოიშობა მაშინ, როცა ერთი და იგივე კომპანია აღმოჩნდება ამ ჯაჭვში რამდენიმეჯერ და დებს შეთანხმებას ჯაჭვის სხვა წევრთან გარიგების არა მთელ ღირებულებაზე, არამედ მხოლოდ მის მარჟაზე. აქ წამოიჭრება საკითხი ასეთი გარიგებები აღრიცხოს მთელი ღირებულებით თუ მხოლოდ ნეტო-ოპერაციით. ასეთი „გადამყიდველობითი“ აღრიცხვის პრობლემა წარმოიქმნება იმიტომ, რომ დიდი ბრიტანეთის საგადასახადო სისტემა მოითხოვს ყველა საბაზრო გარიგების აღრიცხვას.

ეროვნული თავისებურებანი. გამოდიან რა ბუღალტრული აღრიცხვის სისტემის საერთაშორისო ჰარმონიზაციის მოთხოვნით, სპეციალისტები წინააღმდეგობის ერთ-ერთ ძირითად წყაროდ ასახელებენ პოლიტიკას და ნაციონალიზმს. თითოეული თვლის, რომ სწორედ მისი სისტემა საუკეთესო და არ სურს მასში არაფრის შეცვლა, რამდენადაც დარ-

წმუნებულნი არიან, რომ სწორედ ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების მათი სისტემა ყველაზე კარგი და უნდა შეცვალონ სხვა ქვეყნებმა. ზოგიერთ შემთხვევაში ნაციონალური ღირსება გამოვლინდება განსაკუთრებით ძლიერი ისეთ მჭიდრო კავშირის დროსაც კი, როგორც არსებობს აშშ-სა და კანადას შორის. ეს უკანასკნელი ამტკიცებს ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების სისტემისადმი საკუთარის მიდგომის არსებობის აუცილებლობას.

გამოჩენილი მკვლევარი ბუმი წერს, ერთმნიშვნელოვნად უნდა ვაღიაროთ, რომ მექანიკური და სრული ადაპტაცია კანადისათვის ამერიკული ბუღალტრული სისტემისა არ შეიძლება. „კანადა უნიკალური ქვეყანაა, და მისთვის აუცილებელია ქონდეს საკუთარი ორგანიზაცია, რომელიც დაკავებული იქნება ამ სფეროში სტანდარდების შემუშავებით“.

მომხმარებლები და მათი ინტერესები. ქვეყნებში ბუღალტრული ანგარიშები მკვეთრად განსხვავებულია, რამდენადაც გათვალისწინებულია განსხვავებული მიზნებისათვის და მომხმარებლებისათვის. თუკი ვისაუბრებთ დიდბრიტანეთზე, აქ არსებობს გარკვეული გაურკვევლობა მომხმარებლებთან მიმართებაში. ჟურნალ Corporate report ბუღალტრული ანგარიშგების ინფორმაციის ანგარიშგების მომხმარებლებად განსაზღვრავს ინვესტორებს, კრედიტორებს, კომპანიის თანამშრომლებს, ანალიტიკოსებს და მრჩეველებს, საქმიან პარტნიორებს, მთავრობას და საზოგადოებას.

თუმცა Corporate report ინფორმაციის კომენტირებისას აღნიშნავს, რომ ბრიტანეთში მოქმედი კანონები „შემოსაზღვრავს ანგარიშგების მომხმარებლების წესს საკუთარი აქციონერებითა და კრედიტორებით. ესპანეთში ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების სისტემა ითვალისწინებს სპეციალური ანგარიშგების წარმოდგენას. მომხმარებლების რიცხვში აერთიანებენ „აქციონერებს, კრედიტორებს, მომუშავეებს, მთავრობას და აგრეთვე კონკურენტებს“. იტალიაში უფრო ფართოა ბუღალტრული ანგარიშგების მომხმარებლების სია, ის აერთიანებს აქციონერებს, მუშებს, ფინანსურ ანალიტიკოსებს, კრედიტორებს, პოტენციურ ინვესტორებს, პარტნიორებს, აგრეთვე მომწოდებლებს და შემკვეთებს, მთავრობას, განსაკუთრებით მის საგადასახადო ორგანოებს, მომხმარებლებს, პოლიტიკურ პარტიებს და პროფესიულ კავშირებს.

სამართლებრივი გარემო. ქვეყნები, რომლებიც მისდევენ საერთო სა-

მართლის ტრადიციას, მაგალითად დიდი ბრიტანეთი ბუღალტრული აღიკვეთისა და ანგარიშგების სისტემა აგება ყველაზე საერთო პრინციპებიდან. ქვეყნები, რომლებიც მისდევნენ რომის სამართლს, გააჩნიათ აღრიცხვის კონფიდენციალური სისტემა, რომელშიც დეტალურადაა აღწერილი ყველა სტანდარტი და პროცედურა. ბუღალტრული საქმის პრაქტიკა ძლიერადაა დამოკიდებული იმაზე, რამდენად მკაცრად და თანმიმდევრულად გამოიყენება მიღებული კანონები პრატიკაში. შეიძლება მოვიყვანოთ იტალიის მაგალითი, როგორც ქვეყნისა, რომელშიც ბუღალტრული აღრიცხვის ნორმატივები გამოიყენება უფრო მოქნილად, ვიდრე ამას შეიძლება ველოდოთ მისი ფორმალური განმარტებიდან.

ამერიკული გამოცდილება ადასტურებს, რომ მაღალი სამართლებრივი შეგნების საზოგადოებაში ბუღალტრები და აუდიტორები მისწრაფიან ქონდეთ ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების ნათელი, ერთმნიშვნელოვანი წესები.

ფინანსირების წყაროები. თუკი კომპანიების დაფინანსება ხორციელდება საფონდო ბირჟების მეშვეობით ე.ი. ყველა მსურველზე აქციების გაყიდვით, შეიძლება ველოდოთ, რომ გამოქვეყნებული ბუღალტრული ინფორმაციის ხარისხი იქნება უფრო მაღალი, ვიდრე იმ შემთხვევაში თუ ფინანსირება ხორციელდება კერძო შეთანხმებით, რამდენადაც ამ უკანასკნელ შემთხვევაში, დამფინანსებელს შეუძლია მიიღოს ინფორმაცია თვითონ შეთანხმებიდან. ევროპული შეთანხმების ფარგლებში გამოცემულ იქნა რამოდენიმე დირექტივა, რომელშიც გათვალისწინებული იყო ფინანსური ფონდების პრაქტიკის შეთანხმებისათვის. საფონდო ბირჟის ერთიანი ევროპულმა შეთანხმებამ შეეძლო მოეხდინა ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების სისტემის ჰარმონიზაციისთვის მასტიმულირებელი გავლენა ევროპაში.

ფინანსირების სხვადასხვა წყაროებმა შეიძლება მოითხოვოს გამოქვეყნებული ინფორმაციის დეტალიზაციის სხვადასხვა ხარისხი. მაგალითად, ისრაელში სამრეწველო საწარმოების მნიშვნელოვანი ნაწილი მთლიანად თუ ნაწილობრივ ეკუთვნის სახელმწიფოს. და ასეთი კომპანიებისათვის ბუღალტრული ინფორმაციის წარდგენისადმი მოთხოვნა გაცილებით მკაცრია, ვიდრე დანარჩენი კომპანიებისათვის.

ენა. როცა ბუღალტრული აღრიცხვის ნორმები ითარგმნება სხვადასხვა ენაზე შეიძლება წარმოიშვას გარკვეული სიძნელები. ესპანეთში ჩაატარეს ექსპერიმენტი, რომლის განმავლობაშიც შეფასებულ იქნა ბუ-

ღალატრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტების ესპანურ ენაზე თარგმნის ხარისხი. ამ კვლევამ გამოავლინა რამოდენიმე სერიოზული შეცდომა. ასეთი პრობლემები ვლინდება მაშინ, როცა ბულალატრული კონცეფციები, რომელიც დაფუძნებული ერთი ქვეყნის კულატრულ თავისებურებებზე, ითარგმნება იმ ქვეყნის ენაზე, რომლის კულატურა მკვეთრად განსხვავებულია.

სხვა ქვეყნების გავლენა. გარკვეული მიზეზებით ერთმა სახელმწიფომ შეიძლება დაუშვას, რომ სხვა ქვეყანამ მოახდინოს გავლენა მისი ბულალატრული აღრიცხვისა და ანგარიშების სისტემაზე. ცალკეულ შემთხვევებში კი ასეთი გავლენა შეიძლება იყოს შემთხვევითი. მაგალითად, ბულალატრული აღრიცხვისა და ანგარიშების ფრანგული „გეგმიური“ სისტემა ქვეყანაში დანერგულ იქნა გერმანელი ოკუპანტების მიერ, მეორე მსოფლიო ომის დროს თუმცა შემდგომში, საფრანგეთის მთავრობას არ უთქვამს უარი ამ სისტემაზე აღიარა რა ეკონომიკის მართვის ხელსაყრელ სისტემად. ბრიტანულ თანამეგობრობაში ზოგიერთი ქვეყნის წევრობამ, გამოიწვია მათ სისტემაზე ბრიტანული სისტემის გავლენა. თანამეგობრობაში შემავალი ოთხ ქვეყანაში ამ გავლენის ხარისხის კვლევაში აღნიშნულია, რომ თითოეული ქვეყანა თავისუფალი იყო ბულალატრული სისტემის კომპონენტების არჩევაში, მათ შეეძლოთ შეერჩიათ ბულალატრული აღრიცხვის და ანგარიშების ბრიტანული კანონმდებლობის ნაწილი დამოუკიდებლად, სხვადასხვა ფაქტორების გათვალისწინებით.

ბიზნესი, მენეჯმენტი, მარკეტინგი

მარკეტინგის არსი და ფუნქციები, მარკეტინგის დეფინიცია

ეკატერინე კველიშვილი

სტუდ. დოქტორანტი

მარკეტინგის მკვლევარები ვარაუდობენ, რომ არსებობს მარკეტინგის დაახლოებით 4000 განსაზღვრა.¹ როგორც ეკონომიკური კატეგორია მარკეტინგი იწყებს წარმოშობას XIX და XX საუკუნეების მიჯნაზე, აშშ-ში საბაზრო ეკონომიკის ჩამოყალიბებასთან დაკავშირებით, როდესაც გართულდა საქონლის რეალიზაციის პრობლემები მსხვილმასშტაბიანი წარმოების განვითარებისა და ბაზარზე კონკურენციის გამწვავების პირობებში. „გამყიდველის ბაზრის“ შეცვლამ „მყიდველის ბაზრით“ შექმნა საბაზრო საქმიანობის ახალი უფრო ეფექტიანი მიდგომების ათვისების აუცილებლობა.

მარკეტინგის დარგში საასრებლო მუშაობას ეწევიან მარკეტინგის ეროვნული და საერთაშორისო ასოციაციები. მათ შორის ყველაზე მსხვილია: საზოგადოებრივი აზრისა და მარკეტინგის შესწავლის ევროპის საზოგადოება, მარკეტინგის საერთაშორისო ფედერაცია. ფართოდ ცნობილია მარკეტინგის ამერიკის ასოციაცია, მარკეტინგის ინსტიტუტი დიდ ბრიტანეთში, მარკეტინგის ინდოეთის ინსტიტუტი და სხვა ეროვნული ასოციაციები.

თავდაპირველად მარკეტინგის ტერმინის შინაარსი უკავშირდებოდა საქონლის გასაღების პოლიტიკას. ამრიგად მარკეტინგის მიზანი იყო ფირმის (კომპანიის) მიერ წარმოებული პროდუქტის (მათ შორის მომსახურების) გასაღების უზრუნველყოფა. მაგრამ პრაქტიკამ ცხადყო, რომ თუ საქონელი წარმოებულია საბაზრო მოთხოვნილების (მომხმარებელთა მოთხოვნის) გათვალისწინების გარეშე, მის ეფექტიან გასაღებაზე ზედმეტია ლაპარაკი. ამიტომ მარკეტინგის შინაარსმა განიცადა

1 Шапавалов Г.М. Товарный маркетинг. М. 2000, с.8.

არსებითი ცვლილებები საქონლის წარმოებისა და გასაღების პირობების ცვლილებათა მიხედვით და თანამედროვე მარკეტინგი წარმატებით გამოიყენება ადამიანთა საქმიანობის ყველა სფეროში, როგორც კომერციულ, ასევე არაკომერციულ ორგანიზაციებში.

აღნიშნულის მიუხედავად, ავტორთა ერთი ჯგუფი მარკეტინგს აიგივებს გასაღება-გაცვლისა და სავაჭრო-სარეკლამო საქმიანობასთან.¹ რაც არ არის სწორი. ამასთან დაკავშირებით მსოფლიოში ცნობილი მეცნიერი მარკეტინგის დარგში, ამერიკელი პროფესორი ფ. კოტლერი ხაზგასმით აღნიშნავს: „უმრავლესობა შეცდომით აიგივებს მარკეტინგს გასაღებასა და სტიმულირებასთან. გასაღება მისი მრავალი ფუნქციიდან მხოლოდ ერთი ფუნქციაა, ამასთან ხშირად არაარსებითი“.² ერთ-ერთი სახელმძღვანელოს ავტორი კი საქონლის გასაღებას მიიჩნევს არსებით ფუნქციად თანამედროვე მარკეტინგში³ ყოველგვარი დასაბუთების გარეშე-არადა მარკეტინგი საჭიროა ეკონომიკისა და ბიზნესის ყველა სფეროსათვის (დარგისათვის), ეს იქნება წარმოების თუ მომსახურების სფერო. ანალოგიურად ალოგიკურია მარკეტინგის გამოცხადება ბიზნესის ანუ სამეურნეო საქმიანობის ფუნქციად, მითუმეტეს ბიზნესის განვითარების ძირითად და ცენტრალურ ფუნქციად⁴. ზოგიერთი ავტორი უფრო მიდის წინ და მარკეტინგს, როგორც ეკონომიკურ ცნებას, მიიჩნევს სამეწარმეო საქმიანობის ანუ ბიზნესის განსაკუთრებულ სახეობად.⁵

მარკეტინგის არსისა და დეფინიციის საკითხის გარკვევისას აუცილებელია მენეჯმენტისაგან მარკეტინგის ჯეროვანი გამოჯვანა. საქმე ის არის, რომ ხშირად მარკეტინგს ეკონომიკურ ლიტერატურაში განმარტავენ როგორც საწარმოების (კომპანიების) მართვის სისტემას, როგორც წარმოება-გასაღების მართვის სისტემას, როგორც მართვის საბაზრო კონცეფციას⁶ და ხდება მისი მენეჯმენტთან გაიგივება. მოვიტანთ უფრო კონკრეტულ მაგალითებს: „მარკეტინგის მმართველობითი ფუნქციები

1 Современный маркетинг. Под ред. Хруцкого В.Э. М.,1997,с.27; ასოხამე, ს.ურუმბე, მ.გიგოლაშვილი. მარკეტინგი, ქუთაისი, 1997,გვ.12

2 Котлер Ф. Основы маркетинга. М., 1990, с.46.

3 ზ.გრიგოლაშვილი. მარკეტინგი. სახელმძღვანელო. თბ,1999, გვ.8.

4 რ.ჯავახიშვილი, ნ.ოქრუაშვილი.მარკეტინგი, თბ,2007, გვ.3,8,25.

5 Соловьев Б. А. Маркетинг. М.1993, с.5.

6 ზ.გრიგოლაშვილი, დასახ.წიგნი,გვ.5;თ.წერეთელი.ეკონომიკა და ბიზნესი,თბ.1997,გვ.205;მ.ა.ოკლანდერი.მარკეტინგი და ლოგისტიკა მეწარმეობაში.ოდესა,1996,გვ.28(რუს.ენაზე)

გულისხმობს, უწინარეს ყოვლისა, საწარმოს სამეურნეო საქმიანობის დაგეგმვის ორგანიზაციას და წარმოების მართვას“; „მარკეტინგი კომპანიისა და ფირმის საქმიანობის მართვისა და ორგანიზაციის სისტემაა, რომელიც ყოველმხრივ ითვალისწინებს ბაზარზე მიმდინარე პროცესებს“.¹ მარკეტინგის მენეჯმენტთან გაიგივების ნიშნულად გამოდგება შემდეგი მოსაზრება: „მარკეტინგი საწარმოს, ნებისმიერი სამეურნეო საქმიანობისა და მთელი ეკონომიკის ხელმძღვანელობის მეცნიერებაა ისე, რომ მიღწეულ იქნეს ყველაზე დიდი ეფექტი, ე.ი. მოპოვებულ იქნა მაღალი შედეგები ადამიანისეულ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებაში მატერიალური საშუალებებისა და შრომის მინიმალური დანახარჯებით“.²

მართალია საწარმოს დონეზე მარკეტინგი და მენეჯმენტი გადაჯაჭვულია ერთმანეთთან, მაგრამ მარკეტინგთან შედარებით მენეჯმენტი გაცილებით უფრო ფართო საქმიანობაა. მენეჯმენტი, როგორც წესი, ნიშნავს საწარმოს საქმიანობის ყველა მიმართულების — წარმოების, გასაღების, ფინანსების და ა.შ. მარკეტინგული საქმიანობის მართვასაც, რისთვისაც საწარმოში იქმნება შესაბამისი სტრუქტურული ქვედანაყოფები: წარმოების განყოფილება, მომარაგების (ლოჯისტიკის), გასაღების განყოფილებები, მარკეტინგის სამსახური და სხვა, რომელთაც სათავეში უდგანან მენეჯერები (მაგალითად, მარკეტინგის განყოფილების მენეჯერი). აღნიშნულიდან გამომდინარე, მარკეტინგი აღიარებულია ბიზნესის ფილოსოფიად, ხოლო მენეჯმენტი ბიზნესის მართვის ფილოსოფიად და ბუნებრივია, ისინი ორგანულად დაკავშირებულია ერთმანეთთან.

სამწუხაროდ, ეკონომიკურ ლიტერატურაში გამოთქმულია საწინააღმდეგო მოსაზრება იმის თაობაზე, თითქოს მარკეტინგი იყოს მენეჯმენტზე გაცილებით ფართო ცნება,³ რაც მოკლებულია ყოველგვარ ლოგიკას.

მენეჯმენტის რუსულ ენაზე ცნობილი სახელმძღვანელოს ავტორი პროფესორი ი.ნ. გერჩიკოვა მარკეტინგს განიხილავს როგორც შიგასაფირო მართვის სისტემას, მაგრამ რომელსაც გააჩნია თავისი პრინციპები, ფუნქციები, სტრუქტურები, ნორმატიული და სამართლებრივი

1 რ.ჯავახიშვილი, ნ.ოქრუაშვილი, დასახ.წიგნი, გვ.19; Маркетинг.под ред.проф.Уткина Э.А., 1998, с.8.

2 Пунин Е.И.Маркетинг, менеджмент и ценообразование на предприятии.М.,1993,с.19.

3 Шаповалов Г.М. დასახ.წიგნი, გვ.7.

აქტები.¹ ამასთან იგი მარკეტინგს მიიჩნევს მენეჯმენტის (მართვის) ერთ-ერთ ფუნქციად. ამ შემთხვევაში იგულისხმება საწარმოს მარკეტინგული მართვა ანუ მისი ბაზარზე ორიენტირებული მართვა.

მამასადამე, არსებითი მნიშვნელობა აქვს მარკეტინგის სწორ დეფინიციას არამარტო თეორიული, არამედ პრაქტიკული თვალსაზრისითაც.

მარკეტინგის ყველაზე ზოგადი დეფინიცია არის ის, რომ იგი მოიხსენიება როგორც ბიზნესის ფილოსოფია, რაც საჭიროებს დაზუსტებას. ფართოდ გავრცელებულია ცნობილი ამერიკელი მარკეტოლოგის ფ.კოტლერის დეფინიცია, რომელიც მარკეტინგს განსაზღვრავს, როგორც ადამიანური საქმიანობის სახეობას, რომელიც მიმართულია საჭიროებათა და მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად გაცვლის საშუალებით.² კოტლერისეულ დეფინიციას იზიარებენ როგორც ქართველ, ასევე უცხოელ ავტორთა უდიდესი უმრავლესობა. მოცემულ დეფინიციაში იგულისხმება საჭიროებათა და მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება საქონელსა და მომსახურებაზე. სხვა ამერიკელი მარკეტოლოგები ჯ.ევანსი და ბ.ბერმანი მიიჩნევენ, რომ მარკეტინგი არ შეიძლება შეიზღუდოს საქონლითა და მომსახურებით. ისინი იძლევიან თავიანთ განსაზღვრას, რომელიც წინა დეფინიციის ანალოგიურია, მაგრამ გარკვეული შესაბამისი დამატებებით: მარკეტინგი არის საქონელზე, მომსახურებაზე, ორგანიზაციაზე, ადამიანებზე, ტერიტორიაზე და იდეაზე მოთხოვნის განჭვრეტა, მართვა და დაკმაყოფილება გაცვლის საშუალებით.³

ბუნებრივია, რომ ნებისმიერი ეკონომიკური კატეგორიის დეფინიციისას შეუძლებელია ყველა მისი ძირითადი დამახასიათებელი ნიშანთვისებების გათვალისწინება, მაგრამ აუცილებელია მასში აისახოს არსებითი მახასიათებლები. ამ მხრივ არასრულყოფილია მარკეტინგის კოტლერისეული დეფინიცია, რომელსაც იმეორებს ზოგიერთი ქართველი ავტორებიც. პირველ რიგში ამ დეფინიციაში არ ჩანს ბაზრის ერთ-ერთი ძირითადი ელემენტი—მოთხოვნა. იგი შეცვლილია მოთხოვნით (რომ არაფერი ვთქვათ საჭიროებაზე), რომელიც არ შეიძლება საწარმოს (კომპანიის) მიერ იყოს დაკმაყოფილების საგანი. ნებისმიერი კომპანიისათვის მთავარი საზრუნავია მომხმარებელთა მოთხოვნა, ანუ გადახდისუნარიანი მოთხოვნილება (ეკონომიკურ ლიტერატურაში იხმარე-

1 Герчикова И.Н. Менеджмент: Учебник. М., 1995, с. 144, 147.

2 Котлер Ф. Дасახ. წიგნი, გვ. 46.

3 Эванс Дж., Бирман Б. Маркетинг. М., 1993. с. 12.

ბა გადახდისუნარიანი მოთხოვნა,¹ რაც ნონსენსია. მოთხოვნა ყოველთვის გადახდისუნარიანია და ამიტომ არის იგი ბაზრის ძირითადი ელემენტი). მოთხოვნის დაკმაყოფილებისათვის კი აუცილებელია ბაზრის წინასწარ შესწავლა, რომ გამოვლენილ იქნეს მომხმარებელთა მოთხოვნა, მისი განსაზღვრული პროგნოზის გაკეთებით. მხოლოდ ამის შემდეგ შესაძლებელია მოთხოვნის შესაბამისი საქონლის (მომსახურების) წარმოება და მიწოდება მომხმარებლისათვის და მოთხოვნის დაკმაყოფილება. ამის გათვალისწინებით სრულყოფილად მიგვაჩნია მარკეტინგის დეფინიცია, რომელიც მოცემულია მარკეტინგის ქართულ სახელმძღვანელოში: „მარკეტინგი არის საქონელზე (მომსახურებაზე და სხვ.) მოთხოვნის შესწავლა — პროგნოზირება და მისი დაკმაყოფილების უზრუნველყოფა გაცვლის საშუალებით მოგების მისაღებად“.²

ზემოთ მოტანილი განმარტებები მეტნაკლებად ასახავენ მარკეტინგის არსს, მაგრამ მათში კონკრეტულად არ ჩანს ის, თუ როგორ მიაღწევს კომპანია მაღალ შედეგებს (რენტაბელობას) მომხმარებელთა მოთხოვნის დამყოფილებაში. ამ თვალსაზრისით მარკეტინგი განიხილება როგორც ნაწარმისა და მომსახურების დამუშავების, ფასების პოლიტიკის, საქონლის მომხმარებლისაკენ წინ წაწევისა და გასაღების დაგეგმვისა და მართვის ხელშემწყობი პროცესი, რომ ამგვარად წარმოებული მრავალფეროვანი დოვლათი (მომსახურება) აკმაყოფილებდეს როგორც ცალკეული პირების, პირთა ჯგუფების, ასევე ორგანიზაციების მოთხოვნას.

1 რ.ასათიანი.ეკონომიკის(განმარტებითი ლექსიკონი),თბ.1996,გვ.35; ზ. გრიგოლაშვილი,დასახ.წიგნი,გვ.10.

2 მარკეტინგი.სახელმძღვანელო პროფ.გ.შუბლაძის რედ. ,თბ.2009,გვ.30.

სოციალური რისკები და მისიან ღაცვის მქანნიში

ასიკო ცინცაძე

ემდ,შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ლილით მელიანი-ფუტკარაძე

შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მთავარი ღერძი შრომითი პოტენციალია, რომელიც მუდმივად ფორმირდება, ვითარდება და იწარმოება. ცენტრალიზებული გეგმიანი ეკონომიკური სისტემიდან საბაზრო ეკონომიკურ სისტემაზე გადასვლამ არსებითად შეცვალა სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა. სოციალისტური სახელმწიფო ხასიათდებოდა დასაქმების მაღალი დონით. იგი იყო წარმოების ყველა საშუალებების ერთადერთი მესაკუთრე, რაც ერთგვარ გარანტიას წარმოადგენდა ეკონომიკური და სოციალური უსაფრთხოების შეენარჩუნებისთვის. ამასთანავე სახელმწიფო იყო პასუხისმგებელი წარმოქმნილი სოციალური რისკებისაგან მიყენებული ზარალის ანაზღაურებაზე. საკუთრების ფორმების მრავალფეროვნებამ, წარმოების საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლამ მნიშვნელოვნად შეამცირა სახელმწიფოს მხრიდან სოციალური თუ სხვა ხასიათის რისკებისაგან დაცვის უზრუნველყოფა. ეს,ერთის მხრივ, ფასდება უარყოფითად, როგორც სოციალურ-ეკონომიკურ სფეროში რისკების ზრდის ფაქტორი. მაგრამ მედალს ორი მხარე აქვს და მეორეს მხრივ, საბაზრო ურთიერთობების ჩამოყალიბებამ აამაღლა ეკონომიკური სუბიექტების ეკონომიკური თავისუფლება. რისკების ზრდამ დღის წესრიგში დააყენა ამოცანა: შექმნილიყო სოციალური დაცვის ისეთი ფორმები და მექანიზმები, რომლებიც ახალი სოციალურ-ეკონომიკური პირობების ადეკვატური იქნებოდა და მასში გაერთიანდებოდა სამუშაო ძალის, საწარმოს, სახელმწიფოსა და საზოგადოების ინტერესები.

საქართველოში გარდამავალი პერიოდი ხასიათდებოდა და კვლავაც ხასიათდება დასაქმების დაბალი დონით, სოციალური რისკების ზრდით და სახელმწიფოს მხრიდან სოციალური დახმარების შემცირებით. შესაბამისად ლოგიკური იქნებოდა თუ მნიშვნელოვნად გაიზრდებოდა კერძო სადაზღვევო კომპანიების მხრიდან სოციალური რისკების დაზღვევა,

მაგრამ ეს ასე არ მოხდა, ვინაიდან კერძო დაზღვევა უშუალოდ არის დაკავშირებული სადაზღვევო კომპანიის მომგებიანობასთან, რის საფუძველი დაზღვეულთა შენატანებია. გამომდინარე იქედან, რომ საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლამ ჯერ კიდევ ვერ უზრუნველყო დასაქმების მაღალი დონე, არის საფუძველი ითქვას, რომ სოციალური რისკების დაზღვევაში კერძო სადაზღვევო კომპანიების წილი ძალიან დაბალია ან ზოგიერთ სახეში საერთოდ არ ხდება დაზღვევა.

სოციალური დაზღვევის გაფართოების წინაპირობა არის სოციალური რისკის სწორად გააზრება, რომლის განმარტებისადმი ჯერ კიდევ აზრთა სხვადასხვაობას აქვს ადგილი. ვიდრე შევხებოდეთ სოციალური რისკების დაცვის მექანიზმების ფორმებსა და მეთოდებს, გაავანალიზოთ სოციალური რისკების არსი, რომლის შესახებ ჯერ კიდევ მიმდინარეობს დისკუსიები ეკონომიკურ მეცნიერებაში.

ტრანსფორმაციის პროცესებმა გაამწვავა საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა გარდამავალ პერიოდში. მინიმუმამდე შეამცირა მოსახლეობის სოციალური მხადაჭერა და ჯერ კიდევ ჩამოუყალიბებელმა სოციალური რისკების დაცვის მექანიზმებმა დადებითი ეფექტი ვერ იქონია საზოგადოებაზე. სოციალურმა დაძაბულობებმა აამაღლა სოციალური რისკების ხარისხი, თუმცა მისგან დაცვის უზრუნველყოფა ახალ შექმნილ სადაზღვეო კომპანიებს არ სურდათ ან არ შეეძლოთ. აუცილებელი გახდა ჩატარებულიყო სოციალურ რისკების კვლევა, შექმნილიყო მისი კლასიფიკაცია და შემუშავებულიყო დაცვის მეთოდები. სოციალური რისკები დასავლეთის მეცნიერების კვლევის საგანს დიდი ხანია წარმოადგენს, მას იკვლევენ სოციოლოგები, ეკონომისტები, მაგრამ სოციალური რისკების წარმოქმნის წყარო, მათი განვითარების კანონზომიერებები და მისგან დაცვის მექანიზმების პირდაპირ გადმოტანა გამართლებული არ იქნებოდა, რადგან ქართული მენტალიტეტი, არსებული სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა და სხვა ფაქტორები მოითხოვს განსხვავებული მექანიზმების შექმნას და გამოყენებას. სოციალური რისკები კაცობრიობის განვითარების თანამდები განუსაზღვრელობაა.

ისტორიული წყაროებიდან ჩანს, რომ რაც უფრო ვითარდებოდა კაცობრიობა, იზრდებოდა არსებული და ჩნდებოდა ახალი რისკები. კაპიტალიზმის ჩამოყალიბებამ სოციალური რისკები საზოგადოების განუყოფელი ნაწილი გახადა, რის საფუძველზეც ზოგიერთი სოციოლოგი

განვითარებულ საზოგადოებას „რისკების საზოგადოებას“ უწოდებს.

სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის არამდგრადობას და განუსაზღვრელობას სოციალური რისკების შესწავლის მართვის ყველა დონეზე დიდი მნიშვნელობა აქვს. ეკონომისტი ვ. ი. ზუბკოვის განმარტებით „ნებისმიერი რისკი ყოველთვის არის სოციალური ხასიათის მატარებელი, რადგან იწარმოება სოციალური სუბიექტების მიერ, ხოლო მისი შედეგი გავლენას ახდენს მათსავე არსებობასა და ურთიერთქმედებაზე“ ან ყველა რისკი, რომლის ობიექტია ინდივიდები ან სოციალური ჯგუფები: „სოციალური რისკი“ – ინდივიდების ან სოციალური ჯგუფების უნარი აღიქვან გარემოს არახელსაყრელი პირობები სუბიექტური თავისებურებებისა და შესაძლებლობებისაგან დამოკიდებულებით.¹

არსებობს სოციალური რისკების ვიწრო გაგებაც, რომლიც მიხედვით სოციალური რისკი არის განსაზღვრული სოციალური ჯგუფების მახასიათებელი, რომლებიც იმყოფებიან რთული ცხოვრების პირობებში და აქედან გამომდინარე მუდმივად ზარალდებიან ნეგატიური ზემოქმედებით.

რისკის არსის ახსნა დაკავშირებულია მისი წარმოქმნის წყაროსთან, მიზეზთან, ამიტომ ზოგადად რისკები, რომლებიც შეიძლება ამოქმედდეს და ზარალი მიაყენოს სუბიექტს ან მის მატერიალურ მდგომარეობას მრავალფეროვანია. არსებული მოსაზრებით სოციალური რისკები ყველა დანარჩენი რისკებისაგან განსხვავდება შემდეგი მახასიათებლების მიხედვით:

1. სოციალური რისკები არ შეიძლება იმ მიზეზების შედეგი, რომლებიც განპირობებულია ბუნებრივ-კლიმატური, ტექნოლოგიური პროცესებით ან ცალკეული პირების ქცევებით;

2. სოციალური რისკები მოიცავს მთელ საზოგადოებას, მაგარამ იგი უარყოფიდად აისახება მხოლოდ ცალკეული სოციალურ ჯგუფებზე.

სოციალური რისკი არის სოციალური პროცესების ცვლილების შედეგი, რომლის ნეგატიური გავლენა ვლინდება ცალკეული სოციალური ჯგუფების, როგორც რისკის ობიექტების არახელსაყრელი მდგომარეობის შექმნაში. სოციალური რისკები სახელმწიფოს სოციალურ უზრუნველყოფის სისტემის ბაზას წარმოადგენს. ქვეყანაში შექმნილი კანონები და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტები ისე უნდა იქნას აგებული, რომ მინიმუმამდე იქნას დაყვანილი ცალკეული სახის სოციალური რისკების რეალიზაციისაგან მიღებული ნეგატიური შედეგები. ნებისმიერი სახის

1 Зубков В.И. Социологическая теория риска: Монография.-М.: Изд-во РУДН, 2003.56-57.

რისკისაგან დაცვის მექანიზმი გარდა დაზღვევისა-ჯერ არ შექმნილა. მაგრამ საკითხი რთულდება, როდესაც სოციალური რისკებისაგან სადაზღვევო დაცვის საკითხი განიხილება საბაზრო ურთიერთობებზე აგებულ ეკონომიკურ სივრცეში, სადაც დაზღვევა, როგორც სამეწარმეო საქმიანობის ერთ-ერთი სახე ორიენტირებულია მოგების მიღებაზე, ხოლო სოციალური რისკები თავისი ხასიათიდან გამომდინარე მიმზიდველი არ არის მზღვეველებისათვის. მიუხედავად იმისა, რომ ყველა სახის რისკი განუსაზღვრელია, მათი დაზღვევაში მიღება გამართლებულია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ არის შესაძლებელი არახელსაყრელი მოვლენების განვითარების ალბათობის გაანგარიშება. რაც შეეხება ისეთ სოციალურ რისკებს, რომლებიც დაკავშირებულია მთლიანად ქვეყანაში მიმდინარე სოციალური პირობების ცვლილებასთან, ალბათობის განსაზღვრა შეუძლებელია, ამიტომ სოციალური რისკები ზოგადად კერძო სადაზღვევო კომპანიებისათვის მიმზიდველ პროდუქტს არ წარმოადგენს. და მინც, საჭიროა განისაზღვროს სოციალური რისკების დაზღვევად და დაუზღვევად რისკებად დაყოფის კრიტერიუმები. ჩამოყალიბებული კლასიფიკაციით სოციალური რისკებს მიეკუთვნება: უბედური შემთხვევა, ავადმყოფობა, მოხუცებულობა, ინვალიდობა, ორსულობა, უმუშევრობა. თითოეული მათგანი სუბიექტის სოციალურ მდგომარეობაზე აისახება, თუმცა ზოგიერთ შემთხვევაში დადებითად, ზოგიერთ შემთხვევაში უარყოფითად. ზოგადად რისკების განმარტებიდან გამომდინარე, რისკი არის დროში განუსაზღვრელი მოვლენა, რომელიც შეიძლება დადგეს ან არ დადგეს. სწორედ არ დადგომის კუთხით განხილული რისკი არის მიმზიდველი სადაზღვევო კომპანიებისათვის, ხოლო დაზღვევის არსიდან გამომდინარე რისკი, რომელიც აუცილებლად რეალიზდება დაზღვევის ობიექტს არ უნდა წარმოადგენდეს. ჩამოთვლილი სოციალური რისკებიდან ორსულობა, მოხუცებულობა შესაბამისი ასაკის ადამიანისათვის მაღალი ალბათობით ფასდება, ხოლო ყველა დანარჩენი რისკიანია, თუმცა მათი დაზღვევალობა დამოკიდებულია არა მხოლოდ სადაზღვევო საქმის განვითარებაზე, არამედ ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაზე, ვინაიდან ნებისმიერი რისკის დაზღვევა საჭიროებს სადაზღვევო შენატანის განხორციელებას, რაც უმუშევრობის მაღალი დონის პირობებში ვერ განხორციელდება. რისკი შეიძლება იყოს სუბიექტის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების მახასიათებელი, როდესაც ამ გადაწყვეტილების ირგვლივ არსებობს სხვადასხვა ალტერნატივები, რომლებიც სხვადასხვა შედეგის მომტანია. მათ შორის

არსებობს ალტერნატივა, რომელიც დასრულდება არასახარბიელოდ. ამ განმარტების ღირებულებად შეიძლება ჩაითვალოს ის, რომ «რისკი» ყოველთვის არ წარმოადგენს მხოლოდ ზარალის მომტან საშიშროებას. მის რეალიზაციას შეიძლება მოჰყვეს დადებითი შედეგი. აქ უნდა აღინიშნოს, რომ რისკის რეალიზაციის ყველა შედეგი, როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი დაკავშირებულია უშუალოდ ადამიანის ქმედებებთან და განსაზღვრულ მოვლენებთან. რისკები როგორც წარმოქმნისაც არ უნდა იყოს წარმოიქმნება და რეალიზდება ბუნებაში, სამეურნეო სუბიექტების საქმიანობაში, ადამიანთა ჯგუფებში, სახელმწიფოში. რისკების თეორიაში კვლევის ობიექტია ნეგატიური შედეგი, რომელიც ყველაზე მწვავე ფორმას ღებულობს, როდესაც აუარესებს ადამიანის სოციალურ მდგომარეობას. სოციალური რისკების დაზღვევადობის სტატუსის განსაზღვრისათვის განვმარტოთ სადაზღვევო მოვლენა, რომლისგანაც მიღებული შედეგი ექვემდებარება დაზღვევას. ამისათვის სადაზღვევო მოვლენა განვიხილოთ საწინააღმდეგო ფაქტორებით.

1. სადაზღვევო მოვლენა არ არის შემთხვევითი, იგი ხასიათდება მისი დადგომის უტყუარობით;
2. მოვლენის დადგომის შეუძლებლობა;
3. დანაშაულებრივი ქმედება, როდესაც დაზარალებული თვითონ იწვევს არახელსაყრელ შედეგებს;
4. არახელსაყრელი მოვლენის დადგომა, რომელიც დაკავშირებულია აზარტულ თამაშებთან და სხვა.

მ.ი. ფედოროვის განმარტებით: სოციალური რისკები, ეს არის სოციალურად არახელსაყრელი სიტუაციების წარმოქმნის შესაძლებლობა, რომელიც უშუალოდ არის დაკავშირებული სახელმწიფო სოციალურ დაცვასთან. ვ.დ. როიკი წიგნში “პროფესიული რისკები“ სოციალურ რისკს განმარტავს შემდეგნაირად: სოციალური რისკი არის საშიშროებათა მასიური სახეები, რომლებიც აუარესებენ მოსახლეობის დიდი ჯგუფების სოციალურ მდგომარეობას და ასევე სოციალურ რისკებად მიიჩნევა ის საშიშროებები, რომლებიც წარმოიქმნება საზოგადოებრივი ხასიათის მიზეზებით და მისგან დაცვა ინდივიდუალურად შეუძლებელია.¹ “ამ განმარტების ფართო გაგებით“ სოციალური რისკები, არის იმ

1 Роик В. (Валентин). Социальная модель государства: опыт западноевропейских стран и выбор России/Валентин Роик //Человек и труд.-2005.-N 12.

ფაქტორთა ჩამონათვალი, რომლებიც არღვევენ მოქალაქეთა ნორმალურ სოციალურ მდგომარეობას მათი ჯანმრთელობის, შრომისუნარიანობის დაკარგვით ან სამუშაო ძალაზე მოთხოვნის არარსებობით, რაც იწვევს მათ მატერიალურ არაუზრუნველყოფას. მიუხედავად ამ განმარტების ფართო შინაარსისა და მეცნიერული მნიშვნელობისა, იგი ვერ მოიცავს სრულად იმ ფაქტორებს, რომლებითაც უნდა განისაზღვროს მისი დაზღვევალობის სტატუსი. ეს განპირობებულია, ჯერ ერთი, იმით, რომ სოციალური რისკების რეალიზაციის შედეგები ვრცელდება არა მარტო დასაქმებულ მოსახლეობაზე, არამედ უმუშევრებზეც. მეორე, ვ. დ. როიკი თავის განმარტებაში სოციალურ რისკებს უკავშირებს მხოლოდ მოქალაქეთა შრომით საქმიანობას, შრომის ბაზრის განვითარებას. სინამდვილეში კი სოციალური რისკების ზემოქმედება ვრცელდება შრომითი საქმიანობის ურთიერთობების გარეშეც: სხვადასხვა დაავადებები, დაზიანებები ავარიის შედეგად, ეკოლოგიური კატასტროფები და სხვა. სოციალური რისკები დაზღვევალობისმიხედვით არის სხვადასხვა, თუმცა ჯერ არ არსებობს საერთო და განმასხვავებელი ნიშნები, რომლის მიხედვით სოციალური რისკები მიიღება დაზღვევაში კომერციული სადაზღვევო კომპანიების მიერ.

აზრთა სხვადასხვაობაა სოციალური დაზღვევის თეორიულ საკითხებთან მიმართებაში. მკვლევართა ერთი ნაწილი თვლის, რომ სოციალური დაზღვევა უნდა იყოს სავალდებულო და უნდა განახორციელოს სახელმწიფომ სპეციალური ფონდებიდან; მეორენი თვლიან რომ, სოციალურ დაზღვევაში უნდა განცალკევდეს სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის დაზღვევა და იგი სავალდებულო უნდა იყოს დასაქმებულთა გარკვეული კატეგორიებისათვის; მესამენი თვლიან, რომ სოციალური დაზღვევა უნდა იყოს როგორც სავალდებულო, ასევე ნებაყოფილობითი პირადი დაზღვევის სახით. აზრთა სხვადასხვაობა, როგორც სოციალური რისკების, ასევე სოციალური დაზღვევის მიმართ აფერხებს სოციალური დაცვის თეორიის განვითარებას. სოციალური რისკები ფაქტიურად შედის კომერციული პირადი დაზღვევის ობიექტებში და სოციალურ დაზღვევასთან ერთად ემსახურება ერთი და იმავე მიზანს-ფიზიკური პირების ქონებრივი ინტერესების დაცვას, ამავე დროს ორივე სახის დაზღვევას აქვს ერთიანი საფუძველი მათი წარმოქმნის, განხორციელების და გამოყენებისათვის. ასეთ საფუძველს წარმოადგენს დაზღვევის რისკები. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში სოციალური რის-

კი მწვავედა შემოსავლის დაკარგვისას, ვინაიდან ცხოვრების პირობების უზრუნველყოფისათვის საჭიროა ყველა ადამიანს შეეძლოს შრომა და ჰქონდეს სამუშაო. აქედან გამომდინარე, რისკის დადგომა შეიძლება განიხილებოდეს ორ შემთხვევაში: შრომისუნარიანობის დაკარგვა და სამუშაოს დაკარგვა. ყველა დანარჩენი სოციალური სტატუსის მატარებელი რისკი არის ამ ორი შემთხვევის გამოვლენის ფორმები. სოციალური რისკებისაგან დაცვა შეიძლება განიხილებოდეს ორი მიმართულებით: ერთი, მოქალაქეთა უზრუნველყოფა მინიმალური შემოსავლებით, მეორე, სოციალურად ორიენტირებული სახელმწიფოს პირობებში მოქალაქეთა უზრუნველყოფა ცხოვრების ნორმალური პირობებით, რაც გაცილებით მაღლა დგას, ვიდრე საარსებო მინიმუმით დაკმაყოფილება. შრომისუნარიანობის დაკარგვა, როგორც სოციალური რისკის ერთ-ერთი სახე დაკავშირებულია მრავალ გამომწვევ მიზეზებთან. ამიტომ მისი სრული ახსნისათვის საჭიროა გაანალიზდეს ის რისკები, რომელთა რეალიზაციის შედეგია შრომისუნარიანობის დაკარგვა. იგი შეიძლება გამოიწვიოს ავადმყოფობამ, რომელიც დაკავშირებულია ადამიანის ფიზიოლოგიურ მდგომარეობასთან, ტრავმამ, რომლის წარმოქმნის წყარო შეიძლება გახდეს საწარმოს ტექნიკური რისკები. სამუშაოს დაკარგვა შეიძლება გამოწვეული იყოს როგორც სუბიექტური, ასევე ობიექტური მიზეზებით. სუბიექტურია საწარმოს ხელმძღვანელობის გადაწყვეტილება, დასაქმებულის სამუშაო ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირობების დარღვევა, მთავრობის გადაწყვეტილებები. ობიექტური მიზეზებია; ეკონომიკური, პოლიტიკური, ტექნოლოგიური რისკები. როგორც აღინიშნა, რისკების წარმოქმნის მიზეზი არ შეიძლება იყოს ბუნებრივ-კლიმატური პირობები. ჩამოთვლილთაგან უნდა განვასხვავოთ შემოსავლების დაკარგვა ეკოლოგიური, ბუნებრივ-კლიმატური რისკების რეალიზაციის შედეგად. კერძოდ, ზოგიერთ ქვეყანაში და მათ შორის საქართველოში სტატისტიკური ინფორმაციის მიხედვით დასაქმებულთა რიცხოვნებაში დიდი წილი თვითდასაქმებულია, რომელიც განმარტების თანახმად არის პირი, რომელსაც სოფლად გააჩნია მიწის ნაკვეთი, უკლის შინამეურნეობას ან ეწევა რაიმე სახის მომსახურებას. მართალია, უმუშევრობის პრობლემის კვლევა არ წარმოადგენს ნაშრომის კვლევის ობიექტს, მაგრამ სწორედ დასაქმების პრობლემებზეა დამოკიდებული სოციალური რისკების სიმწვავე. მისი რეალობას მორგებული განმარტება საფუძველს ჩაუყრის სოციალური დაცვის, როგორც სახელმწიფო,

ასევე კომერციული დაზღვევის მექანიზმების შემუშავებას. სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულ ადამიანებს იმ შემოსავლის მიღების მიზნით, რითაც უზრუნველყოფილი უნდა იქნას მათი საარსებო მინიმუმით დაკმაყოფილება, ხშირად ეკოლოგიური, ბუნებრივ-კლიმატური რისკების რეალიზაცია აზარალებს. ასევე ნაწილობრივ ასეთი სახის სოციალურ რისკებს ზრდის ქვეყანაში გაზრდილი პოლიტიკური რისკები. საქართველოს ეროვნული ბანკისა და სტატისტიკის ეროვნული სააგენტოს მონაცემებით საქართველოში უმუშევრობა 16.3%-ია, ხოლო დასაქმებულთა შორის 61,9 % არის თვითდასაქმებული, 38.0% დაქირავებული. ამ მონაცემებიდან გამომდინარე 61,9 % ადამიანებისა იმყოფება სოციალური რისკების ზემოქმედების ქვეშ, რომელიც საერთო ჯამში მიეკუთვნებიან სოციალური რისკების უმუშევრობის კატეგორიას¹ სოციალური რისკების განმარტებისათვის საფუძვლად გამოყენებული უნდა იქნას რისკის განმარტება, რომლის მიხედვით: რისკი ეს არის სავარაუდო მოვლენა, რომლის დადგომას მოყვება ზიანი ან ზარალი. სოციალური რისკების ჩამონათავალში არის გამოვლენის ფორმები, რომლის დადგომას ზარალი არ მოყვება, ასე, მაგალითად; ორსულობა, საპენსიო ასაკის დადგომა. ჩვენი აზრით სოციალური რისკი, რომელიც მატერიალურ ზარალთან არის დაკავშირებული, უნდა განისაზღვროს შემდეგნაირად: სოციალური რისკი არის დროში განუსაზღვრელი, არახელსაყრელი მოვლენა, რომლის დადგომა სუბიექტს მიაყენებს მატერიალურ ზარალს.

1 იხ: საქართველოს სტატისტიკის დეპარტამენტის მასალები., 2010.

საინვესტიციო რისკების იდენტიფიკაცია და შეფასება

გიორგი როდონაია

სტუდენტური

ინვესტიციური მენეჯმენტის ერთ-ერთ ძირითად ამოცანად ითვლება საინვესტიციო პროექტის რისკების იდენტიფიკაცია და შეფასება, მათი ღონის დაწვევის მეთოდების შემუშავება. მოცემული საკითხების გადაწყვეტა შესაძლებელია პროფესიული რისკ-მენეჯმენტის საშუალებებით, რომლის არსიც ასეთია: საინვესტიციო პროექტის რეალიზაციის დროს წარმოშობილი შესაძლო სარისკო სიტუაციების იდენტიფიკაცია; მოვლენების არასასურველი განვითარების შეფასება და პოტენციური დანაკარგის ღონის განსაზღვრა; რისკის ღონის შემცირების ღონისძიებების შემუშავება.

საინვესტიციო პროექტი თავისი არსით სარისკოა, ხოლო მისი განხორციელება დამოკიდებულია მოცემული ინვესტორის რისკზე. ყველა თვალსაზრისით, ყოველი ინვესტორი დამოუკიდებლად განსაზღვრავს პროექტის რისკის მისაღებ ღონეს. რისკის ღონე მნიშვნელოვანი ბერკეტია, რომელიც შეიძლება გამოყენებულ იქნას ყოველგვარი საინვესტიციო პროექტის შეფასებისას. ასე რომ, თუ დასაშვებია დანაკარგები არ აღემატება მოსალოდნელი შემოსავლის ღონეს, მაშინ შეიძლება ვილაპარაკოთ დასაშვებ რისკზე. დასაშვები რისკის ღონე უტოლდება პროექტით განსაზღვრულ შემოსავლებს, რომელიც მიიღება პროექტის განხორციელებისას. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, დასაშვებად ითვლება რისკი, რომელსაც შეიძლება მოცემულ პროექტს მოუტანოს მოგება.

იმ შემთხვევაში, როცა შესაძლო დანაკარგი შეიძლება აღემატებოდეს განსაზღვრული მოგების სიდიდეს, მაშინ დანაკარგის ღირებულება შეიძლება იყოს დიდი. ამ შემთხვევაში ლაპარაკობენ კატასტროფული რისკის ღონეზე. კატასტროფულად შეიძლება ჩაითვალოს რისკი, რომლის დროსაც შესაძლო დანაკარგი შეადგენს ფინანსური რესურსების ბრუნვით განსაზღვრული ყველა შესაძლო შემოსავლის 70%-ს, ხოლო დასაშვები რისკის ღონე, ჩვეულებრივ, შეადგენს საკუთარი საშუალებების 30%-ს.

ინვესტიციები უნდა განხორციელდეს სათანადო გამოთვლების შესაბამისად. საინვესტიციო პროექტების დროს ყოველთვის აქვს ადგილი

გარკვეული რისკის ღონეს, ამიტომ შემუშავებულია საინვესტიციო რისკების შეფასების მეთოდები.

ნებისმიერი საინვესტიციო პროექტი ითხოვს დეტალურ გადახედვას. იმისთვის რომ დაიწყოს პროექტის უფრო დაწვრილებითი ფინანსური განხილვა, ხარისხობრივი თვისებების შესაფასებლად უნდა იყოს დასმული რიგი ქვემოთ ჩამოთვლილი კითხვებისა და ასევე უნდა არსებობდეს პასუხი ამ კითხვებზე.

- რა მიზანს ისახავს პროექტი?
- შეესაბამება თუ არა ის კომპანიის გრძელვადიან მიზნებს?
- არის თუ არა ეს გამართული ინვესტიცია, მაგალითად, შეესაბამება თუ არა ის უსაფრთხოების წესებს ?
- საჭირო რესურსების(მაგალითად, ფული, მუშახელი) არსებობა;
- გვაქვს თუ არა აუცილებელი გამოცდილება, პროექტის ბოლომდე მისაყვანად?
- დააყენებს თუ არა პროექტი კომპანიას არასასურველი რისკის წინ?
- რამდენი ხნით გაგრძელდება პროექტი და წარმატებისთვის რა ფაქტორებია გადამწყვეტი?

- როგორაა განხილული ყველა შესაძლებელი ალტერნატივა?

ფინანსური ანალიზი მოიცავს ორგანიზაციისთვის პრიორიტეტული ინვესტიციების შეფასების ტექნიკას. პროექტის უმეტესობისთვის ძალიან რთულია სამომავლო ფულადი ნაკადების განსაზღვრა, მაგრამ ყველანაირი მცდელობა უნდა იყოს გამოყენებული ფორმალური კონტროლის და დაგეგმარების ბაზისის მისაღწევად. ამ ეტაპზე შეიძლება იქნას დასმული შემდეგი ტიპის კითხვები:

- რა ფულადი ნაკადები/მოგება იქნება მიღწეული პროექტის განხორციელებიდან და როდის?
- გაითვალისწინება თუ არა ინფლაცია ფულადი ნაკადების მოძრაობისას?
- რა არის შეფასების ფინანსური შედეგი?
- არის თუ არა რისკი დაშვებული, თუ არის, რა შედეგია მოსალოდნელი?

რამოდენიმე ტიპის პროექტს, მაგალითად ინვესტიციის მარკეტინგულ გადაწყვეტილებას, სძალუძს ფულადი ნაკადების და უკუგების გაზრდა, რომელიც იქნება იმდენად არამატერიალური და რთულად

განსასაზღვრელი, რომ მთლიანობაში ფინანსური შეფასება გახდეს შეუძლებელი. ამ შემთხვევაში პრიორიტეტი ენიჭება ხარისხობრივ შეფასებას.

მეწარმე რისკის სიტუაციას მუდმივად ევჯახება, მაგრამ საინვესტიციო პროექტის რეალიზაციისას რისკის შეფასებას პრინციპული მნიშვნელობა ორ შემთხვევაში შეიძლება ჰქონდეს: პირველი, როცა ხდება პროექტის არჩევის შესახებ გადაწყვეტილების მიღება, და, მეორე, როცა ხდება მოცემულ ინვესტიციებთან დაკავშირებული რისკების გამოვლენა. პირველ შემთხვევაში საუბრობენ პროექტის რისკის საერთო დონის შეფასებაზე, მეორე შემთხვევაში კი – მოცემული პროექტის რისკის შეფასებაზე.

საინვესტიციო პროექტის ზოგად რისკად გვევლინება ინვესტირების შესახებ პრინციპული გადაწყვეტილების მიღება. ამიტომ პროექტის რისკის შეფასება ხდება მნიშვნელოვანი საინვესტიციო პროექტის შეფასებისას. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, რისკი სუბიექტური კატეგორიაა, მეტიც, სხვადასხვა ინვესტორი სხვადასხვაგვარად არის განწყობილი რისკის მიმართ. ამიტომ არ არსებობს აბსოლუტური სიდიდე, რომელიც დაახასიათებს პროექტის რისკს, ხოლო მისი შეფასება, ჩვეულებრივ, შეფარდებითი მაჩვენებლების მიხედვით ხდება. რისკის აბსოლუტური მაჩვენებლების უქონლობას მიეყვართ ჩადებული კაპიტალის დაბანდებისას სხვადასხვა ალტერნატივის გათვალისწინებამდე. თითოეული მათგანი ხასიათდება დიდი ან პატარა რისკის დონით. სხვა თანაბარ პირობებში, ინვესტორი ირჩევს პროექტს, რომლის ზოგადი რისკი აღმოჩნდება უფრო ნაკლები, ინვესტიციების სხვა განხილულ ალტერნატიულ ვარიანტებთან შედარებით.

თითოეული საინვესტიციო პროექტი ხასიათდება სხვადასხვა სამომავლო ეკონომიკური შედეგით. იმ ფაქტორთა რაოდენობის მიუხედავად, რომლებიც გავლენას ახდენენ მოცემული პროექტის მაჩვენებელზე, ინვესტორმა შემდგომში შეიძლება გაითვალისწინოს სხვადასხვა ფაქტორის არსებობა, რომელსაც ეკონომიკის მომავალი მდგომარეობა ეწოდება.

ეკონომიკის სამომავლო მდგომარეობა ხასიათდება ეკონომიკური კონიუნქტურისა და სხვა ფაქტორთა კომპლექსური შეთავსებით, რომელსაც შეუძლია მოახდინოს ზემოქმედება მოცემული საინვესტიციო პროექტის ეფექტიანობაზე. ინვესტირების დადებითი შედეგის ფორმა-

ლურად გამოსახატავად შეიძლება გამოვიყენოთ სხვადასხვა მაჩვენებელი. მაგალითად, ტრადიციულად ფინანსური ინვესტიციის ეფექტიან მთავარ მაჩვენებლად მიჩნეულია დაბანდების მომგებიანობა. რეალურ სექტორში ინვესტირების დროს შეიძლება გამოვიყენოთ სუფთა ღირებულების მაჩვენებელი, შემოსავლიანობის კოეფიციენტი, კაპიტალური დაბანდების ამოგების დრო. ამ მაჩვენებლის ამორჩევის დროს მნიშვნელოვანია პროექტის რისკის შეფასებისას გამოყენებულ იქნას იგივე მაჩვენებლები, რომლებიც ინვესტირებისას დაგეგმვის დროს მთავარ მაჩვენებლებად იყო მიჩნეული.

თავდაპირველად ინვესტირების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას არ არის ცნობილი, ეკონომიკის შემდგომი მდგომარეობიდან რომელი ეტაპი დადგება. ამიტომ ამბობენ, რომ ინვესტორი გადაწყვეტილებას ღებულობს გაურკვევლობის პირობებში. დღესდღეობით არ არსებობს საყოველთაოდ მიღებული ალგორითმი ოპტიმალური გადაწყვეტილებების პირობებში. ხოლო გამოყენებული მეთოდები ატარებს ვიწრო სპეციალიზებულ, არაუნივერსალურ ხასიათს.

ყოველი საინვესტიციო პროექტი რისკის ზონაში იმყოფება. ამიტომ სამომავლო ეკონომიკური მდგომარეობის ყველა განხილული ვარიანტიდან აუცილებელია ამოვირიხოთ ყველაზე პესიმისტური (ის შეიძლება იყოს სხვადასხვა სხვადასხვა პროექტისათვის) და ამ ვარიანტისათვის განვსაზღვროთ: დანაკარგის დონის კოეფიციენტი შემდეგი ფორმულით :

$$K_{d.n.} = \frac{Y}{C}$$

სადაც, Y არის დანაკარგის მაქსიმალური შესაძლო თანხა, C – საკუთარი ფინანსური საშუალებების ბრუნვა ინვესტიციის ყველა შესაძლო შემოსავლის გათვალისწინებით. თუ კოეფიციენტის მნიშვნელობა არ აღემატება 0,3-ს, მაშინ მიიჩნევენ, რომ პროექტი იმყოფება დასაშვები რისკის ზონაში. კრიტიკულია რისკის ზონა მაშინ, როცა კოეფიციენტის მნიშვნელობა უდრის 0,7. კატასტროფიულად მიიჩნევა რისკის დონე 0,7 ციფრზე მაღლა.

რისკების შეფასებისას გამოიყენება საინვესტიციო რისკების კლასიფიკაცია. კლასიფიკაციის შესაბამისად რისკები შეიძლება იყოს სისტემატური და არასისტემატური. სისტემატურ რისკებს მიეკუთვნება

ბიზნესი, მენეჯმენტი, მარკეტინგი

საპროცენტო განაკვეთის რისკი, სავალუტო რისკი, ინფლიაციის რისკი, პოლიტიკური რისკი. არასისტემატურ რისკებს მიეკუთნება — დარგობრივი, ბიზნესის და საკრედიტო რისკი. რაც არ უნდა ზუსტი იყოს ინვესტიციების გათვლა და შეფასება, გარკვეული საინვესტიციო რისკი ყოველთვის ელოდება ინვესტორებს და პროექტის შემქნელებს.

სისტემატური და არასისტემატური რისკის გავლენისას იგულისხმება შემდეგი. ა) თუ ინვესტორს უნდა რისკის სრული აცილება, მაშინ კაპიტალ დაბანდება უნდა განხორციელდეს შედარებით დაბალი რისკის მატარებელ უსაფრთხოების ინსტრუმენტებში; ბ) თუ ინვესტორი უკვე ფლობს რამდენიმე კომპანიის აქციებს. მაშინ თავის საინვესტიციო პორტფელში მას გააჩნია როგორც არასისტემატური. ასევე სისტემატური რისკები, რადგან არ შეუძლია თავი აარიდოს არასისტემატურ რისკებს. არასისტემატური რისკის ასაცილებლად ინვესტორმა უნდა ააგოს დივერსიფიცირებული ინვესტიციების პორტფოლი; გ) თუ ინვესტორს გააჩნია ბალანსირებადი საფონდო ბირჟის აქციების პორტფოლი, ის განიცდის სისტემატურ რისკს, რომელიც საშუალოდ უტოლდება საფონდო ბირჟაზე სისტემატურ საშუალო რისკს.

რაზე მიტყველებენ საფონდო ინვესტიციები?

რუსუდან პაპასკირი

ტექნიკის აკადემიური დოქტორი,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პროფესორი

თუ ფიქრობთ, გახდეთ პორტფელური ინვესტორი, ან უკვე ხართ პორტფელური ინვესტორი და გინდათ, ეფექტიანად მართოთ თქვენი პორტფელი, მაშინ საჭიროა, მაქსიმალურად ფლობდეთ საფონდო ინვესტიციების შესახებ ინფორმაციას.

ვუსმენთ რადიოს, ვუყურებთ ტელევიზორს თუ ვკითხულობთ საქმიან გამოცემებს, ჩვენ ხშირად გვესმის საფონდო პორტფელების და საფონდო ინვესტიციების შესახებ. ამის მიუხედავად, ბევრმა ჩვენგანმა როდი იცის, რას ნიშნავენ ისინი, რისთვის არიან საჭირო, რას ისახავენ მიზნად, რას ემსახურებიან, როდის წარმოიშენენ, როგორ ფასდებიან და ა. შ.

საფონდო პორტფელი, ანუ ფასიანი ქაღალდების პორტფელი, ეს არის დასახული მიზნის მისაღწევად გარკვეული წესით შერჩეული ფასიანი ქაღალდების სახეების ერთობლიობა.¹ პირს, განურჩევლად იმისა, იურიდიულია იგი თუ ფიზიკური, რომელმაც დააკომპლექტა პორტფელი ან შეიძინა იგი სხვისგან, პორტფელური ინვესტორი ეწოდება, პორტფელში ჩადებულ ინვესტიციას – პორტფელური ანუ ფინანსური ინვესტიცია, ხოლო თვით პორტფელს – საფონდო.

მაშასადამე, საფონდო პორტფელს ფლობენ ინვესტორები, რომელმაც თავისი თავისუფალი ინვესტიცია დააბანდეს ამ საქმეში მინიმალური რისკის პირობებში უფრო მაღალი შემოსავლის მიღების სურვილით (ვიდრე მას მიიღებდნენ ეკონომიკის რეალურ სექტორში მისი დაბანდებით, ანდა სულაც – ბანკში შეტანით).

ამრიგად, საფონდო პორტფელის ფორმირების ან შექმნის მიზანი არის მაღალი შემოსავლების მიღება. ეს შემოსავლები ორი სახისაა: მიმდინარე და კაპიტალური. მიმდინარე შემოსავლებს, როგორც სახელწოდება გვიჩვენებს, პორტფელის მფლობელი იღებს (მეტ-ნაკლებად) სისტემატურად, კაპიტალურს კი – ერთჯერადად. მიმდინარე შემოსავ-

1 ლ. ქოქიაური, ნ. შონია. ფასიანი ქაღალდების ბაზარი, თბ., თსუ გამომცემლობა, 2008, გვ. 156.

ლებია: აქციებზე – დივიდენდები, ობლიგაციებზე – ობლიგაციის სარგებელი (%) და ა. შ. კაპიტალური შემოსავლებია ის მოგება, რომელსაც პორტფელის მფლობელი მიიღებს ფასიანი ქაღალდების კურსთა სხვაობით ბაზარზე. ეს მოხდება იმ შემთხვევაში, თუ პორტფელში „ჩაწყობილი“ ფასიანი ქაღალდების გასაყიდი ფასი გადაამეტებს იმ ფასს, რომლითაც ინვესტორმა შეიძინა ისინი. ცხადია, პორტფელური ინვესტირების დიდ უმრავლესობას სწორედ კაპიტალური შემოსავალი აინტერესებს, რადგან იგი რამდენჯერ აღემატება მიმდინარე შემოსავალს.

დავუშვათ, ამ დიდი კაპიტალური შემოსავლების მიღების იმედით მოხიზლულმა საქართველოს მოქალაქემ ინტერნეტის მეშვეობით ნიუ-იორკის საფონდო ბირჟაზე შეიძინა ამერიკის სხვადასხვა ტვირთშიდი ავიაკომპანიების აქციები (რომლებიც კოტირებას გადიან ნიუ-იორკის საფონდო ბირჟაზე) და ამ აქციებით დააკომპლექტა თავისი საფონდო პორტფელი. აი, სწორედ ამის შემდეგ ჩნდება კითხვა: რა გააკეთოს მან ამის შემდეგ, რაზე იყოს ორიენტირებული? დავუშვათ, მას უთხრეს ან სადღაც ამოიკითხა, რომ სისტემატურად ყურადღება უნდა მიაქციოს საფონდო ინდექსების დინამიკას.

მოდით, გავარკვიოთ იგი საფონდო ინდექსებში, ავუსხნათ ინვესტორს მათი რაობა, ანგარიშის წესი და დინამიკის ცვლილების მნიშვნელობა.

საფონდო ინდექსი არის ფასიანი ქაღალდების ბაზრის მდგომარეობისგან განზოგადებული მაჩვენებელი, რომელიც გვიჩვენებს აქციების გაშუალებული ფასის დინამიკას ბაზარზე საწყის თარიღთან შედარებით.

მსოფლიო ბაზარზე მრავალი მოკონკურენტო ინდექსი არსებობს. ჩვეულებრივ, გამოყოფენ ინდექსების 4 ჯგუფს: ამერიკულს, ევროპულს, აზია-წყნარი ოკეანის და რუსულს.

აშშ-ში ყველაზე გავრცელებული სამი ჯგუფის ინდექსებია:¹

1. Dow Jones Industrial average (DjIA). მას ანგარიშობს კორპორაცია „Dow Jones & Company“;

2. S&P – 500. მას ანგარიშობს სარეკლამო სააგენტო „Srom-dartPoer’s“-ი;

3. Nasdaq composite. მას ანგარიშობს ფასიანი ქაღალდების საფონდო დილერების ასოციაცია.

ინდექსში მითითებული ციფრი გვიჩვენებს იმ კომპანიების რაოდენობას, რომელთა აქციების ფასებიც შევიდა ინდექსში. მაგალითად, S&P-500 ინდექსში შედის ამერიკის 500 სამრეწველო კომპანიის აქციების

1 В. Ковалев, Финанслый менеджмент, М., 2007. с. 217.

ფასები. იგი კონკურენციას უწევს ამერიკის დოუ-ჯონსის სამრეწველო ინდექსს (Dow Jones Index) და სრულიად დამსახურებულად ამერიკის ეკონომიკის ბარომეტრად ითვლება. ამ ინდექსში არ ხვდება ამერიკის ყველა კომპანია-ემიტენტის აქციები, ამიტომ არსებობენ სხვა ინდექსებიც.

ევროპულ საფონდო ინდექსებში ყველაზე პოპულარულია FTSE-100 Index, DAX Index და CAC-40-ი.

FTSE-100 Index-ი დიდ ბრიტანეთში გავრცელებული ინდექსია, იგი 100 კომპანიის აქციების ფასების მიხედვით გამოითვლება 1984 წლიდან. ამ წელს მისი მნიშვნელობა იყო 1000 პუნქტი, ახლა არის 5750 პუნქტი, ანუ გაზრდილია 5.7-ჯერ. DAX Index-ი არის ფრანკფურტის საფონდო ბირჟის ინდექსი. გამოითვლება 30 მსხვილი კომპანიის აქციების შეწონილი ფასის კაპიტალიზაციის მიხედვით 1987 წლიდან. მაშინ ინდექსის სიდიდე იყო 1000 პუნქტი, ამჟამად არის 6500, ე. ი. გაზრდილია 6.5-ჯერ. CAC-40 Index-ი საფრანგეთის ინდექსია. იგი იმ 40 მსხვილი კომპანიის აქციების ფასების მიხედვით იანგარიშება, რომლებიც პარიზის საფონდო ბირჟაზე ვაჭრობენ. ესინდექსი გამოჩნდა 1997 წელს 1000 პუნქტიანი ნიშნულით. ამჟამად იგი შეადგენს 3800 პუნქტს.

აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონის ინდექსებიდან გამორჩეულია Nikkei 225, Hang Seng Index, ShanghaiStohk composite და Alt Ordinaries. Nikkei 225 Index არის იაპონიის ინდექსი. იანგარიშება 25 კომპანიის აქციების ფასების მიხედვით. Hang Seng Index-ი არის ჰონკონგის საფონდო ბირჟის ინდექსი. ინდექსში ეკონომიკის 4 სექტორის კომპანიებია შესული. ესენია: წარმოება, კომერცია, ფინანსები, კომუნალური მომსახურება და მიწაზე საკუთრება. ინდექსის საწყისი ნიშნული – 1000 პუნქტია მჟამად 24000 პუნქტამდეა გაზრდილი. ShanghaiStohk composite არის შანხაის საფონდო ბირჟის ინდექსი. მასში შეიტანება მოცემულ ბირჟაზე კოტირებული ყველა აქციის ყოველდღიური ფასის საშუალო შეწონილი სიდიდეები. მისი ანგარიში დაიწყო 1990 წელს თავდაპირველი ნიშნულით – 100, რომელიც დღეს 3000-ს შეადგენს, ე. ი. ბირჟაზე კოტირებადი აქციების ფასები გაზრდილია 30-ჯერ. Alt Ordinaries Index-ი არის ავსტრალიის ინდექსი. გამოითვლება 500 კომპანიის აქციების ფასის შეწონილი კაპიტალიზაციით. ამ ინდექსის გამომგარიშება დაიწყო 1979 წელს საწყისი ნიშნულით 500. ამჟამად იგი შეადგენს 4750-ს.

რუსეთში ყველაზე ცნობილია PTC და MMBF ინდექსები. PTC – ინდექსი გამოითვლება ნავთობის 23 კომპანიის აქციების ფასებზე, MMBF ინდექსი მოიცავს 30 სხვადასხვა დარგის დინამიურად განვითარებადი კომპანიების აქციებს.

ამრიგად, საფონდო ინდექსები გამოითვლება აქციებზე მიმდინარე ფასის შეფარდებით საწყის ფასებთან. რადგან ინდექსში რამდენიმე კომპანიის აქციები შედის, ამიტომ იანგარიშება მათი საშუალო შეწონილი ფასი (საშუალო არითმეტიკული ან საშუალო გეომეტრიული) და იგი შეუფარდება საწყის ფასს.

პორტფელური ინვესტორისთვის საფონდო ინდექსებზე თვალყურის დევნება აუცილებელია. კერძოდ, აუცილებელია საფონდო ბირჟის იმ სეგმენტის საფონდო ინდექსების ცვლილებაზე თვალყურის მიდევნება, რომელ სეგმენტში კოტირებადი კომპანიების ფასიან ქაღალდებსაც ფლობს ინვესტორი. ასე რომ, საქართველოს მოქალაქემ, რომელმაც პირობითად ამერიკის ტვირთმზიდი ავიაკომპანიების აქციები შეიძინა, თვალყური უნდა მიადევნოს იმ საფონდო ინდექსის ცვლილებას, რომელშიც ეს ავიაკომპანიები შედიან. ეს ინდექსია – Dow Jones 20 Transportations Average Index-ი. მასზე თვალყურის მიდევნება ქართველ ინვესტორს მისცემს ორიენტაციას, თუ როგორ მოიქცეს – შეინარჩუნოს პორტფელი და კვლავაც დაელოდოს ინდექსის ზრდას, თუ პირიქით, გაყიდოს იგი და ამოღებული თანხა დააბანდოს სხვა კომპანიების ფასიან ქაღალდებში, ანდა სულაც – გადაიტანოს ის რეალურ სექტორში. Dow Jones 20 Transportations Average Index-ი, არ ითვლება ამერიკის ძირითად ინდექსად. ძირითადი ინდექსები ჩვენ ზევით ვახსენეთ. ჩვენი აზრით, ნებისმიერმა პორტფელურმა ინვესტორმა, მათ შორის, ჩვენს მიერ ზემოთდასახელებულმა ქართველმა ინვესტორმაც, თვალის უნდა მიადევნოს ძირითადი ინდექსების ცვლილებებსაც (თუნდაც იგი არ ფლობდეს ამ ინდექსებში შემავალი კომპანიების აქციებს), რადგანაც, თუ ძირითადი ინდექსები „წითელ ზოლში მოექცა“ ანუ დაიწყო ვარდნა, მაშინ საშიშროება ელოდება არა ძირითად ინდექსებსაც.

ამას გარდა, პორტფელურ ინვესტორებს უურჩევთ, პორტფელი დააკომპლექტონ არა ერთი, არამედ სხვადასხვა ფირმების ფასიანი ქაღალდებისაგან. ეს საჭიროა იმისთვის, რომ რომელიმე ერთი კომპანიის ფასიანი ქაღალდების ფასის ვარდნა გადაფაროს პორტფელში „ჩაწყობილი“ სხვა კომპანიების ფასიანი ქაღალდების ფასის ზრდამ და ინვესტორი დაზარალებული არ დარჩეს.

ქართული ღვინის ბიზნისის პრობლემები და პერსპექტივები

ოლღა ფაჩულია

ემღ, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოციირებული პროფესორი

საქართველოში მეოცე საუკუნის 90-იანი წლებიდან დაიწყო განვითარების თვისობრივად ახალი, საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლის ეტაპი. ამ პროცესში ორი უკიდურესად საპირისპირო ეკონომიკური სისტემიდან ერთ-ერთის (სოციალისტურის) ტრანსფორმაცია უნდა შემდგარიყო ევოლუციური გარდაქმნების გზით, მაგრამ სამწუხაროდ, ქვეყანაში ჩამოყალიბდა და განვითარდა როგორც სუბიექტურ, ასევე ობიექტურ ფაქტორთა სისტემა (მაგალითად, ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობის დაცვისათვის წარმოებული ბრძოლები, დაჩქარებული პრივატიზაციის პროცესი, ჩრდილოვანი ეკონომიკის და კორუფციის მაღალი მასშტაბები და სხვ.), რამაც საბოლოო ჯამში, ეკონომიკის თითქმის ყველა დარგის, მათ შორის – ღვინის წარმოების დეგრადაცია გამოიწვია.

საქართველოში შექმნილმა რთულმა პოლიტიკურმა, სოციალურმა და ეკონომიკურმა ვითარებამ, სათბობ-ენერგეტიკული და მატერიალურ-ტექნიკური რესურსების უმწვავესმა დეფიციტმა მეტად ნეგატიური ზეგავლენა იქონია მთლიანობაში ღვინის წარმოებაზე: დაიკარგა ტრადიციული ბაზრები, მოხდა არსებული სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალის წარმოების პროცესიდან გამოთიშვა, საბოლოო ჯამში კი, საწარმოს (დარგის) ტექნიკური განვითარების დონის ჩამორჩენა და პროდუქციის დაბალი კონკურენტუნარიანობა. ამასთან ერთად, რამდენიმე წლის წინ რუსეთის სკანდალურმა განცხადებამ ქართული ღვინის უხარისხო, საღებავგარეული პროდუქციის შესახებ ძალზე დიდი ზარალი მიაყენა ქართული ღვინის იმიჯს.

2006 წელს რუსეთის ფედერაციის მიერ გამოცხადებული ემბარგო-თი გამოწვეული მკვეთრი ვარდნის შემდეგ, ღვინის ექსპორტის მაჩვენებელი 2005 წელთან შედარებით მნიშვნელოვნად შემცირდა, რაც ძალზე უარყოფითად აისახა დარგზე მთლიანობაში.

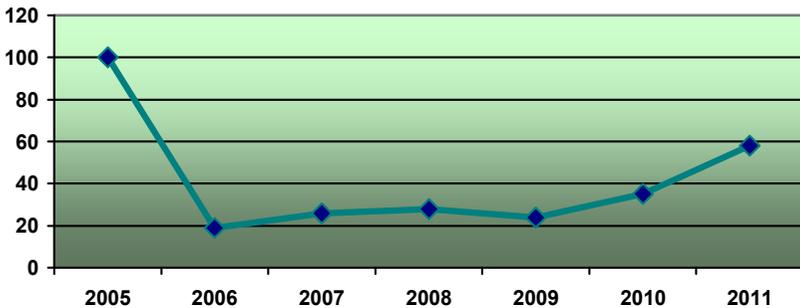
სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მონაცემებით, 2005 წელს ექსპორტზე გატანილ იქნა 300 მლნ. ბოთლი, 2008 წელს 12 მლნ. 192

ბიზნესი, მენეჯმენტი, მარკეტინგი

475 ბოთლი ქართული ღვინის ექსპორტი განხორციელდა, 2009 წელს ექსპორტი 1 მლნ. 224 314 ბოთლით შემცირდა და 10 მლნ. 968 161 ბოთლი შეადგინა; 2010 წელს საქართველოდან 14850846 ბოთლი ღვინის ექსპორტი განხორციელდა 42 ქვეყანაში, 2011 წელს ქართული ღვინო 50 ქვეყნის ბაზარზე გავიდა და ექსპორტის მთლიანმა მოცულობამ 1 902 7458 ბოთლი შეადგინა. ამდენად, ერთი წლის განმავლობაში ქართული ღვინის ექსპორტის 28,12%-იანი ზრდა დაფიქსირდა.

2011 წელს სულ ექსპორტირებული ქართული ღვინის რაოდენობამ მოცულობით გამოსახულებაში 16,726 მლნ. ლიტრი შეადგინა, 2010 წელს – 12,15 მლნ. ლიტრი. ღირებულებით მაჩვენებლებში: 2011 წელს – 58,058 მლნ. აშშ დოლარი, ხოლო 2010 წელს – 39,269 მლნ. აშშ დოლარი. ამასთან ერთად, ერთი წლის განმავლობაში ექსპორტიორი კომპანიების რაოდენობა 87-დან 102-მდე გაიზარდა¹.

ღვინის ექსპორტის მოცულობის დინამიკა

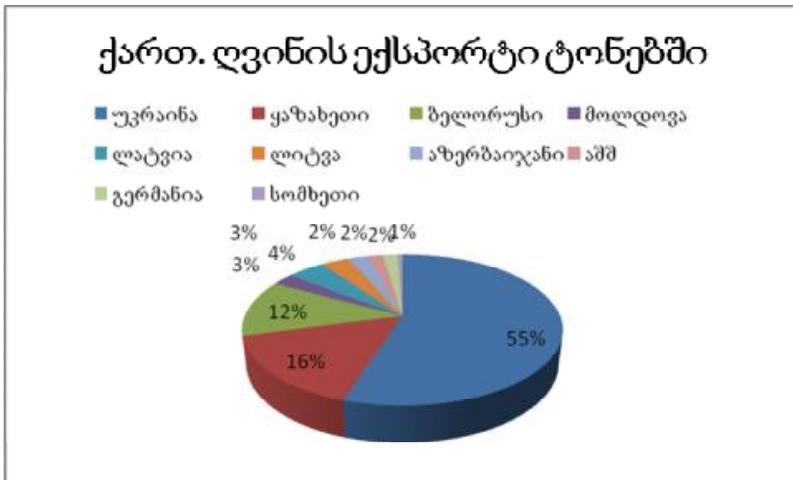
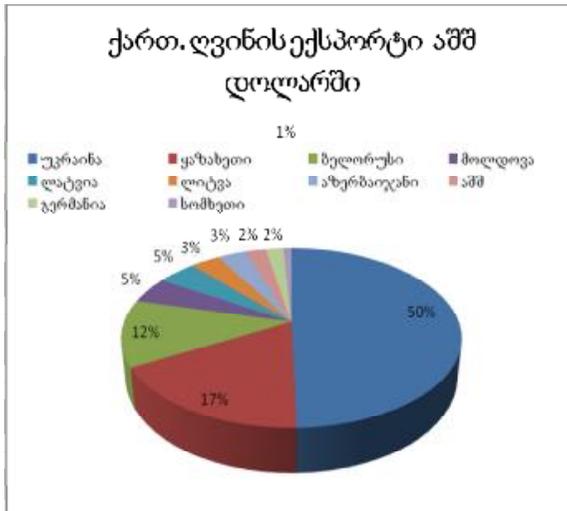

ახალ საექსპორტო ბაზრებს შორისაა ხორვატია, ავსტრია, ეგვიპტე, ერაყი, კოსტა-რიკა და სხვა.

სამწუხაროდ, მსოფლიო ბაზრებზე ქართული ღვინის დამკვიდრება ძალზე რთულია, რადგან აქ წარმოდგენილია უმაღლესი ხარისხისა და უკვე დამკვიდრებული ბრენდის ღვინოები, რომელთა მომხმარებლებიც გამოირჩევიან ბრენდისადმი ერთგულებით. ღვინის მწარმოებლებმა ყურადღებით უნდა გაანალიზონ მსოფლიოს ღვინის ბაზრები და მათგან შეარჩიონ ყველაზე მისაღები და ნაკლებად კონკურენტული.

¹ www.gbc.ge

ქართული წარმოების ღვინის იმპორტიორი ქვეყნების პირველი ათეული ასე გამოიყურება:

წყარო: www.economy.ge.

ასევე, აუცილებელია ქართული ღვინის უნიკალური თვისებების შესახებ ინფორმაციის მიწოდება საზღვარგარეთ, რადგან კონკურენტის პროდუქტებისგან პრინციპული სხვაობის აქცენტის არქონა ხშირად ხდება ტექნიკურად სრულყოფილი და მოთხოვნადი პროდუქციის მარცხის მიზეზი.

ცხადია, რომ ღვინის ექსპორტის გაზრდა უნდა იქნეს უზრუნველყოფილი მისი მაღალი ხარისხის მიღწევით. ამერიკის ხარისხის საზოგადოების (American Society for Quality) განმარტებით, ხარისხი არის პროდუქტის ან სერვისის მახასიათებელი ნიშანი, რომლის მიზანი მომხმარებლის მოთხოვნილებების უკეთ დაკმაყოფილებაა. ზოგიერთი მეცნიერის აზრით, ხარისხი შეიძლება იყოს მომხმარებელთა სურვილებზე ორიენტირებული, რასაც მხარს უჭერენ მარკეტოლოგები და მომხმარებელთა უმრავლესობა, ასევე, წარმოებაზე დაფუძნებული, რომელიც შეესაბამება დადგენილ სტანდარტებსა და ნორმებს (ამ მოსაზრებას იზიარებენ წარმოების მენეჯერები)¹. ამდენად, ღვინის კომპანიების მიერ მიზნობრივ ბაზარზე სასურველი რეაგირების გამოუმუშავებისათვის გამოყენებულ უნდა იქნას მარკეტინგული კომპლექსი (Marketing mix) – კონტროლირებადი, ტაქტიკური მარკეტინგული საშუალებების ერთობლიობა. ეს საშუალებები ერთიანდება ოთხ ჯგუფად, ე.წ. “ოთხ P”-ში: პროდუქტი, ფასი, ადგილი და სტიმულირება². აუცილებელია საწარმოო პროცესების რეგულარული მონიტორინგი, ხარისხის კონტროლის მექანიზმის სრულყოფა, ღვინის კომპანიების მიერ განვითარების ისეთი სტრატეგიის შერჩევა, რომელიც გულისხმობს მთელი ტექნოლოგიური პროცესის სრული კონტროლის ქვეშ მოქცევას. ამ მხრივ აღსანიშნავია კომპანია “ქინძმარაულის მარანი”, რომელიც ფლობს დაახლოებით 500 ჰექტარ მიწას, საიდანაც 435 ჰექტარი გამოყოფილია ვენახისათვის, დაახლოებით 40 ჰექტარი კი განკუთვნილია კომუნიკაციებისა და ქარხნისათვის. ასევე, აღსანიშნავია “მანავის ღვინის მარანი”, რომელიც საუკეთესო ღვინოს აწარმოებს “საკუთარი ნერგიდან სუფრაზე მიტანამდე”. ეფექტიანი მენეჯმენტითა და წარმოების სამეცნიერო-ტექნოლოგიური უმაღლესი დონით მიღწეულია ყველა მეღვინესათვის საოცნებო

1 Jay Heizer, Barry Render “Principles of Operations Management” Pearson 7th Edition, P. 194.

2 რ. არმსტრონგი, ფ. კოტლერი. მარკეტინგის საფუძვლები. ავტორიზებული თარგმანი ინგლისურენოვანი გამოცემიდან. Pearson Education Inc, 2005. გვ. 278.

“თავი უფალი” – ტრადიციისა და პროგრესის, ვაზისა და ღვინის უბადლო ჰარმონია¹.

ქართული ღვინის ახალ საქსპორტო ბაზრებზე დამკვიდრების წარმატებლობის ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი ის არის, რომ საქართველოს ამ ეტაპზე იაფი და კონკურენტუნარიანი ღვინის წარმოება არ შეუძლია². ჩვენი აზრით, მიზანშეწონილია ქართული ღვინის კომპანიებისთვის გადასახადების შემცირება პირველ ეტაპზე, ხოლო შემდგომ, როცა უკვე ცნობადი გახდება ქართული ღვინო საერთაშორისო ბაზარზე და მნიშვნელოვნად გაიზრდება გაყიდვების მოცულობა, შესაძლებელი იქნება თანდათან საგადასახადო ნიხრის ზრდა და გრძელვადიან პერსპექტივაში სახელმწიფო ბიუჯეტის შევსება. ასე მაგალითად, დიდი ბრიტანეთის ხელისუფლება ღვინოსთან დაკავშირებული გადასახადების გაზრდას გეგმავს. გაერთიანებული სამეფოს მთავრობის პროგნოზით, მომავალი ხუთი წლის განმავლობაში ამ სფეროდან მიღებული შემოსავლები 58%-ით მოიმატებს. გადასახადების გაზრდა იმან გამოიწვია, რომ ბრიტანელებს შორის ღვინო უფროდაუფრო პოპულარული ხდება – წლიდან წლამდე ნისლიანი ალბიონის სულ უფრო მეტი ბინადარი ანიჭებს უპირატესობას ლუდთან შედარებით ღვინოს. ახალი საგადასახადო რეფორმის შედეგად, უკვე წელს ღვინოზე ფასის 7,2%-ით გაზრდას ვარაუდობენ³. თუ გავითვალისწინებთ, რომ საქართველოში ალკოჰოლური სასმელებიდან უპირატესობა ღვინოს ენიჭება, საგადასახადო ნიხრის შემცირება და აქედან გამომდინარე, სამარკო ღვინოებზე ფასის დაწვევა შიდა ბაზარზეც არანაკლებ დადებით შედეგებს გამოიწვევს, რაც ასახვას ჰპოვებს გაყიდვების მოცულობის მნიშვნელოვან ზრდაში.

ღვინის ექსპორტის გაზრდის მიზნით საჭიროა ისეთი სამარკო ღვინოების წარმოება, რომელთა მოთხოვნაც დიდია მსოფლიო ბაზარზე. ასე მაგალითად, ევროპაში ყველაზე მეტად მოსწონთ „საფერავი“ და „წინანდალი“, ყოფილი სოციალისტური ბანაკის ქვეყნებში – „ქინძმარაულიც“ და „ხვანჭკარაც“, მაგრამ დასავლეთ ევროპის მომხმარებლებისთვის „საფერავისა“ და „წინანდლის“ შემდეგ ყველაზე პოპულარულია „მუკუზანი“ და „ქინძმარაული“. დიდი პერსპექტივები გააჩნია ისეთი

1 www.vinoge.com

2 იქვე.

3 www.24saati.ge

ყურძნის ჯიშებს, როგორიცაა: „ხიხვი“, „ქისი“¹. მიზანშეწონილია მათი და ასევე ისეთი უნიკალური შუშხუნა ღვინოების წარმოების გაფართოება, როგორიცაა: „პინო“, „ალიგოთე“ და სხვა.

მიუხედავად არსებული პრობლემებისა, ქართული ღვინის ბიზნესს დიდი პერსპექტივები გააჩნია. მისი ეფექტიანი განვითარება შესაძლებელია ისეთი ღონისძიებების გატარებით, როგორიცაა: გამოშვებული პროდუქციის ნომენკლატურის სრულყოფა, რაც უზრუნველყოფს მომხმარებლის მრავალფეროვანი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას; პროდუქციის ასორტიმენტის სტრუქტურის ოპტიმიზაცია, რაც არა მხოლოდ ოპტიმალური ასორტიმენტის შექმნის საშუალებას იძლევა, არამედ, ასევე, წარმოებულ იქნება ყოველი პროდუქტის ოპტიმალური რაოდენობაც; პროდუქციისა და მისი ხარისხის მაჩვენებლების ტექნიკურ-ეკონომიკური მასხაიათებლების, ფიზიკურ-ქიმიური და ორგანოლექტიკური თვისებების სრულყოფა; საქონლის სწორი პოზიციონირება; ერთობლივი საწარმოების გახსნა უცხოელ ინვესტორებთან ერთად; რეკლამის სტიმულირება; საგადასახადო განაკვეთების მანევრირება; სხვადასხვა ქვეყანაში ქართველ მეღვინეთა ვიზიტების გახშირება მარკეტინგის სფეროში თანამედროვე მიდგომებისა და გამოცდილების გაზიარების მიზნით.

კომპანიის კონკურენტუნარიანობის შეფასება დანახარჯების მაჩვენებლით

რუსუდან პაპასკირი

ტექნიკის აკადემიური დოქტორი,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პროფესორი

კომპანიის კონკურენტულ უპირატესობებში სხვა მრავალ მაჩვენებელთა შორის ერთ-ერთ უპირატესობად დაბალი დანახარჯები ითვლება. დაბალი დანახარჯები ამაღლებს კომპანიის მოგებას საშუალო საბაზრო მოგებასთან შედარებით და ამყარებს მის ფინანსურ მდგომარეობას. მყარი ფინანსური მდგომარეობა კი ის ძალაა, რომლის მეშვეობით კომპანიას აქვს უნარი, დაიცვას საკუთარი პოზიცია დარგში მამოძრავებელი ძალების, კონკურენტული ზემოქმედებისა და კონკურენტების შესაძლო მოქმედებებისაგან.

ზემოთნათქვამიდან ის დასკვნა კეთდება, რომ რაც უფრო მაღალია კომპანიის დანახარჯები მისი უშუალო კონკურენტების დანახარჯებთან შედარებით, მით უფრო დაუცველია ამ კომპანიის პოზიცია ბაზარზე. იმისათვის, რომ კომპანია იყოს კონკურენტუნარიანი, მისი დანახარჯები ნაწილობრივად მაინც უნდა შეესაბამებოდეს კონკურენტების დანახარჯებს. კონკურენტუნარიანი დანახარჯები (და აქედან გამომდინარე – ფასებიც) კომპანიის სტრატეგიული მდგომარეობის ერთ-ერთი ყველაზე ნათელი მაჩვენებელია. დაბალი დანახარჯები ფასების შემცირების საფუძველია, რაც რა თქმა უნდა, ზრდის კომპანიის კონკურენტულ უპირატესობას ბაზარზე. ამის მისაღწევად კი კომპანია ორი პრობლემის წინაშე დგება:

1. მან უნდა გაიგოს, თუ როგორია კონკურენტების დანახარჯები. ეს საკითხი უკავშირდება კონკურენტების კონფიდენციალურ ინფორმაციას, რის გამოც არა თუ საქართველოში, არამედ მაღალგანვითარებულ ქვეყნებშიც კი, პირდაპირი კონკურენტებისგან ამ ინფორმაციის მოპოვება შეუძლებელია და ისინი ამას ახერხებენ სხვადასხვა ასოციაციების, საბჭოების და კონსალტინგური ფირმების (მაგალითად, აშშ-ში ასეთებია: Andersen con sulting, A. t. Kearney, tower Parrin-ი და სხვები)მეშვეობით, რომლებიც ატარებენ კვლევებს და აქვეყნებენ დარგში არსებულ

საუკეთესო პრაქტიკას.

2. კომპანიამ უნდა შეძლოს დანახარჯების შემცირების კუთხით შიგა რეზერვების გამოვლენა, რისთვისაც მან უნდა გააანალიზოს არა მხოლოდ ფირმის ფასეულობათა მთელი ჯაჭვი, არამედ დარგის ფასეულობათა ჯაჭვი, რომელშიც, გარდა მოცემული კომპანიისა, შედის მომწოდებლის ფასეულობათა ჯაჭვი, გასაღების არხების ფასეულობათა ჯაჭვი და კომპანია-გაყიდვების ფასეულობათა ჯაჭვი.

ორივე ეს პროცესი ერთად დანახარჯების შედარებით ანალიზისთვის (შეფასებისთვის) არის მოწოდებული და ქართულმა მენეჯერებმა უნდა იცოდნენ, რომ ჟურნალ „ფორტუნა“-ში წარმოდგენილი 500 კომპანიიდან 80%, მეტ-ნაკლებად ამა თუ იმ ხარისხით, დღეისათვის იყენებს დანახარჯების შედარებით ანალიზს. ცხადია, ეს სამუშაო, რომელიც მეტად რთულია, გართობისთვის არ კეთდება, და მას დიდი სტრუქტურული მიზანი აქვს. ეს მიზანი არის კონკურენციაში გამარჯვება და ბაზარზე ლიდერობა ან მისი შენარჩუნება.

ამ სამუშაოს შესრულების ტექნიკას უნდა დაეუფლონ საქართველოს კომპანიებიც (განსაკუთრებით, მსხვილი კომპანიები და ისინი, ვინც საერთაშორისო ბაზრებზე არიან გასულნი), და, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ამ სფეროში არსებული სირთულეების მიუხედავად, რასაც საქართველოში ემატება არასრულყოფილი კანონი „სტატისტიკის შესახებ“, კვალიფიციური საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრების, საინფორმაციო საბჭოების და ასოციაციების არარსებობა, სუბიექტივიზმი, ბიუროკრატიულობა, პირადი ამბიციები და მრავალი სხვა, მათ შორის, დღეს თუ არა ხვალ, მოუწევთ დანახარჯების შემცირების მიმართულებით აქტიური მუშაობა.

როდესაც ბაზარზე მომხმარებელთა დიდი ნაწილი განსაკუთრებულად მგრძობიარეა ფასების მიმართ, მაშინ დაბალი დანახარჯების მიხედვით ლიდერობა მნიშვნელოვან კონკურენტულ უპირატესობას წარმოადგენს. მაგრამ დაბალი დანახარჯების სტრატეგიით ხელმძღვანელობისას, კომპანია მაქსიმალურად ფრთხილად უნდა იყოს, რათა არ დადგეს იაფ-ფასიანი საქონლის შექმნის საფრთხის წინაშე, რაც მომხმარებლის უნდობლობას გამოიწვევს. ფრთხილად უნდა იყოს და დააკვირდეს იმასაც, ხომ არ დაიწყო კონკურენტმა აგრესიული პოლიტიკა ფასდაკლებასთან მიმართებაში. თუ ეს ასე მოხდა, მაშინ კომპანიამ აქტიურად უნდა გააგრძელოს მუშაობა ხარჯების შესამცირებლად, რადგან დანახარჯების

მიხედვით უპირატესობა მხოლოდ მანამდღა მომგებიანი, ვიდრე კონკურენტი ამ სვლებს გააკეთებს.

დანახარჯების მიხედვით უპირატესობის მოპოვების მიზნით, კომპანიაში ფასეულობათა ჯაჭვის მიხედვით წარმოების საერთო დანახარჯები გაცილებით ნაკლები უნდა იყოს კონკურენტებთან შედარებით. ამის მისაღწევად ორი გზა არსებობს:¹

1. კონკურენტებთან მიმართებაში შიდა ფასეულობათა ჯაჭვის მართვის ეფექტიანობა და მის ცალკეულ რგოლებში დანახარჯების შექცირების რეზერვების გამოყენება;

2. კომპანიის ფასეულობათა ჯაჭვის სრულყოფა, მაღალი დანახარჯების მქონე რგოლების გამორიცხვა.

მაშასადამე, კომპანიის მენეჯერს, რომელიც გადაწყვეტს დანახარჯების მიხედვით ლიდერობას ბაზარზე, ევალება გამოავლინოს დანახარჯების შექცირების რეზერვები და, ამის გარდა, სრულყოს კომპანიის ფასეულობათა ჯაჭვი მისგან ხარჯიანი რგოლების გამორიცხვით.

კომპანიაში დანახარჯების დონე ბევრ ფაქტორზეა დამოკიდებული. ასეთებია: „წარმოების მასშტაბი“ ე. წ. „მასშტაბის ეფექტი“, „სწავლება-გამოცდილების“ მრუდის ეფექტი, რესურსების შექმნის ხარჯები, სიმძლავრეთა დატვირთვის ხარისხი, სტრატეგიული არჩევანი და საწარმოო გადაწყვეტილებები, ვერტიკალური ინტეგრაციის გამოყენება და სხვ.

„მასშტაბის ეფექტი“ შეიძლება მიღებული იქნეს კომპანიის ფასეულობათა ჯაჭვის ნებისმიერ რგოლში – წარმოებაში, გაყიდვებში და ა. შ. წარმოებაში იგი მიიღწევა უცვლელი სიდიდის ხარჯების განაწილებით დიდი მოცულობით წარმოებულ პროდუქციაზე, რის გამოც შემცირდება ერთეული პროდუქციის ხარჯტევადობა. იგივე ხდება გაყიდვებშიც.

„სწავლება-გამოცდილების“ მრუდის ეფექტი არის წარმოების პროცესის დაჩქარება, კონკურენტთა პროდუქციის ნიმუშების მოპოვება და მათი ტექნოლოგიის მიგნება, ინფორმაციის მიღება კონკურენტი ფირმების ყოფილი თანამშრომლებისგან და ა. შ.

რესურსების შექმნის ხარჯები სხვადასხვა რეგიონში სხვადასხვა სიდიდისაა. ამიტომ კომპანიაში მისი შესყიდვის დროს უნდა აირჩიოს ის რეგიონი და ის მომწოდებელი, სადაც რესურსები იაფია. მეტიც, თუ

1 Porter M. competitive Advantage, 1985.p. 97.

კომპანიამ აღმოაჩინა ისეთი რეგიონი, სადაც მისთვის საჭირო რესურსების (ნედლეული, სამუშაო ძალა და ა. შ.) ძირითადი მასა ყველაზე იაფია, მიზანშეწონილი იქნება წარმოების იქ გადატანა.

სიმძლავრეების დატვირთვაში არსებული ნაკლოვანებების აღმოფხვრაც დანახარჯების მიხედვით უპირატესობის მიღწევის სერიოზული რესურსია. ეს პრობლემა განსაკუთრებით აქვთ სასოფლო-სამეურნეო ფირმებს და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების გადამამუშავებელ საწარმოებს. მათ საწარმოო ფართობები და ტექნიკა მხოლოდ სეზონზე აქვთ დატვირთული. დანარჩენ დროს ისინი მოცდენილია.

ასეთი სპეციალიზაციის საწარმოთა მენეჯერებს არ უვრჩევთ, რომ მათ საკუთრებაში იქონიონ ტექნიკა. უფრო უპრიანია, მათ საჭირო ტექნიკა ერთი სეზონის ვადით აიღონ ოპერატიული ლიზინგით და ვადის გასვლის შემდეგ უკან დაუბრუნონ ლიზინგგამცემებს. ამ გზით ისინი დაზოგავენ ამორტიზაციის ხარჯებს და ტექნიკის შენახვა-მოვლის ხარჯებს.

დანახარჯების შემცირება და დანახარჯების მაჩვენებლით ლიდერობის მოპოვება შეიძლება განხორციელდეს ფასეულობათა ჯაჭვის სრულყოფითაც. იგი მიიღწევა უფრო მოქნილ ტექნოლოგიებზე გადასვლით, ძვირადღირებული ნედლეულის ჩანაცვლებით ადგილობრივი იაფი ნედლეულით, წარმოებული საქონლის დიზაინის გამარტივებით, ელექტრონულ ტექნოლოგიებზე გადასვლით და ა. შ.

საქართველოს სოფლის მეურნეობის პროდუქტების გადამამუშავებელ მრეწველობაში ფასეულობათა ჯაჭვის სრულყოფა განსაკუთრებით სჭირდება ხორცის და ხორცპროდუქტების წარმოებას. ეს საქმე სულ თავიდან არის ასაწყობი. მართალია, საქართველოს მთავრობის გადაწყვეტილებით, შეიქმნა პირუტყვის დაკვლის ერთიანი პუნქტები (სასაკლავოები), მაგრამ იქიდან დაკლული დაუნაწევრებელი ხორცი პირდაპირ ბაზრებში, მაღაზიებში, და რესტორნებში ხვდება. ჩვენი აზრით, საჭიროა შეიქმნას ხორცის დამნაწევრებელ-დამფასოებელი საწარმოები, რომლებიც დაჭრილ-აწონილ და ფასდადებულ ხორცს მიაწოდებენ ბაზარს (ამჟამად ასეთი საწარმოები არ არსებობს. ამიტომ კონკურენციაც არ არის და სწორედ ამიტომ ხორცზე მონოპოლიური ფასებია დაწესებული). ეს პრაქტიკა საზღვარგარეთ დიდი ხანია, რაც არსებობს.¹ უფრო

¹ არტურ ა. ტომპსონი-უმცროსი, ა. ჯ. სტრიკლენდი III, სტრატეგიული მენეჯმენტი, საქართველო, 2010, გვ. 228.

მეტიც, ვინც ხორცის დაფასობას წამოიწყებს, იგი ლიდერი იქნება ამ საქმეში. ამას ისიც ემატება, რომ უცხოელებისგან განსხვავებით, ჩვენ ხორცის დაჭრის განსხვავებული ტრადიცია გვაქვს. ტრადიციულად, საქართველოში ხორცი იჭრებოდა არა ზოგადად – დიდ და მცირე ნაჭრებებად, არამედ მოსამზადებელი კერძის შესაბამისად, საწარმოო, რომელიც ამ საქმეს ჩაუდგება სათავეში და ასე ააწყობს თავის ფასეულობათა ჯაჭვს, არ გაუჭირდება ქართულ კულინარიაში დაწერილი ადრინდელი წიგნების „ამოქექვა“ და ქართული კერძების შესაბამისად ხორცის დაჭრა, პლასტიკატის ჭურჭელში დაფასობა და საცალო ქსელში გასაყიდად გაგზავნა. ქართველ მეწარმეებს შეეახსენებთ, რომ ბაზრის ეს ნიშა ცარიელია, ქართველი დიასახლისი კი ელოდება ასე დაჭრილ-დაფასობული ხორცის საცალო მაღაზიებში გამოჩენას! ხორცის დამუშავების ტექნოლოგია, ვაჭრობის ორგანიზაციული ფორმა და ახლანდელთან შედარებით დაბალი ფასები იქნება ასეთი საწარმოს ლიდერობის გარანტი.

დაახლოებით იგივე გვიანდა ვთქვით ფასეულობათა ჯაჭვში ელექტრონული ტექნოლოგიების ჩართვაზე. საზღვარგარეთ ელექტრონული ვაჭრობა არავის უკვირს. მყიდველი და გამყიდველი ინტერნეტით ხვდებიან ერთმანეთს და გარიგებებს ახორციელებენ. საქართველოშიც შემოვიდა ეს სიახლე და უკვე კარგად მოიკიდა ფეხი ტანსაცმლით, ფეხსაცმლით, მსუბუქი ავტომანქანებით და კოსმეტიკით ვაჭრობაში. მაგრამ კვლავაც ცარიელია ამ თვალსაზრისით სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებით ვაჭრობის ნიშა. საქმე ის არის, რომ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტები გლეხებს მოყავთ, არიან აგროფირმებიც, მაგრამ აგროფირმებშიც ელექტრონული კომერციის კულტურა გლეხების კულტურის დონეზეა. არც ერთმა და არც მეორემ არ იციან, თუ როგორ გამოიყენონ იგი. არადა, საქართველო ეკოლოგიური სისუფთავით ერთ-ერთი მოწინავე ქვეყანაა. გლეხებს და აგროფირმებს რომ შეეძლოთ ინტერნეტის გამოყენება და რომ სათანადოდ ფლობდნენ ინფორმაციულ ტექნოლოგიებს, ისინი ეკოლოგიურად სუფთა სოფლის მეურნეობის პროდუქტებით მრავალ უცხოელ ქვეყანას გაუწევდნენ საერთაშორისო ბაზარზე კონკურენციას. ასეთ დროს ქართველ გლეხს მოყვანილი პროდუქტი უფუჭდება – ვერც შიდა ბაზარზე ყიდის (მოსახლეობის უკიდურესად დაბალი მსყიდველუნარიანობის გამო) და ვერც გარე ბაზარზე გადის. მან არც პროდუქტის ხანგრძლივად შენახვის ტექნოლოგია იცის.

ყოველივე ზემოთნათქვამიდან გამომდინარე, საჭიროა სოფლის მოსახლეობაში მოეწეოს მასიური კომპიუტერული სწავლება; ძველად წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებები მოსახლეობას წერა-კითხვას ასწავლიდნენ. ამჟამინდელი ეპოქა უკვე მოითხოვს კომპიუტერის მასიურ სწავლებას და, როგორც მაშინ იყო აუცილებელი წერის და კითხვის ცოდნა, ზუსტად ისე არის ამჟამად საჭირო კომპიუტერის ცოდნა. ამის გარეშე, ვერც ქართველი გლეხი და ვერც, საერთოდ, ვერავინ მსოფლიოს მასშტაბის დიალოგში ვერ ჩაერთვება. ეს ვინმეს აზნობა კი არ არის, არამედ ეპოქის მოთხოვნილებაა, რომელმაც სრულიად ახალი ცივილიზაცია – ინფორმაციული ტექნოლოგიები წარმოშვა.

სტრატეგიული უპირატესობის მიღწევა ფასეულობათა ჯაჭვის სრულყოფით არ უნდა იყოს ქართული კომპანიებისთვის ისე რთული, რადგანაც ჯერჯერობით მათი საქმიანობა არ არის იმ დონით დივერსიფიცირებული, როგორც ეს საზღვარგარეთ კომპანიებშია (მაგალითად, კომპანია ქსეროქსი ფასეულობათა ჯაჭვში ძირითადი საქმიანობის 67 სახეზე აკეთებს დანახარჯების შედარებით შეფასებას). ქართული კომპანიები არც მსხვილმასშტაბიანი არიან და არც მრავალსახოვანნი. ამიტომ, შეიძლება დავასკვნათ, რომ მონდომების შემთხვევაში მათ ადვილად შეუძლიათ, უკეთესი ორგანიზება გაუკეთონ ფასეულობათა ჯაჭვის თითოეული ელემენტის ფუნქციონირებას კონკურენტებთან შედარებით. მათ უნდა იცოდნენ, რომ ხარჯების სტრუქტურაში ნებისმიერი ცვლილება მყისიერად ცვლის ფირმის პოზიციას კონკურენტულ ბრძოლაში.

მენეჯმენტის პერსპექტივაში გლობალიზაციის პირობებში

მარინა გედევანიშვილი

ბიოლოგიის აკადემიური დოქტორი,
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის რექტორის მოადგილე,
ხარისხის უზრუნველყოფის სამსახურის ხელმძღვანელი

გიორგი შიხაშვილი

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის სრული პროფესორი

გლობალიზაციის პირობებში კაცობრიობის წინაშე მდგარი კომპლექსური სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების გადაჭრა და საზოგადოების რეალური პროგრესი შეუძლებელია სწორი თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძვლების შემუშავება-ჩამოყალიბებისა და შესაბამისი მმართველობითი საქმიანობის განხორციელების გარეშე.

სტატიის მიზანია, ვიმსჯელოთ უახლესი, ინოვაციური ეკონომიკურ-მმართველობითი კონცეფციებისა და პარადიგმების შესახებ, რომელთა საფუძველზე ცივილიზებულ ქვეყნებში უკვე ვითარდება ბიზნეს-სამენეჯმენტო თეორია და პრაქტიკა, რაც აუცილებლად უნდა იქნეს გათვალისწინებული ჩვენს ქვეყანაშიც. ამ მხრივ, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, განვიხილოთ შემდეგი აქტუალური მიმართულებები:

1. მდგრადი განვითარების კონცეფცია და ეკოლოგიური მენეჯმენტი;
2. საზოგადოებრივი განვითარების რელიგიური კონცეფციები;
3. პ. დრაკერის კონცეპტუალური პარადიგმები მენეჯმენტის განვითარებისათვის.

1. მდგრადი განვითარების კონცეფცია და ეკოლოგიური მენეჯმენტი

სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების ჰარმონიზაციის მიზნით გაეროს მიერ მთელი მსოფლიოსათვის რეკომენდებულია განვითარების თეორიულ-მეთოდოლოგიური საფუძველი – „მდგრადი განვითარების კონცეფცია“¹.

1 იხ. გაეროს ვებ-გვერდზე: <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>.

მდგრადი განვითარება არის XXI საუკუნის სოციალურ-ეკონომიკური და მმართველობითი თეორიისა და პრაქტიკის ამოსავალი კონცეპტუალური პარადიგმა, რომლის მიზანია ისეთი საზოგადოებრივი სისტემის შექმნა, რომელიც ეკონომიკური განვითარებისა და გარემოს დაცვის ინტერესების გათვალისწინებით უზრუნველყოფს ადამიანის ცხოვრების დონის ამაღლებას და მომავალი თაობების უფლებას - ისარგებლონ შეუქცევადი რაოდენობრივი და ხარისხობრივი ცვლილებებისაგან მაქსიმალურად დაცული ბუნებრივი რესურსებითა და გარემოთი.

მდგრადი განვითარების მისაღწევად აუცილებელია, რომ გარემოს დაცვა აღიარებულ იქნეს განვითარების პროცესის განუყოფელ ნაწილად და არ განიხილებოდეს მისგან განცალკევებით.

გლობალური ეკოლოგიური დეგრადაციის ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზია წარმოების და მოხმარების ისეთი სტრუქტურა, რომელიც ვერ უზრუნველყოფს მდგრად განვითარებას, განსაკუთრებით ეს ითქმის ინდუსტრიულად განვითარებულ ქვეყნებზე.

მდგრადი განვითარების კონცეფციის მოთხოვნების მიხედვით, ქვეყნების მთავრობებმა უნდა შეიმუშაონ მდგრადი განვითარების სტრატეგიები, რათა გააერთიანონ მთლიან სისტემაში სოციალური და ეკოლოგიური პოლიტიკა ყველა სამინისტროს და საქმიანობის დონეზე საგადასახადო და საბიუჯეტო სფეროს ჩათვლით.

მთლიანად ფასებმა, ბაზრებმა, საგადასახადო და ეკონომიკურმა პოლიტიკამ უნდა განსაზღვროს და უზრუნველყოს საზოგადოების გონივრული დამოკიდებულება ეკოლოგიური სისტემის მიმართ. ამ მიზნით რადიკალური ცვლილებებია საჭირო საზოგადოებრივი წარმოების პრაქტიკულად ყველა სფეროში (ენერგეტიკა, მრეწველობა, მშენებლობა, ტრანსპორტი, სოფლის და სატყეო მეურნეობა, კავშირგაბმულობა, წყალმომარება, ნარჩენების გადაამუშავება, ჯანდაცვა, ტურიზმი და სხვა).

ასეთი მიზნების მისაღწევად აუცილებელია ძირეული ცვლილებების განხორციელება ინფორმატიკის, დაგეგმვისა და მართვის სფეროებში.

მდგრადი განვითარების თეორია უსარგებლო იდეოლოგიად დარჩება, თუ არ შემუშავდება სათანადო მეთოდოლოგია და არ განხორციელდება შესაბამისი მართვა. ეფექტიანი გარემოსდაცვითი მართვისათვის აუცილებელია სახელმწიფოებრივი და არასახელმწიფოებრივი (როგორც სამეწარმეო, ასევე არასამეწარმეო) სექტორებისათვის დამახასიათებ-

ლი პრინციპებისა და მეთოდების ჰარმონიული შეხამება. სწორედ ასეთ საფუძველს უნდა ეყრდნობოდეს ეკოლოგიური მენეჯმენტი ბიზნესში, რომლის ეკოლოგიურად გაუზარებელი საწარმოო საქმიანობის შედეგად ვითარდება უმწვავესი სოციალურ-ეკონომიკური და გარემოსდაცვითი პრობლემები. ამიტომაც ეკონომიკური და ეკოლოგიური საწყისების ჰარმონიზაცია საწარმოს დონეზე – უნდა აღვიქვათ როგორც მდგრადი განვითარების თეორიის ფუძემდებლური ბიზნეს-სამენეჯმენტო პარადიგმა და პრაქტიკული შედეგების მიღწევის უმთავრესი გზა.

ეკოლოგიური მენეჯმენტი, თავისი არსით, ახალი ფენომენია ბიზნესისა და მართვის თეორიისა და პრაქტიკისათვის. ფართო გაგებით, ეს არის სახელმწიფოს მიერ რეგულირებადი საქმიანობა ყველა ორგანიზაციისა და პიროვნებისა მდგრადი განვითარების მიზნის მისაღწევად. სხვაგვარად, ეკოლოგიური მენეჯმენტი არის ორგანიზაციის მიერ რესურსების მობილიზების პროცესი, რომელიც გამიზნულია გარემოსდაცვითი პრობლემების გადასაჭრელად.

ეს განმარტება შესაფერისია საზოგადოების სამივე სექტორის (სამთავრობო, სამეწარმეო და არასამეწარმეო) ყველა ორგანიზაციისათვის. ამასთან, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში საჭიროა მოხდეს დიფერენცირება ობიექტის სპეციფიურობიდან გამომდინარე, ვინაიდან მმართველობის პროცესის საერთო მსგავსებასთან ერთად აღნიშნულ ორგანიზაციებს შორის არსებობს მნიშვნელოვანი განსხვავებაც.

მდგრადი განვითარების კონცეფციის მიხედვით, საქმიანმა და სამრეწველო წრეებმა უნდა:

- შეიმუშაონ ისეთი საწარმოო პოლიტიკა, რომლის განხორციელება უზრუნველყოფს მათი საქმიანობის გარემოზე მავნე ზემოქმედების შემცირებას;

- უზრუნველყონ, რომ საწარმოო პროცესების მართვა ხორციელდებოდეს გარემოსდაცვითი პრინციპების სრული დაცვით.

ეკოლოგიური მენეჯმენტი კონკრეტული საწარმოს დონეზე უნდა ეყრდნობოდეს გარემოს დაცვის საერთაშორისო სტანდარტებს, რომელთაგან უმნიშვნელოვანესია **ISO 14001** სტანდარტი „გარემოს დაცვის მართვის სისტემები, მოთხოვნები და ხელმძღვანელობა გამოყენების მიზნით“. იგი მოიცავს ისეთ საკითხებს, როგორიცაა:

- საერთო მოთხოვნები;
- ეკოლოგიური პოლიტიკა;

- დაგეგმვა (ეკოლოგიური ასპექტები, კანონმდებლობა და სხვა მოთხოვნები, მიზნები და ამოცანები, გარემოსდაცვითი მართვის პროგრამები);

- დანერგვა და ფუნქციონირება (ორგანიზაციული სტრუქტურა და პასუხისმგებლობა; მომზადება და კომპეტენტურობა; კავშირები; დოკუმენტაციისა და სამუშაოთა მართვა; ავარიული სიტუაციების მართვა);

- კონტროლი და კორექტირება (მონიტორინგი; შეუსაბამობათა კორექტირება; საინფორმაციო დოკუმენტები; გარემოსდაცვითი სისტემის მართვის აუდიტი);

- ანალიზი ხელმძღვანელობის მხრიდან და სხვა მომენტები.

ცივილიზებულ ქვეყნებში საწარმოების ეკოლოგიური საქმიანობა ემყარება საერთაშორისო სტანდარტების მოთხოვნებს. ნაწარმს უნდა გააჩნდეს შესაბამისობის სერთიფიკატი და გარემოსდაცვითი სერთიფიკატი.

საწარმოს ეკოლოგიური პოლიტიკა თავისი ხასიათით ობიექტის ინდივიდუალური ვალდებულებაა, რომლის მიხედვითაც ხდება მისი საქმიანობის შეფასება ყველა დაინტერესებული შიგა და გარე ჯგუფების მიერ. ეკოლოგიური პოლიტიკა ეფუძნება ეკოლოგიური მენეჯმენტის წარმატებულ პრაქტიკას. ეკოლოგიური პოლიტიკა შეესატყვისება ეკოლოგიური პროგრამის მიზნებს. **ეკოლოგიური მენეჯმენტი საწარმოს საერთო მენეჯმენტის შემადგენელი ნაწილია და დაკავშირებულია ხარისხისა და უსაფრთხოების მენეჯმენტის სისტემებთან.**

საწარმოს ეკოლოგიური პროგრამა იმ კონკრეტული მიზნებისა და მოქმედებების აღწერაა, რომლებმაც უნდა უზრუნველყონ გარემოს ოპტიმალური დაცვა გარკვეულ არეალში. პროგრამა მოიცავს დასახული მიზნების შესრულებისათვის საჭირო ღონისძიებების ნუსხას, მათი კონკრეტული ვადების ჩათვლით.

ასეთია საწარმოს ეკოლოგიური მენეჯმენტის ორგანიზაციის უმნიშვნელოვანესი მიმართულებები ცივილიზებულ ქვეყნებში. ჩვენში ახლა მიმდინარეობს გარკვეული მუშაობა ამ სფეროს დახვეწის მიზნით, რაშიც აუცილებლად უნდა იქნეს გათვალისწინებული მოწინავე უცხოური ქვეყნების თეორიულ-მეთოდოლოგიური და პრაქტიკული გამოცდილება.

საქართველოში გარემოსდაცვითი სტანდარტების დანერგვას ბევრი გარემოება უშლის ხელს, რომელთაგან უმთავრესია საჭირო ფინანსური სახსრების უქონლობა, რასაც სათანადო ორგანოების ინერტულობაც ემატება.

ბუნებათცევადმა საწარმოებმა სათანადოდ უნდა გაიაზრონ საკუთარი ეკოლოგიური მიზნები და შესაბამისად წარმართონ გარემოსდაცვითი საქმიანობა. ორგანიზაციული თვალსაზრისით, მათთვის აუცილებელია სათანადო ქვედანაყოფების შექმნა მართვის სტრუქტურაში.

დღეისათვის საქართველოში მხოლოდ თითქმის ჩამოსათვლელ საწარმოებში არსებობს სპეციალური ეკოლოგიური სამსახური. ეს ისეთი ნაკლია, რომელიც არ გააჩნდა საბჭოურ გარემოსდაცვით სისტემასაც კი.

ეკოლოგიური პრობლემები წარმოიშობა კონკრეტული ბუნებათცევადი საწარმოს საქმიანობის პროცესში. სწორედ საწარმოა მიზეზი ეკოლოგიური გართულებების წარმოქმნა-გამწვავებისა, სწორედ ამ მიზეზს უნდა ვებრძოლოთ და არა შედეგს, როგორც ეს საბჭოურ პერიოდში ხდებოდა.

დღევანდელ პირობებში აუცილებელია ხელისუფლებამ, კომპეტენტურმა ორგანოებმა და ცალკეულმა საწარმოებმა უმოკლეს დროში მოაგვარონ თითოეულ ბუნებათცევად ობიექტებზე გარემოსდაცვითი სამსახურების შექმნა-ფუნქციონირების საკითხი.

2. საზოგადოებრივი განვითარების რელიგიური კონცეფციები

გლობალური პრობლემატიკის ქრისტიანული გააზრების საფუძველზე შესაძლებელია ვიმსჯელოთ, აგრეთვე, საზოგადოების ღვთივსულიერი, მდგრადი განვითარებისა და თეოლოგიური ხასიათის ბიზნეს-სამენეჯმენტო პარადიგმების შესახებ.

სამეურნეო საქმიანობის ბიბლიურ-ქრისტიანულ ასპექტებს დიდი ხანია იკვლევენ დასავლეთის მოწინავე უნივერსიტეტები და სპეციალიზებული ინსტიტუტები. უცხოეთში ჩამოყალიბდა ისეთი მეცნიერული დისციპლინები, როგორცაა: თეოლოგიური ეკონომიკა, ქრისტიანული ეკონომიკა, თეოლოგიური სამეურნეო ეთიკა, ქრისტიანული ბიზნესი, საეკლესიო მეურნეობის მენეჯმენტი და სხვა.

გამოკვლევების შედეგების პრაქტიკული გამოყენების საფუძველზე საზღვარგარეთ იქმნება სათანადო სამეურნეო-საფინანსო კანონმდებლობა და ვითარდება ზნეობრივი ბიზნესი.

აქედან გამომდინარე, საჭიროდ მიგვაჩნია, რომ ანალოგიური კვლევები ჩვენშიც ჩატარდეს.

ზნეობრივი ეკონომიკის და მართვის ფუნდამენტურ რელიგიურ საკითხებს იკვლევენ თანამედროვე ამერიკელი მეცნიერები მ. სტაქჰაუსი, დ. მაკკანი, შ. როელსი და პ. უილიამსი. მათი ნაშრომებიდან აღსანიშნავია ფუნდამენტური მონოგრაფია – „მორალური ბიზნესი. ეკონომიკური ცხოვრების ეთიკის კლასიკური და თანამედროვე რესურსები“.¹

წიგნში განხილულია ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხები, როგორცაა: ეკონომიკის ბიბლიური პრინციპები; მართლმადიდებლური, კათოლიკური და პროტესტანტული მიდგომები ეკონომიკაში; რელიგია და ეკონომიკური კულტურა; ბიზნესის და მენეჯმენტის რელიგიური გააზრება.

აღსანიშნავია, აგრეთვე, ს. რაეს და კ. ვონგის ნაშრომი – „უმაღლესი პატიოსნება. იუდეურ-ქრისტიანული მიდგომა ბიზნესის ეთიკისადმი“,² **მასში განხილულია შემდეგი საკითხები:** ქრისტიანობა, ბიზნესი და პოსტ-თანამედროვე ზნეობა; კორპორაციების ეთიკა გლობალურ ეკონომიკაში; ეკონომიკური განვითარება და გარემო.

მართლმადიდებლური მოძღვრების მიხედვით, შემოსავლის მქონე ადამიანმა შეძლებისამებრ, თავისი სახსრებით შემდეგი მმართველობითი და საგადასახადო-საფინანსო მოვალეობები და საქმეები უნდა აღასრულოს:

- 1) პატივი მიაგოს ღმერთს და სახსარი შესწიროს ეკლესიის განვითარებას;
- 2) გაიღოს მოწყალეობა და დაეხმაროს გაჭირვებულებს;
- 3) მოიხადოს მოქალაქეობრივი მოვალეობა სახელმწიფოს და საზოგადოების წინაშე;
- 4) იზრუნოს ღმერთის ქმნილების – ბუნების დაცვა-შენარჩუნებისათვის;
- 5) დაიკამაფოფილოს პირადი და საოჯახო მოთხოვნილებები;
- 6) გამოიხადოს, შეინარჩუნოს და განავითაროს შემოსავლის წყარო;
- 7) გაიღოს სახსრები მიცვალებულთა სულების საოხად.

ასეთი ღვთაებრივი სიბრძნე და ქრისტიანული ეკონომიკის კონცეფცია უნდა დაედოს საფუძვლად ყოველი ადამიანისა და მთელი საზოგადოების საქმიანობას ცხოველქმედების ყველა სფეროში, მათ შორის, უპირველესად

1 M. Stackhouse, D. McCann, S. Roels, P. Williams. On Moral Business. Classical and Contemporary Resources for Ethics in Economic Life. Michigan, 1995.

2 S. Rae, K. Wong. Beyond Integrity. A Judeo – Christian Approach to Business Ethics. Michigan, 1996.

სამეურნეო-მმართველობით საქმიანობაში. ეს არის მთელი საზოგადოებრივი საქმიანობის მართვის ბიბლიური პრინციპი.

აღნიშნული მოვალეობები უფლისმიერად აკისრია ყველას – ცალკეულ ადამიანს, ოჯახს, სამთავრობო, სამეწარმეო თუ არასამეწარმეო ორგანიზაციებს, პარლამენტს, სასამართლოს, მასმედიას, მთლიანად სახელმწიფოს, მის ლიდერებს, მეფეებს, პრეზიდენტებს და თვით ეკლესიასაც.

ქრისტიანული მეურნეობრიობის უმთავრესი პრინციპია მატერიალური ღოვრათის ღვთივდადგენილი ზნეობით, სიმართლით მოპოვება და სიკეთეში გამოყენება. აქედან გამომდინარე, ბიზნესის დანიშნულება, მიზანი და თავისუფლება ზნეობრივ სიწმინდეშია.

სახელმწიფომ, მეწარმეებმა და მმართველებმა არ უნდა დაივიწყონ, რომ ისინი ღმერთის ნების, დაშვების და განჩინებების საფუძველზე არსებობენ და მისგანვე მოწოდებული არიან იზრუნონ ადამიანის, ერის, საზოგადოების, ქვეყნის და ეკლესიის კეთილდღეობისათვის.

საქართველოს სულიერ-მატერიალური სინერგიისა და ჰარმონიული სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისათვის აუცილებელია ქრისტიანული აზროვნებისაკენ შემობრუნება, მეურნეობის მართვაში ქრისტიანული საფუძვლებისა და პრინციპების აღორძინება, სასოფლო-სამეურნეო წარმოების აღდგენა, ერის მატერიალური და სულიერი პროგრესისათვის საჭირო თანამედროვე მაღალეფექტიანი დარგების განვითარება.

ქართველ მეცნიერ-ეკონომისტთა გადაუდებელი ამოცანაა ქრისტიანული ეკონომიკის, როგორც სამეცნიერო-პრაქტიკული და სასწავლო დისციპლინის წარმოჩენა, ეროვნული მეურნეობის ფუნქციონირების ამქვეყნიურად აუცილებელი და უფლისათვის სათნო ფორმების, მიმართულებებისა და მასშტაბების განსაზღვრა, საქართველოს ეკონომიკის მართვის მაკრო და მიკრო დონეებზე შესაბამისი გამოკვლევა-ანალიზის ჩატარება და ამის საფუძველზე ქვეყნის ღვთისსულიერი, სინერგიული სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისათვის სათანადო კონცეფციისა და რეკომენდაციების შემუშავება.

3. პ. დრაკერის კონცეპტუალური პარადიგმები მენეჯმენტის განვითარებისათვის

ახალი მიდგომები ეკონომიკის, ბიზნესისა და მართვის გააზრებისადმი და შესაბამისი პარადიგმები გადმოცემულია თანამედროვე მენეჯმენტის კორიფეს – პ. დრაკერის ნაშრომებში.

პროფესიული მენეჯმენტის თეორიისა და პრაქტიკის ისტორიაში ბოლო 50 წელი სამართლიანად არის მიჩნეული „პიტერ დრაკერის ეპოქად“. მართვის მეცნიერებისა და პრაქტიკის განვითარების სფეროში უდიდესი დამსახურების გამო პ. დრაკერი აღიარებულია „თანამედროვე მენეჯმენტის მამად“.

ერთ-ერთ თავის ნაშრომში, აანალიზებს რა დღეისათვის გაბატონებულ უმთავრეს სამეურნეო-მმართველობით კონცეფციებს და პარადიგმებს, მეცნიერი ასკვნის, რომ მათ უკვე სრულიად ამოწურეს საკუთარი თავი. დღეს ისინი იმდენად დაშორდნენ რეალობას, რომ ამუხრუჭებენ მენეჯმენტის თეორიის განვითარებას და, რაც უფრო უარესია, ხელს უშლიან პრაქტიკას. აქედან გამომდინარე, დადგა დრო მათი გადასინჯვისა, რათა ფორმულირებულ იქნეს ახალი შეხედულებები, რომლებიც გამოაცოცხლებენ მენეჯმენტის მეცნიერებასაც და პრაქტიკასაც.¹

თანამედროვე ცხოვრება თვალნათლივ გვიჩვენებს, რომ გლობალიზაციის პირობებში, XX და XXI საუკუნეთა მიჯნაზე მსოფლიო დადგა დიდი ცვლილებებისა და სრულიად ახალი, ხშირად, განუსაზღვრელი რეალობების წინაშე, რასაც თითქმის არ ითვალისწინებს დღევანდელი ბიზნესი და მენეჯმენტი.

ასეთი პრობლემების კვლევისას პ. დრაკერი გვთავაზობს ახალი, აქტუალური რეალობების ჩამონათვალს:

- შობადობის მკვეთრი დაცემა განვითარებულ ქვეყნებში;
- ცვლილებები შემოსავლების განაწილებაში;
- ეფექტიანობის განსაზღვრის ცვლილება;
- კონკურენციის გლობალიზაცია;
- ზრდადი შეუსაბამობა ეკონომიკურ გლობალიზაციასა და პოლიტიკურ განკერძოებას შორის.

მათი ანალიზის შედეგად მეცნიერი ასკვნის, რომ „ეს რეალობები აყენებენ საკითხებს, რომლებზეც ყოველმა ცალკეულმა ორგანიზაციამ დამოუკიდებლად უნდა იპოვოს პასუხები; ეს პასუხები იქნება სწორედ სტრატეგიის საფუძველი“.² თუ ორგანიზაცია ვერ შეძლებს ღირსეულად გაუმკლავდეს ზემოაღნიშნულ პრობლემებს, მას არ უნდა ჰქონდეს არათუ აყვავების, არამედ წარმატების იმედიც კი, „ერთადერთი პოლიტიკა, რომელსაც შეუძლია უზრუნველყოს წარმატება, არის მომავლის შეგნებული შენება. ...მო-

1 Drucker P. F. Management Challenges for the 21 st Century. N. Y. Harper Business, 1999 , p.5.

2 Drucker P. F. Management Challenges for the 21 st Century. N. Y. Harper Business, 1999 , p.43, 69.

მავლის შენების დაწყება, საკმაოდ სარისკოა, არდაწყება – უფრო უარესი“.¹

მომავლის შენება და ახალი სისტემების წარმართვა კვალიფიციურმა მენეჯერებმა უნდა განახორციელონ. ამასთან დაკავშირებით პ. დრაკერი ჩამოთვლის შვიდ უმთავრეს ამოცანას, რომლებიც უნდა გადაწყვიტოს მომავლის მენეჯერმა:²

1. მართვა უნდა ხდებოდეს დასახული მიზნების საფუძველზე;
2. მენეჯერი უნდა იყოს უფრო მეტად რისკიანი;
3. მენეჯერს უნდა შეეძლოს სტრატეგიული გადაწყვეტილებების მიღება;

4. მენეჯერი უნდა ქმნიდეს მიზნობრივ გუნდებს, რომელთა თითოეულ წევრს უნდა შეეძლოს საკუთარი სამუშაოს ეფექტიანობის გაზომვა და შეფასება. ეს არის ყველაზე მთავარი ამოცანა მომავლის მენეჯერის მომზადების საქმეში;

5. მენეჯერი უნდა იყოს კომუნიკაციების მაღალეფექტიანი წარმმართველი;

6. მენეჯერს უნდა შეეძლოს ბიზნესის წარმოდგენა, როგორც მთლიანი, სისტემური ფენომენისა და თავისი საქმიანობის წარმართვისათვის ინტეგრირებულად გამოიყენოს მართვის ყველა ფუნქცია;

7. მენეჯერს უნდა შეეძლოს აზროვნება და მოქმედება გლობალური პროცესების მოთხოვნათა გათვალისწინებით.

გვსურს აღვნიშნოთ, რომ ასეთი კვალიფიკაციის, მომავლის მენეჯერთა მომზადება, თავის მხრივ, მოითხოვს სათანადო საგანმანათლებლო და სატრენინგო სისტემის შექმნას და ფუნქციონირებას, რაც ძალზე მნიშვნელოვან, ცალკე განსახილველ თემას წარმოადგენს და რაზეც შემდგომში ვგეგმავთ მსჯელობას.

სტატიაში ასახული საკითხების განხილვის შედეგად შესაძლებლად მიგვაჩნია დასკვნების სახით ჩამოვყალიბოთ შემდეგი მოსაზრებები:

- გლობალიზაციის კვალობაზე, ცივილიზებულ ქვეყნებში, უახლესი ეკონომიკურ-მმართველობითი კონცეფციებისა და პარადიგმების საფუძველზე ვითარდება შესაბამისი ბიზნეს-სამენეჯმენტო თეორია და პრაქტიკა, რაც აუცილებლად უნდა იქნეს გათვალისწინებული ჩვენს ქვეყანაშიც;

1 Drucker P. F. Management Challenges for the 21 st Century. N. Y. Harper Business, 1999 , p.93.

2 Drucker P. F. The Practice of Management. Collins, 2006, p. 372-373.

ბიზნესი, მენეჯმენტი, მარკეტინგი

- მდგრადი განვითარების მიზნის მიღწევისათვის აუცილებელია ძირეული ცვლილებების განხორციელება დაგეგმვისა და მართვის სფეროებში;

- გარემოსდაცვითი საქმიანობის მოწესრიგება საწარმოს დონეზე – ეს არის მდგრადი განვითარების თეორიის საფუძველი და პრაქტიკული შედეგის მიღწევის უმთავრესი გზა;

- გარემოსდაცვითი საქმიანობის ოპტიმალურად წარმართვისათვის ბუნებათცვალმა საწარმოებმა აუცილებელად უნდა შექმნან სათანადო ქვედანაყოფები ორგანიზაციის მართვის სტრუქტურაში;

- ღვათებრივი სიბრძნე და ქრისტიანული ეკონომიკის კონცეფცია უნდა დაედოს საფუძვლად ყოველი ადამიანის და მთელი საზოგადოების საქმიანობას ცხოველქმედების ყველა სფეროში, მათ შორის, უპირველესად, სამეურნეო-მმართველობით საქმიანობაში;

- ქართველ მეცნიერ-ეკონომისტთა გადაუდებელი ამოცანაა ქრისტიანული ეკონომიკის, როგორც სამეცნიერო-პრაქტიკული და სასწავლო დისციპლინის წარმოჩენა, შესაბამისი გამოკვლევა-ანალიზის ჩატარება და ამის საფუძველზე ქვეყნის სინერგიული სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისათვის სათანადო კონცეფციისა და რეკომენდაციების შემუშავება;

- სამეურნეო-მმართველობით სფეროში აუცილებელია მოძველებული შეხედულებების გადასინჯვა, რათა ფორმულირებულ იქნეს ახალი კონცეფციები და პარადიგმები, რომლებიც გამოაცოცხლებენ მენეჯმენტის მეცნიერებას და პრაქტიკას;

- მომავლის შენება და ახალი სისტემების წარმართვა კვალიფიციურმა მენეჯერებმა უნდა განახორციელონ;

- უმაღლესი კვალიფიკაციის, მომავლის მენეჯერთა მომზადებისათვის საჭიროა სათანადო საგანმანათლებლო-სატრენინგო სისტემის შექმნა და ფუნქციონირება, რაც ახლო მომავალში უნდა განხორციელდეს.

**საფინანსო-საბანკო ორგანიზაციაში
ინფორმაციული უსაფრთხოების პრინციპები და
დაცვის ოპტიმალური მართვის მეთოდები**

ლევან ქუთათელაძე

სტუ დოქტორანტი

საფინანსო-საბანკო ორგანიზაციის ინფორმაციული უსაფრთხოების სისტემაზე ფინანსური ხარჯების გათვლის ორი ძირითადი მიდგომა არსებობს. პირველი მდგომარეობს სისტემის უსაფრთხოებაზე გამოყოფილი ხარჯების ათვისებაში და შემდეგ ინფორმაციის უსაფრთხოების ღონის ინსტრუმენტალურ გაზომვაში და კონტროლში. ამისათვის აუცილებელია ორგანიზაციის ხელმძღვანელობამ ყურადღება მიაქციოს ინფორმაციული რესურსების ღირებულების შეფასებას, ინფორმაციული უსაფრთხოების სფეროში დარღვევების გამო პოტენციური დანაკარგების შეფასებას და განსაზღვრას. ამ შედეგებზეა დამყარებული ინფორმაციის უსაფრთხოების სფეროში ხელმძღვანელთა შემდგომი მოქმედება.

თუ ინფორმაცია არაა მნიშვნელოვანი, კომპანიის ინფორმაციული აქტივებისათვის არსებითი საფრთხეები არ არის, ხოლო პოტენციური დანაკარგი მინიმალურია და ინფორმაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის პრობლემაც არ არსებობს.

თუ ინფორმაცია შეიცავს გარკვეულ ღირებულებას, საფრთხეები და პოტენციური დანაკარგი აუცილებლად მოსალოდნელია, მაშინ დგება საკითხი ორგანიზაციის ბიუჯეტში ინფორმაციის უსაფრთხოებაზე ხარჯვითი ნაწილის გამოყოფის შესახებ. ამ შემთხვევაში აუცილებელია ინფორმაციული უსაფრთხოების პრობლემების მოგვარებასა და ინფორმაციის დაცვის კორპორატიული სისტემის აგებაში ორგანიზაციის ხელმძღვანელობის მხარდაჭერა.

მეორე მიდგომა – ვუწოდოთ პრაქტიკული – მდგომარეობს შემდეგში: უნდა მოიძებნოს ინფორმაციის დაცვის კორპორატიული სისტემის გონივრული ღირებულების ინვარიანტი(არსებობენ ანა-

ლოგიური ინვარიანტები სხვა სფეროებში, სადაც ბიზნესისათვის მნიშვნელოვან მოვლენებს სავარაუდო ხასიათი აქვთ). არ არის გამორიცხული, რომ დაცვის კორპორატიულ სისტემაზე დაიხარჯოს დიდი თანხა და ამასთან აღმოჩნდეს სუსტი ადგილი, სადაც ადრე თუ გვიან მოხდება კონფიდენციალური ინფორმაციის გაჟონვა.

ინფორმაციის დაცვის სფეროში ექსპერტ-პრაქტიკოსებმა იპოვეს ოპტიმალური გადაწყვეტა – უსაფრთხოების კონკრეტული მოთხოვნების გათვალისწინებით ინფორმაციული უსაფრთხოების სისტემის ღირებულება უნდა შეადგენდეს ინფორმაციულ სისტემაზე დანახარჯების დაახლოებით 10-20%-ს. პრაქტიკული ცდების საფუძველზე სწორედ ეს არის შეფასება, რასაც შეიძლება დავეყრდნოთ (თუ არ ჩავატარებთ დეტალურ გამოთვლებს). პრაქტიკაში ინფორმაციული უსაფრთხოების სისტემის შეფასებისათვის კონკრეტული მეთოდების გამოყენება დამოკიდებულია მთელ რიგ ფაქტორებზე. მათ შორის მთავარია ორგანიზაციის სიმწიფის (ხანგრძლივი არსებობის) ხარისხი და მისი მოღვაწეობის სპეციფიკა.

ინფორმაციულ უსაფრთხოებაზე სახსრების დაბანდების აუცილებლობა, რომელიც მიიღება სტატისტიკური მოდელირების მეთოდის საფუძველზე ასევე შეიძლება სასარგებლო აღმოჩნდეს ქსელური დაცვის უზრუნველყოფისათვის. კომპანიის მენეჯმენტს, რომელსაც გააჩნია ინფორმაციის გაცვლის უსაფრთხო სისტემა, შეუძლია გაზარდოს შემოსავალი ელექტრონული ბიზნესის გამოყენებით და მიიღოს მოგება.

ინფორმაციული უსაფრთხოება ყოველთვის იყო და რჩება კომპანიის ბიუჯეტის ხარჯვით ნაწილად. ბიუჯეტის დაგეგმვისას კომპანიის ხელმძღვანელობამ უნდა მიიღოს ინფორმაცია ინფორმაციული ტექნოლოგიების განყოფილების უფროსისგან ახალი ტექნოლოგიების და დაცვის სისტემების დანერგვის შესახებ. ასევე პასუხი კითხვებზე – რამდენად გაიზრდება კომპანიის რესურსების საერთო დაცულობა? როგორ შეფასდეს იგი? ინფორმაციული განყოფილების ხელმძღვანელობას ყოველთვის არ შეუძლია შეარჩიოს შესაბამისი

არგუმენტები და ბიუჯეტში დაარეზერვოს თანხები ინფორმაციულ უსაფრთხოებაზე. ასე რომ, ინფორმაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის სისტემის შექმნა და მოდერნიზაცია ხდება პრობლემა, რომელიც განიხილება ფინანსურ სიბრტყეში. ინფორმაციულ უსაფრთხოებაზე დანახარჯების დასაბუთებისას უნდა გავითვალისწინოთ, რომ უსაფრთხოების რალაც ღონე უზრუნველყოფილია იმის მიუხედავად, იფიქრა თუ არა ამაზე ვინმემ.

კომპანიის რეალობაში ინფორმაციული უსაფრთხოებების სამსახურის თანამშრომლები იძულებულნი არიან ეკონომიკური დეპარტამენტის მიერ გამოყოფილი შეზღუდული ფინანსური რესურსების პირობებში ააგონ ინფორმაციული დაცვის სისტემები. მსგავს სიტუაციებში საუბარი არ არის უსაფრთხოების ოპტიმალური სისტემის აგებაზე. საკითხი დგას ასე – აიგოს უსაფრთხოების სისტემა, რომელიც შეზღუდული ფინანსური რესურსების პირობებში ინფორმაციული საფრთხეების წინააღმდეგ აღმოჩნდება უფრო ეფექტიანი.

ინფორმაციული უსაფრთხოების სისტემის ეფექტიანი ფუნქციონირებისათვის აუცილებელია დაცვის აპარატული და პროგრამული საშუალებების ისე აღჭურვა, რომ რომელიმე ოპტიმალობის კრიტერიუმით მოხდეს ამ სისტემის შექმნა. ფაქტიურად, კომპიუტერულ სისტემებში ინფორმაციის დაცვის საშუალებების შექმნა ეკონომიკურად სასარგებლო რომ გახდეს, აუცილებელია გადაწყდეს შემდეგი ამოცანები:

1. შესაძლო ინფორმაციული საფრთხეების განხილვისას შევარჩიოთ ისინი, რომლებსაც აუცილებლად ექნებათ ადგილი კონკრეტულ შემთხვევაში და განვსაზღვროთ ზარალის ღონე თითოეული საფრთხის რეალიზაციისას.

2. გამოვლენილ საფრთხეებსა და მათ შედეგებზე დავაგროვოთ სტატისტიკური მონაცემების საკმარისი რაოდენობა, რათა განვსაზღვროთ თითოეული საფრთხის რეალიზაციიდან მიღებული ზარალის ღონე. საქართველოში ასეთი სტატისტიკა პრაქტიკულად არ არსებობს, როცა აშშ-ში ამ ინფორმაციების მოპოვებას და დამუშავებას ეთმობა დიდი ყურადღება. ამის შედეგად რიგი საფრთხეებისთვის მი-

ილება მონაცემთა დიდი რაოდენობა, რომელიც შეიძლება საფუძვლად დაედოს მოცემულ გაანგარიშებებს.

3. ინფორმაციის დაცვის დარღვევისას შეფასდეს მოსალოდნელი დანაკარგები. ეს შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როცა საქმე გვაქვს ისეთ ინფორმაციის დაცვასთან, რომელიც შეიძლება შეფასდეს (ეკონომიკური, სამრეწველო, კომერციული).

4. შეფასდეს დაცვის სისტემის ელემენტების საიმედოობა. მიმდინარე მომენტში არ არსებობს კომპიუტერული სისტემების დაცულობის შეფასების საყოველთაოდ მიღებული მეთოდიკა. ამიტომ წარმოიშვა ისეთი მეთოდიკის დამუშავების პრობლემა, რომლის საშუალებითაც შესაძლებელი იქნება საკმარისი სიზუსტით შეფასდეს როგორც დაცვის სისტემის ცალკეული ელემენტების, ასევე მთლიანად დაცვის სისტემის საიმედოობა.

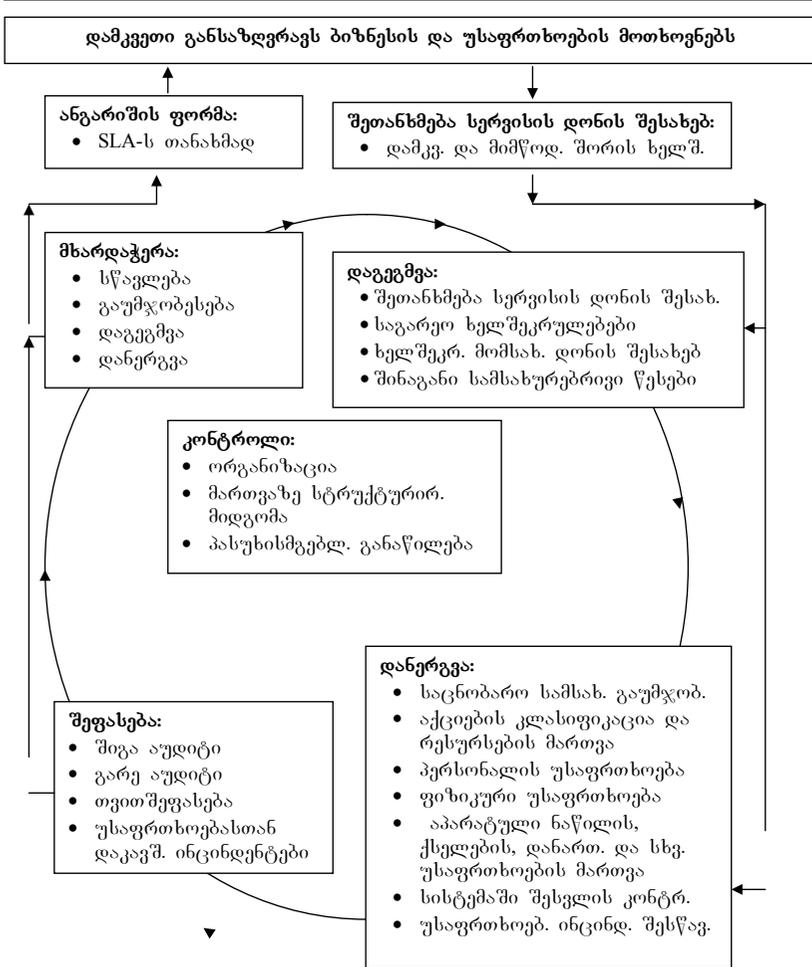
ბევრი ბიზნეს-პროცესის არსებობა შეუძლებელია ინფორმაციული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის გარეშე. ფაქტიურად, სულ ეფრო მეტი ბიზნეს-პროცესები შედგებიან ერთი ან რამდენიმე ინფორმაციული სისტემისგან. ინფორმაციული უსაფრთხოების მართვა ორგანიზაციის საქმიანობის მნიშვნელოვანი სახეა, რომლის მიზანსაც წამოადგენს ინფორმაციული უზრუნველყოფის პროცესების კონტროლი და მისი არასანქცირებული მოხმარების თავიდან აცილება.

ინფორმაციული უსაფრთხოების მართვის პროცესს აქვს ორი მიზანი:

1. უსაფრთხოების მოთხოვნების შესრულება, დადასტურებული SLA-სა და სხვა შიდა მოლაპარაკებების შედეგად, საკანონმდებლო აქტებით და დადგენილი წესებით;

2. შიდა მოთხოვნებისგან დამოუკიდებელი უსაფრთხოების დონის ბაზური უზრუნველყოფა.

ინფორმაციული უსაფრთხოების მართვის პროცესი აუცილებელია ინფორმაციული ტექნოლოგიების დეპარტამენტის უწყვეტი ფუნქციონირებისათვის (ნახ.1). პროცესისათვის შემავალი მონაცემები ემსახურება SLA-ს შეთანხმებას, რაც განსაზღვრავს უსაფრთხოების მოთხოვნებს.

**საინვესტიციო აქტიურობის ღონე ზოგბერით
ტრანსფორმირებად ქვეყანაში**

ნათია შენგელია

სტუ დოქტორანტი

თანამედროვე ეტაპზე საქართველოსთვის, როგორც ტრანსფორმირებადი ეკონომიკის ქვეყნისათვის გასათვალისწინებელია, რომ რეგიონში, სადაც სამი გარდამავალი, პოსტსაბჭოური ქვეყანაა (სომხეთი, აზერბაიჯანი და საქართველო) ყოველთვის იქნება კონკურენცია ინვესტიციებისათვის. ერთადერთი გამოსავალი, რითაც შეიძლება მოზიდულ იქნას კაპიტალი საკუთარ ეკონომიკაში, ესაა საუკეთესო საინვესტიციო გარემოს შექმნა. უცხოელ ინვესტორს აინტერესებს ისეთივე ან დაახლოებით ისეთივე საინვესტიციო, სამეწარმეო გარემოში ფუნქციონირება, როგორც არსებობს მსოფლიოს განვითარებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში, რომელსაც ის უკვე შეჩვეულია და რომელიც მისთვის მისაღებია. ამიტომ, ჩვენი აზრით, სხვადასხვა ინვესტორებს სხვადასხვანაირი მიდგომა, პოლიტიკა და შესაბამისად, სხვადასხვანაირი საინვესტიციო გარემოს შექმნა სჭირდება. საკითხის ასე დასმა გამომდინარეობს იქიდან, რომ კაპიტალი, ისე როგორც ინვესტიცია, სხვადასხვაგვარია (სამრეწველო, სავაჭრო, სასესხო, სააქციო და ა. შ.). ინვესტორებსაც ასევე განსხვავებული მიზნები ამოძრავებთ, ამიტომ საჭიროა მათდამი დიფერენცირებული მიდგომა. დროის მოკლე მანძილზე მოგების მაქსიმუმზე ორიენტირებული სასესხო კაპიტალი ფინანსური, საპორტფელო ინვესტიციების საშუალებით მოქმედებს, მაგალითად, რუსეთში ჯერაც არ არის მიღწეული სასურველი პოლიტიკური თუ ეკონომიკური სტაბილიზაცია, მაგრამ მდიდარი ბუნებრივი რესურსები აიძულებს უცხოელ ინვესტორს თვალი დახუჭოს ყოველივე ამაზე და დიდ რისკზე წავიდეს. თუმცა, როგორც თავად რუსი ექსპერტები აღნიშნავენ, აქ შევიდა მხოლოდ სპეკულაციური ინვესტიციები. აქ ინვესტორები დაინტერესებულნი

აღმოჩნდნენ მართლოდენ მოკლევადიანი ინვესტიციებით და მაღალი მოგებით. სამრეწველო კაპიტალი მოგებასთან ერთად მისწრაფვის კომპანიის, კორპორაციის თუ რეგიონის საქმიანობაზე მდგრადი გავლენის მოპოვებისაკენ. იგი მზადაა დაამყაროს ხანგრძლივი ურთიერთობები და მონაწილეობა მიიღოს კომპანიების მართვაში, შეეგუოს ინვესტირების მომგებიანობის ერთგვარ დაქვეითებას ხანმოკლე პერსპექტივაში. ეს კაპიტალი მოქმედებს რეალურ აქტივებში, ადამიანისეულ კაპიტალში განხორციელებული ინვესტიციების მეშვეობით.

როგორც ჩანს, საინვესტიციო მიმზიდველობა საკმაოდ სუბიექტური ცნებაა. ამიტომ აუცილებელია ვიცოდეთ, როგორი ფაქტორები, რანაირი საინვესტიციო გარემო ხდის რეგიონს თუ ქვეყანას მიმზიდველად ინვესტორებისათვის. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მაჩვენებელი, რომელიც მხედველობაში მიიღება ევროკავშირში ამა თუ იმ ქვეყნის გაწევრიანების დროს, არის ამ ქვეყანაში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დაბანდების შესაძლებლობა, მისი უსაფრთხოება. ასევე მეტად მნიშვნელოვანია ქვეყნის საინვესტიციო აქტივობის დონის გაზომვა შემდეგი ფაქტორების გათვალისწინებით: 1) დეპოზიტების განაკვეთი — როცა უცხოელი ინვესტორი საქართველოში საწარმოს გახსნის, მეტი სტიმულია, როცა მაღალია ეს განაკვეთი; იგი დაინტერესებულია დროებით მოჭარბებული ან გამოთავისუფლებული ფულადი სახსრები ისევ სადმე დააბანდოს და პარალელურად სარგებელი ნახოს; მაგ., როგორც დღეს ორგანიზაციები აკეთებენ, დიდხანს ფულის მიმდინარე ანგარიშზე დატოვების ნაცვლად, მათ მიმდინარე ანგარიშის ნაშთი გადააქვთ შემნახველ ანაბარზე დროებით (ამ დროს ანაბარს მაინც ერიცხება %-ი ანგარიშზე თანხის არსებობის გამო) და საჭიროებისას ისევ უკან აბრუნებენ. 2) სესხის აღების განაკვეთი (ფინანსური სახსრები ერთ-ერთი უმთავრესი კომპონენტია წარმოების დასაწყებად და შემდეგაც, წარმოების პროცესში მის ნორმალურად გასაძღვლად. სესხის აღება თუ საქართველოში წლიური 15-20 პროცენტია, ხოლო ჩეხეთში — 5-7%. რა თქმა უნდა, ამ შემთხვევაში ინვესტორი ჩეხეთში ამჯობინებს თავისი კაპიტალის დააბანდებას); 3) ინფლაციის განაკვეთი;

4) გადასახადების განაკვეთი — თუ იგი დაბალია, მით უფრო მეტი სტიმულია, რომ კომპანია დაფუძნდეს ამ ქვეყანაში და დაიწყოს ფუნქციონირება, რომ არაფერი ვთქვათ „საგადასახადო არდადეგების“ სიკეთეზე; 5) საინვესტიციო თავისუფლება (იხ. ცხრილი 1).

საინვესტიციო აქტიურობის ფაქტორები ქვეყნებისა და
საანალიზო წლების მიხედვით

ქვეყანა	1 წლამდე დეპოზიტების განაკვეთი, %	1 წლამდე სესხების განაკვეთი %	ინფლაციის განაკვეთი, % ¹	გადასახადის განაკვეთი ²	საინვესტიციო თავის-უფლება ³
	2007 / 2008 / 2010	2007 / 2008 / 2010	2007 / 2008 / 2010	2007 / 2008 / 2010	2007 / 2008 / 2010
საქართველო	11,7/13,3/10,84	10,9/10,9/15	9,7/9,7/8,7	38,6/38,6/15,3	60/70/70
სომხეთი	31/29/10	11,3/10,4/10,3	4,2/6,0/9,2	40,7/40,7/40,7	60/70/75
უკრაინა	8,1/9,9/10,6	5,8/7,5/5,3	22,8/28,6/15	56,6/57,2/55,5	30/30/20
რუსეთი	30/32/28	4,9/6,5/4,8	13,8/18/11,4	51,2/48,3/46,5	30/30/25
ჩეხეთი	25/25/21	4,5/4,6/4,8	3,4/1,8/-1,2	48,6/48,6/48,8	70/70/70
რუმინეთი	21/23/26	6,6/5,5/6,8	13/11,6/3,6	46,9/46,8/44,9	50/60/75
აზერბაიჯანი	11,6/12,2/11,6	7,6/7,5/9,1	21/27,7/11,2	40,9/40,9/40,9	30/30/55
გერმანია	27/26/23	5,96/5,96/9,6	1,6/0,8/0,6	50,1/50,5/48,2	90/80/85
აშშ	14/12/11	8,1/5,1/3,3	2,9/2,2/0,8	46,2/46,6/46,8	80/80/75

1 <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.DEFL.KD.ZG>

2 <http://www.heritage.org/index/explore?view=by-variables>

3 <http://www.heritage.org/index/explore.aspx?view=by-region-country-year>

4 www.geostat.ge

ცხრილ 1-ში მოცემული მონაცემების გასაანალიზებლად დაგვჭირდა ფორმულა შემდეგი 5 ძირითადი ფაქტორების გათვალისწინებით :

$$I = \frac{I_{\text{დეპ}} + I_{\%} + I_{\text{ინფ}} + I_{\text{გადას}} + I_{\text{ინვესტ.თავის}}}{5}, \text{ სადაც}$$

- 1) $I_{\text{დეპ}}$ - 1 წლამდე ვადით დეპოზიტებზე სა-%-ო განაკვეთი;
- 2) $I_{\%}$ - 1 წლამდე ვადით გაცემულ სესხებზე საპროცენტო განაკვეთი;
- 3) $I_{\text{ინფ}}$ - ინფლაციის %;
- 4) $I_{\text{გადას}}$ - გადასახადების განაკვეთი;

5) ინვესტ. თავის. -- საინვესტიციო თავისუფლების კოეფიციენტი. ამ ფორმულით გაანგარიშებულ იქნა საქართველოს, სომხეთის, უკრაინის, რუსეთის, ჩეხეთის, რუმინეთის, აზერბაიჯანის, გერმანიის, აშშ-ს საინვესტიციო აქტიურობის დონე.

$$I_{\text{საქ}}^{2010} = (10,8 + 15,7 + 8,7 + 28,2 + 70) / 5 = 133,4 / 5 = 26,68$$

$$I_{\text{საქ}}^{2008} = (13,3 + 15 + 9,7 + 38,6 + 70) / 5 = 146,6 / 5 = 29,32$$

$$I_{\text{საქ}}^{2007} = (12 + 10,9 + 9,7 + 38,6 + 60) / 5 = 131,2 / 5 = 26,24$$

$$I_{\text{უკრ}}^{2010} = (10,6 + 5,3 + 15 + 55,5 + 20) / 5 = 106,4 / 5 = 21,28$$

$$I_{\text{ჩეხ}}^{2010} = (21 + 4,8 - 1,2 + 48,8 + 70) / 5 = 143,4 / 5 = 28,68$$

$$I_{\text{ჩეხ}}^{2008} = (25 + 4,6 - 1,8 + 48,6 + 70) / 5 = 150 / 5 = 30$$

$$I_{\text{ჩეხ}}^{2007} = (25 + 4,5 + 3,4 + 48,6 + 70) / 5 = 151,5 / 5 = 30,3$$

$$I_{\text{აშშ}}^{2010} = (23 + 9,6 + 0,6 + 48,2 + 85) / 5 = 166,4 / 5 = 33,28$$

დანარჩენი ქვეყნების საინვესტიციო აქტიურობის დონის მაჩვენებლები გაანგარიშდა ანალოგიურად (მათი შედეგების შესადარებლად იხ. ცხრილი 2).

ცხრილი 2

საინვესტიციო აქტიურობის დონის კოეფიციენტები ქვეყნების მიხედვით

ქვეყანა	2007 წელი	2008 წელი	2010 წელი	2007/-2008 წ.	2007/2010 წ.	ტენდენცია-გრაფიკულად
საქართველო	26,18	28,5	24,10	+2,32	-2,08	
სომხეთი	29,44	31,22	29,04	+1,78	-3,18	
უკრაინა	24,66	26,64	21,28	+1,98	-5,36	
რუსეთი	25,98	26,96	23,14	+0,98	-3,82	
ჩეხეთი	30	30,3	28,68	+0,3	-1,32	
რუმინეთი	27,5	29,94	31,26	+2,44	+3,76	
აზერბაიჯანი	22,22	23,66	25,56	+1,44	+1,9	
გერმანია	34,93	32,65	33,28	-2,28	+0,63	
აშშ	30,24	29,18	27,38	-1,06	-2,86	

როგორც ცხრილი 2-დან ჩანს, ყველა გარდამავალი ქვეყნის-საქართველო, სომხეთი, ჩეხეთი, უკრაინა, რუმინეთი და ა.შ. საინვესტიციო აქტიურობის დონე 2007-2008 წლებში ზრდადი ტენდენციით (იხ. ის-რებით გრაფიკული გამოსახულება) გამოირჩევა, გარდა ორი განვითარებული ქვეყნისა-გერმანიისა და ამერიკისა, სადაც მას კლებადი ხასიათი აქვს, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ ეს ქვეყნები უკვე ნელ-ნელა ნაკლებ უცხოურ ინვესტიციებს იღებენ და ბევრს არც საჭიროებენ, რადგან არცთუ მეტად არიან დამოკიდებულნი უცხოურ ფინანსურ და სხვა სახის სახსრებზე.

თუ 2010 წელს შევადარებთ 2007 წელთან, ვნახავთ, რომ საქართველოში, სომხეთში, უკრაინაში, რუსეთში, ჩეხეთში საინვესტიციო აქტიურობა, გარდა რუმინეთისა და აზერბაიჯანისა, კლებულობს 1-5 %-ით დეპოზიტების, სესხის, გადასახადების განაკვეთის, ინფლაციის %-ისა და საინვესტიციო თავისუფლების ინდექსის გათვალისწინებით, რაც იმაზე მიანიშნებს, რომ უფრო მეტი ინვესტიციების მოზიდვა საჭირო ამ გარდამავალ ქვეყნებში. რუმინეთში საინვესტიციო აქტიურობის დონის კოეფიციენტის ზრდა (+3,76) შეიძლება აიხსნას შედარებით საშუალოდ მაღალი საინვესტიციო თავისუფლების დონით, ხოლო აზერბაიჯანში (+1,9) კი შედარებით დაბალი საგადასახადო განაკვეთით. რაც შეეხება გერმანიას, როგორც განვითარებული ქვეყანა და ნაკლებად დამოკიდებული უცხოურ ინვესტიციებზე, აქ ზრდა უმნიშვნელოა- 0,36-ით და თითქმის ერთ დონეზე ჩერდება 34, 32, 33. იგივე შეიძლება ითქვას ამერიკაზეც, რომელიც დიდი რაოდენობით ინვესტიციებს არ საჭიროებს და ტენდენციაც კლებადია.

ამრიგად, ჩვენს მიერ გაანალიზებული მონაცემების საფუძველზე მიღებული მაღალი მაჩვენებლების (გერმანია-34,93 და აშშ-30) შემდეგ საქართველოს მიეკუთვნა საშუალო საინვესტიციო აქტიურობის დონე 2007 წელს-26,18, 2008 წელს-28,5, ხოლო 2010-ში 24,1- კოეფიციენტით. ამას ხელი შეუწყო იმ ფაქტორმაც, რომ საქართველო სხვებთან შედარებით დაბალი საგადასახადო განაკვეთებით (38 %, 15 %) გამოირჩევა და მაღალი საინვესტიციო თავისუფლების ინდექსით (60/70/60), მაშინ როდესაც უკრაინაში, რუმინეთში, სომხეთში, ჩეხეთში გადასახადები 40-51%-მდე მერყეობს, ხოლო საინვესტიციო ინდექსი 20-დან იწყება.

SUMMARY

В статье **Нино Григолаиа, Елгуджа конджариа** – „**Национальные особенности бухгалтерских систем**“ отмечено: чтобы понять, как в каждой конкретной стране развивается система бухгалтерского учета и отчетности, целесообразно определить те факторы, которые влияют на создание и функционирование таких систем.

В статье кратко рассмотрено следующие из них: влияние профессиональных организаций, экономические последствия от принятия той или иной системы, общая экономическая ситуация в стране, налоговая политика, национальные особенности, юридическая среда, источники финансирования, язык, влияние других стран и др.

* * *

В статье **Нана Надарейшвили, Нона Дanelиа** «**Миграция трудовых ресурсов: виды, цели и итоги**», рассмотрены вопросы классификации миграции, ее формы и виды. Основные причины трудовых миграций являются дисбаланс в спросе и предложении трудовой силы, интеграционные процессы в мировой экономике; на будущие тенденции миграции отразиться и изменение окружающей среды.

К 2010г. число эмигрантов из Грузии составило 1057,7 тыс. чел., что является 25% населения. В статье отмечено, что за последние годы наблюдается положительное сальдо внешней миграции (за 2009-2010гг. в среднем – 26, 2 тыс. чел.).

Процесс эмиграции для нашей страны имеет позитивные и негативные стороны.

Пополнению валютных доходов Грузии способствует постоянное увеличение объема денежных переводов, составляющие в 2010г. 824 млн. дол. США. Это в определенной мере способствует повышению материального благосостояния части населения и уменьшению социального напряжения.

При этом отток молодого трудового контингента крайне обостряет демографическую проблему нашей страны. Будем надеяться, что социально-экономическое продвижение Грузии и расширение сферы приложения труда в определенной мере воспрепятствует оттоку

SUMMARY

населения и будет способствовать возвращению эмигрантов на родину.

* * *

ოლღა ფაჩულიას და კლარა ღურწყაიას სტატიაში “კომპანიაში ინვესტიციების განხორციელებამდე ტრენდ ანალიზის მნიშვნელობის შესახებ” განხილულია ტრენდ ანალიზი, როგორც ერთ-ერთი აუცილებელი მეთოდი კომპანიის ფინანსური ანალიზის ჩატარებისას. ასევე, დასაბუთებულია, რომ ინვესტიციების განხორციელებამდე აუცილებელია კომპანიის მომგებიანობის ტრენდ ანალიზის ჩატარება, რაც საშუალებას მისცემს ინვესტორებს განსაზღვრონ უახლოეს მომავალში მოსალოდნელი ტენდენციები და მიიღონ ეფექტიანი საინვესტიციო გადაწყვეტილება.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის საილუსტრაციოდ სტატიაში მოცემულია კომპანია “Berkshire Hathaway Inc.” –ის ფინანსური ანალიზი და გაანგარიშებულია ის ძირითადი კოეფიციენტები, რომელთა საფუძველზეც მიზანშეწონილია კომპანიაში ინვესტიციების განხორციელება.

* * *

In the article “**Problems and Perspectives of Georgian Wine Business**” of **Olga Pachulia**, there are analysed the existing problems in Georgian wine business. Besides the article shows the ways, which can be useful to solve the problems and by taking into consideration the specificity of the industry there is proposed the perspectives for development.

The article gives information about the dynamic of Georgian wine export. Additionally, this paper suggests the factors, which will be helpful for Georgian wine business to increase the export by improving the quality of wine and to reach the high level of quality, active marketing measurement and tax maneuverability.

* * *

The Article of **Lali Sadagashvili et al.** is about “**Accounting of purchasing of Non-Tangible assets– as part of Consolidation**”. The interests in this work are applied to the subject - Accounting of non-tangible assets, which are classified together because of not having physical form. These tasks are complained according to the international standards. At

the same time there are discussed those methods, which are used by different organizations, who regularly are selling and buying unique non-tangible assets.

* * *

The article “**The Definition and Functions of Marketing**” belongs to **Ekaterine Kevlishvili** - The most general definition of marketing is mentioned as the philosophy of business, which needs a clarification. The definition of the famous American marketologist P. Cotler is widely spread; it defines marketing as a type of human activity, which is aimed to satisfy the needs and requirements by the means of exchange. The definition of Cotler is accepted by the big majority of Georgian and foreign authors. In his definition we can not see one of the main elements of the market – the demand.

* * *

Asiko Tsintsadze -“**SOCIAL RISKS AND THE MECHANISM OF PROTECTION**”. The formation of market relationship rose the economical freedom of economic subjects, which was followed by the increase of risks. Increases of risks raise a question: to make such forms and mechanisms of social protection, which will be adequate of new social-economical conditions and in this system it will unite the interests of work force, industry, government and society.

The process of transformation shortened to minimum the social supporting of population. The social risks of protection mechanism could not have any positive effects. The social tension rose degree of social risks. Though the insurance companies do not want or could not give guarantee of protection from such risks. It was necessary to make research of social risks, to form its classification and to work out the methods of protection. The scientists of west have investigated the social risks many times. It is investigated by sociologists, economists, but it will not be justified to translate and use it, because of the Georgian mentality, existing social-economical condition and other factors, that need a different mechanism.

* * *

The article of **Archil Gersamia** is about „**Investment Environment and its Peculiarities in Free Economic Zones**”. Attracted Foreign Di-

SUMMARY

rect Investments in free economic zones can be discussed as a process of gradual integration of foreign companies into a national economy. Therefore, while planning the creation of a free zone, it is vital to establish direct connections between foreign and domestic companies. Then the authorities should take into consideration the following factors while establishing these zones : domestic raw materials needed for foreign companies might be scarce ; their quality might not match the standards required by foreign companies; the estimating amount of expenditures should be calculated in advance that are vital for establishing the direct connections with foreign and domestic companies.

In almost all countries, where a free economic zone is established, the foreign companies are being offered almost similar tax privileges and incentives . Therefore, the country is seeking to transfer these privileges into the important incentives. For attracting foreign investments , countries should fix special privileges that has no other country. The common characteristics of all free economic zones are the attractive environment, tax, customs and financial privileges, unique and specific conditions different from other countries.

* * *

Irma Chkhaidze's article "The Factors Influencing on the Assurance of Pension System of Georgia" deals with the problem of social assurance of the population, as one of the importance types of the social well-being, which has been a pressing one during last two decades; And in accordance with the provided investigations, it was always included in the triplet of the most painful issues of the society.

On the one hand, we have determined how the processes of pension system of Georgia are carried out and on the other hand, how lower is the minimum wage than a minimal pension. We have also formulated how the demographic development, migration processes and natural movement of population influence on the social and economical development and how it is connected directly to the system of pension assurance.

* * *

В статье Этер Такаландзе – Обновление общественной науки в соответствии «Лазаре», предпосылка соблюдения экологического баланса на Земле – рассматриваются итоги исследования,

проводимого автором в течение последних десятилетий, на базе Нового СЛОВА (новое христианско-православное религиозное познание); – Обосновывается неизбежность на данном этапе времени, повышение уровня развития общественной науки; – Определяется суть обновления с этой точки зрения, политико-экономических отношений в стране-государстве Грузии, - выдвинуты основные социальные требования Высшего (астро-физического) закона – «Лазаре», по развитию на период начавшего двухтысячелетия на Земле, общественного самосознания человека (нация, человечество), показывается мисия Грузии (страна Грузинского национального языка-Лазаре) и Грузинской нации, по освоению и осуществлению этих социальных требований; т.е – по развитию 6-го уровня степени поэтапного повышения общественного самосознания человека (нация, человечество) на Земле.

* * *

Margarita Bachilava's article is about **“The Productivity of fast-growing ligneous species of wood with energetic function”**. Nowadays, there is a growing interest in the energy plantations, which can greatly contribute to energy supply, decrease greenhouse effect, partly diminish dependence on fossil fuel resources, and at the same time fulfill soil protection, water and climate regulation and other important ecologic and social functions, such as creation of new employment opportunities for rural population.

* * *

In the following article **“Social Infrastructure and Insurance” Natela Janelidze** focuses on the forming of socially-oriented economy in Georgia. Here is also accented the essence and the purpose of the “social state” and “the state of prosperity”. The author draws the considerable attention to the social infrastructure.

At the beginning of the third millennium, the Georgian strategy about building the effective, socially-oriented, defined mixed strategy is adapted with its historical interest. Georgia shouldn't change this possibility to another modern ideological dogma.

In the current world economic integration processes, the priority is given to socially-oriented scales and directions of the national economy,

SUMMARY

which recognizes the principles of social justice to improve human welfare, the economic conditions of pluralism and the optimal combination of market mechanism to create the necessary environment. It is shown by the recognized developed Chinese principle based on social ideas, the experiences of function of US mixed economy, social economy in Germany.

The author of the article focuses on the social infrastructure. Insurance value and results are reviewed.

* * *

In the article of **Rusudan Papaskiri** “**Evaluation of the Company’s Competitiveness with expense index**” is set up by for lack of expense on the specific market to reach the issue of leadership.

Because users are very sensitive to the price of the goods, expenses incurred during the production-realization process qualify the price; hence the companies should try to reduce it systematically.

In this article one of the discussed main ways are the values of companies for improvement of the chain, to reduce overhead expenses, to replace expensive raw materials with cheap raw materials and many others.

* * *

In the article of **Rusudan Papaskiri** - “**What evidence Stock Indices,**” there is examined a portfolio (financial) for investment, such an important issue, as it is the stocks’ indexes.

In the paper reviews the major regions of the world’s stock indexes and their dynamics, there are made conclusions that in all regions the importance of the indices are increased from day to day.

In Summary, Professor Rusudan Papaskiri advises to potential portfolio investors to collect not one but from different companies’ securities.

* * *

The article “**The Perspectives of Management in the Conditions of Globalization**” belongs to **Marina Gedevanishvili, Giorgi Shikhashvili**. Under conditions of globalization in civilized countries business-management theory and practice is developing on the basis of modern economic-managerial concepts and paradigms that should be taken into consideration in our reality.

Significant changes should be made in planning and management

fields for attainment of goal of a sustainable development. The Regulation of environment protection activities on industrial level establishes the theoretical and practical basis for the sustainable development. The Enterprises shall form in their management structure subdivisions aiming at the environmental protection.

Georgian scientist-economists shall emphasize the importance of Christian economy as a scientific-practical and academic subject, make respective analysis and elaborate relevant concept and recommendations for synergetic social-economic development of the country.

Outdated opinions shall be revised in the economic-managerial field in order to devise new concepts and paradigms that will recover the theory and practice of management.

There can be created an educational-training system for training of future managers of high qualification and its effective operation and result shall be assured.

* * *

The article of **Levan Qutatelaze** and **Aleko Qutatelaze** is about “**The Methods of Informational Security and Risk Management in the financing-banking Organizations**“. Informational security methods in the financing-banking organizations are divided into three types of methods: legislation, technical-organizational and economical. These methods are defined as: (i) to provide normative-legislation acts regulated according to the legislation and to provide normative documents for the informational security in Georgia; (ii) to provide and improve the informational security system and strengthen the legislation activities from the government side; (iii) to provide programs and define their budget for the informational security and to provide the informational risks insurance system for the legal and physical entities.

Insurance of informational risks – is the newest type of insurance in the world. Appearance and development of the insurance of informational risks can be done by: (i) providing and contributing high amount of computer technique and its network; (ii) the acceleration of number of accidents, which gives important material and moral harm by stealing the information and by damaging the informational systems; (iii) the danger of appearing of computer crime, not to accept it, minimizing of loss and compensation.

SUMMARY

* * *

In his article **Levan Qutatelaze** discusses “**The Principles of Informational Security and the methods of Optimal Management of Protection in the financial Organizations**”. There are two main ways of calculating costs for the informational security systems in the financing-banking organizations. **First** - assimilation of the costs provided for the security system and after measure and control the level of the informational security. **Second** (it can be called as “practical”) – the smart option of the cooperative informational security system should be found.

Experts have found the optimal way of solution in the field of informational security – according to the certain security requirements, the cost of the informational security system should be 10-20% of the informational system’s total expenses.

Many of the business processes cannot exist without informational security. Actually, more and more of business processes are composed with one or some informational systems. Managing of informational security is the important field for the organization, its aim is to control informational security processes and to avoid its non- sanctioned using.

* * *

The article of **Nino Grigolaia, Zhuzhuna Tsiklauri** is about “Luka Pachioli – the Founder of Modern Accounting “. The well-known Italian Mathematician, Luka Pachioli played an important role in the development of accounting. He described the rule of double-entry recording in tractate 12 of his work - *Summa de arithmetica, geometria, proportioni et proportionalità* (Totality of teaching on arithmetic, geometry, proportions and correlations). Luka Pachioli described the rule of double-entry recording and substantiated the possibility of building reasonable system of records and books based on rule of double-entry recording in any type of economy on the basis of analysis of economic operations and existing books, memorials, journals, main book, etc. L. Pachioli established tasks facing the accounting in his work and substantiated that this is possible to achieve these goals by means of accounting and double-entry recording system.

შპს ჟურნალი „ეკონომიკა“
მისამართი: თბილისი – 0171, მ. კოსტავას ქ. 63.
ტელ: 233-50-23, 599 56-90-78.

www.economica.com.ge

E-mail: economica_2008@yahoo.com.

E-mail: economica_1918@yahoo.com.

ООО журнал «ЭКОНОМИКА»
Адрес Тбилиси - 0171, ул. М. Костава 63

Тел. 233-50-23, 599 56-90-78

www.economica.com.ge

E-mail: economica_2008@yahoo.com.

E-mail: economica_1918@yahoo.com.

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
ბიზნესის ინჟინერინგის ფაკულტეტი, ეკონომიკისა და ბიზნესის მართვის დეპარტამენტი
გადაეცა ასაწყობად 10.01.2012წ.
ხელმოწერილია დასაბუჯდად 12.02.2012წ.
სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბაზი 10,0